

MILITIEOMBUDSMANNENS
ÄMBETSBERÄTTELSE

AVGIVEN VID LAGTIMA RIKSMÖTET

ÅR 1928

STOCKHOLM 1928
ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
Allmän redogörelse för militieombudsmansämbetets förvaltning	5
Redogörelse för anhängiggjorda åtal och därmed jämförliga åtgärder.	
A. Mål, som varit föremål för prövning hos domstol eller annan myndighet.	
1. Åtal mot krigsrätt för det densamma i strid mot stadgandet i 39 § strafflagen för krigsmakten dömt till särskilda disciplinstraff, varigenom strafftiden blivit längre än lagligen kunnat ifrågakomma	10
2. Åtal mot krigsrätt för underlåtenhet att ådöma särskilt ansvar för tjänsteförbrytelse och därav föranledd oriktig tillämpning av villkorlig dom	13
3. Manskap vintertiden tilldelat kalla och fuktiga madrasser såsom sängkläder	19
4. Tjänsteman obehörigen fullgjort uppdrag såsom ombud för leverantör vid upphandling inom det verk, vid vilket han är anställd.....	37
5. Flygbåtsförare tillrättavisad för oförsiktigt framförande av flygbåt	46
6. Vaktgöring använd såsom tillrättavisning m. m.	48
B. Mål, som ännu icke varit föremål för prövning hos domstol eller annan myndighet.	
7. Försummelse av krigsdomare att i visst fall föranstalta om förundersökning i brottmål.....	50
8. Icke tillåten form för tillrättavisning använd	51
Redogörelse för vissa ärenden, som icke föranlett åtal eller därmed jämförlig åtgärd.	
1. Handläggning av mål inför krigsrätt, utan att den tilltalade blivit vederbörligen kallad till krigsrättens sammanträde. Tillika fråga om obehörigt dröjsmål med målets handläggning samt underlåtenhet att till domstolen överlämna utdrag ur militärt straffregister	52
2. En vid krigsdomstol tilltalad person har av domstolen förklarats strafflös såsom saknande förståndets bruk, utan att medicinalstyrelsens yttrande beträffande sinnesbeskaffenheten blivit inhämtat	61
3. Befälhavare har i samband med ådömande av disciplinstraff oriktigt ålagt den tilltalade att utgiva skadestånd	64
4. Disciplinstraff ådömda för förseelser, som varit avsedda att lagföras inför civil domstol och sedermera föranlett straff där.....	67
5. Olämpligt förfarande vid förhör med värnpliktiga i disciplinmål.....	72
6. Oriktig beräkning av den tid från utslags meddelande, efter vilken nöjdförklaring må avgivas	74
7. Tillrättavisningar meddelade för förfarande, som icke kan anses straffbart ...	77
8. Förbud att lämna logement oriktigt ålagt såsom tillrättavisning	85
9. Tillrättavisning av två olika slag meddelad för samma förseelse.....	86

	Sid.
10. Tillrättavisning meddelad underofficer av därtill icke berättigad officer	87
11. Fråga om rätt att kommendera värnpliktiga till utförande av handräknings- arbete å utryckningsdag	89
12. Vissa frågor berörande ordningen för anskaffande av rekryter till flottan ...	92
13. Fråga om rätt till fri sjukvård i hemmet för en å Kungsholmen i Stockholm bosatt varvsarbetare	97
14. Oriktig besvärshänvisning i mål om avskedspremie	100
15. Fråga om tjänstekungörelsens införande i tidningar	102
16. Räkningar, avseende portionsförbättring, likviderade med senare uppkomna besparingsmedel	107
17. Anmärkningar i vissa hänseenden mot handläggningen av ett befodrings- ärendet vid flottan	114
18. Anbud oriktigt infordrade å varuslag av viss fabriks tillverkning	135
19. Oaktat enligt utfärdad kungörelse anbud infodrads å furage av visst slag (vithavre), har upphandling skett av annat slag (svarthavre), varå två firmor avgivit anbud	142

Framställningar till Konungen.

1. Angående kommendering av musikpersonal vid krigsmakten till utförande av harmonimusik för allmänheten m. m.	161
2. Ifrågasatta bestämmelser i reglemente för Sveriges frivilliga motorbåtskår ...	161
3. Angående verkställigheten av arreststraff, som skall skärfas med hårt nattläger	162
4. Angående radio- och ballongkompaniernas förläggning vid Lilla Frösunda ...	163
5. Angående fri sjukvård m. m. åt vissa befattningshavare vid armén och marinen	164
6. Angående åtgärder med anledning av viss oriktig tillämpning av gällande bestämmelser om avskedspremier m. m.	165
7. Viss ifrågasatt ändring i 210 § strafflagen för krigsmakten	166
8. Angående avkunnande av straffbeslut i disciplinmål	173
9. Fråga om rätten till läkarvård i kvarter för viss personal vid flottans station i Stockholm	177
10. Fråga om förtydligande av i reglemente för marinen intagna bestämmelser angående antagning av manskap vid marinen genom kontrakt	189

TILL RIKSDAGEN.

Jämlikt § 100 regeringsformen och 13 § i den för riksdagens militieombudsman gällande instruktion får jag härmed avlämna redogörelse för förvaltningen av militieombudsmansämbetet under år 1927. Härvid har

jag till en början att meddela, att jag under tiden från och med den 30 juni till och med den 13 augusti begagnade mig av den militieombudsmannen enligt 23 § i instruktionen tillkommande rätt till semester. Under denna tid uppehölls militieombudsmansämbetet, jämlikt bestämmelser i sistnämnda paragraf, av hovrättsrådet Nils Einar Lennart Vult von Steyern, vilken blivit utsedd att efterträda mig i händelse av min avgång från ämbetet.

Ämbetsresor hava under året av mig företagits till Uppsala, Malmöhus, Hallands, Älvsborgs, Skaraborgs, Västmanlands, Gävleborgs och Norrbottens län. Under dessa resor har jag för ändamål, som avses i 12 och 18 §§ av instruktionen för militieombudsmannen, besökt:

straffängelset i Uppsala;
 Skånska husarregementets detachement i Uppsala;
 Upplands artilleriregemente;
 centralfängelset i Malmö;
 Kronprinsens husarregemente;
 kronohäktet i Ystad;
 Skånska dragonregementet;
 kronohäktet i Halmstad;
 Hallands regemente;
 Älvsborgs regemente;
 Skaraborgs regemente;
 Livregementets husarer;
 Karlsborgs artillerikår;
 Göta ingenjörkår;
 Göta trängkår;
 arméns intendenturförråd å Karlsborg;
 straffängelset i Västerås;
 Västmanlands regemente;
 Västmanlands trängkår;
 straffängelset i Gävle;
 Hälsinge regemente;
 Norrbottens regemente;
 Norrlands artilleriregementes detachement i Boden;
 Bodens artilleriregemente;
 Bodens ingenjörkår;
 arméns intendenturförråd i Boden; och
 intendenturkompaniet i Boden.

Härförutom har jag i Stockholm inspekterat:

Livregementets dragoner;
 Positionsartilleriregementet;

Fälttelegrafkåren;
arméns intendenturförråd; och
intendenturkompaniet.

Under den tid, då jag åtnjöt semester, företog tjänstförrättande militieombudsmannen inspektionsresor till Stockholms, Jönköpings samt Göteborgs och Bohus län och besökte han härvid:

Svea ingenjörkårs fästningsingenjörkompani;
straffängelset i Jönköping;
Jönköpings regemente;
Smålands artilleriregemente;
Kalmar regemente;
Smålands husarregemente;
kronohäktet i Uddevalla; och
Bohusläns regemente.

Härjämte har tjänstförrättande militieombudsmannen i Stockholm inspekterat centralfängelset å Långholmen.

Under ämbetsresorna hava rullföringsexpeditioner besökts, då sådant kunnat ske, utan att resorna därigenom väsentligen förlängts eller fördyrats.

Vid inspektionerna har militieombudsmannen biträts av byråchefen vid militieombudsmansexpeditionen samt i vissa fall därjämte av en byggnadskunnig officer. Vid inspektionen av truppförband hava särskilt krigsrättsprotokollen, krigsdomarnas diarier och anteckningarna över disciplinära bestraffningar och tillrättavisningar, kassaförvaltningens räkenskapshandlingar samt handlingar rörande upphandling och redovisning av materiel av olika slag ävensom marketenterirörelsen granskats. Tillika har uppmärksamhet ägnats åt vården av kaserner och materiel samt åt hygieniska förhållanden. I samband med inspektionerna av truppförband hava även arrestlokalerna besökts. De i förestående redogörelse omnämnda besöken å de allmänna straffanstalterna hava uteslutande avsett personer, som av krigsdomstol dömts till frihetsstraff.

På sätt militieombudsmannens ämbetsberättelse till 1927 års lagtima riksdag utvisar kvarstodo vid början av år 1927 från år 1926 balanserade ärenden till ett antal av..... 24

Under år 1927 tillkommo ärenden till följande antal:
enligt allmänna diariet 248
enligt diariet över hemliga ärenden 7
Sammanlagda antalet ärenden, som förelegat under år 1927, utgör
alltså 279

De 255 ärenden, som inkommit under år 1927, utgöras av:

ärenden, inkomna från myndighet	16
klagomål eller framställningar från enskilda	106
ärenden, uppkomna under inspektioner eller eljest vid militieombuds- mannen åliggande granskning	115
militieombudsmannens organisations- och förvaltningsärenden m. m.	18
Summa	255

Av de från föregående år balanserade ärenden hava 9 utgjorts av enskilda klagomål och 15 av ärenden, som uppkommit under inspektioner eller eljest vid militieombudsmannen åliggande granskning.

Till behandling under år 1927 hava alltså förelegat 115 enskilda klagomål och 130 ärenden, som uppkommit under inspektioner eller eljest vid militieombudsmannen åliggande granskning.

Av dessa klagomål och inspektionsanmär- ningar m. m. hava	Enskilda klagomål	Inspektionsan- märkningar m. m.
under året avgjorts	111	114
vid årets slut varit vilande i avbidan på yttrande eller påminnelser	3	9
vid årets slut varit på domstols eller annan myndig- hets prövning beroende	0	7
vid årets slut varit på militieombudsmannens pröv- ning beroende	1	0
Summa	115	130

Av ovannämnda under året avgjorda enskilda klagomål och inspektionsanmärkningar m. m. hava

på grund av återkallelse avskrivits	1	0
till annan myndighet hänvisats	1	1
utan åtgärd avskrivits	39	0
efter vederbörandes hörande eller eljest verkställd utredning avskrivits	55	72
på grund av stadgandet i 5 § i instruktionen för mi- litieombudsmannen fått bero	5	10
på grund därav att klagande erhållit gottgörelse eller rättelse eljest vunnits blivit avskrivna	8	20
efter av domstol eller annan myndighet på militie- ombudsmannens föranstaltande meddelat beslut avslutats	2	11
Summa	111	114

Av de efter militieombudsmannens uppdrag anhängiggjorda åtal voro vid 1927 års början ännu icke slutligt prövade	2
anhängiggjordes under år 1927	6
	<u>Summa 8</u>
Av dessa åtal	
hava under året slutligen avgjorts	6
äro vid årets slut på prövning beroende	2
	<u>Summa 8</u>
Av de under året anhängiggjorda åtal hava anställts	
på grund av förd klagan	1
på grund av anmärkning vid inspektion	5
	<u>Summa 6</u>
Av hela antalet (279) ärenden äro under året slutbehandlade	259
i avvaktan på myndighets beslut eller infordrad utredning vilande ...	19
på militieombudsmannens prövning beroende	1
	<u>Summa 279</u>

Beträffande förvaltningen av militieombudsmansämbetet får jag för övrigt hänvisa till ämbetets diarier och registratur, vilka jämte protokollen över inspektionerna komma att överlämnas till vederbörande utskott.

Såsom bilagor till denna allmänna redogörelse fogas:

redogörelse för anhängiggjorda åtal och därmed jämförliga åtgärder,
redogörelse för vissa ärenden, som icke föranlett åtal eller därmed jämförlig åtgärd, samt

redogörelse för framställningar, som av mig gjorts hos Kungl. Maj:t.

Beträffande åtalen har här liksom i militieombudsmannens föregående ämbetsberättelser redogörelse ansetts böra meddelas endast för sådana, som under året prövats av första domstol eller rörande vilka dylik domstols utslag under året kommit militieombudsmannen tillhanda, varemot annat åtal allenast omnämnts.

I avdelningen »vissa ärenden, som icke föranlett åtal eller därmed jämförlig åtgärd» hava huvudsakligen medtagits sådana ärenden, vilka på grund av det spörsmål, som förelegat, kunna hava intresse utöver det enskilda fallet.

Stockholm den 10 januari 1928.

GUNNAR BENDZ.

STURE CENTERWALL.

Redogörelse för anhängiggjorda åtal och därmed jämförliga åtgärder.

A. Mål, som varit föremål för prövning hos domstol eller annan myndighet.

1. Åtal mot krigsrätt för det densamma i strid mot stadgandet i 39 § strafflagen för krigsmakten dömt till särskilda disciplinstraff, varigenom strafftiden blivit längre än lagligen kunnat ifrågakomma.

Vid av militieombudsmannen i sammanhang med inspektion vid flottans station i Karlskrona företagen granskning av stationskrigsrättens protokoll för år 1924 befanns, att krigsrätten den 9 februari 1924, däri dåvarande krigsdomaren J. Bladh tjänstgjorde såsom ordförande samt auditören B. de Maré, kaptenen G. von Schoultz och flaggartillerikonstapeln O. L. Svensson såsom ledamöter, meddelat följande utslag:

»Uti målet är utrett, att tilltalade vpl. vid 1. beväringsskompaniet nr 18 224/23 Tor Bertil Emanuel Wall — född den 22 augusti 1903 i Fliseryds församling av Kalmar län och för närvarande kyrkoskriven därstädes — natten mellan den 9 och 10 sistlidne januari i eldaremässen ombord å pansarfartyget Wasa uppträtt berusad av starka drycker och förargelseväckande samt våldfört sig dels å korpralen vid 1:a eldarekompaniet nr 78 Karlsson och dels å 2:a klass sjömannen vid samma kompani nr 343 Arnerfeldt.

Med tillämpning av 96, 81 och 94 §§ strafflagen för krigsmakten prövar krigsrätten förty rättvist döma Wall för fylleri och förargelseväckande beteende till disciplinstraff av tio dagars skärpt arrest, för våld å förman utom tjänsten till fängelse under tre månader samt för våld å likställd krigsman utom tjänsten till fängelse under en månad.

Enligt särskilda krigsrättens å kustflottan utslag den 12 sistlidne januari har Wall dömts för olovlig undanhållning, fylleri och oljud till vaktarrest av sex dagar samt för våldsamt motstånd mot patrull till fängelse under en månad, varjämte krigsrätten förordnat, att Wall genom rådhusrättens i Göteborg utslag den 1 mars 1922 villkorligt ådömda tre

månaders straffarbete för första resan stöld skulle gå i verkställighet; och har Wall ej börjat avtjäna det genom berörda utslag meddelade straffet.

Krigsrätten förordnar om straffsammanläggning sålunda, att Wall i en bot skall undergå straffarbete under fem månader, tjugusju dagar.

Krigsrätten förklarar Wall skyldig omedelbart träda i häkte i avbidan på straffets verkställighet.»

Emot detta utslag anmärktes följande. Då Wall, vilken genom stationskrigsrättens utslag den 12 januari 1924 blivit ålagd disciplinstraff av vaktarrest i sex dagar, i förevarande mål blivit övertygad om att *förut* — natten mellan den 9 och 10 januari 1924 — hava begått förseelse, därå disciplinstraff ansetts böra följa, hade jämlikt 39 § i strafflagen för krigsmakten, jämförd med 38 § samma lag, för samtliga de förseelser, som skolat beläggas med disciplinstraff, bort bestämmas ett gemensamt straff och icke, såsom i utslaget den 6 februari 1924 skett, två olika straff. Enär den i förevarande mål lagförda förseelsen ansetts förskylla skärpt arrest i tio dagar, d. v. s. den högsta tid, i vilken denna straffart — bortsett från fall, i vilka sammanläggning förekommer — jämlikt 22 § strafflagen för krigsmakten må ådömas, hade för samtliga de förseelser, som ansetts böra beläggas med disciplinstraff, icke högre straff än tio dagars skärpt arrest kunnat ådömas. Detta straff hade därefter, jämlikt 35 § strafflagen för krigsmakten, bort förvandlas till fängelse i tjugu dagar och med det genom utslaget den 6 februari omedelbart ådömda straffet av fängelse i fyra månader sammanläggas till fängelse i fyra månader 20 dagar. Härefter hade såväl detta fängelsestraff som det förut genom utslaget den 12 januari ådömda straffet av fängelse i en månad, jämlikt 35 § strafflagen för krigsmakten, jämförd med 4 kap. 6 § allmänna strafflagen, bort förvandlas till straffarbete i två månader 25 dagar och med det genom rådhusrättens i Göteborg utslag den 1 mars 1922 ådömda straffarbete i tre månader sammanläggas till straffarbete i fem månader 25 dagar. Då emellertid Wall i utslaget den 6 februari förklarats skola i en bot undergå straffarbete i fem månader 27 dagar, hade Wall sålunda blivit ådömd straffarbete i två dagar längre än som vederbort. Enligt vad av fångförteckningarna inhämtats, hade Wall till fullo undergått det honom ådömda straffet.

Uti infortrat yttrande anförde Bladh rörande ifrågavarande anmärkning. Ehuru han icke hade tillgång till protokollen i målet och icke kunde erinra sig målet, vari utslaget icke avfattats av honom, godkände han anmärkningen, av vilken syntes framgå, att krigsrätten gjort sig skyldig till ett förbiseende. Bladh vore även villig att vidkännas sin andel i de ersättningar, vartill förbiseendet kunde giva anledning.

I infortrat yttrande, varuti von Schoultz och Svensson instämde, anförde de Maré, att anledningen, varför i det anmärkta fallet 39 § i strafflagen för krigsmakten icke kommit till användning, vore beroende på rent förbiseende i fråga om tiden för särskilda krigsrättens å kustflottan utslag, jämförd med tiden för förövandet av de brott, varför straff ådömts

av stationskrigsrätten genom det anmärkta utslaget. Att förbiseendet kunnat äga rum vore så mycket mera oförklarligt, som många liknande fall förevarit, då nämnda 39 § kommit till användning, vadan de Maré ingalunda vore obekant med dess tillvaro och rätta tillämpning.

* * *

Genom skrivelse den 9 november 1926 till överkrigsfiskalsämbetet ställde militieombudsmannen krigsrättens ifrågavarande ledamöter under åtal inför krigshovrätten, därvid militieombudsmannen yttrade följande.

Det i 38 § strafflagen för krigsmakten meddelade stadgandet, att, om någon på en gång övertygades om flera särskilda förseelser, vilka ådroge disciplinstraff, för dessa förseelser skulle bestämmas ett gemensamt straff, vilket icke finge överstiga för varje slag av arreststraff utsatt högsta mått, vore uttryck för en synnerligen viktig och ofta tillämpad grundsats inom den militära strafflagstiftningen. Att samma grundsats skulle gälla även för det fall att någon, sedan disciplinstraff redan ålagts honom, övertygas om att, *innan* nämnda disciplinstraff ålagts, hava begått annan förseelse, varå disciplinstraff borde följa, därom vore uttryckligen stadgat i 39 § strafflagen för krigsmakten. Även detta sistnämnda stadgande torde ofta komma till användning och utgjorde för övrigt endast en tillämpning på detta speciella fall av den i allmän lag (4 kap. 9 § allmänna strafflagen) uttalade grundsatsen, att, om någon, sedan han blivit dömd till straff för ett brott, övertygades om att *förut*, d. v. s. innan han blivit dömd för nyssnämnda brott, hava förövat annat brott, straffet skulle bestämmas, såsom om han hade blivit för båda brotten på en gång lagförd.

Då genom det fel, vartill krigsrättens ledamöter, på sätt ovan anförts, gjort sig skyldiga, Wall blivit dömd till högre straff än som vederbort, hade militieombudsmannen funnit nämnda fel vara av beskaffenhet att icke kunna undgå laga beivran. Militieombudsmannen uppdroge därför åt överkrigsfiskalsämbetet att vid krigshovrätten i laga ordning ställa stationskrigsrättens ifrågavarande ledamöter, dåvarande krigsdomaren J. Bladh, auditören B. de Maré, kaptenen G. von Schoultz och flaggartillerikonstapeln O. L. Svensson, under åtal för berörda fel och därvid yrka ansvar å dem efter lag och sakens beskaffenhet ävensom understödja de ersättningsanspråk, som Wall, i målet hörd, kunde komma att däruti framställa.

Till fullgörande av nämnda uppdrag yrkade överkrigsfiskalsämbetet i till krigshovrätten avgivet memorial, att Bladh och hans medparter skulle dömas till ansvar enligt 25 kap. 17 § allmänna strafflagen. I memorialet meddelades därjämte, att Wall beretts tillfälle att föra ersättningstalan i målet, men icke inom förelagd tid låtit sig avhöra.

Krigshovrätten meddelade utslag den 8 juni 1927. I utslaget yttrades följande. Enär Bladh och hans medparter i deras ovannämnda egenskap

av ledamöter i krigsrätten vid meddelande av ifrågavarande utslag gjort sig skyldiga till felaktigt förfarande i domarämbetets utövning i åtalade hänseendet, prövade krigshovrätten rättvist jämlikt 25 kap. 17 § allmänna strafflagen döma Bladh och hans medparter att för vad de sålunda låtit komma sig till last böta, Bladh och de Maré vardera 25 kronor samt en var av von Schoultz och Svensson 5 kronor.

Utslaget har vunnit laga kraft.

2. Åtal mot krigsrätt för underlåtenhet att ådöma särskilt ansvar för tjänsteförbrytelse och därav föranledd oriktig tillämpning av villkorlig dom.

Fråga även huruvida särskilda straff borde ådömas för olovligt öppnande av annans förseglade brev och för olovligt tillgrepp av penningar ur vissa av de öppnade breven.

Vid en av militieombudsmannen i sammanhang med inspektion av Kronobergs regemente företagen granskning av regementskrigsrättens protokoll antecknades följande:

Sedan vederbörande åklagare vid regementskrigsrätten yrkat ansvar å korpralerna nr 18/12 Karl Gustaf Sigfrid Karlsson och nr 1/7 Johan Gustaf Ingelman Olofsson för det de vid olika tillfällen under år 1925 olovligen brutit ett flertal till värnpliktiga vid regementet ankomna brev och ur vissa av dem tillgripit penningar, meddelade krigsrätten den 16 september 1925 följande utslag:

»Enär av tilltalade Karlssons och Olofssons egna erkännanden samt vad i övrigt i målet förekommit är utrett och styrkt, att Karlsson och Olofsson, vilka tjänstgjort som dagkorpraler, den förre å 12. och den senare å 7. kompaniet, vid olika tillfällen under tiden mellan den 1 juli och 24 augusti innevarande år i avsikt att tillägna sig däri möjligen inneslutna penningar brutit och behållit tretton till värnpliktiga å sagda kompanier adresserade brev och ur tre av dessa brev tillägnat sig i ettvart av dem inneslutna 5 kronor eller tillhoppa 15 kronor, vilka penningar de delat lika sinsemellan, alltså och då samtliga ifrågavarande brev tillgripits efter det posten av regementsdagbefälet överlämnats till Karlsson och Olofsson, men innan dessa avlämnat posten å vederbörande kompani,

prövar krigsrätten lagligt döma envar av förenämnda Karlsson och Olofsson att *dels* jämlikt 107 § strafflagen för krigsmakten samt 22 kapitlet 10 § och 4 kapitlet 3 § allmänna strafflagen för det de sig till nytta olovligen brutit andras förseglade brev hållas i fängelse två månader, *dels ock* jämlikt samma 107 § strafflagen för krigsmakten samt 22 kapitlet 11 §

och 4 kapitlet 3 § allmänna strafflagen för det de uppsåtligen förskingrat ovan omförmälda penningmedel hållas i fängelse tre månader eller att envar i en bot hållas i fängelse fem månader.

Emellertid förordnar krigsrätten med stöd av 1 § i lagen den 28 juni 1918 angående villkorlig straffdom, att med de sålunda ådömda straff skall anstå och att på de i berörda lag angivna omständigheter skall bero, huruvida straffen komma att gå i verkställighet.

Karlsson och Olofsson skola jämlikt 4 § första stycket förenämnda lag stå under övervakning; och varder med stöd av 6 § andra stycket mera-nämnda lag dem ålagt att noggrant efterkomma föreskrifter och foga sig i anordningar, som blivande övervakare kan finna erforderliga för deras rättelse.

Till vårdnadsdomstol utses rådhusrätten i Växjö.

Förundersökaren, tillförordnade fängelsepastorn Gunnar Stenvall till-erkännes av allmänna medel gottgörelse för det å förundersökningarna ut-förda arbetet samt därav föranledda utgifter med femtioen kronor 35 öre.»

Mot detta utslag fann militieombudsmannen sig föranlåten att göra följande anmärkningar.

1) Karlsson och Olofsson hade, på sätt krigsrätten funnit, vid olika till-fällen brutit och behållit tretton stycken till andra personer adresserade förseglade brev i avsikt att tillägna sig däri möjligen inneslutna pen-ningar samt ur tre av dessa brev olovligen tillägnat sig penningar.

Dessa deras brottsliga handlingar måste anses hava stått till varandra i det sammanhang, att de bort bedömas såsom fortsättning av ett och samma brott. Den omständigheten att de brottsliga i vissa av de öppnade breven ej funnit något att tillgripa hade ej rimligen bort föranleda, att de för öppnande av dessa brev skulle dömas till särskilt ansvar.

2) Då Karlsson och Olofsson i egenskap av dagkorpraler haft till ålig-gande att hos regementsdagunderofficeren avhämta vederbörande kom-panis post och utdela densamma å kompaniet, hade de genom sina ifråga-varande åtgärder jämväl gjort sig skyldiga till förbrytelse i tjänsten jäm-likt 129 § strafflagen för krigsmakten, för vilken förbrytelse de jämlikt 131 § i samma lag bort ådömas särskilt ansvar.

Med anledning av vad sålunda anmärkts anmodade militieombudsman-nen krigsdomaren Hj. Kreüger att inkomma med yttrande för egen del ävensom av krigsrättens övriga ledamöter.

I ett av Kreüger samt auditören Thure Bunth, kaptenen Thure Myrin och fanjunkaren Hjalmar Storck i egenskap av ledamöter uti ifråga-varande krigsrätt härefter avgivet yttrande anfördes följande.

Beträffande den första anmärkningen ville krigsrättsledamöterna fram-hålla, att samtliga tretton brevöppnandena av krigsrättsledamöterna i ut-slaget bedömts som fortsättning av ett och samma brott och funnits böra förskyllda ansvar jämlikt 107 § strafflagen för krigsmakten samt 22 kapit-

let 10 § och 4 kapitlet 3 § allmänna strafflagen. Krigsrättsledamöterna hade med andra ord ansett, att öppnandet av de tre brev, som befunnits innehålla penningar, ej i förevarande hänseende bort bedömas annorlunda än motsvarande åtgärd med de övriga breven. Efter öppnandet av de tre brev, som innehöllo penningar, kunde ju brottslingarna tänkas hava förfarit med dessa penningar på olika sätt. De kunde hava lagt tillbaka penningarna i kuverten och därefter låtit dem komma vederbörande adressater till handa, men de kunde också, såsom i nu förevarande fall skett, tillägna sig de i deras besittning varande penningarna. I förstnämnda fallet hade de uppenbarligen icke gjort sig skyldiga till något brott utöver olovligt brevöppnande enligt 22 kapitlet 10 § allmänna strafflagen; i senare fallet hade de åter enligt krigsrättsledamöternas förmenande begått ett nytt brott, förskingring enligt 22 kapitlet 11 § nyssnämnda lag. Med hänsyn till i målet förekomna omständigheter hade krigsrättsledamöterna ansett de tre förskingringsbrotten stå till varandra i sådant sammanhang, att de jämlikt 4 kapitlet 3 § allmänna strafflagen bedömts såsom ett fortsatt brott. Vad härefter anginge den mot utslaget framställda erinringen, att enär svarandena jämväl måste anses hava gjort sig skyldiga till förbrytelse i tjänsten jämlikt 129 § strafflagen för krigsmakten, de med stöd av 131 § samma lag bort ådömas särskilt ansvar härför, kunde krigsrättsledamöterna ej annat än medgiva riktigheten av detta uttalande. Det kunde icke fränkommas, att de bägge korpralerna under sina vandringar mellan kanslihuset och vederbörande kompani befunnit sig i tjänsteutövning, vilket förhållande ej tillbörligen beaktats vid utslagets avfattande. Enär emellertid vid utmätandet av de i utslaget angivna straffen hänsyn tagits till samtliga i målet förebragta omständigheter, vore det icke sannolikt, att sammanlagda straffet skulle blivit högre, därest särskilt straff ådömts även enligt 129 § strafflagen för krigsmakten. Med hänsyn härtill och i betraktande av att — jämväl med åberopande av nämnda lagrum — villkorlig straffdom av krigsrättsledamöterna ansågs hava bort tillämpas, finge krigsrättsledamöterna, som hade för avsikt att i framdeles förekommande likartade fall beakta militieombudsmannens påpekande, hemställa, att vid avgifven förklaring måtte få bero.

* * *

Genom skrivelse den 23 december 1926 till överkrigsfiskalsämbetet ställde militieombudsmannen krigsrättens ifrågavarande ledamöter under åtal inför krigshovrätten, därvid militieombudsmannen yttrade följande.

Öppnande av annans tillslutna brev i avsikt att tillägna sig däri tilläventyrs förvarade penningar torde, teoretiskt sett, vara att betrakta såsom försök till stöld eller, om den handlande vore i ensambesittning av brevet, såsom försök till försnillning. Då särskilt straff för försök till dessa brott icke i allmänhet funnes stadgat, torde ett dylikt förfarande,

när det förekomme ensamt för sig utan samband med något olovligt tillägnande av penningar, böra bestraffas enligt 22 kapitlet 10 § allmänna strafflagen. Annorlunda förhölle det sig när, såsom i förevarande fall varit händelsen, de brottsliga gärningarna bestått av en serie handlingar, av vilka några, på grund därav att de öppnade breven innehållit penningar, innefattat uppsåtets fullbordande och förty måste bedömas såsom stöld, respektive försnillning. I betraktande av den allt vidsträcktare användning bestämmelserna om fortsatt brott erhållit i rättstillämpningen hade det bäst överensstämt med rådande rättsuppfattning, om svarandenas samtliga ifrågavarande brottsliga gärningar betraktats såsom fortsatt brott och således belagts med endast ett straff. En tillämpning på detta sätt av bestämmelserna om fortsatt brott borde givetvis hava lett till utmätande av lindrigare straff för svarandenas nu avhandlade brottslighet, d. v. s. den som hemföle under allmänna strafflagen, än om man, såsom krigsrätten gjort, dömt till särskilda straff dels för brott enligt 22 kapitlet 10 § och dels för brott enligt 22 kapitlet 11 §.

Men även om det möjligen kunde försvaras att döma till två särskilda straff, ett enligt 22 kapitlet 10 § allmänna strafflagen för de fall, i vilka tillgrepp av penningar ej skett, och ett enligt 22 kapitlet 11 § samma lag för de fall, i vilka tillgrepp ägt rum, så vore det uppenbarligen ej riktigt att, såsom krigsrättens ledamöter sade sig hava gjort — utslaget vore i detta avseende ej fullt tydligt — låta det enligt 22 kapitlet 10 § utmätta straffet avse även de tre fall, i vilka uppsåtet att åtkomma penningar blivit fullbordat, och för vilka svarandena sålunda dömts till ansvar för förskingring. Vad krigsrättens ledamöter till stöd för sitt betraktelsesätt i detta avseende anfört kunde icke tillmätas någon betydelse, enär ju i föreliggande tre fall öppnandet av breven skett uteslutande i avsikt att åtkomma penningar och detta uppsåt även fullbordats. I dylika fall skulle det vara avgjort stridande mot gällande rättsgrundsatser att belägga öppnandet av breven och tillägnandet av penningar därur med särskilda straff.

Ehuru militieombudsmannen således funne det betraktelsesätt, som krigsrättens ledamöter i sistberörda avseende omfattat, avgjort oriktigt, hade militieombudsmannen, särskilt med hänsyn därtill att det icke kunde tagas för visst, att detta oriktiga bedömande övat inverkan på det enligt 22 kapitlet 10 § allmänna strafflagen utmätta straffet, i denna del av saken låtit bero vid nu gjorda uttalanden.

Vad därefter anginge den andra mot ifrågavarande utslag framställda anmärkningen eller att svarandena, enär de jämväl gjort sig skyldiga till uppsåtlig förbrytelse i tjänsten enligt 129 § strafflagen för krigsmakten, bort ådömas särskilt ansvar härför, så hade krigsrättens ledamöter väl medgivit riktigheten av denna anmärkning, men tillika anfört, att de vid utmätande av de i utslaget angivna straffen tagit hänsyn till samtliga i

målet förebragta omständigheter, varför det icke vore sannolikt, att sammanlagda straffet skulle blivit högre, därest särskilt straff ådömts för tjänsteförbrytelsen enligt 12) § strafflagen för krigsmakten. Därjämte hade krigsrättens ledamöter tillagt, att villkorlig straffdom av dem ansåges hava bort tillämpas jämväl för den händelse sistnämnda lagrum blivit återoppat.

Med anledning härav ville militieombudsmannen till en början framhålla, att det uppenbarligen icke vore riktigt att vid utmätande av straff enligt allmänna strafflagen, utan stöd av positivt stadgande, taga hänsyn till förbrytelse i tjänsten, vartill den brottslige i sin egenskap av krigsman gjort sig skyldig. Krigsrätten hade således antingen förfarit felaktigt vid utmätande av de enligt allmänna strafflagen ådömda straffen eller ock — något som utslaget's innehåll närmast gäve vid handen — underlåtit att taga svarandenas tjänsteförbrytelse i beaktande.

Det fel, som vidlådde ifrågavarande utslag därutinnan, att ansvar för tjänsteförbrytelse icke blivit svarandena ådömt, inskränkte sig emellertid icke till frågan om storleken av det svarandena ådömda straffet. Huruvida ansvar för tjänsteförbrytelse ådömdes eller icke vore nämligen av avgörande betydelse för spörsmålet, om villkorlig dom finge komma till användning, och för frågan i vad mån ådömt straff skulle verkställas.

Enligt 2 § lagen den 28 juni 1918 angående villkorlig straffdom finge dylik dom ej användas vid brott, för vilket straff vore utsatt i strafflagen för krigsmakten i annat fall än då straffet ådömdes efter 8 kapitlet i sistnämnda lag. Ådömdes jämte frihets- eller bötesstraff, i fråga varom villkorlig dom finge brukas, disciplinstraff efter strafflagen för krigsmakten, utgjorde den omständigheten ej hinder för beviljande av anstånd med förstnämnda straff.

På grund av dessa stadganden och då den förbrytelse enligt strafflagen för krigsmakten, varom här vore fråga — uppsåtlig tjänsteförbrytelse enligt 12) § i nämnda lag — icke upptoges i 8 kapitlet av lagen, skulle villkorlig dom överhuvudtaget icke kunnat komma i fråga, därest för tjänsteförbrytelsen dömts till fängelsestraff, och kunnat tillämpas allenast i fråga om det enligt allmänna strafflagen ådömda straffet, därest för tjänsteförbrytelsen dömts till disciplinstraff. Vilket straff än ådömts för tjänsteförbrytelsen, hade således domen — även om krigsrättens ledamöter sökt tillämpa sin uppfattning att det sammanlagda straffet icke skulle bli högre än det nu ådömda — måst bli väsentligt olika mot den nuvarande, nämligen: om för tjänsteförbrytelsen dömts till fängelsestraff, fem månaders fängelse men icke någon villkorlig dom, samt om för tjänsteförbrytelsen dömts till disciplinstraff, fängelse i mindre än fem månader för de enligt allmänna strafflagen bedömda brotten och disciplinstraff för tjänsteförbrytelsen, varvid villkorlig dom kunnat förekomma allenast för de enligt allmänna strafflagen ådömda straffen.

Beträffande frågan vilket straff — fängelse eller disciplinstraff — bort

ifrågakomma för tjänsteförbrytelsen, ville militieombudsmannen framhålla, att för brott enligt 129 § strafflagen för krigsmakten, begånget av person, tillhörande manskapet, den normala straffsatsen vore straffarbete i högst två år eller fängelse, samt att disciplinstraff kunde ifrågakomma endast där brottet skett av förhastande och därjämte ingen eller ringa skada därav kommit. Då ifrågavarande tjänsteförbrytelse utgjorts av ett flertal vid olika tillfällen under en tidsperiod av mellan en och två månader i samråd föröfvade brottsliga gärningar, torde densamma icke kunna anses hava skett av förhastande, vadan straffet för tjänsteförbrytelsen icke torde hava kunnat stanna vid disciplinstraff. Vid sådant förhållande skulle, enligt vad ovan utvecklats, villkorlig straffdom i förevarande fall icke kunnat ifrågakomma.

Men även om krigsrätten skulle hava ansett möjlighet föreligga att för tjänsteförbrytelsen döma till disciplinstraff, hade såsom ovan sagts, å ena sidan, med krigsrättsledamöternas uppfattning om straffets längd, det villkorligt ådömda fängelsestraffet bort bliva mindre strängt och å andra sidan villkorlig dom icke kunnat ifrågakomma för disciplinstraffet, vilket således måst avtjänas.

Det fel, vartill krigsrättens ledamöter sålunda gjort sig skyldiga genom sin underlåtenhet att i förevarande fall ådöma särskilt ansvar för de utav svarandena begångna förbrytelser i tjänsten, hade militieombudsmannen funnit icke kunna undgå laga beivran.

Militieombudsmannen uppdroge fördenskull åt överkrigsfiskalsämbetet att vid krigshovrätten i laga ordning ställa ifrågavarande krigsrättsledamöter, krigsdomaren Hj. Kreüger, auditören Thure Bunth, kaptenen Thure Myrin och fanjunkaren Hjalmar Storek under åtal för berörda fel och därvid yrka ansvar å dem efter lag och sakens beskaffenhet.

På det åtal, som överkrigsfiskalsämbetet med anledning härav anställde mot krigsrättens ovannämnda ledamöter, *meddelade krigshovrätten utslag den 8 juni 1927*. I utslaget yttrades följande. Enär Kreüger och hans medparter i deras ovannämnda egenskap av ledamöter i krigsrätten vid meddelande av ifrågavarande utslag gjort sig skyldiga till felaktigt förfarande i domarämbetets utövning i åtalade hänseendet, prövade krigshovrätten rättvist jämlikt 25 kapitlet 17 § allmänna strafflagen döma Kreüger och hans medparter att för vad de sålunda låtit komma sig till last böta, Kreüger och Bunth vardera 25 kronor samt en var av Myrin och Storek 10 kronor.

Utslaget har vunnit laga kraft.

3. Manskap vintertiden tilldelat kalla och fuktiga madrasser såsom sängkläder.

Åtal mot kompanichefen för försummelse i tillsyn över truppens förläggning.

Fråga om ansvar för militärläkare för förtidig utskrivning av sjuk värnpliktig m. m.

Uti en till Kungl. Maj:t den 29 april 1926 ingiven ansökan anförde *bankkassören Erik Setterberg* i Karlstad bland annat: Setterbergs son, värnpliktige studenten nr 572 50 1924 Nils Setterberg inryckte den 16 januari 1925 till tjänstgöring vid trängens studentkompani vid Göta trängkår i Skövde. På grund av en under natten efter inryckningsdagen ådragen förkylning insjuknade Nils Setterberg och sjukskrevs den 28 januari 1925. Den 12 februari intogs han å garnisonssjukhuset i Skövde och avled där den 23 mars 1925. De madrasser, som kommo till användning under natten efter inryckningen, hade stoppats med halm, tagen från förråd, där temperaturen icke var högre än yttertemperaturen. De ny-stoppade madrasserna inlades i logementet först på inryckningsdagens morgon. En del av madrasserna hade vid transporten från förrådet till logementet blivit utsatta för en snöblandad regnskur. Några särskilda åtgärder hade icke vidtagits för madrassernas uppvärmning och torkning, utan de hade endast från morgonen till kvällen fått ligga i logementet, där temperaturen dessutom varit låg. Det torde vara uppenbart, att madrasserna under sådana förhållanden icke på kvällen kunnat vara i det skick, att de utan våda kunnat tagas i bruk, vilket även bort av befälet inses. Synnerligen anmärkningsvärt vore, att lakan och filter förvarades under två dagar i uppvärmd lokal, tydligen beroende därpå, att desamma ansågos icke kunna under kortare tid bliva tillräckligt varma och torra för användning. Att den sjukdom, som medförde Nils Setterbergs död, härledde sig från förkylning förorsakad av begagnandet vid inryckningen av en kall och fuktig madrass vore ej tvivel underkastat. Redan någon dag efter inryckningen meddelade Nils Setterberg i brev hem, att han efter ankomsten till Skövde fått ligga på en fuktig madrass, och att det varit kallt i logementet, varigenom han ådragit sig en grundlig förkylning. Av intyg från andra värnpliktiga studenter framginge jämväl, att så gott som alla de inryckande, som legat i samma logement som Nils Setterberg, blivit förkylda. — Mot den vård, som ägnades Nils Setterberg efter hans insjuknande, kunde jämväl göras berättigade anmärkningar. Nils Setterberg intogs den 28 januari 1925 å kårens sjukavdelning på grund av akut luftrörskatarr med 37.6° feber. Redan den 30 januari utskrevs han för att samma dag på eftermiddagen ånyo intagas med så anmärkningsvärt hög feber som 39.5°. Den 6 på-

följande februari utskrevs han enligt en av bataljonsläkaren Einar Gråå upprättad promemoria »såsom konvalescent (sjukskriven i kvarter), då anledning icke förefanns att kvarhålla honom å sjukrummet, där han jämte tre kamrater gjort sig skyldig till överträdelse av ordningsföreskrifterna (kortspel)». Att Nils Setterbergs tillstånd vid utskrivandet från sjukavdelningen den 6 februari och dagarna därefter icke varit sådant, att en utskrivning varit motiverad, framginge av intyg. Tvärtom syntes hans sjukdom hava varit så allvarlig, att honom bort ägnas omsorgsfull vård. Närmaste orsaken till hans utskrivande vore, efter allt att döma, den omständigheten, att han i sjukrummet gjort sig skyldig till en ordningsföreseelse (kortspel). Enligt uppgifter från trovärdiga kamrater till Nils Setterberg hade några sjukskrivna värnpliktiga förut erhållit varning för kortspel i sjukrummet. Ibland dessa hade icke varit Nils Setterberg. Då kortspel ånyo förekom i rummet, drabbades de, som deltagit i spelet, av straff i form av utskrivning oberoende av huruvida de förut gjort sig skyldiga till liknande föreseelse eller ej. En dylik kombination av sjukvård och bestraffning måste anses som upprörande och vittna om en betänklig brist på omtanke om de värnpliktigas hälsa och liv. Något stöd för bestraffningsåtgärder av dylikt slag kunde givetvis icke finnas i gällande föreskrifter. Då sålunda Nils Setterbergs sjukdom och död förorsakats dels av hälsovådlig förläggning natten efter inryckningsdagen och dels genom otillfredsställande vård under hans sjukdom, och då bankassören Setterberg och hans familj genom sonens död tillfogats avsevärda ekonomiska uppoffringar, hemställde bankassören Setterberg, att Kungl. Maj:t måtte tillerkänna honom ersättning härför med 2,500 kronor.

Vid ansökningen var fogad en av *kaptenen vid Norrlands trängkår Carl Hilding Carlsson*, vilken vid den ifrågavarande tiden var kommanderad såsom chef för det vid Göta trängkår förlagda studentkompaniet, till chefen för Göta trängkår den 29 april 1925 avgiven rapport av följande innehåll: Carlsson och kompaniadjutanten inryckte enligt order till tjänstgöring den 12 och övrigt till kompaniet beordrat befäl den 14 januari 1925. I och för förläggningens ordnande, däri inräknat madrassstoppning, erhöles under den 13, 14 och 15 omkring 10 mans handräckning, och utfördes med dessa bland annat madrassstoppning, vilken försiggick i det på s. k. västra fältet befintliga halmförrådet under uppsikt och kontroll av en från kompaniet beordrad furir. Under arbetet med madrassstoppningen var kompaniadjutanten vid olika tillfällen ute och tillsåg detsamma, och tillsades då, liksom före arbetets början, att om det funnes någon halmbunt, som ej vore riktigt lämplig utan möjligen vore något möjlig eller hade unken lukt, den skulle noga avskiljas. Detta övervakades jämväl av det vid arbetet tjänstgörande underbefälet. Som det, enligt vad Carlsson på förfrågan erhållit meddelande om, dock förekommit, att i det logement, där Nils Setterberg var förlagd, madrass-

serna känts fuktiga, torde detta hava berott på att halmen, som tagits från förråd, där temperaturen ej var högre än yttertemperaturen, då den kommit in i uppvärmt logement, så att säga slagit ifrån sig och därigenom möjligen känts fuktig, eller också, vilket väl antagligen vore mera sannolikt, att någon av de sist inkörda madrasserna, vilka inlades i logementet den 16 på morgonen, vid transporten hem till kasernen från förrådet blivit något fuktig av en snöblandad regnskur, som inträffade under transporten. Då ifrågakvarande madrasser togos i anspråk först vid 8-tiden på kvällen samma dag, torde den å desamma uppkomna fuktigheten till största delen redan hunnit torka under den tid de legat i logementen, och från underbefälet, som hållit till i logementen hela dagen för iordningställande av sängar och skåp och ordnandet med förläggningen i övrigt, uppgaves, att de ej märkt någon fuktighet på madrasserna. Att nystoppade halmmadrasser alltid föreföllo något fuktiga eller åtminstone kändes kalla, vore ju vanligt, och furirerna, som under den 14 och 15 januari använt från 3. kompaniet lånade madrasser, men som själva under den 16 i och för sin förläggning fått ut just av samma sändning madrasser, hade ej märkt något ovanligt med dessa. Till förläggningen uttagna lakan och filter hade under två dagar varit förvarade i uppvärmd lokal, nämligen kompaniexpeditionen, och delades ut i logementen den 16 på eftermiddagen. Till varje säng utdelades två filter. Carlsson gick senast på morgonen den 16 — inrykningsdagen för de värnpliktiga — igenom förläggningslokalerna och kände då på flera madrasser just av den anledningen, att somliga föreföllo väl hårt stoppade, men märkte då ej någon, som kändes fuktig. Det skulle för övrigt varit ganska naturligt, om anmälan från elev om att till honom utlämnad madrass varit fuktig gjorts till respektive underavdelningschefer eller direkt till Carlsson, och hade då saken lätt kunnat avhjälpas. Ej heller dagen efter hördes någon anmärkning över förläggningen, utan först omkring en månad efteråt, eller i samband med Nils Setterbergs insjuknande i ledgångsreumatism, fick Carlsson av hans moder höra, att hon trodde, att sonen blivit förkyld vid inrykningen, emedan madrasserna varit fuktiga. Av de i samma logement förlagda hade de, vilkas madrasser känts fuktiga, under natten den 16—17 januari legat i underkläderna och haft ena filten under sig och, efter vad det upplysts, hade jämväl Setterberg förfarit på samma sätt i fråga om sina filter. Enligt kompaniets sjukrulla sjukskrevs Setterberg den 28 januari för lindrig akut luftrörskatarr men friskskrevs åter den 30 i samma månad. Redan samma dag på kvällen intogs han åter på sjukrummet, eftersom han då ånyo kände sig dålig; han hade då företett rodnad i svalget och sjukskrevs dagen därpå för halsfluss samt kvarlåg på sjukrummet till den 6 februari, då han blev överförd till sjukskriven i kvarter, och kvargick han som sådan i kompaniet till den 10 februari med anteckning i sjukrullan: »kan deltaga i handräkningsarbete inomhus»

men användes ej till något arbete och var under denna tid, såvitt kunnat utredas, ej utsatt för att bliva förkyld. Sistnämnda dag blev han åter sjukskriven och överflyttades den 12 i samma månad till garnisonssjukhuset, där han sedan vårdades till sin död.

Vid ansökningen hade bankkassören Setterberg också fogat fem intyg av kamrater till Nils Setterberg vid studentkompaniet. Sålunda intygade:

1:o) *Carl Gustaf Sandegren* från Lillkyrka: »att madrasserna vid inryckningen den 16 januari voro synnerligen otrevliga att ligga på, fuktiga och kalla; att temperaturen i logementet var låg och att man hade en stark känsla av fukt och kyla; att Nils Setterberg efter sista utskrivningen under tiden den 6—10 februari såg mycket sjuk och dålig ut; att han mest hela dagen låg på rygg på sin säng med benen rätt upp, tagande stöd med fötterna mot sängen ovanför, sägande att det vore den enda ställning, som icke förorsakade honom smärta; samt att han trots upprepade uppmaningar från kamraternas sida vägrade gå ned till måltiderna;»

2:o) *Ernst Lundewall* i Enköping: »Vid vår ankomst till T:s kasern befunnos på kvällen madrasserna vara fuktiga, varför jag ej ansåg mig våga ligga i bara nattskjortan, utan satte jag på mig kronans tjocka ylletroja utanpå. Trots detta kändes emellertid nattskjortan fuktig på morgonen, och själv hade jag ådragit mig en ordentlig snuva. Mina kamrater klagade i allmänhet över de fuktiga madrasserna. Nils kände sig på morgonen inte kry, och efter några dagar intogs han på T. 2:s sjukrum. Jag intogs på sjukrummet några dagar efter Nils, varför jag var i tillfälle att följa hans sjukdom, till dess han flyttades till garnisonssjukhuset»;

3:o) folkskolläraren *Harald Svensson*: »att madrasserna i 3. sekt:s logement vid vår inryckning till militärtjänst vid 4. komp. T 2 i Skövde den 16 januari 1925 voro fuktiga, några innehållande verkligt våt, andra möjlig halm. Med något undantag blevo alla förkylda, mer eller mindre, att vpl. stud. vid 4. komp T 2 nr 50 N. Setterberg efter utskrivningen från militärsjukhuset den 6 februari 1925 till förnyad sjukskrivning den 10 februari 1925 låg sjuk å sin säng i logementet och inte orkade gå ned och äta»;

4:o) juris studerandena *Ivar Ros* och *Nils Regner*, båda i Uppsala: »att de madrasser, vilka vid inryckningen den 16 januari funnos utlagda i logementets sängar, voro kalla och mycket fuktiga; att de flesta i logementet inkvarterade vid inryckningen ådrogo sig mer eller mindre häftiga förkylningar, samt att bland dessa befann sig Nils Setterberg, som då ådrog sig den förkylning, vilken den 18 januari föranledde hans intagande på T. 2:s sjukrum; att Nils Setterberg mellan den 6 och 10 februari, då han var sjukskriven i kvarter, knappast någon gång ens vid

måltiderna lämnade sin säng, ovanpå vilken han låg, samt att han under denna tid klagade över svår värk i ryggen»; samt

5:o) juris studeranden *Gösta Flodström* i Uppsala: »att madrasserna vid inryckningen till andra tjänstgöringen vid trängens studentkompani i Skövde den 16 januari 1925 å logement nr 5 å 2. kompaniet voro synnerligen fuktiga, och att samtliga å logementet förlagda blevo mer eller mindre förkylda till följd av detta; att temperaturen å logementet vid min ankomst sagda dag klockan 7 e. m. var allt annat än tillfredsställande; att Nils Setterbergs tillstånd under tiden 6—10 februari ej alls var sådant, att en utskrivning från sjukhuset kan anses motiverad. Hela denna tid tillbringade han uteslutande i sin säng och beklagade sig flera gånger över smärtor i ryggen och knälederna».

Slutligen bifogades ansöknigen en promemoria av *bataljonsläkaren Gråå*, så lydande:

»Setterberg, som inryckte till militärtjänstgöring den 16 januari 1925, sjukanmälde sig den 28 januari och intogs samma dag å kårens sjukavdelning på grund av lindrig akut luftrörskatarr. Temperaturen, som vid inkomsten var 37.6°, blev följande dag normal, och han utskrevs symtomfri den 30 januari. Redan samma dag på eftermiddagen intogs han ånyo, emedan han åter kände sig dålig. Han hade då en temperatur av 39.5° samt företedde rodnad i svalget. Temperaturen sjönk sedan hastigt efter en stegring den 31 januari till 40.5° och var den 5 februari på morgonen 37° och på kvällen 37.5°. Påföljande dag, den 6 februari, utskrevs Setterberg såsom konvalescent (sjukskriven i kvarter), då anledning icke förefanns att kvarhålla honom å sjukrummet, där han jämte tre kamrater gjort sig skyldig till överträdelse av ordningsföreskrifterna (kortspel). Setterberg vårdades sedermera som sjukskriven i kvarter, tills han den 10 februari på grund av temperaturförhöjning ånyo intogs på sjukavdelningen. Den 12 februari fick han smärtor och svullnad i lederna och överflyttades då till garnisonssjukhuset, där sedermera symptom å lungsäcks- och hjärtsäcksinflammation yppade sig, och där han vårdades till sin död. Sjukvisitationerna förrättades till och med den 7 februari av undertecknad.»

Vid förhör, som hölls på trängkåren den 31 maj 1926, antecknades i protokollet:

»*Doktor Gråå* opponerar sig mot i underdånig skrivelse till Konungen förekommande yttrande, att Setterbergs utskrivande skulle vara bestraffning. Setterberg utskrevs den 6 februari på grund av att hans tillstånd vid tillfället ej motiverade något kvarhållande på sjukrummet. Följande dag vid sjukvisitationen företedde han en temperatur av 37.3° och fick fortfarande gå sjukskriven i kvarter. Den 9 februari undersöktes Setterberg av regementsläkare Schildt, vilken ej fann anledning inlägga Setterberg förr än följande dag, då Setterberg hade en tempe-

ratur av 38,5°. Setterberg inlades på kårens sjukavdelning, därifrån han överfördes till garnisonssjukhuset den 12 februari på grund av symtom på ledgångsreumatism. Doktor Gråå förvånar sig över att varken Setterberg eller intygsgivarna anmält för befäl eller läkare, hur sjuk Setterberg verkligen var. Vid undersökningen före utskrivningen från sjukavdelningen den 6 februari samt vid senare undersökningar har Setterberg förklarat, att han ej kände sig sjuk.»

»*Kapten Carlsson* förvånar sig över, att intygen från en del Setterbergs kamrater omtala, att nästan alla, som legat i logementet, blivit förkylda och sjuka; av 14—15 man ha endast Setterberg och två man, nämligen intygsgivarna Ros och Lundevall, enligt sjukrullan varit sjukskrivna för förkylning under tiden 28 januari—2 februari, bronchit, således 12 dagar efter inryckningen. Angående övningarna förnekar kompanichefen, att de kunnat vara av sådan art, att överansträngning kunnat förekomma. Till den 28 januari, då Setterberg sjukskrevs, hade övningarna bedrivits mestadels inomhus. Temperaturen i logementen var omkring 15° C., i vanliga fall något högre.»

»*Sergeant Feiding* påminner sig Setterberg såsom en smula oförsiktig med sin klädsel. En dag hade Feiding mött Setterberg, som då var sjukskriven i kvarter, på kaserngården i linnerock utan kappa på eller ylletröja, samt sagt till Setterberg, att det var oförsiktigt att gå så tunnklädd, då man som Setterberg var något förkyld. Setterberg hade då svarat, att det ej var så farligt. Av några kamrater hade Feiding hört, att Setterberg skulle redan under skoltiden ha varit orädd och oöm om sig själv.»

»*Furir Kihlén* hade fått madrass, som varit utsatt för en svag regnskur. Madrassen blev ej våt. Hade legat på madrassen utan underkläder och filt direkt mellan lakanen. Anser att madrasserna vore som nystoppade halmmadrasser i allmänhet äro, en smula svala och ojämna, innan de bliva tillegade. Temperaturen i logementet, normal omkring 16° C. Kihlén hörde ingen anmärkning på madrasser eller temperatur.»

»*Furir Ekblad* vitsordade till alla delar furir Kihléns uppgifter. Madrass av samma slag som Kihléns. Under nätterna 14 och 15 hade furirerna legat på madrasser erhållna som lån från 3. kompaniet, under det att de den 16 fingo lika madrasser med övriga på studentkompaniet. Ekblad, som var Setterbergs sektionchef, har aldrig hört varken Setterberg eller andra klaga över madrasser eller temperatur; efter Setterbergs död hade några på logementet talat om, att de legat med underkläderna på av försiktighet mot förkylning.»

»*Furir Wilson*, som samtidigt med studentkompaniets madrasstoppning haft samma göromål för 3. kompaniets räkning, har ej någon anmärkning mot halmen. Hade sett att några mindre lämpliga balar blivit undankastade. Temperaturen under madrasstoppningen hade varit över noll.»

»*Vicekorpralerna Karlsson, Persson och Svantesson*, vilka verkställt madrassstoppning för studentkompaniet, intyga, att halmen varit frisk och torr. Hade fått noggranna order om att undanskaffa olämplig halm.»

I yttrande den 8 juni 1926 till kårchefen anförde *bataljonsläkaren Gråå*:

Av protokollet över nyss nämnda förhör samt av sjukjournaler, förda vid kårens sjukavdelning och å garnisonssjukhuset, framginge, att Nils Setterberg förut ej lidit av reumatiska åkommor eller ofta återkommande förkylningar, att Setterberg natten efter inryckningen legat å en samma dags morgon vid mild yttertemperatur med torr halm stoppad madrass, vilken därefter förvarats i det uppvärmda logementet, att Setterberg 12 dagar därefter insjuknat i akut luftrörskatarr med så gott som afebrilt förlopp och efter 3 dagars vård härför å sjukrum utskrevs subjektivt och objektivt frisk, att Setterberg redan utskrivningsdagens afton åter intogs på sjukavdelningen, på grund av temperaturstegring, troligen orsakad av en rodnad i svalget (angina), att temperaturen, efter en stegring den 31 januari till 40.5°, under de följande dagarna lytiskt sjönk under samtidigt förbättrande av de subjektiva och objektiva symtomen, att Setterberg den 6 februari som konvalescent sjukskrevs i kvarter och vid utskrivningen icke företedde symtom till sjukdom, som gjorde fortsatt sjukhusvård nödvändig, att varken Setterberg, som upprepade gånger till Gråå förklarade, att han ej kände sig sjuk, endast litet matt och trött, eller hans kamrater eller närmaste befäl anmält, att de ansågo Setterberg särskilt sjuk eller i behov av annan vård, att Setterberg vid ett tillfälle, då han vårdades som »sjukskriven i kvarter», gått synnerligen tunnklädd, att Setterberg vid sjukvisitationen den 9 februari, vilken förrättades av regementsläkaren Schildt, förklarade sig ej känna sig sjuk och att ej heller Schildt fann anledning inlägga Setterberg å sjukrum, att Setterberg påföljande dag åter fått feber, varför han av regementsläkaren intogs å sjukrummet, varifrån han den 12 februari avpolletterades till garnisonssjukhuset på grund av att sådana symtom nu framkommit, att diagnosen akut ledgångsreumatism kunde ställas, att Setterberg den 23 mars avled å garnisonssjukhuset och att dödsorsaken var Polyarthrit. rheum. ac. + Endocarditis et pericarditis ac. Setterberg hade alltså 12 dagar efter inryckningen sjukanmält sig och vårdats å sjukavdelningen för en så gott som afebril bronchit. Redan utskrivningsdagens kväll fick han åter feber och inlades ånyo å sjukrum, där rodnad i svalget konstaterades. Efter fem dagar blev han afebril och utskrevs för fortsatt konvalescentvård i kvarter, varefter varken han själv eller hans kamrater eller befäl anmält, att någon försämring inträtt. Vid temperaturtagning å sjukvisitationen den 10 februari befanns han behäftad med feber och inlades då genast återigen å sjukavdelningen, där först den 12 februari sådana symtom framkommo, att diagnosen akut ledgångsreumatism kunde ställas. Den akuta ledgångsreumatismen vore en akut infektionssjukdom, vars virus ej vore känd,

ej heller inkubationstidens längd. Dess utbrott föreginges ofta av en halsfluss, och som bidragande orsaker till sjukdomens utbrott angäves allmänna förkylningsmoment. Setterbergs sjukdom hade kommit till utbrott nära en månad efter inryckningen i militärtjänst, och det kunde alltså icke uteslutas, att den förvärvats under denna tid. Att vintertid (januari månad) inryeka i militärtjänst borde för en 18-årig student vara en mycket stor omvälvning beträffande de dagliga vanorna, även om övningarna icke varit ansträngande och innertemperaturen hållit sig omkring 15 grader. Det vore vidare uppenbart, att under militärtjänsten rikligt med tillfällen till förkylning föreläge för en med vinterförhållanden inom kasernen ovan person, särskilt om han vore oförvägen och ej iakttog alla försiktighetsmått. Gråås åsikt vore, att Setterberg troligen ådragit sig sjukdomen under militärtjänsten, och att militärtjänsten bidragit till sjukdomens utbrott, utan att dock någon speciell orsak till densamma kunde anges.

Beträffande förläggningen, vars hälsovårdlighet skulle bestått i att de madrasser, som användes, endast legat inne en dag och alltså icke varit tillräckligt uppvärmda, framginge av protokollet, att ingen av det närmaste befälet framfört några klagomål, att dessa själva använt sig av samma slags madrasser utan att förmärka något ovanligt, att Nils Setterberg först den 28 januari, alltså 12 dagar efter inryckningen, sjuk-anmält sig. På grund av dessa omständigheter, och då antalet sjuk-skrivna under tiden närmast efter inryckningen varit mindre år 1925 än vid motsvarande tillfälle år 1926, då madrasserna varit inlagda i 14 dagar, ansåge Gråå, att Setterberg icke kunnat ådraga sig sin sjukdom, som först utbröt 12 dagar efter inryckningen, enbart av den anledningen, att den av honom använda madrassen icke varit tillräckligt uppvärmd. Skulle hans sjukdom hava orsakats av den kalla madrassen, borde enligt Gråås förmenande symtom långt förut hava yppat sig. I alla de fall Gråå hade sig bekanta, då förkylningssjukdomar uppkommit efter begagnandet av kalla sängkläder, hade symtom insatt omedelbart. Vid uppkomsten av Setterbergs sjukdom måste andra ej kända förkylningsmoment ha spelat in.

Vad anginge den vård Setterberg åtnjutit ville Gråå framhålla, att Setterberg hela tiden från insjuknandet var sjukskriven, största delen av tiden å militärsjukhus. Endast dagarna 6—10 februari var han sjukskriven i kvarter. Av de i skrivelsen till Kungl. Maj:t framförda synpunkterna framginge, att den bristfälliga vården skulle bestått i patientens överflyttande från sjukskriven å militärsjukhus till sjukskriven i kvarter och att detta enligt bankassören Setterbergs åsikt skulle utgjort en bestraffningsåtgärd för överträdelse av ordningsföreskrifter (kortspel). Häremot ville Gråå inlägga sin bestämda gensaga. Såväl Nils Setterberg som övriga samma dag från sjukrummet utskrivna skulle, även om kortspel ej förekommit, hava utskrivits. Sammanträff-

fandet av de båda omständigheterna, att de, som överträtt ordningsföreskrifterna, voro desamma, vilka skulle utskrivas, gav Gråå osökt anledning, att, som varning för övriga sjuka, vilka sannolikt icke skulle tålt vid, att iförda endast skjorta sitta uppe och spela kort, framställa utskrivningen som en möjlig följd av förseelsen. Anledningen till utskrivningen var Gråås bestämda uppfattning, att Setterberg icke hade behov av fortsatt sjukhusvård. De av intygsgivarna lämnade uppgifterna angående Setterbergs tillstånd 6—10 februari förvånade Gråå, då Setterberg själv ännu så sent som vid sjukvisitationen den 9 februari förklarade, att han ej kände sig sjuk. Ännu mer förvånade det Gråå, att icke dessa Setterbergs kamrater, vare sig för läkare eller befäl anmält, att de ansåge Setterberg behöva omhändertagas på annat sätt. Gråå bestred alltså påståendet, att Setterbergs sjukdom och död orsakats av bristfällig vård genom försummelse från Gråås sida, eller att vid något tillfälle sådana symtom eller förhållanden förelegat, att de indicerat ett annat behandlingssätt än det, som kom Setterberg till del.

Å den temperaturlista, som fördes angående Setterberg, då han den 28—30 januari vårdades å sjukrum, var antecknat: »Känt sig sjuk och hostat sedan i går. Status: Allm. tillst. gott. Lungor: Enstaka ronchi och rassel, 30 januari Lungor 0.» Temperaturen har angivits uppgå den 28 på f. m. till 37.6° , och på e. m. till 37.5° , den 29 på f. m. till 36.9° och på e. m. till 37.1° samt den 30 på f. m. till 36.6 . Såsom diagnos hade antecknats bronchitis acuta.

Å temperaturlistan för den 30 januari—6 februari hade anmärkts: »Nyligen vårdad här för bronchit. I dag åter sämre. Huvudvärk. Status: Allm. tillst. gott. Svalg rodnat. Lungor: Möjligen enstaka ronchi. 31 januari Ingen dämpning. Ingen bronchialandning. 1 februari Enst. ronchi. Subj. bet. fbd. 5 februari Lungor: 0. 6 februari Sjukskrives i kvarter.» Temperaturen har antecknats sålunda: den 30 e. m. 39.5° , den 31 f. m. 39.6° och e. m. 40.5° , den 1 f. m. 39.7° och e. m. 39° , den 2 f. m. 38.4° och e. m. 38.1° , den 3 f. m. 38.1° och e. m. 37.9° , den 4 f. m. 37.5° och e. m. 37.3° , den 5 f. m. 37° och e. m. 37.5° , den 6 f. m. 37.4° . Såsom diagnos hade angivits bronchitis acuta.

I kompaniets sjukrulla hade antecknats, att Setterberg den 7 februari hade en temperatur av 37.3° och att han kunde deltaga i handräkningsarbete inomhus.

Regementsläkaren *Evert Schildt* anförde i yttrande den 22 april 1925 till chefen för trängkåren: Schildt hade sett Nils Setterberg, först då Schildt den 9 februari började tjänstgöra vid sjukvisitationen. Setterberg var då av Gråå sjukskriven vid truppen sedan den 6 februari. Efter tillfrågan vad det var med honom tyckte Schildt sig minnas, att Setterberg sade, att han endast kände sig litet matt och trött. Som enligt tjänstgöringsreglementet manskap med feber ej finge vårdas i logementen, bad Schildt att få se Setterbergs temperaturlista. Han sade då, att

han ej tagit temperaturen de sista dagarna, varpå Schildt tillsade honom att taga temperaturen den dagens afton och följande dags morgon och visa Schildt temperaturlistan. Då Setterberg följande dag återkom, sade han, »nu har jag fått feber igen». Temperaturen var då, den 10 februari på morgonen, 38.5°, varför Schildt genast inlade honom på kårens sjukavdelning. Objektivt kunde intet påvisas från hjärta, lungor, bukorgan eller kroppen i övrigt. Setterberg sade också, att han inte kände sig sjuk, endast hade någon ömhet under högra foten, då han gick. Som emellertid temperaturen dagen därpå steg, och han den 12 februari började klaga över smärtor i en del leder, avpolletterade Schildt honom till garnisonssjukhuset, emedan Schildt ansåg, att Setterberg med de resurser i alla avseenden, som där funnos, skulle få bättre vård, oaktat han anhöll att få kvarstanna på kårens sjukavdelning.

På den temperaturlista, som fördes angående Nils Setterberg under hans vistelse å kårens sjuksal den 10—12 februari 1925, hade antecknats: »Känt sig matt och trött sedan flera dagar. Haft förstoppning och ont i ryggen. Det sista försvann efter öppning. Ömhet under högra foten, då han går. 12 februari klagar över smärtor i fot-, tå- och knälederna, öm i dessa leder. Styv i h. armbågs- och handleder, smärtor vid rörelser. Hjärta—lungor 0. Överflyttades på e. m. till militärsjukhuset.» Temperaturen varierade dessa dagar mellan 38.5° och 39.7° med stigande tendens. Såsom diagnos antecknades akut ledgångsreumatism.

I anledning av bankkassören Setterbergs ansökan om ersättning infordrade Kungl. Maj:t yttrande från *arméförvaltningens civila departement och sjukvårdsstyrelse*. Dessa myndigheter anförde i yttrande den 5 oktober 1926: Styrelsen framhölle såsom sin åsikt, att militärtjänsten bidragit till utbrottet av den sjukdom (polyarthrit acuta jämte endocarditis et pericarditis), vari Nils Setterberg den 23 mars 1925 avlidit, utan att dock någon speciell orsak till densamma kunde angivas, samt att intet framkommit, som talade för att Setterbergs sjukdom och död orsakats av bristfällig vård genom försummelse från den behandlande läkarens sida eller genom oförstånd av det militära befälet. Något fog för sökandens krav på ersättning på den grund att Setterbergs sjukdom och död skulle hava förorsakats av hälsovådlig förläggning och otillfredsställande vård under sjukdomen, syntes därför icke föreligga. Civila departementet och styrelsen hemställde därför, att ansökningen icke måtte föranleda till någon åtgärd.

Kungl. Maj:t fann genom beslut den 22 oktober 1926 bankkassören Setterbergs skrift, i vad den avsåge beredande av ersättning av statsmedel åt honom, icke föranleda någon vidare åtgärd. Därefter uppdrog Kungl. Maj:t — med förklaring att förfaringssättet beträffande förläggningen av ifrågavarande värnpliktiga vore synnerligen anmärkningsvärt — den 30 december 1926 åt arméförvaltningens intendentsdepartement och

sjukvårdsstyrelse att vidtaga erforderliga åtgärder i syfte att dylika otillfredsställande, för de värnpliktiga hälsovådliga förläggningsförhållanden icke vidare måtte förekomma vid arméns truppförband.

Sedermera intogs genom *generalorder* den 31 januari 1925 i 133 § 4 mom. i tjänstgöringsreglementet för armén bestämmelser om att noggrann uppmärksamhet skall ägnas åt att truppen icke förläggas på kalla eller fuktiga sängkläder.

Uti en den 3 januari 1927 till militieombudsmannen inkommen skrift anförde *bankkassören Setterberg* bland annat. De fuktiga madrasserna hade varit orsaken icke blott till värnpliktige Setterbergs häftiga förkylning utan jämväl till att samtliga de, som inryckte samtidigt, blevo mer eller mindre förkylda. Det vore givetvis vederbörandes skyldighet att se till att icke de unga värnpliktiga utsattes för sådana allvarliga vådor för sin hälsa, som att de tvunges att ligga icke blott i kalla logement utan även å synnerligen hälsovådliga madrasser. En oförlätlig vårdslöshet syntes här hava förelupit. — Vid granskning av Gråås promemoria angående de sjukvårdande åtgärder, som vidtagits för värnpliktige Setterberg, funne man, att Gråå behandlat hans fall utan tillbörlig omsorg. Setterberg sjukanmälde sig den 28 januari och intogs samma dag å kårens sjukavdelning på grund av lindrig akut luftrörskatarr. Temperaturen, som vid inkomsten var 37.6°, blev följande dag normal, påstode Gråå, varför han fann sig föranlåten att utskriva Setterberg symptomfri den 30 januari. Såsom Gråå själv måste erkänna, intogs emellertid Setterberg redan samma dags eftermiddag, som han utskrivits, på sjukavdelningen ånyo, och hade han då en temperatur av 39.5°. Det vore obegripligt, huru en läkare kunde så lättvindigt låta utskriva en patient. Givetvis var Setterberg redan på morgonen mycket sjuk, trots att kanske icke någon temperatur förelåg. En frisk människa hade givetvis icke få timmar efter utskrivandet kunnat få en febertemperatur av 39.5°. Efter en stegring av temperaturen den 31 januari till 40.5° sjönk visserligen densamma gradvis och var den 5 februari på morgonen 37° och på kvällen 37.5°. På grund av denna visserligen låga temperaturförändring på kvällen den 5 borde likväl en läkare hava förstått, att Setterberg ingalunda var återställd utan efter den svåra febersjukdomen tarvade en omsorgsfull vård. Trots detta tog sig Gråå före att redan påföljande dag, den 6 februari, utskriva Setterberg och motiverade denna sin åtgärd med, att Setterberg gjort sig skyldig till förseelse mot ordningsföreskrifterna för sjukavdelningen. Av de av kamrater till Setterberg utfärdade intygen ävensom av Gråås egen promemoria framginge, att Setterberg efter utskrivningen den 6 februari fortfarande var mycket sjuk, vilken sjukdom alltmer och mer förvärrades ända tills han efter överflyttningen till garnisonssjukhuset i Skövde den 23 mars därstädes avled. Gråås åtgärd att på grund av en ringa

förseelse redan den 6 februari utskriva Setterberg från sjukavdelningen vore synnerligen märklig och måste indirekt anses hava varit vållande till Setterbergs sedermera inträffade död. Även om det åt bataljonsläkaren skulle hava funnits inrymd befogenhet att utdela tillrättavisningar åt värnpliktiga, som intagna å sjukhuset gjorde sig skyldiga till förseelser mot lämnade ordningsföreskrifter, kunde det i allt fall icke finnas någon som helst befogenhet för läkaren att såsom bestraffning eller tillrättavisning låta utskriva en sjuk värnpliktig från sjukhuset. Utskrivningsåtgärder finge givetvis icke föränledas av annat än rent medicinska synpunkter. I Setterbergs fall framginge ju, att läkaren varit eller borde varit medveten om, hur svår hans sjukdom vore. Av sjukdomens förlopp med ständiga temperaturstegringar och övriga symtom hade Gråå insett eller borde genast hava insett, att sjukdomen varit mycket svårartad, varför han bort lägga sig vinn om att se till att Setterberg på alla sätt bleve skött. Denna en läkares skyldighet att så gott som i hans förmåga stode taga vård om en patient förringades icke därigenom, att patienten vore värnpliktig och underkastad vissa ordningsföreskrifter i sjukrum. En allvarlig förmaning till Setterberg hade varit lämplig, men icke en sådan brysk åtgärd som att utan vidare avlägsna honom från sjukavdelningen. I vanliga fall, då en patient visade sådana häftiga temperaturförändringar, brukade en civil läkare tillråda och styvt hålla på, att patienten förbleve sängliggande mycket länge, i allt fall så länge, att han icke under tre à fyra dagar haft vare sig morgon- eller kvällstemperatur. Även efter dessa dagar brukade en civil läkare tillråda en ytterlig försiktighet samt förmana patienten att hålla sig inomhus ytterligare ett par dagar. Gråå hade handlat rakt emot vad andra läkare för liknande fall brukade föreskriva. På grund av vad sålunda anförts, ansåge klaganden, att Gråå vid behandlingen av Nils Setterbergs sjukdomsfall visat uppenbar vårdslöshet och därigenom indirekt varit vållande till hans död. Ävenså ansåge klaganden, att den militära person, som bure ansvaret för förlägningens ordnande, likaledes visat uppenbar vårdslöshet om annans liv och hälsa. Klaganden anhölle därför, att militieombudsmannen ville mot vederbörande vid Göta trängkår vidtaga de åtgärder, som kunde befinnas lämpliga.

Med anledning av denna anmälan anhöll militieombudsmannen i skrivelse den 14 januari 1927 till medicinalstyrelsen om utlåtande *dels* huruvida bataljonsläkaren Gråå genom sin åtgärd att den 6 februari 1925 utskriva värnpliktige Setterberg från Göta trängkårs sjukavdelning kunde, med hänsyn till patientens tillstånd, sådant detta framginge av den i ärendet ingivna temperaturlistan, anses hava ägnat tillbörlig omsorg åt ifrågasvarande sjukdomsfall, *och dels* huruvida i övrigt skäligen kunde riktas någon anmärkning mot den behandling, som ägnats sjukdomsfallet.

Medicinalstyrelsen inhämtade yttrande från ledamoten av sitt veten-

skapliga råd, *professorn Israel Hedenius*, som i utlåtande den 20 februari 1927 yttrade: Ifrågavarande sjukdomsfall vore ett typiskt fall av septisk infektion med all sannolikhet utgången från en septisk svalginfektion, vilket vore en ofta förekommande klinisk sjukdomsbild. Vad först orsakssammanhanget i Setterbergs sjukdomsfall beträffade, förefölle det ganska osannolikt, att hans sjukdom kunde sättas i direkt samband med de kalla sängkläderna på inryckningsdagen. Setterberg kände sig sjuk först elva dagar efter denna dag och talrika andra tillfällen till infektion måste anses hava kunnat föreligga under denna tidsperiod och vid denna årstid, då förläggning i en kasern ägde rum. Setterbergs första sjukdomsattack hade tydligen varit mycket lindrig. Den andra, 30 januari—6 februari, visade ett ganska lindrigt förlopp med hastig remission; i det att Setterberg objektivt förutom den hastigt insättande höga febern endast företedde en rodnad i svalget och obetydlig bronkit, som redan 5 februari icke längre kunde konstateras. Det förefölle då ganska naturligt, att utskrivning från sjukrummet till konvalescens »i kvarter» ägde rum. I ett övervägande stort antal av liknande sjukdomsfall hade säkerligen detta skett och skedde utan varje menlig följd för den sjuke. Läkaren, doktor Gråå, syntes så mycket mer ursäktad, som Setterberg betraktades såsom konvalescent, verkligen stod under läkareobservation samt själv icke kände sig sjuk så sent som tre dagar efter utskrivningen. Efteråt kunde det ju givetvis synas hava varit försiktigare, om Setterberg ytterligare någon tid behållits under observation på sjukavdelningen. Men att fordra det devinatoriska förutseende av läkaren, att denne skulle ana, att just detta, dittills relativt lätta sjukdomsfall skulle tendera till ett elakartat förlopp, vore, med hänsyn till då föreliggande objektiva fakta, utan tvivel orättvist. Den lindriga temperaturstegringen till 37,4° utskrivningsdagen den 6 februari på morgonen tilläte inga slutsatser. Denna stegring kunde lika väl varit betydelselös som viktig. Om det sistnämnda bleve fallet, syntes läkaren hava ådagalagt tillbörlig omsorg genom att betrakta Setterberg fortfarande såsom konvalescent och ställa honom under fortsatt läkareobservation. Av handlingarna i övrigt framginge inga omständigheter, som gäve anledning till någon anmärkning från medicinsk synpunkt mot den behandling, som ägnats sjukdomsfallet. Setterbergs död orsakades utan tvivel därav, att den infektion, varav han led, så småningom förvärvade en ökad virulens. Varpå detta berott, undandroge sig ett objektivt bedömande. Det kunde lika väl hava orsakats genom den sjukes egen oförsiktighet, som ju i handlingarna vitsordades, som av de yttre förhållanden, för vilka andra skulle bära ansvaret.

På grund härav ville Hedenius besvara den första frågan med ja. Läkaren borde anses hava ägnat tillbörlig omsorg åt sjukdomsfallet. Den andra frågan besvarade Hedenius med nej. Något skäl till an-

märkning mot den behandling, som ägnats sjukdomsfallet, syntes ej förefinnas.

I skrivelse den 13 april 1927 förklarade *medicinalstyrelsen*, att styrelsen i anslutning till Hedenius' utredning ansåge, att frågan huruvida Gråå genom sin åtgärd att den 6 februari 1925 utskriva värnpliktige Setterberg från sjukavdelningen kunde anses hava ägnat tillbörlig omsorg åt sjukdomsfallet borde besvaras med ja och frågan om i övrigt skäli-gen kunde riktas någon anmärkning mot den behandling, som ägnats sjukdomsfallet, med nej.

På begäran inkom *statens meteorologisk-hydrografiska anstalt* till militieombudsmannen med uppgifter om lufttemperaturen i Skövde under tiden 10—16 januari 1925. Därav framgår, att den lägsta temperaturen, -1° Celsius, uppmättes den 10 januari klockan 8 f. m. och den högsta, $+6.4^{\circ}$ den 11 klockan 2 e. m. Den 13—16 januari varierade gradtalet mellan $+1^{\circ}$ och $+6^{\circ}$. Den 16 var temperaturen klockan 8 f. m. $+4.2^{\circ}$.

I skrivelse den 13 maj 1927 anmodade militieombudsmannen chefen för Göta trängkår att *dels* från den eller de personer, som varit ansvariga för förläggningens anordnande, infordra yttrande över bankkassören Setterbergs klagomål, såvitt de avsåge förläggningsförhållandena vid ifrågavarande tillfälle, *dels ock* efter den utredning i berörda hänseenden, som genom dylika yttranden eller eljest kunde åvägabringas, i den mån sådant vore möjligt, meddela: 1) huruvida det i handlingarna avsedda, å s. k. västra fältet befintliga halmförrådet varit beläget utomhus eller upplagt i byggnad eller eljest under tak; 2) på vilket avstånd från studentkompaniets förläggningslokaler förrådet i fråga varit beläget; 3) huru länge den halm, som användes vid den i ärendet omförmälda madrassstoppning, legat i förrådet; 4) vilken dag arbetet med madrassstoppningen påbörjats och vilken dag de stoppade madrasserna börjat intransporteras till förläggningslokalerna; 5) i vilken omfattning madrassstoppningen skett den 16 januari 1925 och i vilken omfattning transporten av madrasserna skett å sistnämnda dag; samt 6) den tidpunkt under den 16 januari 1925, då samtliga madrasser voro intransporterade i respektive logement. Dessutom anmodades kårchefen att angiva antalet värnpliktiga studenter, som den 16 januari 1925 inryckt till kåren.

I anledning härav meddelade *kårchefen, överstelöjtnanten Karl Erik Erhardt*, att antalet värnpliktiga studenter, som inryckte den 16 januari 1925 till kåren, utgjorde 67. Kompanichefen och kompaniadjutanten skulle enligt generalorder inrycka den 12 januari och övrigt underbefäl den 14 i samma månad.

Fanjunkaren Karl Östlund, som vid den ifrågavarande tiden tjänstgjorde som furageuppbördsman, meddelade följande. Kårens halmförråd var inlagt i en lada med torr botten, träväggar och spåntak (den s. k. Gransikagårdsladugården). Halmen, som levererades i pressade balar, var

vid kåren besiktigad och godkänd och omedelbart därefter inlagd i ovan nämnda lada, varifrån den vid behov utlämnades. Enligt redogörelsen fanns i förrådet 8,615 kilogram halm från december månad år 1924. Den 3 januari 1925 intogs i förrådet 5,017 kilogram, vilket var sista intagningen av halm före utlämnandet av 2,000 kilogram sänghalm till studentkompaniet den 13 januari samma år. Huruvida den till studentkompaniet utlämnade halmen togs av det sista partiet eller från det sedan december månad kvarliggande, kunde Östlund ej längre erinra sig.

Sergeanten O. A. Burman upplyste, att avståndet mellan förrådet å det s. k. västra fältet, där halm togs till stoppning av madrasser vid studentkompaniets inryckning i januari 1925, och kompaniets förläggning i kårens kasern av honom uppmätts till 514 meter.

Chefen för trängens studentkompani, *kaptenen Carlsson* anförde: Arbetet med madrassstoppning tog sin början den 13 omkring klockan 12 midnatten, och under den 14 intransporterades färdigstoppade madrasser och utplacerades i respektive logement. Sistnämnda dag på eftermiddagen var ungefär hälften av det erforderliga antalet sålunda färdigt, och den 15 stoppades och inkördes återstoden utom ett fåtal, som ej var hopsytt. Under den 16 hopsyddes sistnämnda madrasser på morgonen och inkördes och utlades i respektive logement. Antalet av dessa madrasser uppgick till högst 10. Samtliga madrasser voro utlagda i respektive sängar före klockan 10 f. m. den 16.

Kasernofficeren, kaptenen Janne Lundblad meddelade beträffande uppvärmningen av kasernen under eldningsperioden 1924—1925: Före nämnda eldningsperiod hade samtliga logement och dagrum uppvärmts medelst varmluftsystem från i källaren befintliga värmekamrar. Under hösten 1924 förändrades systemet såtillvida, att från och med den 1 januari 1925 samtliga mellanlogement (nr 3 och 4), rustkammare samt fjärde våningens tre logement uppvärmdes medelst varmvatten, övriga logement och dagrum fortfarande medelst varmluft. Under pågående reparation hade logementen nr 3 och 4 varit utrymda; övriga voro belagda eller använda såsom lektionssalar och uppvärmda till omkring +15° Celsius. Från och med den 1 januari 1925 var hela kasernbyggnaden uppvärmd till normal rumstemperatur, således även logement nr 5 i andra våningen, där en del av studentkompaniet förlades vid inryckning den 16 januari 1925. Några särskilda torkrum för våta persedlar funnes ej i kasernen.

Enligt den av kårchefen den 1 mars 1924 fastställda *kårinstruktionen* skall i god tid före inryckning vid kompani förberedelser vara vidtagna för mottagande av det nyinryckta manskapet och skall till dessa förberedelser höra, bland annat, att sängar med utredning äro insatta i logementen.

Klaganden inkom sedermera med påminnelser.

*   *
*   *

I skrivelse den 8 augusti 1927 till krigsfiskalen vid Norrlands trängkår anförde tjänstförrättande militieombudsmannen, efter lämnad redogörelse för vad handlingarna i ärendet innehöller, följande. Klaganden hade anmärkt, *dels* att anordningarna för studentkompaniets mottagande varit otillfredsställande så till vida, att madrasserna i kompaniets sängar varit kalla och fuktiga, varigenom Nils Setterberg ådragit sig den sjukdom, i vilken han avlidit, *och dels* att Nils Setterberg under sjukdomen icke vårdats med tillbörlig omsorg, i det han den 6 februari 1925 på grund av deltagande i kortspel utskrivits från sjukavdelningen, oaktat hans hälsotillstånd ej motiverat en sådan åtgärd.

I fråga om anmärkningen angående de värnpliktigas madrasser, hade genom den vid kåren verkställda utredningen och särskilt genom kompani-
chefen kaptenen Carlssons uppgifter blivit uttrönt, bland annat, att madrasserna den 13, 14 och 15 januari stoppats med halm och att detta arbete utfördes på det så kallade västra fältet i en lada, där halmförrådet befann sig. Tillsägelse hade givits, att halm, som vore möjlig eller hade unken lukt ej finge användas. Den 14, 15 och 16 transporterades madrasserna till kasernen, ett avstånd av 514 meter. Den 14 på eftermiddagen fördes ungefär hälften av madrasserna över, och de återstående, så när som på högst tio, transporterades till kasernen den 15. De sista madrasserna överfördes inryckningsdagen den 16 före klockan 10 förmiddagen. Allt eftersom madrasserna framkommo till kasernen, placerades de i logementen, och samtliga madrasser voro utlagda i sängarna före klockan 10 förmiddagen den 16 januari. Sängarna togos i bruk av de värnpliktige och furierna vid 8-tiden på kvällen.

Temperaturen utomhus utgjorde under veckan före inryckningen i allmänhet några grader över fryspunkten. Vid transporten den 16 av de senast färdiggjorda madrasserna utsattes dessa för en snöblandad regnskur.

Härav torde det otvivelaktigt framgå, att i allt fall en del av de madrasser, som tillhandahållits truppen, ej första natten kunnat vara torra och vederbörligen uppvärmda. Genom att nödgas ligga på sådana madrasser hade kompaniets underbefäl och manskap utsatts ej blott för obehag utan även för faran att taga skada till sin hälsa. Huruvida någon skada i detta fall uppkommit, vore i utredningens föreliggande skick svårt att avgöra. Å ena sidan hade i en del av de av klaganden åberopade intygen från värnpliktiga uppgivits, att flertalet av de värnpliktiga blivit förkylda. Å andra sidan hade Carlsson förklarat, att sjukskrivning på grund av förkylning förekommit först den 28 januari, då jämte Setterberg två värnpliktiga sjukskrivits. Såväl Carlsson som underbefälet å kompaniet hade uppgivit, att de värnpliktige ej framfört klagomål över sängkläderna. Vad särskilt anginge frågan huruvida Setterberg kunde antagas hava ådragit sig den sjukdom, vari han avlidit, genom att natten efter inryckningen hava legat på en kall madrass, hade professorn Hedenius förklarat sig anse det ganska osannolikt, att något direkt samband föreläge härutinnan.

Även om sålunda grundad anledning saknades att antaga, att den sjukdom, som lett till Nils Setterbergs död, förorsakats av att han nödgats tillbringa första natten efter inryckningen på en kall och fuktig madrass, så kunde det ej bortses från att befälet brustit i den tillsyn, som skolat utövas å truppens förläggning. Det vore befälets självklara plikt att vid inryckning ordna för truppens mottagande så, att de värnpliktigas hälsa ej äventyrades. Denna skyldighet var vid tiden för studentkompaniets mottagande inskräppt genom bestämmelsen i kårchefens instruktion därom, att i god tid före inryckning förberedelser skulle vara vidtagna för mottagande av manskapet bland annat genom att sängar med utredning insattes i logementen. Ansvar för den försummelse, som härutinnan förekommit, fölle på kompanichefen, kaptenen Carlsson. Enligt 33 § 14 punkten i tjänstgöringsreglementet för armén bure kompanichefen ansvaret för den inre tjänstens omsorgsfulla bedrivande bland underlydande och skulle ägna uppmärksamhet åt manskapets förhållande. I 1 § 15 mom. i samma författning stadgades, att särskilt kompanichefer skulle noga övervaka underlydande befäls sätt att behandla och ägna omvårdnad åt truppen. Tjänstförrättande militieombudsmannen funne Carlssons försummelse vara så allvarlig, att den ej kunde undgå beivran, och uppdrog därför åt krigsfiskalen att vid regementskrigsrätten väcka och utföra talan mot Carlsson om ansvar för tjänstefel. Därvid skulle krigsfiskalen, för att en fullständigare utredning måtte vinnas, anhålla om förhör vid domstol med dem, som utfärdat de av klaganden åberopade intygen, eller andra, som kunde förväntas lämna upplysningar av värde.

Vad beträffade klagandens anmärkning mot bataljonsläkaren Gråå, för det denne skulle i förtid utskrivit Nils Setterberg från sjukavdelningen på grund av att han deltagit i kortspel, hade Gråå den 21 april 1925 förklarat, att Setterberg utskrevs den 6 februari 1925 såsom konvalescent (sjukskrivnen i kvarter), »då anledning icke förefanns att kvarhålla honom å sjukrummet, där han jämte tre kamrater gjort sig skyldig till överträdelse av ordningsföreskrifterna (kortspel)». Vidare hade Gråå den 8 juni 1926 förklarat sig inlägga sin bestämda gensaga mot klagandens uppgift, att utskrivningen utgjort en bestraffning för kortspelet. Såväl Setterberg som övriga samma dag utskrivna skulle, enligt Gråås förklaring, hava utskrivits, även om kortspel ej förekommit. Sammanträffandet av de båda omständigheterna, att de, som överträtt ordningsföreskrifterna, vore desamma, som skulle utskrivas, hade givit Gråå anledning att såsom varning för övriga sjuka framställa utskrivningen som en möjlig följd av förseelsen.

Gråås uppgift att utskrivningen av Setterberg föranletts endast av medicinska skäl hade ej vederlagts, även om det kunde synas egendomligt, att de fyra personer, som deltagit i kortspelet, samtidigt utskrivits. Professon Hedenius hade vid sin granskning av sjukdomsfallets behandling uttalat, att det förefölle ganska naturligt, att Setterberg utskrevs från sjuk-

rummet till konvalescens i kvarter. Såväl Hedenius som medicinalstyrelsen hade förklarat, att Gråå genom sin åtgärd att den 6 februari 1925 utskrive Setterberg kunde med hänsyn till patientens tillstånd anses hava ägnat tillbörlig omsorg åt sjukdomsfallet. Vid nu angivna förhållande kunde någon befogad anmärkning ej riktas mot Gråå för hans åtgärd att utskiva Setterberg från sjukavdelningen eller mot den behandling, Gråå i övrigt ägnat sjukdomsfallet. Däremot syntes det mindre lämpligt, att Gråå, såsom han själv uppgåve, för övriga sjuka framställt utskrivningen såsom en möjlig följd av kortspelet, oaktat detta ej var händelsen. Någon anledning att på grund härav ingripa föreläge dock ej.

Med anledning av tjänstförrättande militieombudsmannens skrivelse ställde krigsfiskalen kaptenen Carlsson under åtal för tjänstefel inför regementskrigsrätten vid Norrlands trängkår.

Den 27 oktober 1927 meddelade regementskrigsrätten utslag. I utslaget yttrades.

I målet finge anses utrett, att vid inryckning den 16 januari 1925 av värnpliktiga till vid Göta trängkår förlagda studentkompaniet åtminstone en del madrasser, då de skulle användas på kvällen samma dag, befunnits fuktiga och kalla, i följd varav de värnpliktigas hälsa äventyrats, att madrasserna inlagts i uppvärmt rum först under den 13, 14 och 15 samt omkring ett tio-tal madrasser under den 16 januari samt att orsaken till att madrasserna varit fuktiga och kalla — då enligt vad i målet upplysts madrasser, som stoppats med halm med utetemperatur, behövde ligga omkring fem dygn i uppvärmt rum — till största delen varit att de sålunda fått ligga alltför kort tid i uppvärmt rum.

Svaranden hade från och med den 13 januari 1925 varit kommenderad som chef för studentkompaniet och vore sålunda från och med nämnda dag ansvarig för ordnandet av förläggningen.

Även om, såsom svaranden framhållit, studentkompaniets förläggning, inbegripet madrassernas inläggande i uppvärmt rum, bort vara ordnad före svarandens övertagande av ansvaret för densamma, hade det så mycket mera ålegat svaranden att, då han den 13 januari övertog ansvaret, ägna särskild uppmärksamhet åt att madrasserna snarast möjligt inlades i uppvärmt rum.

Svaranden hade både genom ordnandet av arbetet med förläggningen på lämpligare sätt och genom framhållande för chefen för Göta trängkår, som i instruktionen den 1 mars 1924 föreskrivit, att vid inryckning av manskap sängar med utredning i god tid före inryckningen skulle vara insatta i vederbörligt logement, att förläggningen ej i god tid kunde ordnas, bort kunna undvika åtminstone att de värnpliktiga lagts på madrasser, som samma dag inlagts i uppvärmt rum.

Genom vad sålunda och i övrigt i målet förekommit funne krigsrätten svaranden hava vid ordnandet av förläggningen för studentkompaniet

gjort sig skyldig till oförstånd i tjänsten och prövade krigsrätten jämlikt 130 § i strafflagen för krigsmakten rättvist döma svaranden att härför undergå disciplinstraff av arrest utan bevakning i fyra dagar.

Utslaget har vunnit laga kraft.

4. Tjänsteman obehörigen fullgjort uppdrag såsom ombud för leverantör vid upphandling inom det verk, vid vilket han är anställd.

Med anledning av vissa uppgifter i en i Stockholm utkommande tidning rörande en av marinförvaltningen från aktiebolaget Sva i Stockholm upphandlad kulsprutekarbin, benämnd Thompson Gun, anmodade militieombudsmannen marinförvaltningen i skrivelse den 12 maj 1926 att från kaptenen H. J. M. Tollstén infordra yttrande angående den befattning, han tagit med den i tidningsartikeln omnämnda upphandlingen, samt till militieombudsmannen inkomma med dylikt yttrande ävensom eget utlåtande.

Med skrivelse den 29 juni 1926 överlämnade marinförvaltningen ett av kaptenen Tollstén den 22 i samma månad avgivet yttrande, däri Tollstén anförde följande. I maj 1924 hade Tollstén emottagit uppdrag att vara styrelseledamot i aktiebolaget Sva (förkortning av Skytteföreningarnas Vapenaffär), ett mindre bolag, vars aktiemajoritet innehades av en Tollstén närstående person. Dessförinnan hade Tollstén under någon kortare tid varit teknisk rådgivare åt bolaget. Med hänsyn dels till bolagets obetydliga storlek och relativt svaga ekonomiska ställning dels ock till Tollsténs föga aktiva befattning med bolagets angelägenheter, vilka handhafs av bolagets verkställande direktör, hade vid Tollsténs inträde i styrelsen ingen överenskommelse om ersättning för hans arbete träffats. Icke heller i form av mellan bolaget och Tollstén upprättat provisionskontrakt hade någon dylik överenskommelse förelegat. Aktiebolaget Svas ställning, vilken, som nämnts, redan vid Tollsténs inträde i bolagets styrelse varit svag, hade sedermera ytterligare försämrats och hade bolaget i april 1925 nödgats avträda sin egendom till konkurs, en åtgärd, till vilken Tollstén — sin plikt såsom styrelseledamot likmätigt — medverkat. För den befattning Tollstén tagit med bolagets angelägenheter ävensom i samband därmed havda utlägg hade Tollstén med hänsyn till ovannämnda förhållanden icke begärt eller erhållit någon ersättning med undantag allenast av dels i artikeln omförmält belopp 68 kronor 69 öre, dels också trenne smärre belopp, representerande rena utlägg och utan samband med i artikeln avsedd kulsprutekarbin. Tollsténs befattning med i artikeln omnämnda kulsprutekarbin inskränkte sig till följande åtgärder. Genom annons och broschyr om ifrågavarande, då nyligen konstruerade kulsprutekarbin (Thompson Gun) hade Tollstén erhållit kännedom om densammas överlägsna egenskaper, och hade Tollstén fäst

dåvarande chefens för marinförvaltningens artilleriavdelning uppmärksamhet på vapnet. Detta hade uteslutande skett av Tollsténs intresse för den betydelse, vapnets införande inom marinen kunde hava. Inom marinförvaltningen hade stort intresse för saken ådagalagts, men vederbörande hade icke vågat inlåta sig på något försöksinköp. Övertygad om vapnets förträfflighet, hade Tollstén emellertid lyckats förmå aktiebolaget Sva att importera en karbin från Amerika. När densamma anlönt, hade Tollstén åtagit sig att för bolagets räkning verkställa erforderlig besiktning och provskjutning. Därvid hade befunnits, att en del mekanismdelar bort utbytas mot andra, vilka införskrivits från Amerika, och att skottinställningen varit felaktig. Sedan de nya mekanismdelarna anlönt, hade Tollstén verkställt inskjutning av karbinen. Det hade varit för detta Tollsténs bidrag och några i samband därmed havda, obetydliga utlägg, som Tollstén fått emottaga den blygsamma ersättningen av 68 kronor 69 öre, vilken utanordnats före konkursen. De förhandlingar angående försäljning av kul-sprutekarbinen, som ägt rum mellan marinförvaltningen och aktiebolaget Sva, hade å bolagets vägnar förts av dess verkställande direktör. Själv hade Tollstén ej tagit annan befattning därmed, än att han tillåtit sig att framhålla sin åsikt om vapnet och att han — närmast för att iakttaga resultatet av sin inskjutning — varit närvarande vid en inför representanter för marinförvaltningen med flera den 20 juni 1924 av bolaget anordnad provskjutning.

Vid yttrandet hade fogats ett av advokaten Adolf Öhman i Stockholm den 22 juni 1926 utfärdat intyg av följande lydelse: »Undertecknad, som varit förordnad till förvaltare i Aktiebolaget Svas i maj 1926 avslutade konkurs, får härmed på begäran intyga, att enligt vad den granskning av Aktiebolaget Svas böcker, som jag låtit verkställa genom den av mig i konkursen anlidade bokföraren, givit vid handen, kaptenen Hugo Tollstén under den tid bolaget ägt bestånd — förutom betalning för tre smärre utlägg för bolagets räkning — icke från bolaget uppburit annan betalning eller gottgörelse än ett belopp av Kronor Sextioåtta (68) och 69 öre.»

Å kaptenen Tollsténs berörda yttrande fanns av chefen för marinförvaltningens artilleriavdelning tecknat, att artilleriavdelningen vitsordade de av Tollstén lämnade uppgifterna i vad desamma berörde marinförvaltningen.

I sin ifrågavarande skrivelse meddelade marinförvaltningen, att densamma såsom eget utlåtande åberopade det av chefen för dess artilleriavdelning å akten tecknade yttrandet.

Sedan militieombudsmannen anmodat polismyndigheten i Stockholm, hos vilken vissa förhållanden inom aktiebolaget Sva varit föremål för utredning, att till militieombudsmannen insända avskrift av den verifikation å ovanberörda belopp, 68 kronor 69 öre, som funnes i bolagets räkenskaper, överlämnade t. f. tredje polisintendenten i Stockholm med skrivelse den 2 juli 1926 avskrift av ett så lydande kvitto: »Uppburit i provi-

sion för försäljning av Thompson gevär till K. Mfn. 68:69 kr. som kvitteras Hugo Tollstén.»

I skrivelsen meddelade t. f. tredje polisintendenten, att utbetalningen funnes införd i aktiebolaget Svas dagbok under den 20 april 1925.

Med anledning av den förklaring, som kaptenen Tollstén avgivit till militieombudsmannen, anmodade tjänstförrättande militieombudsmannen i skrivelse den 7 augusti 1926 Tollstén att till militieombudsmannen inkomma med svar å följande frågor:

»1) Har efter Edert inträde i styrelsen för aktiebolaget Sva mellan Eder och bolaget träffats muntlig eller skriftlig överenskommelse om provision, som ägt tillämpning å ifrågavarande leverans?

2) När fäste Ni chefens för marinförvaltningens artilleriavdelning uppmärksamhet på Thomson Gun, och vilken ställning intog Ni då till bolaget?

3) När inköpte bolaget försökskarbinen?

4) Enligt uppgift i förklaringen har Ni i samband med förhandlingarna om försäljningen framhållit Eder åsikt om vapnet. Till vem och under vilka omständigheter skedde detta?

5) Är uppgiften i den ifrågavarande tidningsartikeln att Ni uppsatt kladd till offert riktig?

6) När avslöts avtal mellan bolaget och marinförvaltningen om försäljning av karbinen?»

Tillika anmodade tjänstförrättande militieombudsmannen Tollstén att avgiva yttrande över ovannämnda kvitto, vari Tollstén förklarat sig i provision för försäljning av ifrågavarande karbin hava uppburit 68 kronor 69 öre.

I yttrande den 27 september 1926 anförde Tollstén med anledning härav följande.

Frågorna nr 2), 4) och 6) besvarades sålunda: Under försommaren 1923 hade Tollstén fäst chefens för marinförvaltningens artilleriavdelning uppmärksamhet på Thomson Gun. Vid denna tidpunkt hade Tollstén ej innehaft någon fast anställning hos bolaget, men på grund av att han stode i skyldskapsförhållande till en av de ledande i bolaget hade Tollstén vid behov ställt sin tekniska sakkunskap till hans och bolagets förfogande. För dylika uppdrag hade Tollstén ej uppburit någon ersättning. Tollstén beklagade, att stiliseringen i hans föregående yttrande givit anledning till den uppfattningen, att Tollstén i samband med förhandlingarna om försäljning av karbinen skulle hava framhållit sin åsikt om vapnet. Så vore icke förhållandet. Det var vid det tillfälle, Tollstén, såsom ovan nämnts, fäst chefens för artilleriavdelningen uppmärksamhet på vapnet, som Tollstén framhållit sin åsikt därom och tillika föreslagit, att marinen borde inköpa en Thompson Gun på försök. Nämnda chef hade emellertid bestämt svarat Tollstén, att det ej kunde finnas en tanke på att marinen skulle inköpa vapnet, förr än man vid provskjutning kunnat förvissa sig

om dess egenskaper, men att artilleriavdelningen gärna ville närvara vid provskjutningen. Efter sedan nämnda provskjutning den 20 juni 1924 ägt rum och intill dess marinförvaltningen den 26 juni 1924 fattat beslut om inköp av en Thompson Gun med tillbehör, hade Tollstén ej med ett ord till någon inom ämbetsverket berört frågan eller på annat sätt sökt inverka på avgörandet.

Angående frågan nr 3) ville Tollstén upplysa följande: Bolaget hade inköpt nämnda karbin någon gång under sommaren 1923. Karbinen hade anlånt till Stockholm och likviderats i slutet av oktober 1923.

Frågan nr 5) besvarades sålunda: Då mer än två år förflutit, vore det Tollstén omöjligt att ihågkomma, om han genom kladds uppsättande givit anvisning på, huru ett anbud till marinförvaltningen borde formuleras. Det förekomme ej sällan, att firmor begärde anvisningar, huru anbud skulle avgivas, och hade Tollstén städse lämnat de upplysningar han kunnat utan att därvid fästa något större avseende. Vid anbudets uppsättande hade verkställande direktören redan verkställt priskalkyleringen och fastställt det offererade priset å karbinen.

Frågan nr 1) besvarades sålunda: Efter Tollsténs inträde i styrelsen för aktiebolaget Sva hade mellan Tollstén och bolaget ej träffats vare sig muntlig eller skriftlig överenskommelse om provision. Såväl verkställande direktören som innehavaren av aktiemajoriteten inom bolaget hade vid Tollsténs inträde i styrelsen meddelat, att något arvode för Tollstén ej fastställts, men skulle skälig gottgörelse för Tollsténs arbete för bolaget bestämmas, sedan värdet därav kunde bedömas. De av marinförvaltningen för ifrågavarande ändamål gjorda inköpen hade med ammunition, reservdelar, kapell m. m. uppgått till sammanlagt 3,947 kronor 50 öre. Det av Tollstén lyftade beloppet, som vore den enda gottgörelse han uppburit för sitt arbete i bolaget, hade utgjort 68 kronor 69 öre. Redan förhållandet mellan de båda beloppen utvisade, att det mindre ej kunde utgöra någon försäljningsprovision å det större. En försäljningsprovision, som understöge $1\frac{3}{4}$ procent av försäljningssumman, torde vara okänd inom affärsvärlden, i all synnerhet då det gällde ett försöksinköp och ej en fortlöpande leverans. Beloppet hade i stället varit beräknat så, att en del, så vitt Tollstén nu kunde komma ihåg, 8 kronor 69 öre, avsett att täcka Tollstens utlägg för ersättning till markörer vid vapnets av Tollstén verkställda inskjutning, bilpengar till och från Kaknäs och dylikt, medan återstoden, alltså 60 kronor, utgjort den ersättning Tollstén begärt för sitt arbete i avseende å vapnets besiktning och inskjutning, vilka bestyr Tollstén, såsom han redan nämnt, hade ombesörjt före provskjutningen. Kvittots formulering vore alltså oriktig. Men denna oriktighet — vartill orsaken torde få sökas i bekvämligheten att få ett kort uttryck — hade icke spelat någon roll i förhållande till bolaget, till vars representant kvittot utfärdats. Att Tollstén skulle erhålla nyssnämnda ersättning för arbete och utlägg hade redan varit överenskommet. Tollstén hade skrivit kvittot i hast på stå-

ende fot utan mycken tanke på innehållet, blott för att utbetalningen skulle bli verifierad. Tollstén ville härvid framhålla, att han vid ifrågavarande tillfälle icke skulle hava uppfattat det såsom oriktigt, om Tollstén, mot vad fallet nu verkligen varit, betingat sig och haft att uppbära försäljningsprovision. Intill den 1 juli 1920 hade nämligen under mer än 27 år av Tollsténs officerstid kungl. förordningen nr 96 av den 17 november 1893 angående statens upphandlings- och entreprenadväsende sedermera med den ändring, som i kungl. kungörelsen nr 66 av den 1 juli 1897 stadgades, varit gällande. Sagda förordnings § 4 angåve bland annat, vilka som ej ägde rätt att vara ombud för leverantörer. I nämnda paragraf funnes ej upptaget något förbud för i statens tjänst anställd person att vara ombud för leverantör, även i fall det gällde att tillhandahålla gods för den myndighet, verk, inrättning eller truppförband han själv tillhörde, så framt han icke själv hade att taga befattning med upphandlingen. Först genom kungl. förordningen nr 10 av den 16 januari 1920 angående upphandling och arbeten för statens behov etc. hade förbud därför införts. Den gamla upphandlingsförordningen hade Tollstén i egenskap av ledamot av förvaltningsdirektionen i Karlskrona förskaffat sig ingående kännedom om. Däremot hade Tollstén icke efter den 1 juli 1920 deltagit i handläggning av upphandlingsärenden och saknade på denna grund vetskap om de skärpta bestämmelserna i den nya upphandlingsförordningen. Det nu sagda förklarade Tollsténs uraktlåtenhet att icke tillse, att kvittot erhållit en fullt adekvat formulering. Skulle militieombudsmannen finna, att Tollstén i nämnda avseenden eller eljest begått fel, ville Tollstén med hänsyn därtill, att Tollstén trott sig vara i sin goda rätt och ett upprepande av vad som skett icke vidare kunde ifrågakomma, hemställa, att militieombudsmannen måtte anse felet vara begånget av ovarsamhet och låta vid den gjorda förklaringen bero.

Slutligen översände Tollstén med skrivelse den 28 september 1926 följande handling:

»Intyg.

På begäran får jag härmed äran intyga, att de till Kapten H. Tollstén av A/B Sva utbetalade medlen kr. 68:69 utgjorde ersättning för hans arbete med besiktning och skottställning av till Kungl. Marinförvaltningen levererad Thompson Gun och ej någon provision å försäljningsbeloppet.

Stockholm den 28 sept. 1926.

C. J. Eklund.

F. d. verkst. direktör i A/B Sva.

Undertecknad ber att angående denna sak få framhålla min bestämda uppfattning dels att s. k. provision, som ju utgår å fakturabeloppet, varken utlovats eller betalats till Kapten Tollstén för den gjorda provleveransen

till Marinförvaltningen, dels att det till honom utbetalta belopp i enlighet med hans förklaring utgjorde ersättning för hans gjorda utlägg och hans arbete vid inskjutningar och undersökningar av vapnet.

Stockholm den 29 September 1926.

Ant. Bexelius,

f. d. grosshandlare.

Majoritetsinnehavare och Revisor i f. A/B Sva.»

* * *

*

I skrivelse den 10 januari 1927 till chefen för marinförvaltningen anförde militieombudsmannen härefter följande.

I § 22 av kungl förordningen den 16 januari 1920 angående upphandling och arbeten för statens behov samt försäljning av staten tillhörig lös egendom (Sv. ffs. nr 10) stadgas följande:

»1. Den, som på grund av anställning i statens tjänst har att taga befattning med upphandling eller arbete, som i denna förordning avses, eller med därav föranledd kontroll, besiktning, uppbörd eller annan åtgärd, må ej själv åtaga sig att tillhandahålla gods eller utföra arbete eller i något, som rör sådant avtal och dess fullgörande, vara ombud för anbudsgivare, leverantör eller entreprenör.

2. Annan i statens tjänst anställd person eller den, som på grund av särskilt uppdrag har att för statens räkning taga sådan befattning med upphandling eller arbete, som i 1 mom. omförmäls, må ej själv åtaga sig att tillhandahålla gods eller utföra arbete för myndighet, verk, inrättning eller truppförband, som han tillhör eller för vars räkning han innehar dylikt uppdrag, ej heller i något, som rör sådant avtal och dess fullgörande, vara ombud för anbudsgivare, leverantör eller entreprenör.

3. I statens tjänst anställd person må ej, utom i de fall, då vederbörande överordnade myndighet med hänsyn till statens fördel finner skäl därtill lämna särskilt tillstånd, uppdraga åt medlem av sin familj eller sitt hushåll att leverera gods till eller utföra särskilt betalt arbete för det förråd eller annan sådan anstalt, varöver han utövar tillsyn.»

Före 1920 års förordning gällde förordningen den 17 november 1893 angående statens upphandlings- och entreprenadväsende m. m. (Sv. ffs. nr 96), vilken sistnämnda förordning i sin ordning föregicks av kungörelsen den 10 maj 1889 angående tillämpning under viss tid av förändrade föreskrifter rörande statens upphandlings- och entreprenadväsende (Sv. ffs. nr 15).

1889 års kungörelse innehöll följande bestämmelse:

»§ 5. Den, som i egenskap av ämbets- eller tjänsteman eller på grund av särskilt uppdrag har att för statens räkning taga befattning med leverans eller arbete eller med därav föranledd kontroll, besiktning, uppbörd

eller annan åtgärd, må ej åtaga sig samma leverans eller arbete eller i något, som dem rör, vara ombud för anbudsgivare, leverantör eller entreprenör.»

Till grund för 1889 års kungörelse lag ett den 6 oktober 1888 dagtecknat betänkande, avgivet av en den 27 juni 1887 förordnad kommitté, och anfördes i detta betänkande till motivering av nyss återgivna stadgande följande (sid. 108): »Det i § 5 givna förbud för ämbets- och tjänsteman att åtaga sig leverans eller arbete, varmed han i följd av ämbete eller tjänst har att taga befattning, eller att ikläda sig ombudsmanskap i vad leveransen eller arbetet rör, återger samma tanke som senare delen av § 3 i 1825 års auktionsreglemente, där det likväl icke uttryckligen förbjödes ämbets- eller tjänsteman att vara ombud för anbudsgivare utan endast för leverantör eller entreprenör. En utsträckning av förbudet dels i nyssnämnda hänseende, dels ock därutinnan, att den, som på grund av särskilt uppdrag har att för statens räkning taga befattning med leverans eller arbete m. m., jämväl blivit under förbudet inbegripen, har likväl ansetts vara erforderlig. Föreskriften i nämnda reglemente, att den, som överträder förbudet, skall straffas såsom för tjänstefel, har kommittén ansett obehöflig.»

§ 5 i 1889 års kungörelse upptogs i oförändrad lydelse såsom § 4 i förordningen den 17 november 1893. Sistnämnda paragraf undergick såtillvida ändring genom kungl. kungörelsen den 1 juli 1897 (Sv. ffs. nr 66), att till paragrafen lades två nya moment av följande lydelse:

»2. Annan statens ämbets- eller tjänsteman ävensom den, som på grund av särskilt uppdrag har att för statens räkning taga sådan befattning med leverans eller arbete, som i mom. 1 omförmäles, må icke åtaga sig leverans eller arbete för det verk, den inrättning eller det truppförband, han tillhör eller för vars räkning han innehar uppdrag av nyssberörda beskaffenhet.

3. Undantag från bestämmelserna i mom. 1 och 2 äger rum:

a) när Kungl. Maj:t därom förordnar och

b) när myndighet, som i § 3 mom. 1 litt. h) avses, finner sådant med statens fördel förenligt beträffande arbete, för vilket kostnaden uppgår till högst 500 kronor.»

Dessa bestämmelser gällde, intill dess desamma ersattes med de nu gällande, i 1920 års förordning meddelade, vilka i centralupphandlingssakkunnigas betänkande motiverades på följande sätt (sid. 190):

»I 2 momentet — — — har förbud synts böra stadgas för där avsedda personer att vara ombud för anbudsgivare, leverantör eller entreprenör i något, som rör leverans eller arbete för myndighet, verk, inrättning eller truppförband, som vederbörande tillhör eller på vars uppdrag han har att taga befattning med leverans eller arbete. Någon anledning, varför ombudsmannaskapet skulle vara tillåtet i fall enligt 2 momentet, medan

detsamma är förbjudet i fall enligt 1 momentet, synes nämligen de sakkunniga icke förefinnas.»

Såsom framginge av denna redogörelse, hade de i förevarande ämne meddelade bestämmelserna undergått en ständig skärpning, varvid syftet uppenbarligen varit att söka i möjligaste mån förebygga, att vid upphandling och entreprenad intressekollisioner skulle uppstå eller obehöriga hänsyn göra sig gällande. Ur denna synpunkt måste det anses vara av synnerlig vikt, att ifrågavarande bestämmelser strängt iakttoges.

Beträffande innebörden av den bestämmelse, som det nu närmast gällde, d. v. s. det i andra momentet meddelade förbudet för envar i statens tjänst anställd person att, då det gällde avtal om tillhandahållande av gods eller utförande av arbete för myndighet, verk, inrättning eller truppförband, som han själv tillhörde, »i något, som rör sådant avtal och dess fullgörande, vara ombud för anbudsgivare, leverantör eller entreprenör», ville militieombudsmannen framhålla, att det för att en person skulle anses såsom ombud för en anbudsgivare »i något, som rör avtalet och dess fullgörande», icke vore nödvändigt, att han avgivit anbudet eller avslutit avtalet. Av det använda uttryckssättet följde, att även andra moment i förhandlingarna mellan köpare och säljare kunde vara av den art, att de fölle under ifrågavarande förbud. Så t. ex. kunde en demonstration av en till inköp avsedd vara för den eventuelle köparen, under förutsättning att demonstrationen inginge såsom ett konstituerande led i avtalet, vara »något som rör avtalet» och det följaktligen vara förbjudet för den, som vore anställd i det verk, till vilket varan skulle levereras, att vid en dylik demonstration vara representant för säljaren. Detsamma gällde i fråga om besiktning av en levererad vara, när ju besiktningen vore något, som rörde avtalets fullgörande. I båda fallen gällde förbudet mot ombudsmannskap oberoende av huruvida personen i fråga själv avslutit köpet eller icke.

Vad nu föreliggande fall anginge, framginge av kaptenen Tollsténs ovan återgivna yttranden, att han på följande sätt tagit befattning med ifrågakomma upphandling.

Sedan Tollstén under sommaren 1923 fäst chevens för marinförvaltningens artilleriavdelning uppmärksamhet på vapnet och föreslagit, att marinen borde inköpa en karbin på försök, samt chefen för artilleriavdelningen härå svarat, att något inköp av vapnet ej kunde ifrågakomma, utan att man vid provskjutning kunnat förvissa sig om dess egenskaper, men att artilleriavdelningen ville närvara vid provskjutning av vapnet, hade Tollstén förmått aktiebolaget Sva, åt vilket han vid nämnda tidpunkt vid förefallande behov var teknisk rådgivare, att importera en karbin från Amerika. Efter det karbinen i slutet av oktober 1923 anlant till Sverige samt Tollstén åtagit sig att för bolagets räkning verkställa erforderlig besikt-

ning och provskjutning av karbinen och även inskjutit densamma, hade den 20 juni 1924 anordnats provskjutning av karbinen inför representanter för marinförvaltningen m. fl., vid vilken provskjutning Tollstén, som då var ledamot av bolagets styrelse, varit närvarande för bolagets räkning. Marinförvaltningen hade därpå den 26 juni 1924 fattat beslut om inköp av karbinen med tillbehör.

I fråga om den ersättning, som Tollstén skulle få uppbära och uppburit för sitt sysslande för bolagets räkning, hade Tollstén, såsom framginge av hans yttranden, uppgivit, att vid hans inträde i bolagets styrelse i maj 1924 såväl verkställande direktören som innehavaren av aktiemajoriteten i bolaget meddelat Tollstén, att något arvode för honom väl icke fastställts, men att skälig gottgörelse för Tollsténs arbete för bolaget skulle bestämmas, sedan värdet därav kunde bedömas. Det vore upplyst, att Tollstén den 20 april 1925 av bolaget uppburit 68 kronor 69 öre, vilket belopp Tollstén uti ovan återgivna av honom själv skrivna kvitto betecknat såsom »provision för försäljning av Thompson gevär till K. Mfn.». Enligt vad Tollstén uti sina i ärendet avgivna förklaringar uppgåve, skulle emellertid beloppet i verkligheten hava utgjort ersättning dels för arbetet med besiktning och inskjutning av karbinen, dels för några mindre utlägg vid provskjutningen.

Med hänsyn såväl därtill att chefen för marinförvaltningens artilleriavdelning uppställt provskjutning av karbinen såsom förutsättning för att köp av densamma skulle kunna ifrågakomma som ock till det sätt, på vilket provskjutningen anordnats, och dess anslutning till det strax därefter verkställda inköpet, måste provskjutningen betraktas såsom ett konstituerande led i avtalets tillkomst eller, såsom saken uttrycktes i upphandlingsförordningen, vara »något som rör avtalet». Vid provskjutningen var Tollstén närvarande och då han dels vid denna tid var ledamot av bolagets styrelse och i denna egenskap jämte övriga ledamöter av styrelsen representerade bolaget utåt och kunde komma att fatta beslut å bolagets vägnar, dels vid provskjutningen utövade funktion för bolagets räkning, måste Tollstén, såvitt anginge provskjutningen, anses såsom representant eller ett ombud för bolaget. Av den formulering, som Tollstén givit det av honom utfärdade kvittot, framginge för övrigt, att han vid dess utgivande själv ansett sig hava verksamt deltagit i åstadkommande av ifrågavarande avtal.

Militieombudsmannen funne således, att Tollstén genom sin befattning med ifrågavarande upphandling handlat i strid mot bestämmelsen i § 22 mom. 2 i gällande leveransförordning.

Med hänsyn till vad Tollstén till sitt försvar andragit torde emellertid denna hans förseelse icke böra anses svårare, än att densamma finge föranleda disciplinär bestraffning eller tillrättavisning, meddelad av överordnad befälhavare.

På grund härav och då utredning vid krigsrätt icke syntes militieombudsmannen erforderlig, anmälde militieombudsmannen Tollstén hos chefen för marinförvaltningen, som hade bestraffningsrätten över Tollstén, till den disciplinära bestraffning eller tillrättavisning, som bemälda chef kunde finna förseelsen böra föranleda.

I ämbetsskrivelse den 15 januari 1927 meddelade chefen för marinförvaltningen, att han med anledning av militieombudsmannens ifrågasvarande skrivelse tilldelat kaptenen Tollstén tillrättavisning i form av varning.

5. Flygbåtsförare tillrättavisad för oförsiktigt framförande av flygbåt.

I tidningen Svenska Morgonbladet för den 19 juli 1927 hade under rubriken »Militärflygare vållar panik å fartyg. Flygmaskinen tangerade skorstenen. En dumdristighet, som kunnat vålla en katastrof» anförts följande.

Passagerarna på Vaxholmsbåten Viktoria, som inkommer till Stockholm vid 9-tiden på morgonen, utsattes på måndagen för ett nervspännande äventyr.

När ångaren passerat Blockhusudden, kom en flygmaskin strykande fram på mycket låg höjd och i samma riktning som båten. För passagerarna på denna tedde det sig, som om flygmaskinen skulle komma att kollidera med Viktoria. Just som flygmaskinen hann upp ångbåten, höjde den sig dock och strök tätt över skorstenen. Flera av damerna ombord voro nära att svimma av förskräckelse och uppståndelsen hade nästan karaktär av panik.

Viktorias befäl upplyser, att det inte är första gången, som flygmaskiner sökt tänga dess skorstenar. På måndagen var det mycket nära, att en kollision inträffat. Om flygmaskinen inte i sista ögonblicket kunnat lyfta, skulle en katastrof ha inträffat. Viktorias befäl undanber sig för framtiden att vara försöksobjekt för våghalsiga flygare.

Enligt en uppgift skulle flygmaskinen ha varit en trafikmaskin, alltså antingen den tyska eller finska maskinen, som vid denna tid på morgonen startar från Lindarängen. Flyghamnens chef, ingenjör Carlsson, meddelar emellertid Svenska Morgonbladet, att den flygmaskin, som flög över Viktoria, var en militärflygmaskin. På måndagsmorgonen var vinden västlig och båda trafikflygmaskinerna startade i riktning mot Lidingöbron. Över stora ångbåtsrännan i närheten av Blockhusudden hålla de sig alltid 30—40 meters höjd och så var fallet även på måndagen. Viktoria hade passerats av den tyska maskinen, då militärmaskinen kom. Enligt ögonvittnen gick denna maskin, som var ett av flottans hydroplan, av typ Hansa-Brandenburg, mycket nära Viktorias skorsten.

Det är ännu okänt, vem som förde militärmaskinen. Troligen blir det en skrapa för vederbörande. Skicklighet och oförvägenhet måste visserligen en flygare besitta, men han har inte rätt att riskera andra människors liv eller nervsystem.

Med anledning av uppgifterna i berörda tidningsartikel anmodade tjänstförrättande militieombudsmannen chefen för flygvapnet genom ämbetskrivelse den 19 juli 1927 att till militieombudsmannen inkomma med de upplysningar, vartill ifrågavarande tidningsartikel kunde föranleda.

Sedan utrett blivit, att ifrågavarande flygbåt vid det i tidningsartikeln omnämnda tillfället framförts av vid kustflottans flygstation tjänstgörande löjtnanten greve C. O. R. Sparre, blev tjänstförrättande militieombudsmannens skrivelse överlämnad till högste befälhavaren över kustflottan med anhållan, att utredning måtte verkställas genom högste befälhavarens försorg. På grund härav anmodade högste befälhavaren chefen för kustflottans flygstation att verkställa undersökning i ärendet och däröver inkomma med rapport.

Chefen för kustflottans flygstation kommandörkaptenen Arthur Örnberg avgav den 28 juli 1927 till högste befälhavaren följande rapport. Vid av kommandörkaptenen verkställd undersökning hade utrönts, att flygbåten 244 den 18 juli passerat passagerareångaren Viktoria på låg höjd. Flygbåtens befälhavare och förare var därvid löjtnanten greve Sparre. Förklaring hade av kommandörkaptenen infordrats av Sparre. Förhör hade i ärendet hållits av kommandörkaptenen, varvid närvarit, förutom Sparre, divisionschefen för 1. marinflygdivisionen löjtnanten vid flottan P. Skjöld. Vid förhöret hade Sparre intet vidare haft att anföra utöver sin skriftliga förklaring. För egen del ville kommandörkaptenen erinra om, att under kustflottans övningar motsvarande manövrar, som den här berördes, mången gång måste företagas såsom vid lågbombanfall mot fartyg eller andra mål, markerande av torpedanfall, vid luftstrid m. m. Vid manövrar i formering, då mycket korta avstånd mellan flygbåtarna — ett fåtal meter — hölles, ägde givetvis även dylika manövrar rum. Slutligen kunde erinras om att särskilt sommartid trafiken i skärgårds- och andra områden (exempelvis å Stockholms ström) ofta vore så stor, att dylika manövrar måste utföras, om överhuvud uppstigning från och nedgång på vattnet skulle kunna ske. Under dessa omständigheter vore det förstäeligt, att å kustflottan tjänstgörande flygpersonal, även då det icke vore nödvändigt, utförde här ifrågavarande slag av manövrar. Flygpersonalen å kustflottan måste ju uppfostras till påpasslighet och snabbhet i manövrar, om anbefallda övningar överhuvud skulle kunna utföras. Av undersökningen hade framgått, att den åberopade artikeln i Svenska Morgonbladet den 19 juli vore i viss mån överdriven såsom rubrikerna »Flygmaskinen tangerade skorstenen» och »En dumdristighet, som kunnat vålla en katastrof». Å andra sidan hade undersökningen givit vid handen, att den påtalade manövern ej varit på något sätt nödvändig i förevarande fall. Flygbåten hade lika väl kunnat gå på avsevärt större avstånd från ångaren. Manövern hade utförts av godtycke och flygbåtsföraren hade ansett, att densamma ej inneburit någon som helst risk. Efter vad som inträffat vore åtgärder av kom-

mendörkaptenen givetvis vidtagna för att ett upprepande av vad som skett icke skulle ifrågakomma.

Löjtnanten greve Sparres förklaring var av följande lydelse. Flygbåten 244 framfördes på låg höjd (5 till 10 meter) och passerade en rad med ingående skärgårdsbåtar vid Blockhusudden. Mot den sydligaste av dessa girade flygbåten något in, så att styrbordsvingen kom över kölvattnet. Någon risk för kollision hade ej förefunnits med den goda manöverbarhet, som flygbåten besutte.

Med skrivelse den 8 augusti 1927 översände högste befälhavaren till militieombudsmannen en avskrift av ifrågavarande rapport och anförde därvid tillika, att han tilldelat löjtnanten greve Sparre för oförstånd i tjänsten tillrättavisning i form av varning.

I resolution den 11 augusti förklarade tjänstförrättande militieombudsmannen, under hänvisning till att högste befälhavaren över kustflottan ålagt befälhavaren å flygbåten löjtnanten greve Sparre tillrättavisning i form av varning för oförstånd i tjänsten samt att chefen för kustflottans flygstation vidtagit åtgärder för att vad som förekommit ej skulle upprepas, att tjänstförrättande militieombudsmannen läte bero vid vad de militära myndigheterna sålunda åtgjort i saken.

6. Vaktgöring använd såsom tillrättavisning m. m.

Under en av militieombudsmannen den 24 november 1927 förrättad inspektion av Västmanlands regemente, antecknades vid granskning av 9. kompaniets anteckningsbok för tillrättavisningar, att kompanichefen den 29 juni 1926 tilldelat värnpliktige nr 247 51/1925 Andersson för vanvård av gevär »en vakt utom vanlig ordning och en extra servis».

Då enligt 210 § strafflagen för krigsmakten tillrättavisning ej må användas av mer än ett slag för samma förseelse eller fel och ej heller vakttjänst må användas såsom tillrättavisning, anmodade militieombudsmannen regementschefen i skrivelse den 28 november 1927 att infordra och till militieombudsmannen insända yttrande av vederbörande kompanichef.

Med anledning härav översände regementschefen med skrivelse den 12 december 1927 yttrande i ärendet från kaptenen på övergångsstat vid regementet O. P. B. Dahlström.

Kaptenen Dahlström anförde i yttrande, som var dagtecknat samma dag, att han, som vid tillfället ifråga var kompanichef, ej kunde finna annat än det rätta i den gjorda anmärkningen. Då Dahlström sedan november 1926 vore överförd till övergångsstat och omkring 1 ½ år förflutit, sedan tillrättavisningen ifråga skett, kunde han ej nu erinra sig något om densamma utöver vad han av tillgängliga handlingar kunnat inhämta.

I skrivelse till regementschefen, den 21 december 1927 anförde militieombudsmannen, efter att hava redogjort för vad i ärendet förekommit, följande.

*   *

*

210 § i strafflagen för krigsmakten hade följande lydelse:

»För mindre förseelser och fel mot militär tukt och ordning, må, på sätt och i den ordning av Konungen närmare förordnas, i stället för disciplinär bestraffning såsom tillrättavisning användas:

a) varning, meddelad enskilt eller i närvaro av några den felaktiges överordnade eller med honom likställda;

b) vägran, ombord å fartyg, av landpermission för viss bestämd tid, högst trettio dagar, eller för högst sex landpermissionsdagar; samt, för manskap dessutom:

c) åläggande för visst antal gånger, högst sex, eller för viss bestämd tid, högst femton dagar, att utom vanlig ordning förrätta handräkningsarbeten;

d) förbud att under viss bestämd tid, högst femton dagar, vistas utom kasernområde, läger eller däremot svarande område eller åt kompani eller likställt truppförband upplåten del av dylikt område.

Tillrättavisning, varom nu är sagt, må ej användas av mer än ett slag för samma förseelse eller fel, ej heller tillrättavisning, varom i c) förmäles, i något fall så användas, att genom överansträngning eller annan orsak men för den felaktiges hälsa och tjänstbarhet därav kommer.

Om tillrättavisningar, som få användas för barn, vilka ej fyllt femton år, därom förordnar Konungen.»

I 1899 års disciplinstadga finnes såsom tillrättavisningsformer upptagna bland annat »vaktgöring och handräkning utom vanlig ordning». Anledningen till borttagande av vaktgöring såsom form för tillrättavisning framginge bland annat av chefens för justitiedepartementet uttalande till statsrådsprotokollet den 7 februari 1906 vid remissen till högsta domstolen (prop. nr 67/1908, sid. 99). Departementschefen anförde följande: »Att vaktgöring utom vanlig ordning borttagits, är endast en konsekvens av det redan tidigare verkställda borttagandet av den s. k. straffexercisen och sammanhänger därmed, att den slags vaktgöring, som här uteslutande torde åsyftas, eller vaktgöring såsom skiltvakt, utgör en del av den rent militära tjänsten».

I fråga om förbudet att för samma förseelse eller fel använda mer än ett slags tillrättavisning anförde 1901 års krigslagstiftningskommitté i sitt år 1905 avgivna betänkande (del II, sid. 232) följande:

»Då erfarenheten givit vid handen, att å vissa håll understundom för en och samma förseelse använts tillrättavisningar av flera slag, men en dylik kombinerad av tillrättavisningar uppenbarligen innefattar en ej åsyftad skärpning av det obehag, som tillrättavisningen enligt sin natur skall innebära, har kommittén i förevarande paragraf infört uttryckligt för-

bud att för en och samma förseelse använda tillrättavisning av mer än ett slag.»

I förevarande fall hade kaptenen Dahlström såsom kompanichef meddelat två slag av tillrättavisningar för samma förseelse och därvid jämväl använt vaktgöring såsom tillrättavisningsform. Då Dahlström härigenom förfarit i strid mot tydliga bestämmelser i 210 § strafflagen för krigsmakten, vilka bestämmelser såsom gällande sedan mer än 10 år tillbaka under den tid han tjänstgjort såsom kompanichef, bort vara för honom väl kända, hade militieombudsmannen ansett sig icke kunna lämna det begångna tjänstefelet utan beivran. Detta borde dock icke svårare anses, än att detsamma finge föranleda tillrättavisning eller bestraffning, som överordnad befälhavare ägde ålägga. Med hänsyn härtill, och då utredning vid krigsrätt icke vore erforderlig, hade militieombudsmannen funnit annan åtgärd i saken icke behöva vidtagas, än att militieombudsmannen hos regementschefen, som hade bestraffningsrätten över Dahlström, anmälde honom till den tillrättavisning eller den disciplinära bestraffning, som regementschefen kunde finna ifrågavarande tjänstefel böra föranleda.

I skrivelse den 24 december 1927 meddelade regementschefen, att han med anledning av militieombudsmannens anmälan ålagt kaptenen Dahlström varning för oförstånd i fullgörande av tjänsteplikt.

B. Mål, som ännu icke varit föremål för prövning hos domstol eller annan myndighet.

7. Försummelse av krigsdomare att i visst fall föranstalta om förundersökning i brottmål.

Vid en av militieombudsmannen den 7 september 1927 förrättad inspektion av Norrbottens regemente framställdes anmärkning därom att auditören Yngve Östergren — vilken i egenskap av t. f. krigsdomare den 28 juli 1924 erhållit meddelande om att ett mål mot en för inbrottsstöld häktad korpral hänskjutits till krigsrätt och att korpralen vid hållet förhör erkänt förbrytelsen i fråga — underlåtit att, jämlikt 25 § i lagen den 28 juni 1918 angående villkorlig straffdom, förordna om förundersökning till utrönande, huruvida erforderliga förutsättningar för villkorlig dom förefunnes.

Sedan yttrande över anmärkningen inhämtats av auditören Östergren, ställde militieombudsmannen honom under åtal inför krigshovrätten för det tjänstefel, vartill han genom berörda underlåtenhet gjort sig skyldig. Skrivelse härom avläts till överkrigsfiskalsämbetet den 15 december 1927.

8. Icke tillåten form för tillrättavisning använd.

Under en av militieombudsmannen den 7 september 1927 förrättad inspektion av Norrbottens regemente anmärktes vid granskning av 2. kompaniets anteckningsböcker för tillrättavisningar, att kompanichefen i strid mot 210 § strafflagen för krigsmakten i ett flertal fall under februari 1925 tillrättavisat kompaniets manskap för underlåtenhet att uppstiga vid revelj med befallning att under vissa dagar stå fullt påklädda vid sängen vid revelj.

Sedan yttrande över anmärkningen inhämtats av kompanichefen kaptenen G. Berglind, anmälde militieombudsmannen honom genom skrivelse den 21 december 1927 för regementschefen till den tillrättavisning eller den disciplinära bestraffning, som regementschefen kunde finna det ifrågavarande tjänstefelet böra föranleda.

Redogörelse för vissa ärenden, som icke föranlett åtal eller därmed jämförlig åtgärd.

- 1. Handläggning av mål inför krigsrätt, utan att den tilltalade blivit vederbörligen kallad till krigsrättens sammanträde. Tillika fråga om obehörigt dröjsmål med målets handläggning samt underlåtenhet att till domstolen överlämna utdrag ur militärt straffregister.**

I en till militieombudsmannen den 5 oktober 1926 inkommen klagoskrift anförde maskinisten av 2. graden Karl Reinhold Höglund till den åtgärd, som därav kunde föranledas, följande. Den 11 september 1926 hade Höglund blivit av särskilda krigsrätten å kustflottan för fylleri m. m. dömd till fem dagars vaktarrest. Utslaget hade föranletts av en förseelse, vartill Höglund skulle hava gjort sig skyldig den 21 juni 1925. Saken hade behandlats den 16 juli 1925 av krigsrättens avdelning i Karlskrona, som därefter den 6 oktober 1925 översänt protokollen i ärendet till särskilda krigsrätten å kustflottan. Denna hade i sin ordning företagit saken till handläggning den 16 och den 23 oktober samma år samt därefter först den 11 september 1926. Till rättegången i Karlskrona hade Höglund erhållit kallelse men icke till de sammanträden med särskilda krigsrätten, som ägde rum den 16 och den 23 oktober 1925, med den påföljd att Höglund, som ej på annat sätt erhållit kännedom om dessa sammanträden, uteblivit från rätten. Icke förty hade målet handlagts, varvid vid rättegångstillfället den 23 oktober 1925 av åklagaren inkallade vittnen blivit hörda. Det synnerligen långsamma förfarandet vid krigsrätten dels med översändandet av protokoll från Karlskrona till Stockholm och dels genom målets uppskjutande från den 23 oktober 1925 till den 11 september 1926 kunde hava menlig inverkan på Höglunds befordringsmöjligheter.

Vid klagoskriften fogade utdrag av protokollet i förevarande mål utvisade följande.

Sedan Höglund rapporterats för det han natten till den 21 juni 1925 å Skeppsbron i Stockholm funnits överlastad av starka drycker ävensom därvid gjort sig skyldig till förgargelseväckande beteende, hölls av fartygschefen å depåfartyget Svea förhör med Höglund den 29 juni 1925. Genom beslut av högste befälhavaren över kustflottan den 8 juli 1925 överlämnade

des målet till handläggning av särskilda krigsrätten å kustflottan. Särskilda krigsrätten sammanträdde för målets handläggning den 16 juli 1925. Därvid tillstädeskommo krigsfiskalen F. W. Flensburg såsom åklagare samt maskinisten Höglund personligen. Höglund bestred rapportens riktighet, varefter åklagaren hemställde, att målet måtte för vidare handläggning hänskjutas till särskilda krigsrätten å kustflottan i Stockholm, då inför nämnda krigsrätt kunde förebringas vidare utredning; och beslöt krigsrätten med bifall härtill att överlämna målet till nämnda krigsrätt.

Sedan med skrivelse den 6 oktober 1925 utdrag av protokollet vid krigsrättens nyssnämnda sammanträde blivit översänt till särskilda krigsrätten vid kustflottans avdelning i Stockholm, förekom målet den 16 oktober 1925 till handläggning vid särskilda krigsrättens sammanträde å Hårsfjärden. Vid upprop av målet anmälde sig krigsfiskalen Carl Oscar Malm tillstädes såsom allmän åklagare, men lät Höglund sig icke avhöra. För bevisningsförebringande anhöll åklagaren om uppskov med målet; och utsattes det samma med anledning härav att åter förekomma den 23 oktober 1925, då i åklagarens närvaro Höglund skulle infinna sig, och då åklagaren skulle vara försedd med sin bevisning i målet.

Den 23 oktober 1925 handlades målet åter vid särskilda krigsrättens sammanträde å Skeppsholmen i Stockholm. Vid pårop av målet anmälde sig Malm tillstädes såsom allmän åklagare, men lät Höglund sig icke avhöra. På åklagarens begäran hölls vittnesförhör med tre poliskonstaplar vid Stockholms polis, varvid krigsrätten förklarade sig lämna Höglund öppen jävsrätt. För att lämna Höglund tillfälle att yttra sig över de avgivna vittnesmålen utsatte krigsrätten målet att åter förekomma å dag och tid, som framdeles komme att tillkännagivas.

Nästa sammanträde med krigsrätten hölls den 11 september 1926 å Hårsfjärden. Vid detta rättegångstillfälle inställde sig, i närvaro av krigsfiskalen Malm, såsom allmän åklagare, Höglund personligen. Höglund bestred riktigheten av de avgivna vittnesmålen. Sedan målet å ömse sidor överlämnats till krigsrättens prövning, meddelades utslag, varigenom Höglund jämlikt 96 § strafflagen för krigsmakten dömdes till vaktarrest i fem dagar för vad i målet lagts honom till last.

I krigshovrätten inhämtades vidare, att besvär icke anförts över ifrågasvarande utslag.

Med anledning av Höglunds klagoskrift avlät militieombudsmannen den 6 oktober 1926 en skrivelse till högste befälhavaren över kustflottan, däri militieombudsmannen anhöll, att denne ville infordra och till militieombudsmannen inkomma med yttrande av vederbörande krigsrättsledamöter ävensom av krigsfiskalen Malm.

Med skrivelse den 23 november 1926 översände högste befälhavaren över kustflottan yttranden av bland andra krigsdomaren A. von Hedenberg, auditören B. Kjerrman samt krigsfiskalen Malm ävensom ett meddelande i ärendet från chefen för underofficers- och sjömanskårerna vid flottans station i Stockholm.

Krigsdomaren von Hedenbergs yttrande var av följande innehåll. Hög-

lund syntes huvudsakligen fästa uppmärksamheten därå, att målet icke handlagts vid krigsrätten under tiden mellan den 23 oktober 1925 och den 11 september 1926. Oavsett det säregna däri, att en på fri fot varande tilltalad beklagade sig över att han ej tidigare blivit dömd, ville krigsdomaren på grund av upplysning, som denne inhämtat, framhålla, att berörda förhållande i och för sig på intet sätt haft menlig inverkan på Höglunds befordringsmöjligheter eller i övrigt i ringaste mån förorsakat Höglund eller annan någon skada. Huruvida anledningen till anmärkta uppskov med handläggningen varit att söka i förhållande av enskild natur, som omförmäldes i auditören Kjerrmans yttrande i ärendet, eller däri, att Höglund under mellantiden icke varit tjänstgörande å fartyg, tillhörande kustflottan och förlagt i Stockholms närhet, undandroge sig för närvarande krigsdomarens bedömning och minne. Någon anmälan till krigsdomaren såsom krigsrättens ordförande därom att målet kunde ånyo företagas vid krigsrätten utan avsevärd kostnad för statsverket hade i allt fall icke ingått tidigare än någon dag kort före den 11 september 1926. Under återopande såväl härav som av de yttranden, som i ärendet avgivits av auditören Kjerrman och krigsfiskalen Malm, hemställde krigsdomaren, att klagoskriften icke måtte föranleda vidare åtgärd.

Auditören Kjerrman anförde följande. Efter det, på sätt framginge av krigsrättens protokoll vid rättegångstillfället den 23 oktober 1925, de av åklagaren återopade vittnena blivit avhörda, hade målet uppskjutits allenast för att lämna Höglund tillfälle att, innan målet avgjordes, yttra sig över de avgivna vittnesmålen. Då Höglund icke varit tillstädes och hans dåvarande tjänstgöringsplats icke varit för rätten känd, hade målet utsatts att åter förekomma å tid och plats, som framdeles skulle tillkännagivas — en form för uppskov, som av praktiska skäl ofta komme till användning vid krigsrätten av den anledning, att det flerfaldiga gånger visat sig synnerligen svårt att på förhand beräkna, varest vederbörande, som skulle höras i målet, å en viss bestämd uppskovsdag uppehölle sig. I förevarande fall hade Kjerrman, med hänsyn därtill att han i tjänsten ofta stode i förbindelse med högste befälhavarens över kustflottan expedition, åtagit sig att anmäla, då målet lämpligen kunde återupptagas för handläggning. I följd därav att Kjerrman kort efter den 23 oktober 1925 på grund av sjukdom en tid åtnjutit tjänstledighet, hade handlingarna i målet blivit lagda åt sidan och sedermera beklagligt nog avglömts, till dess målet under september månad 1926 åter handlagts och avgjorts. Då Höglund icke ens påstått än mindre visat, att någon skada i anledning av det förelupna dröjsmålet skett och detsamma med all sannolikhet icke komme att orsaka Höglund någon skada, hemställde Kjerrman, att klagoskriften icke måtte föranleda någon militieombudsmannens åtgärd.

Krigsfiskalen Malm anförde. Målet hade handlagts första gången vid särskilda krigsrätten å kustflottan å Hårsfjärden den 16 oktober 1925. Dessförinnan hade Malm icke kännedom om målet, varför några kallelser

till nämnda dag icke kunnat utfärdas. Den 23 oktober 1925 hade målet ånyo handlagts, därvid Malm låtit till krigsrätten inkalla vittnen, vilka voro bosatta i Stockholm, samt även kallat den tilltalade. Kallelser å parter tillhörande kustflottan kunde på grund av kustflottans ständiga förflyttningar icke ske skriftligt utan ägde rum antingen medelst radio över Skeppsholmens radiostation eller ock, därest telefonförbindelse funnes med högste befälhavaren, medelst dylik förbindelse. Kallelse å Höglund hade ägt rum medelst telefon till stabsintendenten å kustflottan, vilken kallelse först kunnat äga rum någon eller några dagar före sammanträdet den 23 oktober. Stabsintendenten hade emellertid anmält, att Höglund vistades i Karlskrona, varefter kallelse icke hunnit meddelas Höglund. Åtta dagar före sammanträdet den 11 september 1926 hade Malm erhållit meddelande, att målet mot Höglund ånyo skulle förekomma, varvid Malm i god tid låtit kalla Höglund, vilken även därvid inställt sig.

Kärchefens meddelande var av det innehåll, att straffets menliga inverkan vid fråga om en framtida befordran för Höglund komme, oberoende av tidsutdräkten vid målets handläggning, att hänföras till tiden för förselsens begående.

I avgiven påminnelsekrift anförde Höglund: Höglund, som fortfarande bestrede de uppgifter, som de såsom vittnen i målet avhörde enligt Höglunds uppfattning jäviga poliskonstaplarna haft, ville dessutom tillägga, att då Höglund icke blivit vederbörligen kallad till det krigsrättssammanträde, vid vilket berörda vittnen avhörts, Höglund icke lämnats tillfälle att vid vittnesförhöret bevaka sin lagliga rätt — en omständighet, som kunde hava avsevärt försämrat Höglunds ställning i rättegången. Utslaget grundade sig nämligen synbarligen uteslutande på vittnesmålen ifråga. Att jämväl ett obehörigt dröjsmål i behandlingen förelegat hade medgivits, men syntes Höglunds farhågor, att detta skulle lända honom till skada i befordringshänseende, vara ogrundade.

Då krigsdomaren i sitt ovannämnda yttrande icke berört klagomålen, såvitt de avsågo målets handläggning vid rättegångstillfällena den 16 och den 23 oktober 1925, anmodade militieombudsmannen krigsdomaren i skrivelse den 15 januari 1927 att inkomma med yttrande i nyssberörda delar, varvid upplysning skulle lämnas angående de åtgärder, som krigsdomaren med anledning av det med skrivelsen från Karlskrona den 6 oktober 1925 överlämnade protokollutdraget vidtagit, på det att åklagaren skulle bliva i tillfälle att i god tid före målets handläggning kalla den tilltalade till inställelse.

Samtidigt avlät militieombudsmannen en skrivelse i ärendet till krigsfiskalen Malm, som anmodades att inkomma med upplysning rörande anledningen därtill *dels* att hans hänvändelse till stabsintendenten för Höglunds inkallande först kunnat äga rum någon eller några dagar före sammanträdet den 23 oktober, ehuru han redan den 16 oktober erhållit

kännedom om uppskovet, *dels ock* att kallelsen å Höglund — ehuru kallelse å parter i allmänhet ägde rum medelst radio eller telefon — likväl icke hunnit meddelas Höglund.

I förnyat yttrande den 22 januari 1927 anförde krigsdomaren följande.

Den omförmälda skrivelsen från Karlskrona den 6 oktober 1925 hade icke varit ställd till krigsdomaren, utan till auditören vid krigsrättens Stockholmsavdelning, och krigsdomaren torde ej hava erhållit del av den samma förrän vid rättegångstillfället den 16 oktober 1925, då krigsrätten beslöt utsätta målet till handläggning den 23 i samma månad. Krigsdomaren hade fördenskull icke haft möjlighet att med anledning av skrivelsen vidtaga någon åtgärd, på det att åklagaren skulle bliva i tillfälle att före den 16 oktober inkalla den tilltalade till inställelse. Vid rättegångstillfället sistnämnda dag hade åklagaren varit närvarande och genom sin uppskovsbegäran föranlett beslut härutinnan till den 23 i samma månad, varför någon anledning ej heller då förelegat för krigsdomaren att vidtaga någon särskild åtgärd för den tilltalades inkallande, särskilt som krigsdomaren hade sig bekant, att åklagaren städse föranstaltade om dylikt inkallande tjänstevägen.

Krigsfiskalen Malm anförde för sin del i yttrande, avgivet den 17 januari 1927. Hänvändelse till stabsintendenten för maskinisten Höglunds inkallande hade icke skett förrän någon eller några dagar före sammanträdet den 23 oktober 1925 med anledning av att kallelser till krigsrätt i allmänhet icke kunde utgå förrän tiden omedelbart före krigsrättens sammanträde. Detta berodde på, såsom krigsfiskalen framhållit, kustflottans ständiga förflyttningar, varför sammanträdesorten icke vore känd förrän tiden närmast före sammanträdet. Personal, tillhörande Karlskrona station eller förlagd därstädes, vore ytterst sällan tilltalad vid särskilda krigsrättens å kustflottan avdelning i Stockholm, varför någon anledning för Malm att frångå vanligt inkallelsesätt icke förefunnits, då han saknade kännedom om att Höglunds vistelseort var Karlskrona. Underrättelse härom hade Malm erhållit antingen dagen, innan krigsrätten skulle sammanträda, eller samma dag, varför Höglunds inställande ej hunnit ske. Anledningen till att Höglund i god tid kunnat kallas till krigsrättens sammanträde den 11 september 1926 var att krigsrättens sammanträde då med säkerhet kunde förut bestämmas till att äga rum i Stockholm.

Med anledning av krigsdomarens antagande i yttrandet den 22 januari 1927 att han icke erhållit del av skrivelsen från Karlskrona förrän den 16 oktober 1925, införskaffade militieombudsmannen från högste befälhavarens över kustflottan expedition avskrift av krigsdomarens meddelande i ärendet till högste befälhavaren angående målets handläggning i Stockholm; och utvisade berörda handling, att krigsdomaren i skrivelse till högste befälhavaren den 15 oktober 1925 meddelat, att målet mot Höglund

komme att upptagas till handläggning vid någon av krigsrättens närmaste sessioner.

Slutligen införskaffade militieombudsmannen från flottans station i Stockholm utdrag av underofficersrullan för Höglund, vilket utdrag var av följande lydelse.

»UTDRAG

ur

'Rulla över underofficerspersonalen'

för

maskinisten av 2. gr. C. R. Höglund

åren 1925—1926.

F. o. m.	T. o. m.	Tjänstgjort	Tid		Betyg		A n m.
			mån.	dag.	upp- förande	tjänst- barhet	
¹ / ₁ 25	²¹ / ₄ 25	Ingenjördepartementet...	3	21	10	8	
²² / ₄ 25	²³ / ₁₀ 25	Sjökomm. å depåart. Svea	6	5	10	8	
²⁴ / ₁₀ 25	² / ₆ 26	Ingenjördepartementet...	6	11	10	8	
³ / ₅ 26	²⁰ / ₈ 26	Sjökomm. å torpedbåt 10	3	20	10	8	
²¹ / ₈ 26	³¹ / ₈ 26	Ingenjördepartementet...	—	11	—	—	
¹¹ / ₉ 26	—	—	—	—	6	—	
¹ / ₉ 26	³¹ / ₁₂ 26	Inform. UO i UO-skolan	4	2	7	8	

Rätt utdraget intygas:

Stockholm den 10 maj 1927

A. Ellsén
Kapten.»

I skrivelse till krigsdomaren von Hedenberg den 18 juni 1927 anförde militieombudsmannen, efter att hava redogjort för vad i ärendet förekommit, följande.

Vad i ärendet förekommit föranledde anmärkningar i skilda hänseenden.

Så vitt krigsdomaren anginge, hade anmärkningarna avseende å följande förhållanden.

1. Sedan målet blivit överlämnat till »krigsrätten å kustflottan i Stockholm», hade anstalter i god tid bort vidtagas, för att Höglund skulle erhålla kallelse till krigsrättens sammanträde. Så hade dock icke skett. Av handlingarna framginge, att krigsdomaren erhållit kännedom om målets överlämnande senast den 15 oktober 1925, vilken dag det av krigsdomaren till högste befälhavaren över kustflottan avlättna meddelandet vore dagtecknat. Detta meddelande innehölle icke uppgift om den dag, då målet skulle företagas, och då eljest icke vidtagits någon som helst anstalt för Höglunds underrättande härom, hade målet icke bort påropas vid krigsrättens sammanträde den 16 oktober 1925.

2. Då Höglund icke heller blivit inkallad till sammanträdet den 23 oktober 1925, hade vittnen icke bort avhöras vid detta sammanträde.

De i 17 kap. rättegångsbalken givna föreskrifterna om vittnesbevisning utvisade otvivelaktigt, att vittnesförhör i regel borde äga rum i båda parternas närvaro. Sälunda stadgades i 4 §, att om något vittne vore fjärran eller för annan laga orsak ej kunde komma till den domstol, där det blivit nämnt och godkänt, vittnet skulle, »i bägge parternas eller deras ombudsmäns närvaro», höras inför närmaste rätt, där det vistades. Enligt 16 § skulle vitnen avlägga vittneseden »i bägge delomännens eller deras ombudsmäns närvaro». Första punkten av 20 § hade denna lydelse: »Kärandens vittnen skola först höras, om de tillstådes äro, och sedan svarandens: är endera parten borta, och visar ej rätta förfall; då må han, som när är, låta avhöra sina vittnen, om han vill, och domaren ej finner dem jävaktiga vara.» Enligt 21 § stode det »parterna» fritt att genom domaren föreställa vittnet spörsmål, som rätteligen hörde till saken. Slutligen stadgade 28 §, att domaren borde låta noga uppskriva och »i parternas åhöro» uppläsa vittnens utsagor.

Alla dessa stadganden gäve vid handen, att lagstiftaren förutsatt, att vittnesmål i regel skulle avläggas i parternas närvaro. Skälet därför låge i öppen dag. Den part, emot vilken ett vittne åberopats, skulle äga pröva vittnets behörighet och jäva vittnet, i händelse anledning därtill förekomme, granska och genom framställda frågor kontrollera vittnesberättelsen samt övervaka vittnesutsagornas riktiga återgivande i protokollet. Dessa uppgifter kunde tydligen fyllas endast av parten, som leddes av det egna intresset, eller dess ombud.

Det i 20 § upptagna medgivandet att i parts förfallolösa utevaro höra vittnen torde visserligen i någon mån hava utsträckts i praxis. Dock ansåges vittnesförhör i parts utevaro, om denne hade laga förfall, endast kunna ske, därest särskilda omständigheter förelåge, såsom att vittnena vore från annan ort. Såsom förutsättning för dylikt vittnesförhör måste givetvis dessutom uppställas, att parten kallats till domstolen och således visste, att mål mot honom handlades.

I förevarande fall vore icke någon av dessa förutsättningar för handen. Höglund hade icke blivit kallad till inställelse inför krigsrättens avdelning i Stockholm eller eljest underrättats om vittnesförhöret, och de vittnen, som av åklagaren inkallats till sammanträdet den 23 oktober, hade varit bosatta i Stockholm. Då Höglund, såsom framginge av utdraget ur rullan, redan från och med påföljande dag fått sin tjänstgöring förlagd till Stockholm, hade vittnesförhöret utan minsta svårighet kunnat uppskjutas till något senare rättegångstillfälle, vid vilket Höglund kunnat få tillfälle att närvara.

3. Slutligen hade försummelse förelupit därutinnan, att målet efter den 23 oktober 1925 icke handlagts förrän den 11 september 1926, eller efter en tidrymd av nära ett år. Auditören Kjerrman hade uppgivit, att han vid

sammanträdet den 23 oktober 1925 åtagit sig att anmäla, när målet lämpligen kunde återupptagas för handläggning. Trots detta Kjerrmans åtagande hade det givetvis bort ankomma på krigsdomaren, som vid granskning av sitt diarium icke kunnat undgå att iakttaga det förelupna dröjsmålet, att ombesörja, att målet tidigare åter hade företagits till handläggning. Något hinder härför hade tydligen icke mött, enär Höglund under tiden från och med den 24 oktober 1925 till och med den 2 maj 1926 tjänstgjort å ingenjördepartementet vid flottans varv i Stockholm. Att tilltalad, även om han icke vore häktad, likväl, i motsats till vad krigsdomaren syntes antaga, hade intresse av att mål mot honom ej onödigt uppehölls låge i sakens natur. Ehuru militieombudsmannen sålunda funnit anledning framställa anmärkningar i skilda hänseenden mot handläggningen av förevarande mål, hade militieombudsmannen likväl, då skada av de förelupna felen icke syntes hava uppkommit, och med hänsyn till övriga förekomna omständigheter funnit sig kunna underlåta att vidtaga rättsliga åtgärder mot krigsdomaren.

Med skrivelse samma dag till auditören B. Kjerrman översände militieombudsmannen avskrift av ovannämnda skrivelse till krigsdomaren von Hedenberg samt meddelade, att militieombudsmannen på i skrivelsen anförda skäl funnit sig kunna underlåta att vidtaga rättsliga åtgärder mot Kjerrman.

I skrivelse samma dag till vice auditören Gösta Ek anförde militieombudsmannen, efter att hava redogjort för vad i ärendet förekommit, i vad det angick Ek, följande.

Enligt 61 § lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes ålåge det den ledamot av rätten, som hade att föra protokollet, att uppsätta rättens beslut samt, sedan detta justerats och avkunnats för parterna, expediera detsamma. Ehuru lagen icke angåve viss tid från beslutets meddelande, inom vilket detsamma skulle expedieras, låge det i sakens natur, att ett avkunnat beslut skulle expedieras så snart ske kunde. I förevarande fall hade krigsrättens beslut den 16 juli 1925 att överlämna målet mot Höglund till »särskilda krigsrätten å kustflottan i Stockholm» expedierats först den 6 påföljande oktober. Ansvar för den försummelse härutinnan, som sålunda otvivelaktigt förelupit, åvilade Ek såsom expeditionshavande. I Eks yttrande i ärendet hade han också vitsordat, att ett förbiseende från hans sida ägt rum i förevarande fall. Då emellertid skada av det förelupna felet icke syntes hava uppkommit, hade militieombudsmannen ansett sig kunna underlåta att vidtaga rättsliga åtgärder mot Ek.

Protokollet vid särskilda krigsrättens sammanträde den 16 juli 1925 utvisade, att högste befälhavaren över kustflottan till krigsrätten över-

lämnat dels en den 21 juni 1925 dagtecknad rapport från Stockholms polis, dels protokoll över det den 29 juni samma år under ledning av kaptenen H. Bager såsom fartygschef å depåfartyget Svea med Höglund hållet förhör, dels ock visst intyg, varemot i protokollet icke fanns omförmålt, att utdrag av straffregistret angående Höglund blivit till krigsrätten överlämnat.

Med anledning härav, anhöll militieombudsmannen i skrivelse den 9 maj 1927 till auditören B. de Maré, vilken i egenskap av tillförordnad krigsdomare handlagt målet vid rättegångstillfället den 16 juli 1925, om upplysning, huruvida från vederbörande befälhavare överlämnats utdrag av det militära straffregistret rörande Höglund.

Till svar härå meddelade de Maré i skrivelse den 18 i samma månad, att han så långt efteråt ej kunde erinra sig, huruvida omskrivna utdrag ur militära straffregistret varit med bland de handlingar, som i målet mot maskinisten Höglund på sin tid överlämnats till honom för handläggning vid särskilda krigsrätten å kustflottan. Då dylikt utdrag ej vore intaget eller funnes anmärkt i krigsrättsprotokollet för den 16 juli 1925, hade med all sannolikhet ej något straffregisterutdrag varit med bland de till krigsrätten avlämnade handlingarna.

Sedan militieombudsmannen med anledning härav i skrivelse till högste befälhavaren över kustflottan anhållit om upplysning — i den mån det av kvarvarande handlingar kunde inhämtas — huruvida Bager, efter det med Höglund hållna förhöret, jämlikt § 8 militär bestraffningsförfordning, till högste befälhavaren över kustflottan överlämnat utdrag av det militära straffregistret rörande Höglund, ävensom huruvida i samband med målets hänskjutande till särskilda krigsrätten å kustflottan angivet utdrag av straffregistret överlämnats till krigsrättens ordförande, meddelade högste befälhavaren över kustflottan, att av handlingarna i förevarande mål, vilka jämte övriga protokoll för ifrågavarande år för granskning översänts till militieombudsmansexpeditionen, framginge, huruvida utdrag ur det militära straffregistret tillställts krigsrättens ordförande.

Vid med anledning härav företagen granskning av förenämnda krigsrättsprotokoll befanns att något straffregisterutdrag icke var inhäftat bland handlingarna i målet.

I skrivelse den 21 juni 1927 till kaptenen Bager anförde militieombudsmannen följande.

Enligt § 8 i militär bestraffningsförfordning skulle, då förhör hållits av befälhavare, som icke ägde bestraffningsrätt i disciplinmål över den tilltalade, den, som hållit förhöret, ofördröjligen överlämna protokollet jämte bland annat behörigt utdrag av det i § 45 omförmålda militära straffregistret ävensom, om så ansåges erforderligt, utdrag av anteckningsboken för tillrättavisningar till den befälhavare, vilken det tillkomme att besluta i ärendet.

Kaptenen Bager syntes vid överlämnande till högste befälhavaren av protokollet över förhöret med Höglund icke hava bifogat föreskrivet straffregisterutdrag, vilket icke funnes omförmält vare sig i detta protokoll eller i krigsrättsprotokollet. Vikten av att förenämnda stadgande noggrant iakttoges bekräftades av vad som förekommit i förevarande mål. Höglunds uppgifter inför krigsrätten rörande honom ådömda straff hade nämligen icke varit fullständiga, i följd varav krigsrätten vid straffets ådömande saknat riktig kännedom om Höglund tidigare ådömda straff.

Under hänvisning till att enligt § 9 andra stycket i militär bestraffningsförfordning den befälhavare, som föranstaltade om krigsrätts sammankallande, samtidigt skulle till rättens ordförande överlämna bland annat utdrag av det militära straffregistret rörande den tilltalade, framhöll militieombudsmannen i skrivelse till dåvarande högste befälhavaren över kustflottan konteramiralen C. F. Riben, att handlingarna i förevarande ärende syntes giva vid handen, att vid hänskjutande till krigsrätt av målet mot Höglund något straffregisterutdrag icke överlämnats till rättens ordförande samt att vikten av nämnda stadgandes iakttagande bestyrktes av vad som förekommit i målet emot Höglund.

2. En vid krigsdomstol tilltalad person har av domstolen förklarats strafflös såsom saknande förståndets bruk, utan att medicinalstyrelsens yttrande beträffande sinnesbeskaffenheten blivit inhämtat.

Under en av tjänstförrättande militieombudsmannen i sammanhang med inspektion av Södermanlands regemente den 14 augusti 1926 företagen granskning av regementskrigsrättens protokoll antecknades, bland annat, att i mål mellan krigsfiskalen Axel Andersson å tjänstens vägnar, å ena, samt häktade värnpliktige nr 501 46/1923 Emil Emanuel Karlsson, å andra sidan, angående olovligt undanhållande m. m., krigsrätten den 27 augusti 1924 meddelat följande utslag:

»Då det av hospitalsläkaren Axel Fehrlunds här ovan intagna utlåtande framgår, att tilltalade Karlsson vid de åtalade brottens begående befunnit sig i ett sådant tillstånd, som avses i strafflagens 5 kap. 5 §, förklarar regementskrigsrätten Karlsson för de åtalade brotten strafflös. Karlsson skall omedelbart på fri fot försättas.»

Enligt protokollet bestod krigsrätten vid ifrågavarande rättegångstillfälle av krigsdomaren K. G. O. E. Lindqvist, vice auditören Gunnar Nordstedt, kaptenen George Murray och fanjunkaren Knut Jansson.

I skrivelse den 14 augusti 1926 anmärkte tjänstförrättande militieombudsmannen beträffande handläggningen av detta mål följande.

1) Krigsrätten hade, såvitt handlingarna utmärkte, icke iakttagit föreskriften i kungl. brevet den 9 mars 1826 om inhämtande av medicinalstyrelsens utlåtande angående tilltalads sinnesbeskaffenhet.

2) Krigsrätten hade icke jämlikt samma kungl. brev överlämnat till vederbörande att om Karlsson taga vård, så att han ej bleve vådlig för allmänna säkerheten utan i stället förordnat, att Karlsson skulle omedelbart försättas på fri fot.

3) Krigsrätten syntes ej hava meddelat besvärshänvisning i utslaget.

Med anledning av vad sålunda anmärkts anmodade tjänstförrättande militieombudsmannen krigsdomaren Lindqvist att inkomma med yttrande för egen del ävensom av krigsrättens övriga ledamöter.

I yttrande, inkommet den 30 oktober 1926, anförde krigsrättens ledamöter följande. Enligt vad krigsrättens ledamöter hade sig bekant, hade ifrågavarande kungl. brev enligt gängse praxis icke tillämpats förrän på allra sista tiden. De läkarutlåtanden, ävensom övriga upplysningar, som inhämtats om den tilltalade, hade även givits vid handen, att han icke varit vådlig för den allmänna säkerheten. Fullständig besvärshänvisning hade avlämnats vid målets handläggning men hade av förbiseende icke införts i protokollet. Komplettering av domboken hade i sistnämnda avseende verkställts.

I skrivelse den 19 november 1926 anmodade militieombudsmannen här- efter chefen för Södermanlands regemente att inkomma med upplysning angående de åtgärder, som efter meddelande av omförmälda utslag från regementets sida vidtagits beträffande Karlsson.

Såsom svar därå meddelade regementschefen översten H. R. Låftman i skrivelse den 6 december 1926 följande. Karlsson, som tillhörde Vaxholms grenadjärregemente, tjänstgjorde sommaren 1924 vid det till Södermanlands regemente förlagda IV. arméfördelningens pionjärkompani. För Karlsson hade den 21 augusti 1924 av tjänstförrättande regementsläkaren vid Södermanlands regemente utfärdats läkarbetyg, utvisande oduglighet till krigstjänst. Läkarbetyget hade den 27 augusti 1924 översänts till Vaxholms grenadjärregemente. Påföljande dag hade Karlsson under bevakning av sjukvårdsbeställningsman förts till Stockholm, där han avlämnats till befäl ur sistnämnda regemente. Enligt upplysning, erhållen av regementskvartermästaren vid nämnda regemente, hade Karlsson den 28 augusti avpolletterats till garnisonssjukhuset i Stockholm för undersökning med anledning av sannolik sinnessjukdom.

Ovanberörda läkarintyg var så lydande:

»Vid i dag enligt § 108 inskrivningsförordningen verkställd läkarebesiktning har värnpliktige vid 8. komp. av Kungl. Vaxholms grenadjärregemente n:r 501 46/23 Karlsson, Erik Emanuel från r. o. 46, född den 7 aug. 1903 och hemmahörande i Solna församling, och på grund av Sinnessjukdom (11 A) befunnits till krigstjänst oduglig intygas härmed på heder och samvete.

Strängnäs den ²¹/₈ 1924.

Alfred de Maré.

Regementsläkare.»

I förnyat yttrande, avgivet den 11 februari 1927, anförde krigsrättens ledamöter följande. Vederbörande regementsväbel hade av krigsrätten erhållit befallning att taga vård om Karlsson, som sedermera skulle transporteras till Vaxholms grenadjärregemente, vilket regemente han egentligen tillhörde, och hade även Karlsson under tillsyn av en sjukvårdsbeställningsman den 28 augusti 1924 transporterats till sistnämnda regemente samt omhändertagits av befäl ur detsamma.

I skrivelse den 26 februari 1927 till krigsdomaren Lindqvist anförde militieombudsmannen, efter att hava redogjort för vad i ärendet förekommit, följande.

I kungl. brevet den 9 mars 1826 hade förordnats: »*att* enär en för brott tilltalad person uppgives vara eller vid gärningens begående hava varit vansinnig, och fråga om hans befriande, på sådan grund, från ansvar uppstår, domstolen, jämte noggrant iakttagande av vad i avseende å rannsakningar i brottmål, till vinnande av nödig fullständighet, är föreskrivet, skall, sedan vederbörande läkares betyg om den tilltalades sinnesbeskaffenhet blivit infordrat, överlämna detsamma tillika med rannsakingen till 'sundhetskollegium', vars utlåtande i ämnet bör avvaktas, innan domstolen sitt beslut meddelar; *samt att* i det fall, att någon för brott tilltalad och därom övertygad person, såsom befunnen vansinnig, icke varder till ansvar fälld, domstolen ej skall giva någon vidare föreskrift om hans framtida vårdande, än att till vederbörande överlämnas att om honom taga vård, så att han ej må bliva vådlig för allmänna säkerheten».

Vad först anginge krigsrättens uraktlåtenhet att iakttaga föreskriften om inhämtande av medicinalstyrelsens utlåtande angående den tilltalades sinnesbeskaffenhet, hade krigsrättens ledamöter i sin förklaring gjort gällande att, enligt vad krigsrättens ledamöter hade sig bekant, ifrågasvarande kungl. brev enligt gängse praxis icke tillämpats förrän på allra sista tiden. Denna uppfattning vore felaktig och torde hava tillkommit genom missförstånd. Möjligen kunde förklaringen till uttalandet ligga däri, att domstolarna numera i större utsträckning än förr plägade inhämta medicinalstyrelsens utlåtande även i sådana fall, där läkare, som undersökt den tilltalade, ansett honom hava vid den brottsliga gärningens begående varit tillräknelig. Härom vore dock ej nu fråga utan i stället om det fall, att någon för brott tilltalad person, såsom saknande förståndets bruk, av domstol skulle förklaras vara fri från ansvar. För dylikt fall skulle de i brevet meddelade föreskrifterna ovillkorligen lända till efterrättelse. Krigsrätten hade sålunda, i enlighet med brevets bestämmelser, bort till medicinalstyrelsen överlämna handlingarna i målet mot Karlsson samt bort avvakta styrelsens utlåtande i ämnet, innan utslag avkunnats. Då emellertid, med hänsyn till innehållet i det avgivna läkarutlåtandet angående Karlsson och vad i övrigt blivit upplyst i målet, det syntes antagligt, att skada icke uppkommit genom krigsrättens berörda uraktlåten-

het, ansåge militieombudsmannen sig kunna underlåta att med anledning av det förelupna felet vidtaga ytterligare åtgärd.

Vad därefter anginge anmärkningen, att krigsrätten icke jämlikt samma brev överlämnat till vederbörande att om Karlsson taga vård, så att han ej bleve vådlig för allmänna säkerheten, utan i stället förordnat, att Karlsson skulle omedelbart försättas på fri fot, så hade i ärendet blivit upplyst, att krigsrätten givit väbeln vid regementet befallning att taga vård om Karlsson, att denne under tillsyn av sjukvårdsbeställningsman den 28 augusti 1924 transporterats till Vaxholms grenadjärregemente, som han tillhörde, samt att han därstädes omhändertagits av befäl ur regementet och påföljande dag avpolletterats till garnisonssjukhuset för undersökning med anledning av befarad sinnessjukdom. Jämlikt föreskrifterna i återopade kungl. brev hade krigsrätten visserligen bort i utslaget särskilt angiva, att vederbörande skulle om Karlsson taga vård, så att han ej bleve vådlig för allmänna säkerheten. Då emellertid i ärendet blivit upplyst, att åtgärder i nu berörda hänseende blivit med Karlsson vidtagna, vartill även krigsrätten syntes hava medverkat, läte militieombudsmannen vid förestående uttalande bero.

Vidkommande slutligen anmärkningen att krigsrätten ej syntes hava meddelat besvärshänvisning i utslaget, hade krigsrättens ledamöter, såsom av deras förklaring framginge, anført, att fullständig besvärshänvisning givits vid utslagets avkunnande men av förbiseende icke införts i protokollet. Jämlikt 64 § i lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes skulle, då mål av krigsrätt slutligen avgjordes, rätten i utslaget giva tillkänna, vad den, som ville söka ändring i utslaget, i sådant hänseende hade att iakttaga. I enlighet härmed hade fullständig besvärshänvisning bort inflyta i utslaget, sådant detta intagits i protokollet. Militieombudsmannen läte emellertid även i denna del vid den härutinnan avgivna förklaringen bero.

En avskrift av skrivelsen bifogades att tillställas vice auditören Nordstedt, varjämte krigsdomaren Lindqvist anmodades att om skrivelsens innehåll underrätta övriga ledamöter av krigsrätten.

3. Befälhavare har i samband med ådömande av disciplinstraff oriktigt ålagt den tilltalade att utgiva skadestånd.

Vid en av militieombudsmannen den 12 mars 1927 förrättad inspektion av Fälttelegrafkåren antecknades vid granskning av förhørsprotokollen följande. Jämlikt ett av kårchefen den 8 september 1926 meddelat, av krigsdomaren A. von Hedenberg i egenskap av auditör kontrasignerat beslut ålades volontären nr 11/6 Zetterdahl jämlikt 79, 80 och 82 §§ strafflagen för krigsmakten för brott mot ordningsföreskrifter samt för våld och hot mot förman disciplinstraff av vaktarrest i 15 dagar. Dessutom

förpliktades Zetterdahl att efter eget åtagande ersätta volontären nr 9/6 Clementz med kronor 17:50 för en skadad mössa.

Mot beslutet anmärktes, att kårchefen tillkommande disciplinär bestraffningsrätt icke innefattade befogenhet att ålägga Zetterdahl utgiva skadestånd.

Med anledning av vad sålunda anmärkts anmodade militieombudsmannen kårchefen att inkomma med yttrande för egen del och av krigsdomaren von Hedenberg; och överlämnade kårchefen med skrivelse den 27 april 1927 yttrande från von Hedenberg samt yttrade sig även för egen del.

Krigsdomaren von Hedenberg anförde i sitt yttrande: Vål medveten därom att den kårchefen tillkommande disciplinbestraffningsrätt icke innefattade befogenhet att ålägga skadestånd, medgäve von Hedenberg, att ifrågavarande straffbeslut erhållit en mindre adekvat avfattning i anmärkta hänseendet. Med beslutet hade emellertid icke avsetts att åstadkomma någon exigibel dom, och något försök att för ernående av likvid verkställa beslutet, såvitt detsamma avsåge ersättningen för den skadade mössan, hade heller ej ifrågakommit. Därest så skulle skett, torde vara uppenbart, att dylikt försök icke skulle hava lett till någon påföljd. Med beslutet hade uti ifrågavarande hänseende allenast avsetts att erinra och anteckna, att Zetterdahl vid förhöret ifråga erkänt sig vara skyldig ersätta Clementz för den skada, som genom Zetterdahl förorsakats honom. Under återopande av vad sålunda anförts, hemställde von Hedenberg fördens skull, att anmärkningen icke måtte föranleda vidare åtgärd samt förpliktade sig att i härefter förekommande fall tillse, det anledning till dylik anmärkning icke skulle vidare förekomma.

För egen del anförde kårchefen: Fullt medveten om, att disciplinär bestraffningsrätt icke innefattade befogenhet att ålägga utgivande av skadestånd, hade kårchefen avsett att, i den händelse Zetterdahl icke frivilligt åtagit sig att ersätta den skadade mössan, överlämna målet till krigsrätt. Då så nu icke blivit fallet, utan Zetterdahl förklarar sig villig ersätta volontären Clementz för mössan, hade kårchefen låtit vid denna del av målet bero. Någon anteckning härom hade även syntts kårchefen böra inflyta i protokollet, vilket kårchefen även funnit vara fallet, då detsamma, efter att hava granskats och kontrasignerats av auditören, förelagts kårchefen till underskrift. Beklagligtvis hade kårchefen då ej kommit att tänka på, att den mening, som berörde sagda sak, influtit ovan besvärshänvisningen och därigenom fått karaktär av domslut, då den i stället borde — törhända även något bättre formulerad — hava influtit något längre ned i formuläret.

I skrivelse till kårchefen anförde militieombudsmannen härefter:

Av det i målet hållna förhørsprotokollet hade militieombudsmannen inhämtat, att Zetterdahl, som rapporterats för det han, bland annat, avfyrat

ett skott mot en volontären Clements tillhörig mössa, vid förhöret medgivit, att han avfyrat nämnda skott och förklarar sig villig ersätta den skadade mössan med kronor 17:50 samt att å protokollet tecknats följande:

»Beslut.

Volontären nr 11/6 Zetterdahl ålägges jämlikt 79, 80 och 82 §§ strafflagen för krigsmakten för brott mot ordningsföreskrifter samt för våld och hot mot förman disciplinstraff av vaktarrest i femton (15) dagar. Dessutom förpliktigas Zetterdahl att efter eget åtagande ersätta vol. nr 9/6 Clementz med kronor 17:50 för den skadade mössan.

Den arresterade deltagar icke i tjänstgöring.

Den, som med detta beslut icke åtnöjes, äger att före klockan tolv på tjugonde dagen från den dag, då straffet avslutas, antingen ingiva sina besvär till kungl. krigshovrätten eller avlämna dem till mig eller till den i mitt ställe satt är.

Detta beslut skall delgivas den straffskyldige och därefter omedelbart verkställas.

Stockholm den 8 september 1926.

C. E. Naucvér.

Kärchef.

von Hedenberg.

Auditör.»

Såsom av beslutet framginge innehölle detsamma ett formligt åläggande för Zetterdahl att till målsägaren utgiva visst belopp i skadestånd. Då det icke tillkomme innehavare av disciplinär bestraffningsrätt att utdöma skadestånd, vore beslutet följaktligen i berörda hänseende till sitt innehåll felaktigt. Av kärchefen och krigsdomaren von Hedenberg hade anförts, att den i beslutet intagna satsen om ifrågavarande skadestånd endast tillkommit för att anteckning om den tilltalades åtagande att utgiva skadestånd skulle inflyta i protokollet. Med anledning härav ville militieombudsmannen framhålla, att anteckning härom redan gjorts i förhørsprotokollet, vadan något behov av ytterligare anteckning om samma sak icke förelegat.

Det torde visserligen kunna antagas, att om verkställighet å beslutet sökts för utfående av det utdömda skadeståndsbeloppet, dylik verkställighet ej skulle hava beviljats. Emeilertid borde man icke bortse från det förhållandet, att den dömde i regel saknade förutsättningar för att bedöma beslutets exigibilitet och därför genom detsamma kunde bibringas den uppfattningen, att han verkligen blivit ålagd att utgiva skadestånd, under det att i verkligheten beslutet i denna del vore en nullitet. Den felaktiga uppfattning om beslutet, som den dömde således kunde erhålla, kunde inverka på hans handlande i fråga om beloppets betalning.

Ehuru således ur nu anförda synpunkt en felaktighet av förevarande slag kunde öva inverkan på parts rätt, lät militieombudsmannen — då i

ärendet blivit upplyst, att något försök ej gjorts att med stöd av beslutet utfå skadeersättningen, och med hänsyn till den av von Hedenberg gjorda utfästelse att i härefter förekommande fall tillse, att anledning till anmärkning av förevarande slag icke vidare finge förekomma — vid förestående uttalanden bero.

Avskrift av militieombudsmannens skrivelse blev genom kårchefens försorg tillställd von Hedenberg.

4. Disciplinstraff ådömda för förseelser, som varit avsedda att lagföras inför civil domstol och sedermera föranlett straff där.

Vid en av militieombudsmannen den 29 sistlidne juni förrättad inspektion av Skånska dragonregementet anmärktes följande vid granskning av förhørsprotokollen.

Den 14 juli 1925 hölls förhör med tillfälliga volontärerna nr 65 Sundin, nr 67 Svensson och nr 74 Skantz, angivna för förargelseväckande beteende. Den 17 juli 1925 dömde regementschefen en var av Sundin, Svensson och Skantz jämlikt 96 § strafflagen för krigsmakten till vaktarrest i tre dagar. Å förhørsprotokollet hade regementschefen egenhändigt tecknat följande: »Överlämnas till landsfiskal O. Hederström Tomelilla med meddelande att de felande erhållit avsked och straffet ej verkställts.» I straffregistret för 5. skvadronen kunde de dömda ej återfinnas.

Sedan militieombudsmannen med anledning av vad sålunda anmärkts infortrat yttrande av regementschefen översten N. Adlercreutz anförde denne i yttrande, avgivet den 7 september 1927, följande. Ifrågavarande tre tillfälliga volontärer hade under juli månad varit anställda för bevakning av mul- och klövsjukesmittade gårdar. Då vid regementet vid ovannämnda tidpunkt varit anställda flera tillfälliga volontärer, än som varit av behovet påkallat, hade dessa tre uppsagts till den 17 juli 1925. Denna uppsägning hade gjorts jämlikt bestämmelserna i kungl. brevet angående anställning av tillfälliga volontärer senast den 11 juli 1925. Enligt å regementsexpeditionen fört diarium hade den 13 juli 1925 från landsfiskalen i Tomelilla ankommit polisförhørsprotokoll angående ett upptråde i Smedstorp den 3 juli, vari ovannämnda tre volontärer varit inblandade. Förhör hade hållits av skvadrons- och bataljonschef den 14 juli, förslag till bestraffning hade avgivits av auditören den 16 juli och handlingarna hade återkommit till regementsexpeditionen den 17 juli, samma dag de tre volontärerna avskedats från regementet. På grund av att de tre volontärerna erhållit avsked hade det ålagda straffet ej verkställts. Landsfiskalen Hederström i Tomelilla hade meddelat, att han erhållit förhørsprotokoll m. fl. handlingar rörande fallet och åtalat de tre volontärerna vid häradsrätten, där utslag avkunnats den 26 oktober 1925.

Då straffet ej verkställdes vid regementet och de felande erhållit avsked från regementet, när beslutet avgivits, hade bestraffningarna ej införts i 5. skvadronens straffregister.

Med anledning av vad sålunda förekommit anmodade militieombudsmannen i skrivelse den 14 september 1927 landsfiskalen i Tomelilla distrikt O. Hederström att inkomma med yttrande i ärendet ävensom införskaffa och till militieombudsmannen överlämna avskrift av häradsrättens protokoll i förevarande mål. På grund härav insände Hederström med skrivelse den 23 september 1927 utdrag av domboken vid lagtima hösttinget med Ingelstads och Järrestads härad den 2 och 29 september samt 26 oktober 1925 i mål mellan Hederström, åklagare, Jöns Lindén i Tjustorp och Anders Björk i Tunby, målsägande, å ena, samt ovannämnde Svensson och Sundin ävensom N. T. Andersson i Ystad, å andra sidan.

Av de sålunda insända protokollen framgår följande.

Med anledning av att oordningar ägt rum vid stortorgdagen i Smedstorp den 3 juli 1925 höll Hederström den 7 juli och följande dagar polisförhör i Smedstorp m. fl. platser. Vid polisförhöret rapporterade fjärdingsmannen Olof Persson, bland annat, dels att Svensson, då han med anledning av vad som förekommit vid ett uppträde mellan denne och annan person anhållits och skolat insättas i förvaringsarrest, härvid gjort våldsam motstånd och förövat svårartad misshandel, särskilt mot extra polismannen J. Lindén, dels ock att Sundin deltagit i uppträdet och sökt fritagga Svensson samt därvid förövat misshandel mot polismän, särskilt mot extra polismannen Anders Björk.

Vid polisförhöret hördes ett flertal personer, bland andra ovannämnde Lindén och Björk.

Lindén berättade, bland annat, följande: Sedan Svensson anhållits, hade han först medföljt något så när godvilligt, men dock gjort något motstånd och under tiden grälat på polismännen. Vid ankomsten till arrestlokalen hade Svensson yttrat, att de aldrig skulle kunna sätta in honom i arresten och samtidigt börjat slita sig lös och överfalla polismännen med slag och sparkar. En hård spark hade träffat Lindén strax under vänstra ögat. Härefter hade Lindén dragit fram sin battong och möjligen utdelat ett par slag. Strax efter detta hade någon av dragonerna, antagligen Sundin, som verksamt deltagit i handgemänget för att befria Svensson, ryckt battongen från Lindén, varefter denne fått minst tre hårda slag av battongen i huvudet samt åtskilliga sparkar och knytnävslag. Polismannen Björk hade likaledes fått slag av battongen. I tumultet hade deltagit, förutom Svensson och Sundin, även Skantz och ovannämnde T. Andersson.

Björk berättade, bland annat, följande: Sedan Svensson anhållits och framförts till arrestlokalen, hade han sökt slita sig loss och överfallit polismännen i fullkomligt raseri med slag och sparkar, varvid särskilt

Lindén blivit illa åtgången. Svensson hade lyckats rycka Lindéns battong från denne och med battongen utdelat några kraftiga slag. Just då Svensson måttat ett våldsamt slag mot Lindéns huvud, hade emellertid Björk lyckats att med handen fånga battongen i luften och ryckt den från Svensson. Då Björk emellertid därvid kommit att svänga battongen nedåt och bakåt, hade en av dragonerna, antagligen Sundin, passat på att genast rycka battongen ur handen på Björk och ögonblicket därefter slagit Björk ett hårt slag i huvudet bakifrån. Under tumultet hade Björk fått ett knytnävslag i pannan samt en spark å bröstet och en i magen, utdelade av Svensson.

Fjärdingsmannen Persson berättade, bland annat: Då Svensson skolat insättas i förvaringsarresten, hade han sparkat och slagit, varvid polismännen erhållit åtskilliga blessyrer. Två eller tre av Svenssons kamrater hade trängt på och försökt fritaga honom. Under uppträdet hade en av dragonerna, antagligen Sundin, lyckats rycka till sig en av polismännens battonger, med vilken han utdelat några slag mot polismännen.

Även några andra vid polisförhören hörda personer berättade i huvudsak lika med de hörda polismännen.

I polisförhørsprotokollet uttalades slutligen, att med anledning av vad som framgått vid förhöret stämning komme att utfärdas till Ingelstads och Järrestads häradsrätts nästföljande sammanträde å bland andra Svensson och Sundin.

Förutom nyssnämnda polisförhørsprotokoll företeddes vid häradsrätten protokoll vid det av vederbörande skvadronschef den 14 juli 1925 hållna förhöret med Svensson, Sundin och Skantz. Vid detta förhör upplästes polisförhørsprotokollet, varefter Svensson, Sundin och Skantz hördes angående sin andel i de ifrågavarande uppträderna. Å protokollet fanns — förutom det av regementschefen meddelade straffbeslutet och förut omnämnda, av honom verkställda påskrift — antecknat följande:

»Föreslår enligt 96 § strafflagen för krigsmakten för förargelseväckande beteende under tjänstgöring tre dagars vaktarrest.

Ystad den 16/7 1925.

Chr. Boisen
auditör.»

Sedan vid häradsrätten förebragts vidare utredning i målet, meddelade häradsrätten den 26 oktober 1925 utslag däri. I utslaget yttrade häradsrätten, såvitt Svensson och Sundin angår, att då genom svarandenas egna erkännanden och i målet hörda vittnens berättelser vore styrkt, att å ifrågakomna dag Svensson och Sundin förövat misshandel, varav dock ringa skada följt, samt Svensson dessutom uppträtt förargelseväckande å allmän plats, men i målet blivit upplyst, att målsägandena icke varit i laga ordning förordnade att utöva polismans befattning, åtalet bleve på

det sätt bifallet, att Svensson och Sundin dömdes, Svensson jämlikt 11 kap. 15 § och 14 kap. 13 § strafflagen att till kronan böta för förargelseväckande beteende å allmän plats 25 kronor och för misshandel 25 kronor samt Sundin jämlikt 14 kap. 13 § strafflagen att för misshandel till kronan böta 50 kronor, varjämte Svensson och Sundin förpliktades att, vilkendera gälda gitte, till vardera av målsägarna i skadestånd och ersättning för inställelser utgiva 75 kronor, ävensom att återgälda statsverket vittneslöner.

I den skrivelse, varmed Hederström översände häradsrättens protokoll i nyssnämnda mål, meddelade han tillika, att Svensson och Sundin avtjänat dem ådömda bötesbelopp samt att Skantz icke av Hederström åtalats.

Med översändande av samtliga handlingar i ärendet anmodade militieombudsmannen därefter vice auditören Chr. Boisen i skrivelse den 7 oktober 1927 att avgiva yttrande däri, såvitt anginge hans förslag till bestraffning och den meddelade bestraffningsresolutionen.

I yttrande den 10 oktober 1927 anförde Boisen: Hans förslag till bestraffning hade grundat sig å ordalydelsen i 96 § strafflagen för krigsmakten samt särskilt å 2 mom. i paragrafen. De bestraffade, eller rättare sagt de, vilka Boisen föreslagit till undergående av disciplinstraff, hade uppträtt i militär tjänstedräkt och finge anses hava varit i tjänstgöring. Bestraffningsresolutionen hade tillkommit i vanlig ordning. Även om 96 § icke varit tillämplig å förevarande fall, ville Boisen hemställa, att militieombudsmannen måtte låta bero vid Boisens yttrande, i all synnerhet som Boisen, då straffet föreslagits, varit av den uppfattning, att förseelsen skett å sådant ställe, som omförmäldes i 11 kap. 15 § allmänna strafflagen.

I skrivelse den 31 oktober 1927 till vice auditören Chr. Boisen, av vilken skrivelse regementschefen samtidigt erhöll avskrift, anförde militieombudsmannen, efter att hava redogjort för vad i ärendet förekommit, följande:

Enligt 96 § andra momentet strafflagen för krigsmakten skulle krigsman, som å allmän plats inom förlägnings- eller stationsort eller, iklädd militär tjänstedräkt, jämväl å annan ort gjorde oljud eller oväsen eller annorledes bruste i anständigt uppförande eller komme förargelse åstad eller vore överlastad av starka drycker, beläggas med disciplinstraff.

Om dessa förbrytelsers upptagande i strafflagen för krigsmakten yttrade krigslagstiftningskommittén i sitt den 3 april 1905 avgivna betänkande (sid 15): »I samma kapitel av strafflagen — — — stadgas jämväl straff för en del andra här ovan såsom militärt kvalificerade betecknade förbrytelser. Dit höra oljud, oväsande eller annat förargelseväckande beteende samt fylleri å allmän plats inom garnisons- eller stationsort, då den skyldige är krigsman. Ehuru behandlingen av dessa förbrytelser såsom militära, teoretiskt taget, svårligen kan sägas vara oundgängligen nödvändig, medför dock deras upptagande i den militära strafflagen högst

avsevärda praktiska fördelar, särskilt ur den synpunkten, att därigenom beredes möjlighet att bestraffa desamma disciplinärt, i stället för att de eljest skulle med åtskillig omgång och tidsutdräkt dragas inför allmän domstol. Kommittén anser sig därför icke böra föreslå någon rubbning i den nuvarande lagens ståndpunkt därutinnan. Vad i berörda hänseende nu gäller synes, om än nyssberörda synpunkt därvid icke är av fullt samma betydelse, likväl i den militära ordningens intresse böra utsträckas att gälla även ifall krigsman annorstädes än inom garnisons- eller stationsort gör sig skyldig till sådan förseelse, såvida han vid tillfället är iförd sin tjänstedräkt.»

De förseelser, varom här vore fråga — de i 96 § 2 mom. strafflagen för krigsmakten omförmälda — vore i allmänhet av den art, att de vore straffbara enligt allmänna strafflagen 11 kap. 15 § 3 mom. eller 18 kap. 15 §. Att förseelserna straffbelagts i strafflagen för krigsmakten berodde, såsom av krigslagstiftningskommitténs ovan återgivna yttrande framginge, därpå att man därigenom velat undvika den omgång, som sakens behandling vid allmän domstol skulle medföra. Förseelserna vore följaktligen icke att betrakta såsom några slags tjänsteförseelser, för vilka, även om de föranlett bestraffning av civil domstol enligt allmänna strafflagen, straff likväl skulle åläggas enligt strafflagen för krigsmakten. I den mån förseelse av ifrågavarande slag bestraffades av militär befälhavare eller krigsdomstol enligt 96 § 2 mom. strafflagen för krigsmakten, vore således ett lagförande av densamma inför civildomstol enligt allmän lag uteslutet, liksom omvänt, där detta ägt rum, ett bestraffande enligt strafflagen för krigsmakten icke vore tillåtet.

Ej sällan förekomme det, att ett brottsligt förfarande innefattade en serie handlingar, av vilka några kunde rubriceras såsom förargelseväckande beteende eller dylikt och några åter såsom andra under allmän strafflag fallande brott. Huru man i dylika fall skulle förfara, sade ej lagen. Emellertid torde man få utgå från, att lagens mening vore, att ett bedömande efter 96 § 2 mom. i strafflagen för krigsmakten endast skulle ifrågakomma i sådana fall, då det brottsliga förfarande, som lades den tilltalade till last, inskränkte sig till sådan förseelse, som upptoges i nämnda lagrum. Vore så ej fallet, skulle det brottsliga förfarandet i dess helhet bedömas av den civila domstolen. Så förfores även, enligt vad militieombudsmannen inhämtat, i fråga om brott, begångna inom Stockholm av krigsmän, som hade denna stad till förlägnings- eller stationsort. Ett motsatt tillvägagångssätt skulle leda till att brottsliga handlingar, som intimt sammanhängde, samtidigt bleve föremål för utredning och bedömande vid olika myndigheter eller domstolar.

Det brottsliga förfarande, varom i det särskilda fallet vore fråga, kunde även vara av sådan art, att detsamma visserligen i dess helhet kunde tänkas bedömt såsom allenast förargelseväckande beteende, men att, om ansvar för annat brott (t. ex. våld å polisman i tjänsteutövning eller våld-

samt motstånd vid offentlig förrättning) ifrågakomme, särskilt ansvar för förargelseväckande beteende eller dylikt ej kunde ifrågakomma. Om i dylikt fall det brottsliga förfarandet gjordes till föremål för beivran vid civil domstol, finge givetvis icke någon beivran enligt reglerna i strafflagen för krigsmakten ske, ty då komme dubbelbestraffning att äga rum.

Avgörandet, huruvida sådant fall föreläge, att saken borde dragas inför civil domstol, eller om allenast beivran enligt 96 § 2 mom. i strafflagen för krigsmakten skulle äga rum, borde givetvis tillkomma den myndighet, som hade att beivra saken inför den civila domstolen. Funne nämnda myndighet, att saken på grund av beskaffenheten av däri ingående handlingar måste dragas inför den civila domstolen, borde det brottsliga förfarandet i dess helhet hänskjutas till dess prövning och någon anmälan till militärbefälet skulle då icke förekomma. Om åter myndigheten funne, att allenast sådan förseelse föreläge, som omförmäldes i 96 § 2 mom. strafflagen för krigsmakten, bleve den civila åtalsmyndighetens åtgörande i saken inskränkt till en sådan anmälan.

Vad nu föreliggande fall beträffade, framginge av protokollet över det av landsfiskalen Hederström hållna polisförhøret, att det brottsliga förfarande, scm lagts Svensson och Sundin till last, huvudsakligen utgjort misshandelsbrott, förövade mot förutnämnda personer Lindén och Björk. Fördenskull hade, oavsett den omständigheten att i det brottsliga förfarandet även kunde hava ingått moment, som kunnat karakteriseras såsom förargelseväckande beteende och för vilka övriga förutsättningar för tillämpning av 96 § 2 mom. strafflagen för krigsmakten kunnat föreligga, någon beivran av det brottsliga förfarandet enligt strafflagen för krigsmakten icke bort ifrågakomma. Därtill hade funnits så mycket mindre anledning, som redan i polisförhørsprotokollet angivits, att de tilltalade komme att lagföras vid civil domstol.

Det ifrågavarande straffbeslutet hade således icke bort komma till stånd. Genom detsamma hade med diciplinstraff belagts förseelser, som, såvitt anginge Sundin och Svensson, varit avsedda att lagföras inför civil domstol och även föranlett straff där.

Då emellertid de ålagda diciplinstraffen icke blivit verkställda och icke heller i annan mån syntes hava räknats de tilltalade till last, hade militieombudsmannen ansett sig kunna låta bero vid förestående uttalanden.

5. Olämpligt förfarande vid förhör med värnpliktiga i disciplinmål.

I en till militieombudsmannen insänd skrift anförde värnpliktige nr 92 31/1925 Tore Vilhelm Lindén klagomål rörande handläggningen vid Göta trängkår av ett mål mot honom jämte två andra personer angående missfirmelse mot förman m. m. I skriften anfördes bland annat följande. Vid förhör i målet den 30 september 1926 inför kaptenen J. Lundblad

hade de anklagade kommenderats att stå i givakt vända mot en vägg i kanslihusets korridor under den tid förhöret pågått. Korridoren hade av olika anledningar passerats av en hel del personer. Behandlingen hade därför känts i hög grad sårande för de anklagade.

I yttrande över berörda anmärkning anförde kaptenen Lundblad. De tilltalade samt vittnen och förhörsvittne jämte rapportgivaren hade varit uppkallade till kårexpeditionen, där förhöret hölls på tygkontoret, beläget innanför kapprummet, varest samtliga i förhöret inkallade uppehållit sig. Under förhöret hade i kapprummet utspunnit sig ett så pass livligt meningsutbyte mellan de tilltalade och vittnena, att gången av förhöret i avsevärd grad stördes. För att rationellt ingripa mot det respektvidriga uppträdandet utanför förhörslokalen hade Lundblad funnit kraftåtgärder oavvisliga — då muntlig tillsägelse ej haft åsyftad verkan — varför han anbefallt de tilltalade att ställa sig med ansiktena mot väggen och hålla tyst. Detta hade ej varit någon bestraffningsåtgärd utan ett medel att erhålla tystnad. Trots detta hade samtalet fortsatt till dess ett underbefäl anbefallts övervaka ordningen i kapprummet. Sistnämnda åtgärd hade anbefallts av kårchefen, sedan de tilltalade fått stå högst 10 minuter, då de tillåtits sätta sig — likaledes på kårchefens tillskyndan.

I avgiven påminnelsekrift anförde Lindén härom följande. Kaptenen Lundblads yttrande styrkte till fullo Lindéns påstående, att de anklagade fått stå i givakt vända mot en vägg i korridoren. Härtill hade de blivit kommenderade, innan förhöret tagit sin början. Enligt Lindéns uppfattning hade så skett, då man därigenom velat förödmjuka de tilltalade. I annat fall hade väl även vittnena rönt samma behandling.

Vid prövning av Lindéns klagomål yttrade militieombudsmannen i resolution den 4 november 1927 rörande här berörda del av klagomålen följande.

Vad anginge de av klaganden framställda anmärkningarna mot det sätt, på vilket kaptenen Lundblad lett förhöret i saken, så hade Lundblad medgivit, att han vid ett tillfälle under förhöret befallt de tilltalade, som då jämte vittnena uppehållit sig i en utanför förhörslokalen belägen korridor, att stå med ansiktena mot väggen i korridoren samt att de tilltalade fått stå i denna ställning under högst 10 minuter. Även om denna Lundblads åtgärd, såsom han framhållit, vidtagits på grund av att mellan de tilltalade och vittnena utspunnit sig ett livligt meningsutbyte, som stört förhöret, samt därför av Lundblad avsetts såsom ett medel att erhålla tystnad, måste dock åtgärden i och för sig anses olämplig. Den ställning, som de tilltalade på grund av befallningen nödgats intaga, måste anses förödmjukande och detta torde i än högre grad hava varit fallet på grund därav att korridoren vore genomgångsrum för de personer, som hade sin väg till eller från kårexpeditionen. Ehuru militieombudsmannen således ansåge, att Lundblad genom sin ifrågavarande åtgärd förfarit olämpligt,

hade militieombudsmannen funnit detta förfarande, med hänsyn till omständigheterna i förevarande fall, icke skäligen böra föranleda laga beivran.

6. Oriktig beräkning av den tid från utslags meddelande, efter vilken nöjdförklaring må avgivas.

Vid granskning av till militieombudsmansexpeditionen inkomna fångförteckningar från för andra kvartalet 1927 från tredje flygkåren iaktogs följande. Kårens krigsrätt hade genom utslag den 6 april 1927 dömt häktade volontären Sture Gotthard Karlsson *dels* jämlikt 129 § strafflagen för krigsmakten för det han genom falska uppgifter förskaffat sig tjänstledighet till fängelse en månad, *dels ock* jämlikt 50 § nämnda lag för rymning till fängelse en månad, varjämte krigsrätten förklarat förverkat det anstånd, som Stockholms rådhusrätt i utslag den 28 september 1926 lämnat Karlsson med verkställighet av honom då ådömt straffarbete i två månader, så att han i en bot skulle undergå straffarbete i tre månader. Därefter hade Karlsson den 8 berörda april förklarat sig nöjd med straffet.

Med anledning av vad sålunda iakttagits anmodade militieombudsmannen chefen för tredje flygkåren uti skrivelse den 15 oktober 1927 att insända bestyrkt avskrift av krigsrättens ifrågavarande utslag och av de anteckningar, som jämlikt gällande bestämmelser förts över nöjdförklaringen och de med avssende därå vidtagna förberedande åtgärder.

Med skrivelse den 21 nämnda oktober översände kårchefen bestyrkt avskrift av ovanberörda utslag med å detsamma tecknad, så lydande nöjdförklaring.

»Inför kårbefälhavaren för 3. flygkåren har jag denna dag förklarat mig nöjd med ovanstående av regementskrigsrätten den 6 dennes mig ådömda och meddelade straff och förklarat mig villig att omedelbart börja avtjäna detsamma.

Malmslätt den 8 april 1927.

Sture Gotthard Karlsson
Volontär i n:r 36 vid 3. flygkåren

Vid nöjdförklaringstillfället närvarande vittnen, vilka intyga egenhändiga namnteckningen.

Ernst Jagardt
Fanjunkare.

Einar Boije
Sergeant.»

Kårchefen anförde uti sin skrivelse följande. Samma dag nöjdförklaringen avgivits hade Karlsson införts till straffängelset i Linköping. De

anteckningar, som förts över nöjdförklaringen, vore införda i en »liggare över krigsrättsutslag och nöjdförklaringar». Dessa anteckningar innehölle emellertid, beträffande nöjdförklaringen, intet utöver vad det å utslaget tecknade beviset om nöjdförklaringen innehölle. De förberedande åtgärder, som vidtagits med avseende å nöjdförklaringen, bestode endast i skriftväxling med länsstyrelsen angående Karlssons förpassande till straffängelset.

I skrivelse den 24 oktober 1927 till kårchefen anförde militieombudsmannen härefter följande:

I 2 § av lagen den 26 mars 1909 angående verkställighet i vissa fall av straff, ådömt genom icke laga kraft ägande utslag, föreskres, bland annat, att om någon, som hölles häktad, ville avgiva nöjdförklaring i fråga om utslag, varigenom han blivit dömd till straffarbete på viss tid eller till fängelse eller arrest, detta skulle, om den dömda hölles i militärhäkte, ske inför den befälhavare, som över häktet hade uppsikt, samt att förklaringen ej finge gälla, där ej den dömda, före den dag, då förklaringen avgåves, och efter den dag, då utslaget för honom vid rätten avkunnats eller, om det ej sålunda avkunnats, blivit honom annorledes delgivet, inom fängelse haft betänketid under två dagar i följd.

I kungl. kungörelsen den 10 december 1909 innefattande vissa föreskrifter rörande tillämpningen av nyssnämnda lag, hade förordnats, att myndighet, vilken ägde mottaga sådan förklaring (nöjdförklaring), som omförmäldes i förenämnda lag, skulle över dylika förklaringar föra särskilda minnesanteckningar.

I kungl. kungörelsen den 30 december 1922 med ytterligare föreskrifter rörande tillämpningen av nämnda lag den 26 mars 1909 hade vidare förordnats, att myndighet, vilken ägde mottaga sådan förklaring (nöjdförklaring), som omförmäldes i samma lag, skulle dels så skyndsamt omständigheterna det medgäve erinra den dömda, därest han vore häktad, om hans rätt att avgiva nöjdförklaring samt om vad för sådan förklarings avgivande vore att iakttaga dels ock därefter å den dag, evad det vore helgdag eller ej, då giltig nöjdförklaring först kunde avgivas, efterhöra, huruvida han vore villig att undergå den ådömda bestraffningen; och att myndigheten jämväl över dylika åtgärder skulle göra anteckning uti de i ovannämnda kungörelse den 10 december 1909 omförmälda minnesanteckningar.

Under hänvisning till berörda bestämmelser anmodade militieombudsmannen kårchefen att från den befälhavare, under vars uppsikt militärhäktet å Malmslätt vid ifrågavarande nöjdförklarings avgivande stätt, infordra förklaring dels däröver, att Karlsson fått avgiva nöjdförklaring, innan den i 2 § av ovannämnda lag den 26 mars 1909 angivna betänketid ännu tilländagätt, dels ock över att de i kungl. kungörelsen den 30

december 1922 givna föreskrifter — såvitt handlingarna i ärendet gäve vid handen — icke blivit i allo iakttagna.

På grund härav insände kårchefen med skrivelse den 7 november 1927 till militieombudsmannen dels yttrande av majoren E. Rundeberg, vilken tjänstgjort såsom befälhavare för kåren den 8 april 1927 och under vars uppsikt militärhäktet vid nämnda tidpunkt stått, dels utdrag av straffjournalen, såvitt anginge Karlsson, varjämte kårchefen även för egen del yttrade sig.

Majoren Rundeberg anförde i sitt yttrande följande: Det av krigsrätten den 6 april 1927 ådömda straffet hade jämte ingående upplysningar beträffande förfaringssätt vid en eventuell klagan meddelats Karlsson i samband med utslaget avkunnande. Han hade även blivit underrättad om, att domen vunne laga kraft, om Karlsson efter två dagars betänketid avgäve s. k. nöjdförklaring samt förklarade sig villig att undergå straffet. Karlsson hade härvid från början meddelat, att detta sistnämnda vore hans avsikt, enär han ville avtjäna straffet så fort som möjligt. Föreståndaren för kårens häkte hade erhållit order att efter det två dygn förflutit efter domens avkunnande tillfråga Karlsson, om han fortfarande hade för avsikt att förklara sig nöjd. Härom hade majoren erhållit anmälan den 8 april kl. 11 f. m., varför Karlsson kl. 11.30 f. m. samma dag beretts tillfälle att förklara sig nöjd, vilket skett utan någon som helst påtryckning från majorens eller annans sida. Beträffande de bestämmelser, som funnes givna i kungl. kungörelsen den 30 december 1922 angående minnesanteckningar rörande föreliggande fall, finge majoren meddela, att dylika anteckningar införts i fångjournalen. I avseende på liggaren över krigsrättsutslag och nöjdförklaringar hade I. Exp:s föreskrifter (formulär 41) följts, varför i denna icke införts mer än vad som angivits i formuläret, utan hade i stället minnesanteckningen gjorts i straffjournalen.

Av utdraget ur straffjournalen framgick, att i kolumn 13 »Anteckningar» införts bland annat:

»Uttogs ur arresten den 6 april 1927 kl. 10.20 f. m. för inställelse inför krigsrätten och återinsattes härvid kl. 11.10 f. m. Av regementskrigsrätten ådömd vidstående bestraffning, vilken dom honom meddelades av krigsdomaren. Samtidigt meddelades honom förfaringssätt, tidsuppgifter, m. m. vid en eventuell klagoskrifts avgivande ävensom förfrågan, om han önskade biträde med dylik skrifts uppsättande. Vidare meddelades honom, att han hade att vända sig till väbeln med anmälan, om han avsåg att efter två dagar förklara sig nöjd med domen. Den 8 april kl. 11.30 f. m. hördes Karlsson inför Kårbefälhavaren för att förklara sig nöjd.»

Kårchefen hemställde i sin skrivelse — under framhållande att de ifrågasvarande bestämmelserna om tiden för nöjdförklarings upptagande syntes kårchefen vara så formulerade, att en tolkning av desamma beredde vissa

svårigheter — att militieombudsmannen ville låta bero vid vad i saken förekommit.

I skrivelse den 12 november 1927 till kårchefen meddelade militieombudsmannen för delgivning med majoren Rundeberg följande. Då i 2 § i lagen den 26 mars 1909 angående verkställighet i vissa fall av straff, ådömt genom icke laga kraft ägande utslag, föreskrivits, att nöjdförklaring ej finge gälla, där ej den dömda *före den dag*, då förklaringen avgåves, och *efter den dag*, då utslaget för honom vid rätten avkunnats eller blivit honom annorledes delgivet, inom fängelset haft betänketid *under två dagar i följd*, framginge härav otvetydigt, att betänketiden icke — såsom majoren Rundeberg syntes antaga — skulle räknas från det tidsmoment, då utslaget avkunnats, till motsvarande tidsmoment två dygn senare, utan att mellan den dag, då utslaget avkunnats, och den dag, då nöjdförklaringen avgåves, skulle ligga en tidrymd av två dagar i följd. Ehuru således någon svårighet att riktigt tolka ifrågavarande lagbestämmelse knappast kunde anses hava förelegat, hade militieombudsmannen med hänsyn till att någon skada icke i förevarande fall syntes hava uppkommit och att majoren Rundeberg endast tillfälligtvis haft uppsikt över häktet, ansett sig kunna låta bero vid den gjorda anmärkningen.

7. Tillrättavisningar meddelade för förfarande, som icke kan anses straffbart.

Uti en den 12 februari 1927 till militieombudsmannen inkommen klagskrift anförde 2. klass sjömannen vid 5. matroskompaniet nr 260 Olsson, bland annat, följande.

Olsson och en kamrat till honom hade den 6 februari 1927 befunnit sig i ett dagrum å kasernen. Olssons kamrat hade medhaft ett par civila byxor, som han lånat av en kamrat och nu skulle återställa. När de passerat dagrummet, hade de träffat en yngre kamrat och stannat för att tala med honom. Under tiden hade några nyantagna samlats omkring dem. Under det de stått där, hade veckohavande officeren kommit och frågat, vad de hade där att göra, varvid Olssons kamrat svarat, att han skulle återställa byxorna till ägaren. Veckohavande officeren hade anmodat dem att avlägsna sig därifrån, vilket de även gjort. När de kommit en trappa ned, hade de åter stannat för att samtala med en kamrat. Då hade veckohavande officeren kommit efter och tagit byxorna från Olssons kamrat och antecknat bådars nummer och namn för att rapportera dem för att de försökt sälja byxorna. Dagen därpå hade båda blivit kallade till äldste instruktionsofficeren kaptenen Lindgren. Vid dennes förfrågan angående rapportens riktighet hade Olsson svarat, att han ej hade med byxorna att göra, eftersom de ej tillhörde honom. Samtidigt som Olsson nekat, hade han kommit att ruska på huvudet, vilket tagits

som omilitäriskt uppförande och föranlett en ny anmälan. Vid därefter inför skolchefen hållet förhör hade denne läst upp rapporten och frågat, om Olsson och hans kamrat erkände dess riktighet, vilket de emellertid ej gjort. Vidare hade skolchefen frågat, om de erkände, att de varit i dagrummet, vilket de erkänt. Då hade veckohavande officeren infallit, att det vore förbjudet att vistas i annan avdelning än där de voro förlagda. Olsson hade svarat, att han icke sett dessa föreskrifter utan endast att det vore förbjudet att vistas i annat logement. Veckohavande officeren hade emellertid vidhållit sitt påstående. Olsson och hans kamrat hade därefter av skolchefen tilldelats 15 dagars vägran av permission samt fått uppförandebetyget sänkt med en enhet för brott mot militära föreskrifter. Den 10 februari hade Olssons kamrat samtalat med skolchefen angående saken samt visat honom kasernföreskrifterna. Skolchefen hade då svarat, att han fått reda på dessa efter tillrättavisningens meddelande, men att Olsson och hans kamrat finge behålla tillrättavisningarna, den sistnämnde eftersom han lånat en annan persons byxor och Olsson för omilitäriskt uppförande mot kaptenen Lindgren.

Sedan militieombudsmannen i skrivelse till stationsbefälhavaren vid flottans station i Karlskrona den 12 februari 1927 anhållit, att stationsbefälhavaren måtte från vederbörande infordra yttranden i ärendet, inkommo till militieombudsmannen yttranden dels av skolchefen, kommandörkaptenen av 2. graden Adolf Cassel, dels av veckohavande officeren löjtnanten i flottans reserv M. E. Johansson.

Vid det av skolchefen avgivna yttrandet fanns fogad avskrift av en av veckohavande officeren nyssnämnde löjtnanten Johansson den 7 februari 1927 avgiven rapport, vilken med vad därå fanns tecknat var så lydande.

»*Rapport.*

2 klass sjömännen vid 3 matr. och 5 matr.komp. 414 och 260 Axelsson och Olsson rapporteras:

Då jag efter korum den 6 dennes passerade genom dagrummet i första våningen av avdel. I kas. II fann jag A. tillsammans med 5 matr. 260 Olsson i tydlig avsikt att till de i nämnda avdelning förlagda nyantagna rekryterna avyttra ett par civila klädesbyxor. Vid min förfrågan vad A. och O. gjorde här, svarade A. att det var hans byxor, vilket enligt byxornas märkning är felaktigt. Byxorna äro stämplade med 3 matr. 81.

Karlskrona den 7 februari 1927.

M. E. Johansson.

V. O.

Vid förberedande undersökning uppträdde 5 matr. 260 Olsson indisciplinärt.

Bengt Lindgren.

Ä. I. O.

*Chefen för sjömanskårens skolor Expn N:r 32.*Ank. Karlskrona den $\frac{7}{3}$ 1927.

Fel mot militär ordning: Vardera Femton (15) dagars kasernförbud.
Uppf. bet. sänkes med en enhet.

Som ovan.

A. Cassel.»

I det av skolchefen avgivna yttrandet anförde denne följande. Ifrågasvarande rapport utgjorde ett led i arbetet för att skydda de nyantagna rekryterna mot sämre element bland det äldre manskapet. I samma syfte verkade den bestämmelse i kasernföreskrifterna (kapitel IV § 30 A. 6 $\frac{1}{2}$), som sade, att manskapet icke finge utan tillstånd av veckohavande underbefäl besöka annat logement än där det vore förlagt. Vid förhör i anledning av rapporten hade både Axelsson och Olsson bestritt, att de velat avvyttra byxorna. Emellertid hade båda erkänt, att de vistats i det till rekryternas logement hörande dagrummet, samt Axelsson, att han innehafte ett par byxor, vilka icke tillhörde honom och vilka ej varit vederbörligen märkta. Dessutom hade Olsson icke bestritt en av löjtnanten Johansson lämnad uppgift, att då Johansson ropat till sig Axelsson och Olsson, den senare icke efterkommit anmaningen. Däremot hade Olsson bestritt, att han uppträtt odisciplinärt mot kaptenen Lindgren. Något bevis på att Axelsson och Olsson förehafte förbjudna affärstransaktioner med rekryterna hade löjtnant Johansson icke kunnat förebriga. På grund av vad vid förhöret framkommit hade en var av Axelsson och Olsson erhållit den tillrättavisning, som funnes antecknad å rapporten. Olssons uppgifter i klagoskriften rörande Axelssons samtal med skolchefen den 10 februari vore oriktiga, vilket Axelsson på skolchefens förfrågan uppgivit. Upplysningsvis meddelades, att sex rekryter, sedan de erhållit kännedom om Olssons klagoskrift, inför skolchefen uppgivit, att Axelsson och Olsson sökt sälja ifrågasvarande byxor och även sålt lotter å desamma.

I det av löjtnanten Johansson avgivna yttrandet anförde denne, bland annat, följande. Johansson hade den 7 februari 1927 anmält för kaptenen Lindgren, att Axelsson och Olsson besökt dagrummet till de logement i kasern II avd. 1 första våningen, där nyantagna rekryter vore förlagda, Axelsson bärande med utsträckt höger arm ett par civila byxor och Olsson mitt emot honom. Runt omkring dem hade stått en del av de nyantagna rekryterna. På Johanssons förfrågan, vad de gjorde där, hade Axelsson på högst oartigt sätt svarat: »Det är mina byxor». Johansson hade givit dem order att avlägsna sig, vilket de också gjort. Då Johansson strax därefter kommit att tänka på att det ej stod rätt till med byxorna, hade han ropat Axelsson och Olsson tillbaka, varvid emellertid Olsson icke hörsammat kallelsen. Johansson hade tagit från Axelsson byxorna och där-

vid funnit, att dessa voro märkta med annan persons namn. Då kaptenen Lindgren senare frågat Olsson, om han varit med i dagrummet eller kände till förhållandet med byxorna, hade Olsson nekat härtill i mycket opasande och disciplinär ton. Vid en av Johansson sedermera på order av skolchefen företagen undersökning hade det framkommit och styrkts, att Axelsson och Olsson besökt dagrummet för att sälja eller lotta bort byxorna till de nyantagna. Orsaken varför Johansson tagit vara på byxorna hade varit, bland annat, den, att de ej varit märkta med kronans stämpel, varför de ej kunde vara godkända och således ej heller enligt reglemente för marinen tillåtna att bära. Enligt klagoskriften hade Olsson och Axelsson haft reda på att det var förbjudet att vistas å annans logement. I denna föreskrift innefattades även till logement hörande dagrum.

På begäran insändes sedermera »Utdrag ur gällande kasernföreskrifter. VI. allmänna föreskrifter § 30» och antecknades därur följande stadganden i avdelning A: *Mom. 6^{1/2}*: »Manskapet må ej utan tillstånd av VFk (VUO3) besöka annat logement än där det är förlagt». — *Mom. 5*: »Tobaksrökning är tillåten mellan revelj och tiden för aftoninspektion på följande platser: å kaserngård, i avträden, i lärum, i dagrum, i förstugor med därtill hörande trappor, samt i marketenteriet, men icke i logementen.»

I skrivelse den 8 mars 1927 till stationsbefälhavaren anhöll militiebudsmannen att, enär varken av den å rapporten gjorda anteckning eller av det utav skolchefen avgivna yttrandet framginge, för vilka förseelser ifrågavarande tillrättavisning tilldelats, från skolchefen måtte infordras yttrande härutinnan, varvid för en var av Olsson och Axelsson borde angivas den eller de förseelser, som tillrättavisningen avsett.

Med anledning härav översände stationsbefälhavaren med skrivelse den 14 mars 1927 ett av skolchefen den 11 i samma månad avgivit nytt yttrande, däri denne anförde, bland annat, följande. När kaptenen Lindgren tillsagt Olsson, att han ej finge vistas bland rekryterna, hade Olsson svarat, att han ej haft något att skaffa med det av löjtnanten Johansson rapporterade uppträdet. Olsson hade sagt sig ej hava varit med. Vid förhöret inför skolchefen hade Olsson även först uppgivit, att han ej haft något med saken att skaffa, liksom han påstått, att han ej uppträtt disciplinärt. Sedermera hade emellertid framkommit, att Olsson vid tillfället ifråga varit i sällskap med Axelsson, vilket Olsson även medgivit. Vid sådant förhållande hade skolchefen funnit ostridigt, att Olsson, oavsett tonfall och hållning, uppträtt disciplinärt genom att icke rätta sig efter den föreskrift i rekrytundervisningen för manskapet vid flottan (UMF:IB) kap. IV mom. 97, som angäve, huru manskapet skulle förhålla sig, när någon kallades till förhör. Även i fortsättningen av förhöret hade Olsson felat mot denna föreskrift. Denna förseelse hade skolchefen själv iakttagit. Axelsson hade likaledes felat mot nyssnämnda föreskrift, ehuru icke i lika hög grad som Olsson. Dessutom hade vid förhöret framkommit, att Axelsson innehåft ett par byxor, rörande vilka föreskrifterna i UMF:IB kap.

IV mom. »83» (skall tydligen vara 84) icke iakttagits. På tillfrågan hade Axelsson uppgivit, att han visste, att en dylik persedel enligt ifrågavarande föreskrift skulle vara fullt modellenlig och tydligt märkt med ägarens nummer, vid vilken bestämmelse han emellertid icke fäst något avseende. Utom angivna förseelser mot militär ordning hade såväl Olsson som Axelsson icke efter bästa förmåga sökt handla enligt befälhavarens avsikt och givna föreskrifter (UMF:IB kap. II mom. 5), när de utan tillstånd besökt det till rekryternas logement hörande dagrummet, alldeles oavsett att av kasernföreskrifterna icke direkt framginge, att för dagrum hörande till logement gällde detsamma som för själva logementet. Vid tillrättavisningens tilldelande hade skolchefen i sak på ovan angivet sätt, ehuru icke så utförligt, meddelat Olsson och Axelsson de förseelser mot militär ordning, för vilka tillrättavisning tilldelats en var.

De av skolchefen åberopade bestämmelserna i rekrytundervisningen lyda på följande sätt.

Mom. 97. »Är någon av manskapet kallad till förhör i egen eller annans sak, är det hans plikt att redigt, fullständigt och sanningsenligt besvara de till honom ställda frågorna samt ej däri inblanda vad som ej till saken hör. All osanning eller slingrande undanflykter måste på det sorgfälligaste undvikas. Att neka, för vad man gjort, är fegt; att skjuta skulden på en annan är nesligt. Att söka genom osanning skydda den felaktige undergräver den goda anda och ordning, som inom en kår måste vara rådande.»

Mom. 84. »Alla manskapets till bruk utlämnade persedlar äro märkta såsom kronopersedlar samt, om de tillhöra 2. stället, försedda med beteckning härför. Stammanskapets persedlar äro dessutom märkta med kompaniets och innehavarens nummer, och till beväringmän utlämnad beklädnad är märkt med V (= värnpliktig) och därunder K eller S för att angiva vilken station, persedeln tillhör.

Kronomärket skall utgöras av två kronor, anbringade den ena tätt framför och den andra tätt efter den övriga stämpeln.

De olika kompanierna skola utmärkas med följande beteckningar:

matroskompanierna	med	M
ekonomikompanierna	»	EK
eldarkompanierna	»	E
hantverkskompanierna	»	H
skeppsgossekompanierna	»	SK

Kompaninumret anbringas till höger om kompanibeteckningen och skiljes från denna med ett streck.

Vid omstämpling av persedel anbringas nya stämplingen ovanför den gamla, vilken makuleras medelst anbringande av tvenne horisontella, röda streck.

Persedel, som kasseras såsom oduglig för vidare bruk i kronans tjänst

och i följd därav, om den tillhör beväringens beklädnadsförråd, skall försäljas å offentlig auktion, men eljest såsom enskild tillhörighet tillfaller den karl, till vilken den blivit utlämnad, förses med kassationsstämpel, bestående av ett rött K, anbringat inom en cirkel ovanpå vardera kronan.

Därest bärandet av beklädnadsersedlar av privat tillverkning blivit manskapet medgivet, skola dessa vara fullt modellenliga och tydligt märkta med ägarens nummer.

För allt manskap, som icke äro kommenderade utom stationen, förvaras 1. ställets beklädnadsersedlar i kompaniets rustkammare; 2. stället förbliver under manskapets egen vård.

Klädsäck, beklädnadsersedlar eller annan tillhörighet skall förvaras på därtill anvisade platser.»

Mom. 5. »Med krigslydnad eller disciplin förstås, att krigsmannen såväl i fred som i krig vid utövandet av sitt kall obetingat lyder sitt befäl och, även då han är lämnad åt sig själv, efter bästa förmåga söker handla enligt befälhavarnas avsikter och givna föreskrifter.

Krigslydnad, som måste vara grundad på övertygelsen om dess nödvändighet för det helas väl, är krigsmaktens grundpelare och ett huvudvillkor för framgång i striden. Utan krigslydnad är det omöjligt att sammanhålla, leda och åstadkomma samverkan mellan stridskrafterna. Krigslydnaden är lika nödvändig för befälet som för de meniga; den, som ej kan lyda, är sällan lämplig att befalla.»

I skrivelse den 30 april 1927 till kommandörkaptenen Cassel anförde härefter militieombudsmannen, efter att hava redogjort för vad i ärendet förekommit, följande.

Enligt 210 § strafflagen för krigsmakten finge för mindre förseelser och fel mot militär tukt och ordning vissa i lagen angivna tillrättavisningar användas »i stället för disciplinär bestraffning». Sistnämnda uttryck innebure, att tillrättavisning finge komma till användning endast under förutsättning att en enligt strafflagen för krigsmakten straffbar förseelse av beskaffenhet att kunna föranleda disciplinär bestraffning blivit begången. Att lagrummet hade denna innebörd framginge — förutom av det anförda uttryckssättet — av förarbetena till strafflagen för krigsmakten.

I det av 1901 års kommitté för revision av strafflagen för krigsmakten m. m. framlagda förslaget till ny strafflag hade ifrågavarande stadgande följande lydelse: »För mindre förseelser och fel mot militär tukt och ordning, vilka icke finnas påkalla ansvar efter denna lag, må på sätt och i den ordning av Konungen närmare förordnas, såsom tillrättavisning användas:

a) varning» etc.

Vid granskning av detta förslag inom högsta domstolen under år 1907 anmärkte två av högsta domstolens ledamöter beträffande nu anförda stadgande: »Orden 'mindre förseelser och fel mot militär tukt och ordning,

vilka icke finnas påkalla ansvar efter denna lag' angiva icke med klarhet, huruvida det fordras, att förseelsen dock skulle kunnat straffas enligt strafflagen för krigsmakten eller om den rent av ej får falla under någon däri intagen bestämmelse eller om tillrättavisning kan användas såväl i ena fallet som i det andra.»

Med anledning av vad sålunda anmärkts blev ifrågavarande stadgande omredigerat i det förslag, som under år 1913 remitterades till lagrådet, och anförde föredragande departementschefen därvid: »Jag har ansett förevarande paragraf böra så avfattas, att därav med erforderlig tydlighet framgår, att tillrättavisningarna icke få meddelas för andra förseelser än sådana, som äro bestraffade i strafflagen för krigsmakten. Med den lydelse, paragrafen erhållit i kommitténs förslag, har det nämligen varit föremål för tvekan, när tillrättavisningarna skulle få användas, i det av det föreslagna uttrycket icke med full klarhet framgår, huruvida det fordrades, att förseelsen skulle kunna straffas enligt strafflagen för krigsmakten, eller om den rent av icke finge falla under någon däri intagen bestämmelse, eller om tillrättavisningen kunde användas såväl i det ena som i det andra fallet. Att tillrättavisningarna på detta sätt skulle få en alltför begränsad användning, läser med hänsyn till den allmänna avfattning, åtskilliga paragrafer i förslaget och särskilt §§ 96 och 130 erhållit, icke vara att befara.»

Den lydelse, stadgandet sålunda erhållit, hade bibehållits i den därefter antagna lagen.

På grund av den allmänna avfattning, som, enligt vad nyss sagts, givits vissa bestämmelser i strafflagen för krigsmakten, vore visserligen området för de enligt nämnda lag straffbara handlingarna mycket vidsträckt, men varje förfarande, som kunde rubriceras såsom ett »fel mot militär tukt och ordning», vore dock icke av beskaffenhet att kunna föranleda bestraffning. Utan att närmare ingå på denna fråga ville militieombudsmannen i detta sammanhang framhålla, att i gällande reglementen och föreskrifter finnes ett flertal bestämmelser, som närmast utgjorde allmänna uttalanden eller råd angående vederbörandes förhållanden i tjänsten. Detta vore fallet med bland andra ovan återgivna mom. 97 i rekrytundervisningen. Detta moment innehölle visserligen ur moralisk synpunkt synnerligen viktiga grundsatser, men de däri upptagna bestämmelserna vore icke av den art, att desammas överträdande kunde beläggas med straff. Sålunda kunde icke en person, som vid förhör förnekat en förseelse, som han sedermera erkände eller bleve överbevisad om att hava begått, fällas till särskilt ansvar för sitt nekande vid förhöret. Huruvida hans uppträdande vid förhöret kunde bliva föremål för bestraffning berodde på i vad mån det samma, oberoende av oriktigheten i svaromålet, kunde anses innebära enligt strafflagen för krigsmakten straffbart förfarande.

Militieombudsmannen funne således, att skolchefen för ifrågakomna till-

rättavisningar icke kunnat hämta laga stöd i det av honom åberopade mom. 97 i rekrytundervisningen.

Av skolchefens ovan återgivna yttranden framginge icke med tydlighet, huruvida vid tilldelande av ifrågavarande tillrättavisningar även tagits hänsyn till det förhållandet att Olsson och Axelsson utan tillstånd av veckohavande befäl vistats i det till rekryternas logement hörande dagrummet. Särskilt det av skolchefen först avgivna yttrandet syntes emellertid giva vid handen, att så varit fallet, och även i det sist avgivna yttrandet hade skolchefen framhållit, att Olsson och Axelsson genom att uppehålla sig i nämnda dagrum icke efter bästa förmåga sökt handla enligt befälhavarens avsikt och givna föreskrifter. Med anledning härav ville militieombudsmannen för skolchefen påpeka, att om det i § 30 A. mom. 6 $\frac{1}{2}$ av kasernföreskrifterna stadgade förbudet för manskapet att besöka »annat logement än där det är förlagt» skulle gälla även de till respektive logement hörande dagrummen, det i detta mom. begagnade ordet »logement» finge annan innebörd än den, som ordet ägde i § 30 A. mom. 5, vari, såsom framginge av denna bestämmelses lydelse, logement icke innefattade dagrum. Vid sådant förhållande torde det icke kunna komma i fråga att för vistelse i dagrum utan angivet tillstånd ålägga vare sig bestraffning eller tillrättavisning under annan förutsättning, än att för manskapet uttryckligen givits till känna, att det i mom. 6 $\frac{1}{3}$ stadgade förbudet även gällde de intill andra logement belägna dagrummen. Om dylikt tillkännagivande skett, föreläge brott mot givna föreskrifter, vilket kunde vara straffbart enligt 130 § strafflagen för krigsmakten. De uttalanden, som förekomme i det av skolchefen åberopade kap. II mom. 5 i rekrytundervisningen, vilka uttalanden närmast hade karaktär av undervisning om disciplinens innebörd och huru överordnades föreskrifter borde uppfattas, torde däremot icke i och för sig kunna tillmätas någon betydelse vid bedömning av frågan huruvida ett visst förfarande vore att anse såsom straffbart eller icke. I den mån vid bestämmande av ifrågavarande tillrättavisningar särskild hänsyn hade tagits till bestämmelserna i § 30 A. mom. 6 $\frac{1}{2}$ i kasernföreskrifterna eller i kap. II mom. 5 i rekrytundervisningen, funne militieombudsmannen således detta icke hava varit riktigt.

Ehuru militieombudsmannen följaktligen funnit skolchefens tillämpning av gällande bestämmelser i ovan angivna hänseenden oriktig, hade militieombudsmannen med hänsyn till vad upplyst blivit angående Olssons och Axelssons uppträdande i övrigt vid ifrågakomna tillfälle ansett sig kunna underlåta att vidtaga annan åtgärd, än att delgiva skolchefen ovanstående uttalanden.

Med skrivelse den 30 april 1927 översände militieombudsmannen ovannämnda skrivelse till stationsbefälhavaren med anhållan, att densamma måtte tillställas kommandörkaptenen Cassel samt anförde därvid tillika följande. Såsom av skrivelsen framginge, hade vid handläggningen av den av veckohavande officeren avgivna rapporten fråga uppkommit om

räckvidden av det i § 30 A. mom. 6 $\frac{1}{2}$ i kasernföreskrifterna stadgade förbudet för manskapet att besöka annat logement än där det vore förlagt. *Om*, såsom i avgivna yttranden uppgivits, det vore avsett, att detta förbud även skulle omfatta de intill logementen belägna dagrummen, torde, med hänsyn till avfattningen av mom. 5 i samma avdelning av kasernföreskrifterna, det vara nödvändigt, att en omredigering av mom. 6 $\frac{1}{2}$ verkställdes. Detta hade militieombudsmannen för den åtgärd, som på stationsbefälhavaren kunde ankomma, velat bringa till stationsbefälhavarens kännedom.

I skrivelse den 1 juli 1927 meddelade emellertid stationsbefälhavaren, att det i § 30 A. mom. 6 $\frac{1}{2}$ i kasernföreskrifterna stadgade förbudet för manskapet att besöka annat logement än där det vore förlagt icke — såsom kommandörkaptenen Cassel och löjtnanten Johansson gjort gällande — vore avsett att omfatta de intill logementen belägna dagrummen.

8. Förbud att lämna logement oriktigt ålagt såsom tillrättavisning.

Vid en av militieombudsmannen i sammanhang med inspektion av Livregementets husarer den 25 maj 1927 företagen granskning av 5. skvadronens anteckningsbok över meddelade tillrättavisningar antecknades följande.

Sekundchefen ålade den 5 juni 1923 en var av volontären nr 29 Carlsson och hovslagarryttaren nr 58 Johansson för olovlig frånvaro den 2 i nämnda månad förbud att lämna *logementet* under fritid den 5—9 juni med anmälningsskyldighet varje timme.

Mot nämnda tillrättavisning anmärktes, att densamma icke syntes stå i överensstämmelse med föreskriften i 210 § d) strafflagen för krigsmakten, enligt vilken såsom tillrättavisning finge begagnas »förbud att under viss bestämd tid, högst 15 dagar, vistas utom kasernområde, läger eller där emot svarande område eller åt kompani eller likställt truppförband upplåten del av dylikt område».

Med anledning av berörda anmärkning infordrade militieombudsmannen yttrande från förutvarande sekundchefen för regementet översten A. F. Ahnström.

Denne anförde i yttrande avgivet den 6 juli 1927. Översten kunde icke tyda förevarande lagrum annorlunda än att logement vore del av kasernområde upplåtet till skvadron och hade styrkts i denna sin uppfattning av att föregående militieombudsmän ej vid av dem företagna inspektioner gjort anmärkning på liknande tillrättavisning, som av översten vid flera tillfällen använts. Anmälningsskyldigheten vore endast en kontrollåtgärd. Då översten för framtiden ej kunde komma att handhava tillämpning av strafflagen för krigsmakten, anhölle han, att, därest militieombudsmannen

hade annan uppfattning än översten i fråga om tolkningen av nämnda lagrum, anmärkningen ej måtte föranleda vidare åtgärd.

Tjänstförrättande militieombudsmannen meddelade den 7 juli 1927 följande resolution. Tjänstförrättande militieombudsmannen ansåge f. d. översten Ahnströms förfarande att såsom tillrättavisning meddela förbud att lämna logementet icke stå i överensstämmelse med en riktig tolkning av 210 § första stycket d) i strafflagen för krigsmakten, men funne sig med hänsyn till omständigheterna i förevarande fall kunna låta vid vad i ärendet förekommit bero.

9. Tillrättavisning av två olika slag meddelad för samma förseelse.

Vid inspektion av Bodens artilleriregemente, som av militieombudsmannen förrättats den 9 september 1927, anmärktes vid granskning av 2. kompaniets tillrättavisningsbok följande.

Enligt anteckning i nämnda bok hade kompanichefen den 7 augusti 1926 tillrättavisat nr 51 Wikström, nr 59 Stattin, nr 60 Wiklund, nr 64 Grahdin, nr 66 Olofsson, nr 74 Öhngren, nr 76 Sundberg, nr 77 Olofsson, nr 78 Nylander, nr 80 Ekholm, nr 81 Öberg och nr 90 Nyberg för försummelse i tjänsten vardera med en dags extra handräckning i stallet samt en dags förbud att vistas utom kasernområdet.

Då enligt 210 § strafflagen för krigsmakten tillrättavisning ej får användas av mer än ett slag för samma förseelse eller fel, anmodade militieombudsmannen chefen för Bodens artilleriregemente att inkomma med yttrande av vederbörande kompanichef.

Chefen för 2. kompaniet kaptenen O. A. Olander anförde med anledning härav i ett den 10 oktober 1927 avgivet yttrande: Anledningen varför de angivna värnpliktiga hade tilldelats tillrättavisning dels med en dags extra handräckning i stallet, dels med förbud att under en dag vistas utom kasernområdet vore följande. I stallet hade efter en avslutad marschövning funnits en del hästutredningspersedlar, som fordrat rengöring, och hade Olander ansett utförandet av detta vara en lämplig form för tillrättavisning. Enär detta arbete var slutfört under en dag och förseelsen hade varit av den art, att tillrättavisning i form av extra handräckning under en dag ej varit tillräcklig, hade Olander tyckt sig böra tilldela de skyldiga ytterligare en dags förbud att vistas utom kasernområdet.

Då av detta yttrande icke klart framgick, huruvida Olander medgäve, att han förfarit felaktigt i anmärkt hänseende, och det således ej syntes föreligga säkerhet för att återupprepning av felet ej komme att ske, anhöll militieombudsmannen i skrivelse den 7 november 1927, att rege-

mentschefen måtte från Olander infordra och till militieombudsmannen insända nytt yttrande i ärendet.

Med skrivelse den 11 november 1927 översände regementschefen en skrivelse från kaptenen Olander, vari denne medgav, att nämnda tillrättavisningar ej tilldelats i enlighet med 210 § strafflagen för krigsmakten.

Den 14 november 1927 meddelade militieombudsmannen följande resolution, vilken delgavs kaptenen Olander. Ehuru ifrågavarande tillrättavisningar stode i strid med det i 210 § strafflagen för krigsmakten meddelade stadgandet, att tillrättavisning ej finge användas av mer än ett slag för samma förseelse eller fel, hade militieombudsmannen, med hänsyn till den obetydliga omfattning, i vilken de olika tillrättavisningsformerna i förevarande fall blivit använda, samt vad kaptenen Olander i avgivna yttranden anfört, ansett felet icke vara av beskaffenhet att påkalla laga beivran.

10. Tillrättavisning meddelad underofficer av därtill icke berättigad officer.

I en till militieombudsmannen insänd skrift anmälde styrmannen av 3. graden vid flottan S. O. Jonasson följande. Jonasson hade den 30 augusti 1927 ombord å övnings skeppet af Chapman av därstädes kommenderade sekonden, kaptenen H. Muhl, utan föregående förhör blivit ålagd 8 dagars vägran av landpermission samt hade på sekondens förslag till fartygschefen fått uppförandebetyget sänkt från 10 till 7, allt för »brott mot givna föreskrifter». Tillrättavisningen hade skett på däck i närvaro av väbeln. Jonasson anhöll om utredning i saken, dels emedan intet förhör förekommit, samt dels emedan Jonasson vore tveksam, huruvida sekonden i detta fall ägt befogenhet att meddela den omförmälda tillrättavisningen.

Uti infordrat yttrande anförde kaptenen Muhl följande. För att försäkra sig om att ej Muhls uppfattning om händelseförloppet vid ifrågavarande tillrättavisnings utdelande på grund av minnesfel skulle vara i något avseende oriktigt, hade Muhl tillskrivit förutvarande väbeln å af Chapman, artillerikonstapeln av 2. graden Lundberg och begärt redogörelse för händelsen ifråga. Av konstapel Lundbergs svar framginge med tydlighet, att den ålagda tillrättavisningen föregåtts av en noggrann utredning beträffande förseelsens art. Jonassons uppgift att intet förhör förekommit vore således ej överensstämmande med sanningen. Däremot torde Jonasson hava rätt, då han förklarade sig vara tveksam, huruvida Muhl haft befogenhet att meddela den omförmälda tillrättavisningen. I § 39 militär bestraffningsförordning stadgades nämligen, att sekond på fartyg, vars chef innehade minst regementsofficers grad, ägde tillrättavisningsrätt blott

i avseende på manskapet. Denna inskränkning av tillrättavisningsrätten hade Muhl vid tillrättavisningens utdelande förbisett. Detta förbiseende kunde kanske i någon mån förklaras därigenom, att Muhl under sin näst föregående sjökommendering i egenskap av fartygschef innehåft obegränsad tillrättavisningsrätt. Då emellertid straffet i detta fall — med hänsyn till förseelsernas art — måste anses mycket lindrigt, och Jonassons förseelser, om saken rapporterats till fartygschefen, med största säkerhet ej bedömts mildare utan tvärtom antagligen betydligt hårdare, torde Jonasson genom detta Muhls förfarande säkerligen icke tillskyndats någon skada. Av anteckningsboken för tillrättavisningar framginge, att Jonasson tillrättavisats ej blott för brott mot givna föreskrifter utan även för begivenhet på starka drycker. Vakthavande officeren, löjtnanten Ramel, som satts i tillfälle att taga del av handlingarna i målet, hade förklarat sig till fullo instämma i av Muhl gjort yttrande.

I kaptenen Muhls brev till konstapel Lundberg hade uppgivits bland annat. Under fartygets uppehåll i Göteborg hade på grund av att några utomstående blivit i 3. gradsmässen trakterade med spritdrycker till den utsträckning, att de blivit berusade, Jonasson som tjänstgjort som mässföreståndare, liksom även den äldste där mässande underofficeren — möjligen samtliga — erhållit tillsägelse, att det hädanefter vore strängeligen förbjudet att i mässen traktera utomstående med spritdrycker, för så vitt ej sekondens tillstånd i varje särskilt fall förut inhämtats. Under uppehållet i Le Havre i början av augusti hade vakthavande officeren fänriken Falkman till Muhl rapporterat, att Jonasson under en hundvakt varit av starka drycker något rörd. Med anledning härav hade Jonasson, i väbelns närvaro, kallats till förhör, vid vilket Jonasson ej förnekat rapportens riktighet. Jonasson hade av Muhl erhållit en allvarlig personlig varning med uppmaning att taga sig i akt för framtiden, samtidigt som Muhl hade beslutit att i betygskommissionens månadsrapport till fartygschefen föreslå en sänkning av Jonassons uppförandebetyg med 1 betyg. Söndagen den 28 augusti på eftermiddagen hade Muhl på däck påträffat Jonasson, vilken varit av starka drycker synbart rörd. Jonasson hade omedelbart kallats till förhör. Jonasson hade förnekat, att han varit av starka drycker rörd, men erkänt, att han inmundigat spritdrycker i mässen tillsammans med en annan underofficer och några civila samt att han på uppmaning av den förre hos mässofficeren begärt och fått tillhandla sig punsch. Någon tillrättavisning hade emellertid ej ålagts Jonasson vid detta tillfälle, enär Muhl tänkt skriftligen rapportera saken till fartygschefen, som för tillfället varit bortrest. Vid närmare eftertanke hade Muhl dock beslutit att själv avgöra saken genom tilldelande av tillrättavisning, varför Muhl ett par dagar senare uppkallat och ålagt Jonasson ifrågakvarande tillrättavisning.

Konstapeln Lundbergs svar innehöll bland annat följande. Vad beträffade fallet i Göteborg, hade samtliga underofficerare i 3. gradsmässen

dagen efter händelsen varit uppställda på hyttan, varvid sekonden meddelat dem de bestämmelser, som vore angivna i Muhls till Lundberg ställda brev. För övrigt vore Muhls relation av händelsen riktig. Vad anginge fänriken Falkmans anmälan, att Jonasson varit av starka drycker rörd under en hundvakt, hade förseelsen behandlats i överensstämmelse med vad Muhl angivit, och även i fråga om Jonassons sista förseelse vore vad Muhl relaterat angående förseelsen och handläggningen av densamma med verkliga förhållandet överensstämmande.

Den 9 november 1927 meddelade militieombudsmannen följande resolution. Militieombudsmannen funne väl, att kaptenen Muhl, som i egenkap av sekond å övnings skeppet af Chapman enligt 39 § militär bestraffningsförfordning innehåft tillrättavisningsrätt endast beträffande manskapet, förfarit felaktigt därigenom att han tilldelat klaganden, som vore underofficer, ifrågavarande tillrättavisning. Då emellertid härigenom icke syntes hava skett någon skada och Muhl medgivit felet, funne militieombudsmannen sig kunna underlåta att göra detsamma till föremål för beivran. Vad klaganden i övrigt anmärkt funne militieombudsmannen, med hänsyn till vad i ärendet blivit upplyst, icke förtjäna avseende.

11. Fråga om rätt att kommendera värnpliktiga till utförande av handräkningsarbete å utryckningsdag.

Uti en till militieombudsmannen insänd den 14 oktober 1926 dagtecknad klagoskrift anförde värnpliktige nr 1085 53/1921 Karl Albin Andersson bland annat följande. Klaganden hade den 17 september 1926 inställt sig vid Västmanlands regemente för fullgörande av viss återstående del av repetitionsövning. Denna repetitionsövning hade avslutats den 6 oktober 1926, då klagandens kamrater ryckt ut. Klaganden hade emellertid måst stanna för att avtjäna ett honom ådömt disciplinstraff av 6 dagars arrest. Då straffet avslutats den 10 oktober 1926, hade klaganden, enligt egen uppfattning, bort få rycka ut på morgonen dagen därpå. Detta hade klaganden dock icke fått göra utan av kompaniadjutanten sergeanten Landberg kvarhållits hela sistnämnda dag, varvid han kommenderats till vissa handräkningsarbeten. Då klaganden ansåge, att man icke haft någon rätt att kvarhålla honom i tjänstgöring en dag efter det han både fullgjort sin repetitionsövning och avtjänat det honom ådömda straffet, hemställde klaganden om undersökning i saken och vidtagande av de åtgärder, som kunde finnas påkallade.

Med anledning av klagoskriften avgav sergeanten Landberg infortrat yttrande, varefter klaganden inkom med påminnelser, och avgav Landberg därpå förnyade yttranden i ärendet. Slutligen avgavs den 15 februari

1927 yttrande i ärendet av då tjänstgörande regementsbefälhavaren majoren K. Frodell.

Av handlingarna i ärendet framgick bland annat,

att klaganden, som redan förut syntes hava fått inlämna vissa till honom utlämnade persedlar, kl. 8 f. m. den 11 oktober, iklädd civila kläder, hos Landberg anmält sig redo för inlämning av de persedlar, som då återstått till inlämning,

att, enligt Landbergs uppgift, denne därvid givit klaganden order att ikläda sig uniform, rengöra persedlarna m. m. samt att biträda med rengöring av logementet, korridor och trappor,

att klaganden varit sysselsatt med detta arbete, varvid han även syntes hava fått deltaga i rengöring av andra till kompaniet hörande logement än det, där han varit förlagd, tills han omkring kl. 4 e. m. samma dag av Landberg erhållit tillsägelse, att inlämningen av persedlarna skulle påbörjas kl. 5 e. m.,

att denna därefter påbörjats vid någon tidpunkt mellan kl. 5 och 6 e. m. och, enligt vad Landberg uppgett, avslutats före kl. 6 e. m.,

samt att klaganden efter inlämning av persedlarna erhållit sin avlöning och inskrivningsbok samt avlägsnat sig från regementet.

Uti sitt den 3 februari 1927 avgivna yttrande anförde Landberg, bland annat, att det klaganden den 11 oktober 1926 anbefallda arbetet avsett skurning av det logement, varest klaganden varit förlagd, samt för kompaniet gemensamma lokaler och trappor, varjämte Landberg tillade, att under den tid, Landberg varit i tjänst vid regementet, alltid så ansetts, att en värnpliktig hade skyldighet att fullgöra erforderliga handräkningsarbeten å kompaniet under utrykningsdag, om blott han bleve fri från tjänsten så tidigt, att han nådde hemorten samma dag.

Sedan militieombudsmannen med anledning av Landbergs nyss återgivna uppgifter rörande praxis vid regementet i fråga om utförande av handräkningsarbeten å utrykningsdag infortrat yttrande från regementschefen, anförde regementsbefälhavaren i sitt förutnämnda yttrande i huvudsak följande: I § 103 av inskrivningsförfordningen vore stadgat, att in- och utrykningsdagar icke inräknades i den i värnpliktslagen fastställda tjänstgöringstiden. I §§ 100—102 av samma förordning återfunnes bestämmelser angående samlingen till och återförande från tjänstgöringsorten. Närmare bestämmelser härutinnan vore utfärdade genom generalorder nr 1021/1926 (T. L. B. nr 54/1926). I mom. 3 av sagda generalorder föreskrevs i fråga om de värnpliktigas samling medelst marschrut, att ankomsten till tjänstgöringsorten skulle, där icke densamma ägde rum redan på aftonen dagen före inrykningsdagen, om möjligt ske så tidigt på inrykningsdagen, att de värnpliktigas indelning, utrustning och förläggning kunde äga rum samma dag. Av mom. 14 framginge, att motsvarande bestämmelser skulle gälla vid hemfärd från tjänstgörings-

orterna. Enligt ovanstående borde sålunda in- och utryckning så ordnas, att enligt värnpliktslagen § 27 för de värnpliktigas utbildning under fredstid anslagna dagar icke toges i anspråk för ordnande av förläggning, utrustning och dylikt med in- och utryckningen sammanhängande arbeten. I detta sammanhang förtjänade det framhållas, att jämlikt Sv. ffs. nr 60/1926 §§ 8—9 värnpliktig under in- och utryckningsdagar erhöle motsvarande ersättning som under andra tjänstgöringsdagar. På grund av ovan angivna bestämmelser vore praxis vid regementet, att så ordna utryckningen, att utbildningsarbetet under för utbildningen anslagna dagar, så vitt ske kunde, icke bleve lidande. Skurning av förläggningslokaler, rengöring av utrustning och beklädnadspersedlar o. s. v. verkställdes sålunda å utryckningsdagen. Härvid vore en strävan att så planlägga arbetet, att det avslutades under utryckningsdagen och så tidigt, att de värnpliktiga nådde hemorten under samma dag. För vissa kompanier, som hade värnpliktiga från långt avlägsna socknar, påfordrade detta, att avrustningsarbetet verkställdes på annan än ordinarie tjänstgöringstid och börjades å utryckningsdagen långt före revej. Verkställande av detta arbete på annan än ordinarie tjänstgöringstid anbefalldes av kompanicheferna, endast därest det vore i överensstämmelse med önskemålen inom kompaniet. I handlingarna syntes en viss betydelse tillmätas, vilka lokaler klaganden varit med om att skura. Praxis i detta hänseende vore, att kompanichefen reglerade arbetet jämlikt bestämmelse i TjR kap. 8, § 33, mom. 14. Härvid kunde kompanichefen använda olika tillvägagångssätt beroende av rådande förläggningsförhållanden o. s. v. Vid gemensam utryckning av hela ineliggande styrkan på en gång vore praxis, att den värnpliktige deltog i skurningen av eget logement och gemensamma lokaler. I ett fall som detta, då en värnpliktig vore kvar efter ordinarie utryckningen, torde icke finnas någon annan praxis eller grund att gå efter, än att han deltog i den vid tidpunkten för hans utryckning erforderliga skurningen under så lång tid, att han verkställt ungefär motsvarande arbete som de kamrater, vilka utryckt i ordinarie tid. Praxis vid utryckningen kunde sålunda sägas vara, att den värnpliktige under utryckningsdagen i överensstämmelse med generalorder nr 1021/1926 verkställde med avrustningen förenade arbeten, samt att han först därefter finge sin avlöning m. m. och finge ryeka ut.

I skrivelse den 25 februari 1927 till chefen för Västmanlands regemente anförde militieombudsmannen, för regementschefens kännedom och Landbergs underrättande, följande:

I generalorder nr 1021 1926 stadgades, *dels* i mom. 3 i fråga om inryckning, att ankomsten till tjänstgöringsorten skulle, där icke densamma ägde rum redan på aftonen dagen före inryckningsdagen, om möjligt ske så tidigt på dagen, att de värnpliktigas indelning, utrustning och förläggning kunde äga rum samma dag, *dels* i mom. 14 i fråga om utryck-

ning, att de för värnpliktigas återförande vid tjänstgöringstidens slut från tjänstgöringsorterna till samlingsplatserna chefen för det truppförband, vid vilket tjänstgöringen ägt rum, skulle låta upprätta marschruter, varvid i tillämpliga delar de för fortskaffningen till tjänstgöringsorterna i mom. 1—3 givna bestämmelserna skulle lända till efterrättelse.

Ehuru av dessa bestämmelser icke klart framginge, vilka arbeten av de värnpliktiga skulle utföras å utryckningsdag, torde innebörden av bestämmelserna vara den, att de värnpliktiga, innan de nämnda dag finge lämna truppförbandet, hade att iordningställa och i skälig omfattning rengöra mottagna persedlar och av dem använda förläggingslokaler. Så snart detta arbete blivit utfört och persedlarna inlämnats, borde utryckning ske, även om ett kvarhållande för andra eventuellt erforderliga handräkningsarbeten icke skulle betaga de värnpliktiga möjligheten att samma dag nå hemorten.

Vad nu föreliggande fall anginge, syntes det arbete, som, enligt vad ovan sagts, ålegat klaganden att före utryckningen utföra, icke hava nödvändiggjort hans kvarhållande så länge som skett. Då emellertid, såvitt meddelade upplysningar gäve vid handen, möjlighet torde hava förelegat för klaganden att å utryckningsdagen på kvällen nå hemorten, hade militieombudsmannen ej funnit skäl att i ärendet vidtaga vidare åtgärd.

12. Vissa frågor berörande ordningen för anskaffande av rekryter till flottan.

Uti en till militieombudsmannen insänd skrift anförde f. d. sergeanten O. F. Blomquist och sergeanten E. Kjerrman, båda i Göteborg, i huvudsak följande. Blomquist och Kjerrman, vilka av chefen för underofficers- och sjömanskårerna vid flottans station i Karlskrona förordnats till rekryteringsombud för stationen och i december 1926 fått sina uppdrag förnyade, hade under nämnda månad från rekryteringsofficeren i Karlskrona mottagit en den 18 december 1926 avlåten cirkulärskrivelse till samtliga rekryteringsombud, vari meddelats, att från och med den 1 februari 1927 följande ungefärliga antal rekryter komme att antagas, nämligen: 30 artillerimatrosor, 15 signalmatrosor, 3 radiomatrosor, 7 minmatrosor och 18 eldare (huvudsakligen torpedeldare) samt att ansökningshandlingarna kunde insändas under januari månad 1927 till rekryteringsofficeren vid flottans station i Karlskrona. Rekryteringsarbetet hade av ombuden igångsatts omedelbart genom meddelande till sådana ynglingar, som redan förut anmält sig vilja söka anställning vid flottan, varjämte Blomquist under första veckan i januari månad uti vissa i Göteborg utkommande tidningar sex gånger infört annons om de ledigförklarade platserna. Den 12 januari 1927 hade emellertid från rekryteringsofficeren anlänt en till samtliga

rekryteringsombud ställd skrivelse, vari meddelats, att de platser, som enligt föregående meddelande funnos lediga vid sjömanskåren i Karlskrona, blivit fyllda, varför ansökningshandlingar ej vidare borde insändas samt inkomna, icke behandlade ansökningshandlingar återginge. Till svar å denna skrivelse hade Blomquist den 13 januari 1927 till rekryteringsofficeren avlåtit en skrivelse, vari Blomquist — under uttalande att han emottagit rekryteringsofficerens senaste skrivelse och att med anledning därav det igångsatta anskaffningsarbetet måst inställas samt inledda underhandlingar och preliminära avtal brytas — tillika meddelat, att redan upprättade avtal komme att översändas för vederbörlig prövning. Samtidigt hade Blomquist till rekryteringsofficeren insänt ansökningshandlingar från tre sökande. Redan tidigare hade dylika handlingar insänts från sex sökande. Antalet upprättade och översända avtal om anställning vid sjömanskåren hade sålunda uppgått till nio. Därjämte hade ett flertal tjänsteförbindelser utsänts till vederbörande sökande. Av dessa tjänsteförbindelser hade två, vilka underskrivits den 9 och den 12 januari 1927, sedermera inkommit till Blomquist. Av nämnda nio ansökningar hade sex återställts av rekryteringsofficeren med skrivelse den 15 januari 1927. I denna skrivelse hade rekryteringsofficeren — under påpekande, att då Blomquist erkänt sig hava emottagit meddelandet om, att vidare anställning icke kunde ske, det väckt förvåning, att ansökningshandlingar det oaktat insänts — tillika anfört, att rekryteringsombudet ej hade rätt att göra utfästelser till de sökande utan endast att förmedla handlingarnas insändande samt att nyantagningen avslutats av den orsak, att redan inkomna ansökningar uppgått till så stort antal, att flera ansökningar icke kunde emottagas. Då de sökande först i slutet av januari månad skulle inställa sig för antagning och någon antagning, Blomquist och Kjerrman veterligen, ännu icke hade skett, vore alla vakanser fortfarande obesatta. Om ett för stort antal sökande anmälde sig, tillkomme det rekryteringsmyndigheten att avbryta arbetet med anskaffandet av rekryter i så god tid, att antalet ingångna avtal ej bleve onödigt stort, ty sedan ett avtal om anställning redan upprättats, ägde ombudet icke rättighet att bryta detsamma utan hade att överlämna handlingarna till rekryteringsmyndighetens prövning. Om ett för stort antal avtal redan blivit upprättade, ansåge Blomquist och Kjerrman det rättvist, att alla anställda, i likhet med vad fallet vore vid skeppsgossekårerna, finge inställa sig för prövning, varefter de bäst kvalificerade uttoges. De, som icke kunde antagas, finge återvända till hemorten men borde därvid beredas ersättning för de kostnader och besvär, som de måst underkasta sig på grund av avtalet. Vid skeppsgossekårerna vore även viss ansökningstid utsatt, vilket syntes bliva nödvändigt även vid sjömanskårerna för undvikande av att avtal upprättades under tiden mellan avlåtandet av order om rekryteringsavbrytande och intill dess samma order anlände till ombuden.

Med stöd av det sålunda anförda anhöllo Blomquist och Kjerrman om

militieombudsmannens hjälp i syfte att i fråga om de sex sökande, vilkas ansökningshandlingar av rekryteringsofficeren återställt, de ingångna avtalen måtte respekteras, så att de sökande finge inställa sig i Karlskrona för antagning, samt om vidtagande av de åtgärder i övrigt, som kunde påkallas med anledning av rekryteringsmyndighetens förfaringssätt.

Vid skriften funnos fogade ansökningshandlingar för nyssnämnda sex sökande, och inhämtades av dessa handlingar, bland annat, *att* beträffande två sökande, vilka underskrivit tjänsteförbindelser den 5, respektive den 10 januari 1927, handlingarna med skrivelser sistnämnda dag av Blomquist översänts till chefen för underofficers- och sjömanskårerna i Karlskrona; *att* en sökande underskrivit tjänsteförbindelse den 11 januari 1927, varefter handlingarna med en påföljande dag dagtecknad skrivelse insänts till kårchefen; *samt att* i fråga om tre sökande, vilka underskrivit tjänsteförbindelser den 9, respektive den 10 och den 11 januari 1927, handlingarna översänts till kårchefen med skrivelser den 13 i samma månad.

Med anledning av Blomquists och Kjerrmans skrivelse anmodade militieombudsmannen i skrivelse den 26 januari 1927 chefen för underofficers- och sjömanskårerna vid flottans station i Karlskrona att i ärendet inkomma med redogörelse för de föreskrifter, som jämlikt gällande bestämmelser i reglementet för marinen meddelats med avseende å rekryteringsombudens verksamhet, ävensom för de villkor i fråga om rätt till arvode, ersättning för eventuella utlägg m. m., som gällde för rekryteringsombuden.

Uti skrivelse den 31 januari 1927 anförde kårchefen följande. Med anledning av reglementets för marinen, del I, bestämmelser om antagning av manskap genom kontrakt (Bilaga 15) hade för de jämlikt reglementets bestämmelser för Karlskrona station antagna rekryteringsombudens, för närvarande 29 st., räkning, av chefen för underofficers- och sjömanskårerna utgivits en »handledning för rekryteringsombud», vilken jämte »handledning för anställningssökande vid flottans sjömanskår i Karlskrona» innehöle anvisning för ombudet om hans åtgöranden såsom sådant. Sistnämnda handledning hölles komplett med avseende på alla uppgifter, som kunde förändras, och erhöle alltid rekryteringsombudet meddelande, om någon förändring ägt rum. Sistnämnda handledning innehöle å sid. 7 upplysningar, huru de insända handlingarna skulle behandlas. Erfarenheterna från senare nyrekryteringar hade visat, att trots alla försök att med ledning av de i ansökningshandlingarna förekommande läkarbetyg, skolbetyg och övriga intyg bedöma de sökandes fysiska och intellektuella tillstånd, kassationsprocenten vore så stor, att ungefär dubbelt så många sökande, som motsvarade antalet tillgängliga platser, borde inkallas för att rekryteringsantalet skulle bliva fyllt. En från början som underkänd bedömd yngling inkallades icke. När rekryteringen vore bestämd att äga rum, meddelades detta på likalydande sätt till samtliga rekryteringsombud

med uppgift om, huru många rekryter av varje yrkesgren, som skulle antagas, samt när antagningen skulle ske. Detta gjordes i god tid före fastställd datum för antagningen. För nyrekryteringen till den 1 februari 1927 hade detta gjorts den 18 december 1926. Rekryteringsombuden, som av förut förvärvat vana redan i förväg emottagit en del ansökningar, började då till expeditionen insända färdigställda dylika. Dessa emottogos, diariet fördes noggrant och remitterades därefter till respektive kompanichefer för yttrande, varefter handlingarna, därest de sökande genast underkänts, återsändes till ombuden eller eljest lades tillsammans efter yrkesgrenar. När rekryteringsexpeditionen funne, att ansökningarna blivit så många för varje yrkesgren, att det räckte till det antal, som borde kallas till prövning, meddelades alltid ombudet, att flera ansökningshandlingar icke kunde mottagas och att alltså ej heller flera borde insändas. Detta meddelande avginge i god tid, innan antalet sökande, som borde inkallas, beräknades vara fyllt. Samtliga handlingar, som beräknades vara avsända, innan ombudet hunne få underrättelsen om den avslutade rekryteringen, medtoges. Av rent rekryteringstekniska och ekonomiska skäl vore det ogörligt för rekryteringsexpeditionen att mottaga huru många handlingar som helst ävensom att inkalla samtliga, på sätt de båda rekryteringsombuden syntes påfordra. Sedan det bestämts vilka sökande, som skulle inkallas, erhöles ombuden meddelande därom jämte uppgift å tid för inställelse m. m. ävensom militärbiljett för varje sådan sökande. Det vore också nödvändigt för rekryteringsexpeditionen att tillräckligt god tid funnes mellan antagningsavslutningen och inryckningen för att delförteckningar skulle hinna uppgöras, biljetter utskrivs och distribueras m. m. Risk skulle eljest förefinnas att någon inryckande erhöles order för sent. Prövningen och anställningen skedde därefter i vederbörlig ordning, varvid den, som ej bleve anställd, finge hemresa omedelbart. Den, som redan blivit antagen, men som vägrade underskriva kontraktet — vilket flera gånger inträffat — finge lämna expeditionen omedelbart och återfinge ej ansökningshandlingarna, förrän han erlagt den avgift, som kronan fått vidkännas för biljetten för hans resa till Karlskrona. I »Handledning för rekryteringsombud» funnes intagen den i kungl. kungörelsen den 21 december 1923 meddelade bestämmelsen, att rekryteringsombud erhöles gottgörelse för varje av honom anställd, vid stationen genom kontrakt antagen man. Gottgörelsen ifråga bestämdes av Konungen och utginge nu jämlikt kungl. brev den 25 juni 1926 med 30 kronor. Dessutom erhöles rekryteringsombudet, om han redan erlagt likvid för den anställningsökandes läkarundersökning, ersättning därför.

I skrivelse den 5 mars 1927 till stationsbefälhavaren vid flottans station i Karlskrona anförde militieombudsmannen, efter att hava redogjort för vad i ärendet förekommit, följande. Då de villkor, på vilka rekryteringsombuden bedreve sin verksamhet för anskaffande av rekryter till

stationen, icke innefattade något hinder för rekryteringsmyndigheten att vid den tidpunkt och i den ordning, som i förevarande fall skett, avbryta ansökningshandlingarnas mottagande, funne militieombudsmannen Blomquists och Kjerrmans yrkande om åtgärder från militieombudsmannens sida i syfte att de sex sökande, vilkas ansökningshandlingar av rekryteringsofficeren återstälts, skulle få inställa sig för antagning, icke föranleda någon militieombudsmannens åtgärd.

Vad förevarande framställning i övrigt anginge, så syntes det militieombudsmannen ligga i sakens natur, att det borde tillkomma rekryteringsmyndigheten själv såväl att bestämma det antal rekryter, som skulle personligen inställa sig vid stationen för att provas i och för eventuell antagning, som ock att bland de av rekryteringsombuden anskaffade sökande utvälja dem, som på detta sätt skulle inställa sig. Ett annat förfaringsätt kunde, särskilt i tider av knapp arbetstillgång på den allmänna arbetsmarknaden, förorsaka statsverket icke obetydligt ökade kostnader för rekryteringen. Militieombudsmannen funne sig därför icke heller kunna förorda någon sådan ändring i nu tillämpade förfaringsätt, att alla de personer, som genom avtal med rekryteringsombuden förklarar sig villiga till anställning och underskrivit därför avsedd tjänsteförbindelse, skulle på statsverkets bekostnad få inställa sig vid stationen för prövning och eventuell antagning.

Däremot syntes det militieombudsmannen kunna ifrågasättas, om icke det nu tillämpade förfaringsättet, sådant detta framginge av kårchefens yttrande, lämpligen borde i visst annat avseende något förändras. Kårchefen hade i sitt yttrande meddelat, att rekryteringsarbetet tillginge på det sätt, att samtliga rekryteringsombud genom cirkulärmeddelande erhöle underrättelse om de lediga rekrytplatserna och den tidpunkt, då anställningen skulle börja, varefter rekryteringsmyndigheten, när densamma funne, att tillräckligt många ansökningar inkommit, meddelade rekryteringsombuden, att flera ansökningar icke kunde mottagas. Detta sistnämnda meddelande avginge — enligt vad kårchefen anfört — i god tid innan det antal sökande, som borde inkallas för prövning, blivit fyllt, varvid även de ansökningar, som beräknades vara avsända, innan ombuden hunne få meddelandet om rekryterings avbrytande, toges med i beräkning. Frånsett det förhållandet, att sistnämnda grundsats — så vitt framginge av det cirkulärmeddelande, varigenom rekryteringsarbetet avbrutits, samt vissa av rekryteringsofficeren återställda ansökningar — icke syntes hava kommit till tillämpning i förevarande fall, kunde vidare framhållas, att de ansökningshandlingar, som vid den tidpunkt, då meddelande om rekryteringsarbetets avbrytande anlände, låge fullt färdigställda hos rekryteringsombudet, syntes böra jämföras med de ansökningshandlingar, som vid nämnda tidpunkt redan hunnit avgå till rekryteringsmyndigheten. Vidare syntes hänsynen till den enskildes rätt böra leda till, att även för den, som vid nämnda tidpunkt genom underskriven

tjänsteförbindelse ingått förberedande avtal om anställning, ansökningshandlingarna borde komma under förberedande prövning i likhet med nyssnämnda handlingar. Att direkt tillämpa dessa grundsatser och efter dem göra en gränsdragning mellan de anställningssökande torde emellertid knappast låta sig göra. Det syntes militieombudsmannen därför, som om man istället borde, till förekommande av den ojämnhet, som det nu tillämpade förfaringssättet kunde medföra, antingen från början fastställa en viss tidpunkt, före vilken ansökningshandlingarna borde vara insända för att komma under förberedande prövning, eller ock vid utsändande av meddelande om rekryteringsarbetets avbrytande fastställa en dylik tidpunkt, vilken därvid borde så avpassas, att även de fall, i vilka tjänsteförbindelse om anställning underskrivits, kunde beräknas komma med vid den förberedande prövningen av handlingarna. Förstnämnda alternativ tillämpades, enligt vad militieombudsmannen inhämtat, vid flottans station i Stockholm. Givetvis stode det rekryteringsmyndigheten fritt att, om tillräckligt många ansökningshandlingar ej inkommit före den för handlingarnas mottagande fastställda tidpunkten, på sätt myndigheten funne lämpligast införskaffa nya ansökningar.

Genom ett fixerande på något av nu angivna sätt av en viss tidpunkt för ansökningshandlingarnas mottagande skulle rekryteringsombuden bättre kunna planlägga sitt arbete, utan att därigenom skedde någon rubbning i rekryteringsmyndighetens rätt att själv bestämma huru många rekryter, som borde inställa sig till prövning, eller att utvälja dessa. Möjligen skulle ett dylikt fixerande kunna föranleda, att antalet av de ansökningshandlingar, som komme under förberedande behandling, bleve något större än vad med nu tillämpade förfaringssätt vore fallet, men den olägenhet i form av ökat arbete, som kunde vara förenad härmed, syntes militieombudsmannen kunna motvägas av den fördel, som en större möjlighet till urval torde erbjuda.

Dessa synpunkter hade militieombudsmannen velat bringa till stationsbefälhavarens och vederbörande rekryteringsmyndighets kännedom.

13. Fråga om rätt till fri sjukvard i hemmet för en å Kungsholmen i Stockholm bosatt varvsarbetare.

Under hänvisning till en bifogad tidningsartikel angående marinläkaren K. V. Dahlmans åtgärder vid ett i artikeln omnämnt sjukdomsfall, som drabbat arbetaren vid flottans varv i Stockholm G. A. T. Magnusson, hemställde Edoff Andersson för Försvarsverkens civila personals förbund i en den 24 januari 1927 dagtecknad, till militieombudsmannen insänd skrift, att militieombudsmannen måtte verkställa undersökning och vidtaga de åtgärder, som kunde anses vara av förhållandena påkallade.

I den åsyftade tidningsartikeln anfördes bl. a. följande:

Enligt de bestämmelser, som gälla för varvsarbetarna, skola dessa, om de äro bosatta inom Stockholms stad, erhålla fri vård av flottans läkare. Magnusson var mycket svårt sjuk, varför en son till honom telefonerade till doktor Dahlman och anmodade honom att besöka den sjuke. Dahlman sade sig då ej ha tid men efter ytterligare begäran från Magnussons son, sade Dahlman, att det kostade 8 kronor, om han skulle komma. Det upplystes då, att familjen troligen ej för tillfället hade några pengar, och efter denna upplysning avslutade Dahlman telefonsamtalet utan några vidare ceremonier. Senare besöktes den sjuke av flottans sjukbesökare, och sedan denne anmodat Dahlman, inställde han sig hos Magnusson. Efter att ha sett på den sjuke och gjort några uttalanden, frågade Dahlman fru Magnusson, om hon visste vad det kostade. Då hon besvarade den frågan nekande, upplyste Dahlman, att det kostade 8 kronor. Detta trots att Magnusson var berättigad till fri sjukvård. Familjen hade icke heller nu några pengar, vilket meddelades Dahlman, varvid denne förklarade, att de skulle dagen efter infinna sig på flottans sjukrum på Skeppsholmen och betala 8 kronor, så skulle de få recept på den medicin Magnusson skulle ha.

I tidningsartikeln berördes även ett uppträde, som, efter det Magnusson avlidit, skulle hava förekommit vid ett av Magnussons son för erhållande av dödsattest avlagt besök i Dahlmans hem i Äppelviken.

I infordrad förklaring anförde Dahlman, bland annat: Någon dag i slutet av november eller början av december 1926 hade Dahlman i sitt hem påringts av en person, som sagt sig vara en anhörig till varvsarbetaren nr I 7103 Magnusson, och anmodats att göra ett sjukbesök hos denne vid Lindhagensgatan. Dahlman hade då upplyst om, att han ej vore skyldig att såsom tjänsteläkare infinna sig hos Magnusson, enär denne bodde utanför det område, inom vilket Dahlman vore skyldig att göra sjukbesök, (i detta fall ej väster om Fridhemsgatan, där Kungsholms tull legat, ty vid Dahlmans tillträdande som läkare hade av dåvarande förste läkaren meddelats Dahlman, att stationens distriktsläkare ej vore skyldig att göra sjukbesök hos varvsarbetarna utanför Stockholms stads gamla tullar). Dahlman hade dock lovat komma. På förfrågan vad sjukbesöket skulle komma att kosta, hade Dahlman sagt 8 kronor. Härpå hade den telefonerande meddelat, att det finge vara med besöket. Några dagar senare hade en av flottans sjukbesökare ombett Dahlman att göra ett sjukbesök hos Magnusson. Dahlman hade gjort besöket samma dag, varvid han funnit att Magnusson ej kunde vårdas i sitt hem utan fordrade sjukhusvård. Dahlman hade erbjudit sig ombesörja Magnussons intagande å garnisonssjukhuset. Detta hade varken den sjuke eller hans hustru velat vara med om. Dahlman hade då erbjudit sig att remittera Magnusson till S:t Eriks sjukhus, men även detta hade mött deras motvilja. Dahlman hade då tillsagt dem, att då de ej ville finna sig i hans anordningar, han ej kunde göra något mera. Något recept hade ej varit tal om. Då Dahlman stod i begrepp att gå, hade han upplyst Magnussons hustru om, att arvodet för sjukbesöket ifråga utgjorde 8 kronor. Då Magnussons hustru härtill genmält, att hennes man hade fri läkarvård, hade Dahlman

sagt henne, hur det därmed förhölle sig. Dahlman hade upplyst henne om att Magnusson kunde få fri läkarvård av distriktsläkaren i Kungsholmens västra distrikt, om blott medellöshetsintyg anskaffades. En av de följande dagarna hade en dotter till Magnusson infunnit sig på Dahlmans mottagning å flottans sjukrum och anhållit om ett recept på smärtstillande medicin för sin fader. Detta hade hon fått. Därjämte hade hon bett att få lämna 8 kronor för Dahlmans besök hos hennes fader. Att Dahlman skulle hava sökt tilltvinga sig de 8 kronorna med receptet som ett slags borgen vore osanning. Sedan hade Dahlman flera gånger skrivit recept på smärtstillande medicin till Magnusson på de anhörigas anmodan. Några dagar före jul hade Dahlman, på grund av resultatet av en verkställd urinundersökning, utskrivit en remiss för Magnussons intagande på garnisonssjukhuset och samtidigt upplyst Magnussons son, att Magnusson vore i oundgängligt behov av sjukhusvård. Sedan hade Dahlman ej hört något från Magnusson, förrän han den 25 december erfarit, att Magnusson samma dag avlidit.

Efter det klaganden avgivit påminnelser samt i ärendet verkställets utredning angående omfattningen av den varvsarbetarna i Stockholm tillkommande rätt till sjukvård i kvarter (angående denna utredning se skrivelse till Konungen den 21 maj 1927, refererad i denna ämbetsberättelse sid. 177 ff.), meddelade militieombudsmannen den 21 maj 1927 följande resolution i ärendet: Av skäl, som av militieombudsmannen närmare utvecklats i en samma dag till Konungen gjord framställning, funne militieombudsmannen, att Magnusson såsom arbetare vid flottans varv i Stockholm jämlikt gällande bestämmelser varit berättigad att vid iråkad sjukdom erhålla fri läkarvård i sitt inom stadsdelen Kungsholmen belägna hem, samt att Dahlman, vilken hade sig anförtrodd läkarvården i kvarter inom nämnda stadsdel, följaktligen varit pliktig att utan någon kostnad för Magnusson göra erforderligt sjukbesök i dennes hem. Dahlman hade således icke varit berättigad att för det av honom avlagda sjukbesöket hos Magnusson betinga sig och uppbära det i ärendet omförmälda beloppet, 8 kronor. Då emellertid Dahlman i nu berörda hänseende syntes hava förfarit i enlighet med en vid stationen uppkommen, av vederbörande förste läkare godkänd praxis, enligt vilken endast de personer, som vore bosatta inom Stockholms stads gamla tullar, finge åtnjuta fri läkarvård i kvarter, hade militieombudsmannen, ehuru meddelade bestämmelser icke, såvitt visats, gäve något stöd för berörda praxis, funnit Dahlmans nämnda förfarande icke vara av beskaffenhet att för honom kunna föranleda ansvar för tjänstefel. Vad i övrigt från klagandens sida lagts Dahlman till last kunde såsom innefattande handlingar utom tjänsten icke föranleda något militieombudsmannens ingripande.

Med skrivelse samma den 21 maj delgav militieombudsmannen Dahlman innehållet av berörda resolution samt överlämnade en avskrift av ovan nämnda skrivelse till Konungen. Härjämte anförde militieombudsmannen

följande: Av stationsbefälhavaren vid flottans station i Stockholm hade med skrivelse den 8 februari 1927 till militieombudsmannen överlämnats en av Magnussons änka till varvschefen vid flottans station i Stockholm ingiven framställning om återbekommande av det för Dahlmans läkarbesök utbetalda beloppet, 8 kronor. Såsom framginge av militieombudsmannens i ärendet meddelade resolution, jämförd med skrivelsen till Konungen, ansåge militieombudsmannen Dahlman icke hava varit berättigad att för ifrågavarande sjukbesök uppbära betalning. Då Dahlman följaktligen enligt militieombudsmannens uppfattning vore skyldig att återställa det under oriktig förutsättning erlagda beloppet, hade militieombudsmannen till stationsbefälhavaren återställt änkan Magnussons nyssnämnda framställning, på det att Dahlman genom stationsbefälhavarens försorg skulle bliva satt i tillfälle att återbära beloppet ifråga.

I skrivelse den 14 juni 1927 meddelade stationsbefälhavaren följande. Förste läkaren å stationen hade fått sig ärendet delgivet till kännedom och för förste marinkläkaren Dahlmans delgivande med anmodan till denne att till stationsbefälhavaren inbetala det i handlingarna omförmälda beloppet, 8 kronor. Sedan detta belopp blivit till stationsbefälhavaren återbetalt, hade detsamma översänts till varvschefen för att återbetalas till änkan efter förenämnde varvsarbetare och hade kvitto från henne den 14 juni inkommit till stationsbefälhavaren.

14. Oriktig besvärshänvisning i mål om avskedspremie.

Förre styrmannen av 3. graden i flottan E. N. Paulsson företedde hos militieombudsmannen ett av marinförvaltningen den 21 april 1927 på besvär av Paulsson meddelat utslag i fråga om avskedspremie, av vilket utslag inhämtades, att Paulsson, som den 30 januari 1927 avgått ur tjänst, hos vederbörande stationsbefälhavare anhållit om avskedspremie; att, sedan stationsbefälhavaren genom resolution den 18 februari 1927 förklarat avskedspremie icke skola utgå, Paulsson hos marinförvaltningen anfört besvär häröver; samt att marinförvaltningen, som i ovannämnda utslag förklarat sig icke finna skäl göra ändring i överklagade resolutionen, tillika föreskrivit, att den, som icke åtnöjdes med utslaget, ägde att hos Kungl. Maj:t söka ändring genom besvär, vilka skulle inom viss tid ingivas eller insändas till försvarsdepartementet.

I skrivelse till marinförvaltningen den 14 maj 1927 anförde militieombudsmannen, efter att hava redogjort för utslagets innehåll, följande. Enligt 1 § 1 mom. a) i kungörelsen den 12 december 1924 med föreskrifter angående fullföljd av talan i vissa besvär- och anmärkningsmål m. m. skulle besvär, som jämlikt hittills gällande bestämmelser kunnat hos Kungl. Maj:t fullföljas i statsdepartementen, i stället fullföljas till och avgöras av kammarrätten i mål om avlöningsförmån, såvitt förmånen

enligt fastställd stat eller annan gällande föreskrift skulle utgå under sådana förhållanden, att fråga, huruvida förmånen rätteligen åtnjutits, författningsenligt kunde såsom anmärkningsmål komma under kammarrättens prövning. Denna bestämmelse torde vara tillämplig å mål angående avskedspremie, och borde följaktligen i förenämnda mål hänvisning hava meddelats om att besvär mot utslaget skulle anföras hos kammarrätten.

Med anledning av vad sålunda anmärkts anmodades marinförvaltningen att till militieombudsmannen inkomma med yttrande.

I yttrande den 19 maj 1927 anförde marinförvaltningen följande. Marinförvaltningen erinrade till en början att 1 § i den av militieombudsmannen åberopade kungörelsen omnämnde följande särskilda slag av mål, nämligen mål om avlöningsförmån, mål om resekostnads- och traktamentsersättning, mål om delaktighet i eller avgift till pensionsinrättning eller annan dylik förmån. Under de här uppräknade förmåner och rättigheter skulle man med en bokstavlig tillämpning icke kunna inrymma vissa förmåner, som tilldelades icke pensionsberättigade befattningshavare i anledning av avsked, nämligen avskedspremie eller sådan avskedsersättning, som i anledning av beslut vid 1925 års riksdag skulle utgå till vissa, i anledning av försvarets omorganisation övertaliga befattningshavare. Dock hade marinförvaltningen, i enlighet med den av militieombudsmannen uttalade uppfattningen, tidigare ansett även mål om förmåner av sist omnämnd beskaffenhet böra fullföljas till kammarrätten och förfarit enligt denna uppfattning, men sedan Kungl. Maj:t genom beslut den 11 mars 1927 till prövning upptagit hos Kungl. Maj:t anförda besvär över ett av ämbetsverket meddelat, med besvärshänvisning icke försett beslut om avskedsersättning, hade marinförvaltningen icke undgått att finna föreskrifterna om instansordningen kunna lämna rum för olika tydning jämväl i mål om avskedspremie. På grund härav hade ämbetsverket vid meddelande av den anmärkta besvärshänvisningen funnit sig böra taga hänsyn därtill att en rättelse av en hänvisning, som befunnits felaktig, skulle med mindre omgång för den klagande kunna ombesörjas hos Kungl. Maj:t än hos kammarrätten. Dessa skäl låge till grund för berörda besvärshänvisning. Marinförvaltningen skulle — såväl för underlättande av förvaltningsarbetet som av hänsyn till de rättssökande — finna önskvärt att förklaring utverkades angående tillämpningen av omförmälda föreskrifter i mål av nyss angiven beskaffenhet.

Handlingarna i det av marinförvaltningen åberopade, av Kungl. Maj:t genom beslut den 11 mars 1927 avgjorda ärendet utvisade följande. Sedan timlönaren J. A. Möller uti en av varvschefen vid flottans station i Stockholm till marinförvaltningen överlämnad skrivelse anhållit, att han, som varit anställd dels vid ingenjördepartementet av flottans varv i Stockholm under tiden den 8 maj 1886—den 19 december 1888, dels ock vid varvets byggnadsdepartement såsom smed vid dockbygget å Beckholmen från och

med den 2 februari 1922, måtte vid blivande avsked från sistnämnda anställning med utgången av år 1926 få komma i åtnjutande av avskedsersättning enligt kungörelsen den 15 januari 1926 angående förtidspension och avskedsersättning åt vissa övertaliga civila löntagare vid armén och marinen, hade marinförvaltningen enligt beslut den 7 januari 1927, enär avskedandet icke vore en följd av den under år 1925 beslutade nya försvarsorganisationen, jämlikt 1 § i berörda kungörelse funnit framställningen icke kunna bifallas. Häröver hade Möller uti en till försvarsdepartementet den 21 januari 1927 inkommen skrift hos Kungl. Maj:t anført besvär under yrkande, att avskedsersättning måtte tillgodokomma honom. Över besvären hade marinförvaltningen, efter vederbörandes hörande, den 17 februari 1927 avgivit utlåtande. Genom beslut den 11 mars 1927 lämnade Kungl. Maj:t besvären utan bifall.

Efter det Paulsson jämlikt den meddelade besvärshänvisningen hos Kungl. Maj:t anført besvär över marinförvaltningens först omförmälda utslag den 21 april 1927, förordnade regeringsrätten, hos vilken besvären föredrogos den 23 augusti 1927, att på grund av bestämmelserna i kungörelsen den 12 december 1924 med föreskrifter angående fullföljd av talan i vissa besvär- och anmärkningsmål m. m. handlingarna i målet skulle överlämnas till kammarrätten för den åtgärd, som på nämnda ämbetsverk ankomme.

Med skrivelse den 8 oktober 1927 bragte militieombudsmannen regeringsrättens ovannämnda beslut till marinförvaltningens kännedom.

15. Fråga om tjänstekungörelsers införande i tidningar.

I en den 13 augusti 1927 till militieombudsmannen inkommen klagoskrift anförde utgivaren av tidningen Norra Bohuslän redaktören Carl Hall i Strömstad bland annat följande: Befälhavaren för Uddevalla rullföringsområde nr 30 hade sedan några år tillbaka låtit införa rullföringsområdets annonser allenast i de i Uddevalla utkommande tidningarna. Hall hade dels genom telefonsamtal, dels ock skriftligen framhållit för rullföringsbefälhavaren det olämpliga uti, att meddelande av det slag, varom här vore fråga, icke delgaves genom andra tidningar än de, som utkomme i Uddevalla, då dessa endast i enstaka fall lästes i länets norra del. Samtidigt hade Hall med bestyrkta siffror från postkontoret i Strömstad visat, att tidningen Norra Bohuslän vore den av ortens tidningar, som utan jämförelse intoge främsta rummet i spridning, en ställning som tidningen bevisligen innehåft i mer än trettio år. I klagoskriften hemställde Hall bland annat, att militieombudsmannen måtte förståndiga rullföringsbefälhavaren att i tidningen Norra Bohuslän införa de annonser, vilka han utfärdade och som berörde Norra Bohuslän, intill dess att det kunde visas, att annan lokaltidning hade lika stor eller större spridning.

Vid klagoskriften hade fogats ett den 8 augusti 1927 dagtecknat intyg från postkontoret i Strömstad av innehåll, att genom nämnda postkontor ifrågavarande dag vore rekvirerade av Strömstads Tidning 810 exemplar och av Tidningen Norra Bohuslän 2,332 exemplar.

I skrivelse den 18 augusti 1927 anmodade militieombudsmannen befälhavaren för Uddevalla rullföringsområde nr 30 majoren Verner Zetterberg att inkomma med förklaring i ärendet.

Med anledning härav anförde majoren Zetterberg i en den 22 augusti 1927 dagtecknad skrivelse bland annat följande. Sedan påpekande till rullföringsexpeditionen inkommit, att största besparing med annonser för inkallelse av värnpliktiga borde iakttagas, hade Zetterberg beslutit att annonsera rullföringsområdet vidkommande kungörelser i länets mest spridda tidningar inom rullföringsområdet och hade då stannat i beslut, att nämnda kungörelser skulle införas i Bohusläningen med en upplaga av 12,000 exemplar, Bohus-Posten med en upplaga av 5,300 exemplar och Kuriren med en upplaga av 4,000 exemplar, vilka representerade de olika politiska åsikterna hos högern, liberalerna och socialdemokraterna, och att annonser till övriga tidningar ej skulle utgå. Enligt § 98 mom. 3 andra stycket i inskrivningsförordningen av den 23 december 1925 ägde rullföringsbefälhavare införa kungörelser, där honom bäst syntes, och hade Zetterberg till alla delar handlat rätt och ej av ovilja mot någon, då endast de mest spridda tidningar erhållit kungörelserna.

Vid skrivelsen fanns fogat ett av två personer bestyrkt tryckt cirkulär till tidningen Bohusläningens annonsörer, innehållande uppgifter å det antal exemplar av tidningarna Bohusläningen, Bohus-Posten och Kuriren, som den 30 mars 1927 enligt postjournal utginge till uppräknade postanstalter. Enligt dessa uppgifter utginge till postanstalter inom rullföringsområdet av Bohusläningen 4,141 exemplar, av Bohus-Posten 1,201 exemplar och av Kuriren 732 exemplar. I cirkuläret meddelades vidare bland annat, *att* postupplagan nämnda dag vore för Bohusläningen 6,731 exemplar, för Bohus-Posten 2,542 exemplar och för Kuriren 915 exemplar, *samt att* Bohusläningens totalupplaga vore omkring 12,000 exemplar.

Vid Zetterbergs skrivelse hade dessutom fogats ett av tidningen Kuriren den 19 augusti 1927 avgivet intyg av innehåll bland annat, att tidningens totalupplaga nämnda dag utgjorde 4,100 exemplar.

I påminnelsekrift, dagtecknad den 7 september 1927, anförde redaktören Hall härefter bland annat följande. Rullföringsbefälhavarens beslut att införa annonserna i »länets mest spridda tidningar» kunde skenbart äga berättigande, men om dessa »mest spridda tidningar» likväl icke täckte det område, annonserna avsåge, vore ju kungörelsen ändå förfelad. Såvida kungörelset icke blott vore en formell akt, borde detta väl ske medelst de tidningar, som var på sin ort vore mest spridda. En värnpliktig i norra delen av länet vore icke betjänad av att kungörelserna infördes i några i Uddevalla och dess närhet mycket spridda tidningar, om den värn-

pliktige aldrig finge se tidningarna ifråga och kanske i många fall icke ens hade vetskap om deras tillvaro. Men hur kunde rullföringsbefälhavaren veta, att han valt de mest spridda tidningarna i länet? Härför hade han icke ens anfört något sannolikhetsbevis. Vad som hade bevisvärde i detta fall vore de officiella postsiffrorna, och sådana hade ingen mer än Hall framvisat. Härmed ville Hall visst icke betvivla, att uppgifterna om Uddevallatidningarnas postsiffror vore riktiga, men de hade bort, jämförda med Norra Bohusläns postsiffror, giva rullföringsbefälhavaren skäl att även taga reda på Norra Bohusläns totalupplaga. Men rullföringsbefälhavaren hade gjort sitt val efter en förutfattad mening och hade *icke* infört annonserna i de tre mest spridda tidningarna. Icke heller syntes det välbetänkt att bestämma annonseringen efter några politiska hänsyn. Den vägen syntes Hall mycket farlig och kunde leda in på vägar, som borde vara militären främmande vid fullgörande av dess tjänsteplikt. De i Uddevalla utkommande tidningarna hade sitt spridningsområde i städerna Uddevalla och Lysekil och trakterna däromkring, således i mellersta delen av Bohuslän. I mycket ringa utsträckning vore de spridda i länets södra och norra delar. Beträffande norra delen av länet hänvisade Hall till en bifogad, av honom uppgjord uppställning över spridningen. Av denna uppställning framginge, att tidningarna i Uddevalla endast undantagsvis lästes i norra delen av länet, och att på icke mindre än sex av ortens 21 poststationer icke funnes ett enda exemplar från någon tidning i Uddevalla. Om dessa förhållanden hade rullföringsbefälhavaren icke bort leva i okunnighet, om han sökt taga reda på tidningarnas spridning, innan han fattat sitt beslut. Den av rullföringsbefälhavaren åberopade bestämmelsen i inskrivningsförordningen om rätt för honom att införa kungörelser, där honom bäst syntes, finge väl ej tolkas på annat sätt, än att kungörelsernas syfte i första hand skulle tillgodoses, och innebure väl en skyldighet att pröva, var kungörandet bäst behövdes. Att förlägga kungörandet till blott en del av länet och lämna en annan del oberörd kunde väl ej anses bra och på intet sätt bäst.

Den till Halls skrivelse fogade uppställningen över spridningen av vissa tidningar i norra delen av länet hade följande lydelse:

Tablå öfver tidningarnas spridning i norra delen av Bohus län.

(Siffrorna för tidningarna i Uddevalla äro hämtade ur major Zetterbergs förklaring af följande bilaga, siffrorna för Norra Bohuslän äro hämtade från närslutna postbevis).

	Norra Bohuslän	Bohus- läningen	Bohus- Posten	Kuriren
Björneröd	97	6	3	10
Bullaren	45	48	53	—
Grebbestad	172	55	39	21
Havstensund	45	9	6	3
Hälle	40	—	—	—
Hogdals-Medby	48	—	—	—
Kragenäs	74	24	8	—
Koster	31	—	—	—
Lur	93	6	29	—
Lommelanda	23	—	—	—
Näsinge	105	4	8	27
Orrekläpp	151	40	44	6
Resö	40	1	2	1
Rossö-Hamn	42	—	—	—
Sannäs	60	15	3	3
Skee	317	5	15	7
Tanum	68	5	6	1
Tanumshede	127	20	56	1
Tjärnö	25	—	—	—
Wassbotten	13	8	1	—
Överby	97	5	7	2. ³

Vid uppställningen fanns närslutet ett av postkontoret i Strömstad den 6 september 1927 utfärdat intyg, utvisande, att till de i uppställningen upptagna orterna utginge det antal exemplar av tidningen Norra Bohuslän, som i uppställningen angivits.

Sedermera inkom från redaktören Hall ytterligare en skrivelse, vari uppgavs, att tidningen Norra Bohusläns totalupplaga för närvarande utgjorde omkring 4,000 exemplar.

Vid skrivelsen hade fogats en förteckning öfver det antal exemplar av tidningarna Bohusläningen, Norra Bohuslän, Bohus-Posten och Kuriren, som abonnerats å poststationerna inom rullföringsområdet nr 30. Enligt förteckningen skulle detta antal utgöra för Bohusläningen 4,045 exemplar, för Norra Bohuslän 1,869 exemplar, för Bohus-Posten 1,178 exemplar och för Kuriren 721 exemplar.

I skrivelse den 17 november 1927 till majoren Zetterberg anförde militieombudsmannen, efter att hava redogjort för vad i ärendet i huvudsak

förekommit, följande. I fråga om spridningen av de i ärendet ifrågakomna tidningarna framginge av de lämnade uppgifterna

<i>att</i> totalupplagan utgjorde för		
Bohusläningen		12,000 ex.
Bohus-Posten		5,300 »
Kuriren		4,100 »
Norra Bohuslän		4,000 » ;
<i>att</i> totala postupplagan utgjorde för		
Bohusläningen		6,731 ex.
Bohus-Posten		2,542 »
Norra Bohuslän		2,332 »
Kuriren		915 »
<i>samt att</i> postupplagan inom rullföringsområde nr 30 utgjorde för		
	enligt Bohuslä- ningens cirkulär	enligt Halls förteckning
Bohusläningen	4,141 ex.	4,045 ex.
Norra Bohuslän		1,869 »
Bohus-Posten	1,201 »	1,178 »
Kuriren	732 »	721 »

I fråga om införande i tidningarna av kungörelse om värnpliktigas inkallelse till tjänstgöring gällde för närvarande bestämmelsen i § 98 inskrivningsförordningen den 23 december 1925, att rullföringsbefälhavare skulle *i en eller flera tidningar inom rullföringsområdet* tillkännagiva, när och var de tjänstgöringsskyldiga värnpliktiga skulle inställa sig, ävensom varest fullständig kungörelse om tjänstgöring funnes anslagen. I förut gällande inskrivningsförordning hade motsvarande bestämmelse den lydelsen, att rullföringsbefälhavaren skulle låta införa av honom utfärdad kungörelse om värnpliktstjänstgöring *i en eller flera av ortens mest spridda tidningar*.

Enligt vad militieombudsmannen inhämtat, hade denna ändring vidtagits av den anledningen, att det kunde möta och även mött svårighet att fastställa vilka tidningar, som borde betraktas såsom »ortens mest spridda», och hade därför en bestämmelse av denna lydelse ansetts mindre lämplig. Däremot hade genom ändringen icke avsetts, att det skulle vara överlämnat till vederbörande rullföringsbefälhavare att vid val av annonsorgan för ifrågavarande kungörelser förfara efter gottfinnande. Då ändamålet med annonseringen i tidningar vore, att innehållet i kungörelsen skulle bli känt för de därav berörda värnpliktiga, borde rullföringsbefälhavaren givetvis tillse, att annonseringen skedde i den eller de tidningar, som vore ägnade att på ett effektivt sätt bringa kungörelsen till de värnpliktigas kännedom. Särskilt i fråga om avlägsna och med dåliga kommunikationer försedda orter, där kungörelsens uppläsande i kyrkorna

eller anslående å anslagsplatserna icke kunde förutses leda till mera allmän kännedom om dess innehåll, torde tidningspressen vara det viktigaste medlet för spridning av dylik kännedom. Vid valet av annonsorgan borde därför hänsyn tagas till tidningarnas spridning inom det rullföringsområde, kungörelsen avsåge.

Såsom av den anförda bestämmelsen i inskrivningsförordningen framginge, lämnade densamma åt vederbörande rullföringsbefälhavare att bestämma, huruvida annonsering skulle ske i en eller flera tidningar; och hade han givetvis att beakta de anvisningar om sparsamhet, som härutinnan meddelats. Men, i den mån annonsering i flera tidningar ägde rum, borde vid valet mellan de tidningsorgan, som kunde ifrågakomma, den spridning de ägde inom rullföringsområdet vara vägledande.

Då det icke tillkomme militieombudsmannen att meddela föreskrift, i vilken eller vilka tidningar kungörelser skulle införas, hade militieombudsmannen ansett vad i ärendet förekommit icke föranleda annan åtgärd, än att militieombudsmannen — under framläggande av den framkomna utredningen om de olika tidningarnas spridning — meddelade majoren Zetterberg sin uppfattning rörande förevarande författningsbestämmelsens innebörd.

16. Räkningar, avseende portionsförbättring, likviderade med senare uppkomna besparingsmedel.

Vid inspektion av skeppsgossekåren i Marstrand, som av tjänstförrättande militieombudsmannen förrättades den 17 augusti 1926, påträffades bland förskottshandlingarna tre kvitterade räkningar, nämligen en räkning av den 22 juli 1926 från firman V. Berg i Marstrand för »påsk-saker» å ett belopp av 25 kronor 70 öre, en räkning av den 25 juli 1926 från firman J. Kristiansson i Marstrand för ägg m. m. å ett belopp av 166 kronor 65 öre samt en räkning av den 19 maj 1926 från firman J. Forsell i Lysekil för kex, nötter och fikon å ett belopp av 95 kronor 97 öre.

T. f. intendenten marinintendenten av 1. graden O. S. Rheborg upplyste vid inspektionstillfället härom följande: Berörda rekvisitioner hade verkställts av numera i Sydamerika vistande underofficeren av 2. graden Roland Hansson. Räkningarna hade till en början icke ansetts kunna likvideras, då verkställda undersökningar givit vid handen, att några medel för gäldande av ifrågavarande varor, vilka antagligen rekvirerats i och för portionsförbättring, icke förefunnes. Ifrågavarande varor hade ej heller av uppbördsmanen upptagits i proviantredogörelserna. Som intet bevis för att de ifrågavarande varorna kommit kåren tillgodo förelåg, hade t. f. intendenten i skrivelse till kårchefen den 21 juni 1926 föreslagit, att undersökning skulle verkställas vid krigsrätt till utrönande

av, huruvida icke proviantuppbördsmanen vore skyldig ersätta proviantartiklarna ifråga.

Sedan kårchefen underställt ärendet stationsbefälhavaren vid flottans station i Stockholm, hade från denne ankommit följande resolution i ärendet.

»Remitteras till kårchefen i Marstrand, med anmodan att, därest de å räkningarna upptagna proviantartiklarna m. m. blivit levererade till kåren, förse räkningarna med attest därom och därefter likvidera räkningarna *såsom rent förskott*, bärande kostnaderna sedermera bokföras nästkommande höst, sedan kårens matinrättning åter trätt i verksamhet och tillräckliga besparingar för räkningarnas likviderande förefinnas. Handlingarna återförväntas, försedda med upplysning om vad som åtgjorts. Därest räkningarna kunnat likvideras, böra avskrifter därav i stället för originalen bifogas handlingarna. Sthlm Flottans Civilexp. d. 20 juli 1926.

P. b.

Ernst Lindgren.»

Räkningarna hade sedermera likviderats såsom rent förskott och skulle enligt kårchefens beslut bokföras, då tillräckliga besparingar uppstått hösten 1926.

Med anledning av vad sålunda anmärkts, anhöll tjänstförrättande militieombudsmannen i skrivelse den 20 augusti 1926 till marinförvaltningen, att ämbetsverket måtte, efter verkställd utredning i ärendet, till militieombudsmannen inkomma med utlåtande.

Till svar härå överlämnade marinförvaltningen med skrivelse den 7 juli 1927 yttranden den 21 september 1926 och den 26 april 1927 av stationsbefälhavaren vid flottans station i Stockholm samt den 1 februari och den 1 juni 1927 av marinförvaltningens revisionskontor samt utlät sig även för egen del.

I skrivelsen den 21 september 1926 anförde stationsbefälhavaren följande. I början av juni månad 1926 hade till stationsbefälhavaren från chefen för skeppsgossekåren i Marstrand inkommit en skrivelse, vari bland annat anfördes följande. »Till Stationsbefälhavaren vid flottans station i Stockholm. Med överlämnande av närslutna fakturor från

W. Berg   å 25: 70

J. Kristiansson » 166: 65 och

J. Forsell   » 95: 97,

får jag värdsamt anförda följande. Fakturorna ifråga upptaga till skeppsgossekåren i Marstrand levererade varor, avsedda att betalas av gjorda besparingar enligt proviantredogörelsens besparingsliggare. Uppbördsman för kårens matinrättning har varit förrådskonstapel av 2. graden Roland Hansson. Som de nämnda räkningarna ankommit till kåren först efter

det konstapel Hansson lämnat kåren, har han icke av mig kunnat höras i saken, men har proviantredogörelsen för maj rekvirerats som lån från stationskontoret för att utröna, huruvida medel enligt besparingsliggaren vore tillgängliga för de nämnda fakturornas likviderande. Då så icke visat sig vara fallet, i det att utgående saldot blott utgör 7 öre, och som ett anmärkningsvärt slarv synes föreligga från uppbördsmannens sida, har jag ansett mig böra bringa förhållandet till stationsbefälhavarens kännedom, varjämte jag vördsamt anhåller, att stationsbefälhavaren måtte efter verkställd utredning av ärendet föranstalta om räkningarnas likvidering, vare sig kronan eller uppbördsmannen kommer att få vidkännas kostnaden. — — — — Marstrand den 8 juni 1926. E. Braunerhielm.»

Ärendet hade i vad det berörde dessa 3 räkningar återremitterats till kärkefen i Marstrand med följande resolution. »Enär av skrivelsen ej framgår i vad mån den enligt form. 84 till 'ändringar till reglemente för marinen, del 1, att gälla från och med den 1 januari 1918' föreskrivna 'Liggare över besparingar och portionsförbättringar' utvisar, att medel till portionsförbättringar funnits tillgängliga och portionsförbättringar givetvis ej kunna ifrågakomma, med mindre än att liggaren vid dess avslutande månaden före den, då portionsförbättringarna skola ifrågakomma, visar, att medel finnas, som fullt täcka kostnaden för dessa portionsförbättringar, återremitteras ärendet till kärkefen i Marstrand för fullständig utredning i angivet hänseende.» I anledning härav överlämnade chefen för skeppsgossekåren en av tjänstförrättande intendenten vid kåren verkställd utredning, vari anfördes följande. »Till Chefen för skeppsgossekåren i Marstrand. Enligt order d.nr 163 den 15 dennes beordrad inkomma med utredning med anledning av resta krav mot chefen för skeppsgossekåren från firmorna V. Berg och J. Kristiansson, båda i Marstrand, samt J. Forsell i Lysekil enligt av dessa firmor i slutet av maj månad detta år insända räkningar, får jag vördsamt anföra följande. Sedan kårens proviantredogörelser för budgetåret 1925—1926 såsom lån hitförskaffats, delvis från Kungl. Marinförvaltningen och delvis från stationskontoret vid flottans station i Stockholm, har jag därur gjort extrakt angående verkställda besparingar och portionsförbättringar, som här närslutas. Därav framgår, att några ytterligare medel för gäldande av varor i och för proviantförbättringar icke finnas att tillgå, utan förefinnes i stället en brist på kr. 0:23, beroende på vid april månads inträde felaktigt överfört saldo. Vidare har jag uttrönt, att de i meromnämnda räkningar upptagna varorna aldrig blivit i proviantredogörelsen vare sig påförda eller avförda, varför bland annat bestämmelsen i RM I § 354 mom. 4 icke av uppbördsmannen efterföljts. Som intet som helst bevis för att de ifrågavarande varorna kommit kronan till godo föreligger, får jag vördsamt föreslå, att utredning i laga ordning verkställas vid krigsrätt för att utröna, huruvida icke proviantuppbördsmannen är skyldig att ersätta proviantartiklarna i fråga. Marstrand den 21 juni 1926. O. S. Rheborg

Kårintendent.» På grund av vad i kårintendentens skrivelse anförts, hade det varit stationsbefälhavarens avsikt att överlämna ärendet till krigsrätt i och för utredning. Emellertid hade det under ärendets vidare behandling befunnits, att den i skrivelsen omförmälda uppbördsmanen vid matinrättningen i Marstrand förrådskonstapeln av 2. graden Roland Hansson under den 1 juli blivit överflyttad på övergångsstat, och att hans hos härvarande kårchef uppgivna adress var Tunis. Vid dylikt förhållande hade icke någon utsikt förelegat att genom krigsrättsbehandling vinna någon utredning och klarhet i ärendet. Leverantörernas rätt till likvid finge emellertid icke göras beroende av en eventuell långvarig utredning utan borde ske snarast, oberoende av vem som i sista hand kunde anses ersättningsskyldig. I anledning härav hade stationsbefälhavaren utfärdat den resolution, som av tjänstförrättande militieombudsmannen anförts. Ärendet hade sedermera återkommit till stationsbefälhavaren med förmälan, att räkningarna likviderats såsom rent förskott och skulle bokföras, då tillräckliga besparingar uppstått nästkommande höst. Samtidigt hade bifogats avskrifter av tvenne av räkningarna och duplett av den tredje av dem. Mot det av stationsbefälhavaren anbefallda förfarings sättet kunde möjligen erinras, att kostnaden för portionsförbättringar, åtnjutna under våren 1926, delvis komme att betalas av besparingar å mathållningen under hösten 1926 och att de, som fått åtnjuta portionsförbättringarna, sålunda icke bleve samma skeppsgossar som de, å vilkas mathållning besparingarna skedde. Härvid torde dock ihågkommas, dels att omsättningen av personalen endast bestode i att *en* årsklass skeppsgossar avgått, dels ock att något annat sätt att ordna likvidfrågan icke förefunnits. Det vore stationsbefälhavarens avsikt att, då övningarna vid kåren i Marstrand åter toge sin början, från chefen för kåren infordra fullständig utredning angående vem som utövat kontroll över kårens matinrättning i fråga om uppkomna besparingar och medgivna portionsförbättringar.

Marinförvaltningens revisionskontors yttrande av den 1 februari 1927 innehöll följande. Av handlingarna i målet inhämtades, att uppbördsmanen vid skeppsgossekårens i Marstrand matinrättning, förrådskonstapeln av 2. graden Roland Hansson, för kårens räkning från vissa angivna firmor inköpt ifrågavarande varor, avsedda att betalas av besparingar enligt proviantredogörelsens besparingsliggare. Vid granskning av samma liggare hade befunnits, att erforderliga besparingar för de uppkomna varukostnadernas täckande vid tiden för upphandlingarna icke varit tillgängliga. En undersökning av den vid kåren förda proviantliggaren hade givit vid handen, att de inköpta artiklarna icke tagits till uppbörd. Att de likväl blivit till kåren levererade finge anses ådagalagt genom kaptenen S. Elliots å räkningarna tecknade attest. Sedan kårchefen efter verkställd utredning, så långt sådan stått att vinna, underställt ärendet stationsbefälhavarens vid flottans station i Stockholm prövning, hade denne förordnat

om räkningarnas likviderande och kostnadernas bokförande såsom förskott, intill dess desamma kunde genom uppkommande besparingar definitivt avföras. Mot rättmätigheten av ett sådant förfaringssätt ansågo sig dock revisionen böra inlägga en bestämd gensaga, dels enär det, såvitt av handlingarna framginge, icke finge anses med visshet ådagalagt, att de ifrågakomna varupartierna kommit till användning för proviantförbättringsändamål, dels på den grund att — även om så skulle varit fallet — proviantförbättring, åstadkommen på bekostnad av i sådant syfte företagna besparingar, principiellt syntes böra komma den personal till godo, som fått vidkännas den till grund för besparingarna liggande minskningen i normalportionsransonen. Då fullständig utredning i ärendet, avseende bland annat klarläggande av den ordning, i vilken de omförmälda upphandlingarna verkställdes, icke syntes kunna åvägbringas och med hänsyn till de med ansvarsskyldighetens utredande och ansvars utkrävande förenade svårigheter — redogöraren vistades enligt uppgift å avlägsen utrikes ort — samt på grund av övriga förekomna omständigheter, torde frågan icke med fördel kunna göras till föremål för åtgärd i anmärkningsväg. Rörande krigsrättsförfarande finge revisionen hänvisa till vad stationsbefälhavaren i sådant hänseende anfört. I anledning av vad sålunda andragits, syntes enligt revisionens förmenande annan utväg ej lämpligen stå till buds än avlåtande till Kungl. Maj:t av framställning med förmälan om vad i ärendet förekommit och begäran att erforderligt belopp för kostnadernas täckande måtte ställas till förfogande.

Tjänstförrättande stationsbefälhavaren anförde i skrivelsen den 26 april 1927 följande. »Vad beträffade revisionskontorets invändning, att det icke med visshet kunde anses ådagalagt, att varupartierna kommit till användning för proviantförbättringsändamål, ville stationsbefälhavaren hänvisa till ett av kasernbefälhavaren vid skeppsgossekåren i Marstrand den 13 april 1927 avgivet yttrande, av vilket framginge, att de varupartier, som jämlikt stationsbefälhavarens resolution den 9 juni 1926, nr 429, betalats med portionsförbättringsmedel, utspisats såsom portionsförbättringar. Med anledning av vad revisionskontoret i övrigt anfört mot de av stationsbefälhavaren anbefallda åtgärderna, åberopade stationsbefälhavaren gällande reglementsföreskrifter rörande portionsförbättring. I RM I kap. 44, § 352: 5 föreskrevs sålunda i fråga om portionsförbättring, att »värdet efter fastställt medelpris av besparade portioner eller av i portion ingående viss proviant, vilka besparingar uppstått genom att manskap, som är berättigat att erhålla portion in natura, uteblivit från vissa måltider eller genom att överblivna födoämnen på ändamålsenligt sätt använts för mathålningen, må användas för utspisningens förbättrande genom tillämpning av en kraftigare eller mera omväxlande utspisning än den fastställda utspisningsstaten medgiver». I fråga om redovisningen av de i nu nämnda paragraf angivna besparingarna föreskrevs i § 356: 2 bland annat, att uppkommande behållning i värdet av besparingarna skulle för varje dag utföras i därför

avsedd kolumn i liggaren över besparingar och portionsförbättringar, skolande vid månadens slut befintlig behållning överföras till följande månad. Av ovan relaterade reglementsbestämmelser framginge sålunda, att den av revisionsavdelningen hävdade uppfattningen att gjorda besparingar principiellt borde komma den personal tillgodo, som bespisats i matinrättningen vid tiden för besparingarnas uppkomst, icke stode sig, enär det med hänsyn till den stora omsättningen av personal, som spisade i en matinrättning, aldrig kunde tänkas inträffa, att *precis* samma personal, som bespisats i matinrättningen under den månad, då de besparingar åstadkommits, vilka skulle ligga till grund för portionsförbättringen, även under den därpå följande månaden bespisades i matinrättningen och därmed också komme i åtnjutande av dessa portionsförbättringar. Slutligen finge i detta sammanhang framhållas, att av reglementsbestämmelserna klart och tydligt framginge, att några besparingar i förevarande fall aldrig uppkomme genom någon »minskning i normalportionsransonen», enär desamma, såsom ovan nämnts, allenast kunde uppkomma »genom att manskap som är berättigat att erhålla portion in natura uteblivit från vissa måltider eller genom att överblivna födoämnen på ändamålsenligt sätt använts för mathållningen». Att manskap »uteblivit» torde i detta fall innebära, att det frivilligt av någon anledning underlåtit att infinna sig till en måltid. Mot revisionens förslag att skrivelse skulle avlåtas till Kungl. Maj:t med begäran, att erforderligt belopp för kostnadernas täckande måtte ställas till förfogande, hade stationsbefälhavaren visserligen intet att erinra, men syntes det honom dock, som om ett dylikt förfarande med hänsyn till vad ovan anförts icke borde vara av behovet påkallat.

Marinförvaltningens revisionskontors yttrande av den 1 juni 1927 innehöll följande. Sedan revisionskontoret påvisat, att såvitt av målet framginge, något bevis för att omhandlade varupartier kommit för portionsförbättringsändamål till användning icke förebragts och stationsbefälhavaren i Stockholm i anledning härav föranstaltat om undersökning i detta avseende, hade efter förhör med viss personal vid skeppsgossekären i Marstrand visshet numera vunnits, att ifrågavarande proviantartiklar utspisats såsom portionsförbättringar. Med anledning av stationsbefälhavarens i Stockholm andragande i fråga om sättet i allmänhet för portionsbesparingars uppkomst finge revisionen framhålla, att reglementsföreskriften därom att »överblivna födoämnen» finge användas för portionsförbättring syntes bygga på just den förutsättningen, att vid utspisning full normalportionsranson ej alltid komme till användning. Revisionskontorets uttalande att proviantbesparingar syntes böra såsom portionsförbättring komma principiellt den vid besparingstillfällena utspisade personalen till godo, torde väl icke annorlunda kunna förstås än att *i stort sett* denna personal borde ifrågakomma. Ett ordnande av förevarande fråga i enlighet med stationsbefälhavarens förslag skulle i förevarande fall medföra, att bland annat en årsklass, utan att motsvarande besparingar

funnes, finge åtnjuta portionsförbättring, medan i följd härav en annan årsklass med tillgängliga besparingar berövades förmånen av dylik förbättring. Av sådan orsak och enär alljämt kvarstode det förhållandet, att portionsförbättringar utspisats, utan att däremot svarande besparingar förefunnits, ansåge revisionen, med vidhållande av sin tidigare uttalade mening, att under förhandenvarande förhållanden annat och riktigare tillvägagångssätt för den uppkomna frågans lösande än framställning till Kungl. Maj:t icke förefunnes.

Marinförvaltningen anförde för egen del följande. Den utredning, som i ärendet kunnat åvägabringas, gäve icke vid handen, huru den uppkomna felaktigheten — bestående däri att ifrågavarande beställningar icke blivit bokförda och att medel för deras gäldande icke funnits att tillgå m. m. — i själva verket uppstått. Ämbetsverket finge i berörda hänseende åberopa stationsbefälhavarens yttrande. Vad likvideringen av omförmälda tre räkningar beträffade, finge till en början anses ådagalagt, att de å räkningarna upptagna varorna kommit kåren till godo i form av portionsförbättringar. Leverantörerna hade också, såsom sig vederbort, genom stationsbefälhavarens försorg utan större omgång bekommit sina tillgodohavanden. Om allt tillgått i vanlig ordning, hade utgiften rätteligen skolat gäldas av våren 1926 behållna portionsbesparingar vid kårens matinrättning, men då sådana behållna medel vid tiden för räkningarnas likvidering icke förefunnits, kunde det ej anses vara oriktigt, att stationsbefälhavaren låtit verkställa likviden av omhänderhavande medel såsom förskott. Härefter hade emellertid stationsbefälhavaren bort anmäla ärendet till marinförvaltningen, för att medel för ändamålet skulle blivit anvisade. Det i stället använda förfaringssättet att för den slutliga likvideringen taga i anspråk senare uppkomna besparingsmedel vore ju i viss mån förklarligt, ty dessa besparingar finge enligt föreskrift i reglemente för marinen del I § 352: 5 användas för dylikt ändamål, d. v. s. utspisningens förbättrande, utan att man syntes kunna föreställa sig den extra förmånen av portionsförbättring såsom någon rättighet bunden till de vid viss tid från matinrättningen bespisade personer. Emellertid hade följden av de anbefallda åtgärderna blivit, att den hösten 1926 vid matinrättningen spisande personalen gått miste om portionsförbättringar till det sammanlagda belopp, som räkningarna upptoge. Marinförvaltningen ansåge i likhet med dess revisionskontor, att detta resultat hade kunnat och givetvis hade bort undvikas. Av naturliga skäl torde en rättelse av berörda förhållanden numera icke kunna anses vara av behovet påkallad. Marinförvaltningen hade därför icke funnit sig böra vidtaga någon åtgärd i sådan riktning men hade delgivit stationsbefälhavaren sin uppfattning i frågan.

Tjänstförrättande militieombudsmannen lät bero vid vad marinförvaltningen anförde och åtgjort i ärendet.

17. Anmärkningar i vissa hänseenden mot handläggningen av ett befordringsärende vid flottan.

I en till militieombudsmannen ställd, den 25 november 1926 dagtecknad klagoskrift anförde styrmannen av 2. graden vid flottan Harvid Olsson följande. Under oktober månad 1926 hade från chefen för underofficers- och sjömanskårerna vid flottans station i Karlskrona till stationsbefälhavaren vid stationen inlämnats förslag till befordringar såväl till flaggunderofficerare som till underofficerare av 2. graden. Klaganden hade varit upptagen på förslaget till befordran till flaggunderofficer vid flottan. Klaganden hade fullgjort de fordringar, som erfordrades för nämnda befordran, såväl vad tjänstemeriter som vad läkarutlåtande beträffade, samt dessutom utan anmärkning godkänts av befordringskommissionen. Omedelbart innan utnämningarna skulle ske eller fullmakterna underskrivas av stationsbefälhavaren, hade två brev av anonym författare anlänt, ett ställt till kårchefen och ett till stationsbefälhavaren, båda härstammande från samma källa och av lika lydelse. Stationsbefälhavaren hade då upphävt befordringskommissionens en gång fattade beslut samt inkallat kommissionen på nytt, varvid till densamma överlämnats en av de anonyma skrivelserna, och hade kommissionen beordrats inkomma med nytt utlåtande med ledning av nämnda skrivelse, vars innehåll varit av sådan art, att ansvar mot anstiftarna fölle under strafflagens 16 kap. 8 §. Befordringskommissionen hade därefter återtagit sitt en gång efter gjord undersökning givna godkännande angående klagandens person och inkommit med nytt utlåtande med enhällig olämplighetsförklaring, och hade klaganden på grund av detta utlåtande av stationsbefälhavaren uteslutits från befordran. Av de uppgifter, som lämnats klaganden dels av kårchefen och dels av kommissionens ordförande, syntes framgå, att kommissionen lämnat fullständigt felaktiga och delvis lögnaktiga uppgifter angående klaganden vid fattande av sitt andra beslut. Dessutom hade någon ny utredning utöver den förut gjorda icke verkställts på annat sätt än genom rådfrågningar och överläggningar i korridorer och tamburer med där påträffade kamrater, som stått främmande för ämnet och för övrigt haft ett visst intresse av att få klagandens befordran stoppad. Härav framginge, att beslutet fattats med direkt intryck från den brottsliga anonyma skrivelsens innehåll. Klaganden anhölle om militieombudsmannens ingripande för att vinna rättelse, så att han omedelbart befordrades till flaggunderofficer i flottan och, i den mån som befordringar på stat ägde rum, insattes i den tur, klaganden skulle haft, om den ordinarie befordringen icke stoppats. För denna sin anhållan ville klaganden åberopa, dels att han blivit orättvist behandlad, dels ock att, om rättelse i anmärkta förhållande ej gjordes, genom detta fall skapats ett prejudikat, som komme att menligt inverka på underofficerskårens säkerhet. Om detta fall finge passera oanmärkt, komme med sannolikhet återfall i

framtiden att ske, enär det vore allmänt känt, att myndigheterna allt som oftast uppvaktades med dylika anonyma skrivelser om personer i tjänst, som någon illasinnad individ på ett eller annat sätt ville skada.

Uti ett till klagoskriften gjort tillägg anförde klaganden, att av de undersökningar, som han verkställt, framkommit, att den anonyma skrivelsen vore ett led i en hämndeakt mot klaganden för det han i början av 1926 till myndigheterna anmält vissa oegentligheter, som under längre tid skulle hava florerat på stamkompanierna mellan avlöningsofficerarna och diverse affärsinnehavare på platsen. Klaganden hade då tjänstgjort på 5. matroskompaniets expedition och till dåvarande kompanichefen anmält ifrågasvarande tillvägagångssätt, vilket haft till följd, att bestämmelser utkommit för att för framtiden stävja detsamma. Härigenom hade en stor del av de tjänstgörande och även f. d. avlöningsunderofficerarna blivit komprometterade, och det hade i hemlighet bildats en grupp, som gjort till sin uppgift att göra allt vad i deras förmåga stått samt använda alla till buds stående medel för att hämnas.

I skrivelse till stationsbefälhavaren vid flottans station i Karlskrona den 29 november 1923 anhöll militieombudsmannen att stationsbefälhavaren måtte efter vederbörandes hörande inkomma med yttrande med anledning av klagomålen, och anförde stationsbefälhavaren i ett den 3 december 1926 avgivet yttrande följande. Klaganden hade ursprungligen föreslagits av befordringskommissionen till befordran, varefter klaganden upptagits på kårchefens till stationsbefälhavaren ingivna befordringsförslag. Samma morgon befordringsärenden skulle föredragas för stationsbefälhavaren hade anlänt en anonym skrivelse, vilken stationsbefälhavaren icke läst. Tjänstförrättande 1. adjutanten hade emellertid beordrats taga del av innehållet och därefter meddelat, att skrivelsen innehöll allvarliga beskyllningar mot klagandens karaktär och vandel (RMI, bil. 14, § 4:2). Då befordringskommissionen uppenbarligen icke ägt kännedom om i skrivelsen nämnda förhållanden, vilka, under förutsättning att de varit sanna, ovillkorligen, i likhet med vad i dylika fall förut skett, bort föranlett kommissionen att avstyrka befordran (RMI, bil. 14, § 4:2), hade densamma omedelbart sammankallats samt erhållit den anonyma skrivelsen (RMI, bil. 14, § 5). Härvid hade meddelats, att, om kommissionen efter därav tagen del ansett sig böra göra efterforskningar för att kontrollera skrivelsens sanningsenlighet och därvid fått denna bestyrkt, kommissionen vore oförhindrad inkomma med nytt befordringsutlåtande över klaganden, därest så prövades rättvist. Kommissionen hade tillika särskilt underrättats, att stationsbefälhavaren, som icke själv läst skrivelsen, icke hade någon som helst önskan, att kommissionens utlåtande skulle ändras. Nytt befordringsförslag hade därefter avgivits, vari kommissionen enhälligt uttalat sig mot befordran av klaganden. Även kårchefen hade med anledning av vad som förekommit avstyrkt klagandens befordran. Med stöd härav hade klaganden förbigåtts vid de av stationsbefälhavaren den 30 oktober 1926 företagna befordringar.

Klagandens påstående, att stationsbefälhavaren skulle upphävt befördringskommissionens en gång fattade beslut och beordrat densamma att inkomma med nytt befördringsförslag, vore, som av det ovanstående framginge, oriktigt. Likaledes vore det icke med sanningen överensstämmande, att kommissionen skulle lämnat felaktiga och lögnaktiga uppgifter. Jämlikt bestämmelserna i RMI, bil. 14, § 9:3 saknade kommissionen varje befogenhet att yppa något av vad som förekommit vid kommissionens överläggningar och hade ej heller, stationsbefälhavaren veterligen, efter sitt sammanträde den 29 oktober på annat sätt uttalat sig i ärendet, vare sig skriftligen eller muntligen i någon annan form, än som framginge av befördringskommissionens rent sakligt hållna utlåtande. På anförda skäl ansågo stationsbefälhavaren den vidtagna åtgärden fullt överensstämmande med gällande reglementsbestämmelser och deras syfte, varför stationsbefälhavaren hemställde, att det framställda klagomålet icke måtte föranleda någon militieombudsmannens vidare åtgärd.

Vid detta yttrande voro fogade *dels* följande av befördringskommissionens ledamöter undertecknade skrivelse till chefen för underofficers- och sjömanskårerna.

»Till Chefen för underofficers- och sjömanskårerna.

Sedan befördringskommissionen denna dag genom upplysningar från statens tjänsteman inhämtat, att anmärkningar med fog kunna göras mot signalstyrmannen U O 2 graden Harvid Olssons karaktär och vandel, få undertecknade, som avgivit sitt omdöme den 18 dennes utan att äga kännedom om nämnda förhållanden, härmed värdsamt överlämna nytt yttrande rörande bemälda underofficer.

Karlskrona den 29 oktober 1926.

Adolf Cassel

J. O. E. Petersson

E. Liljgren

Knut Bengtsson

F. E. Nilsson

J. W. Svensson».

dels ock det i skrivelsen omförmälda nya yttrandet, innehållande meddelande att kommissionen funnit styrmannen av 2. graden Harvid Olsson med hänsyn till karaktär och vandel olämplig för befördran med 6 röster mot och 0 röster för lämplighetsförklaring.

Sedan militieombudsmannen lämnat klaganden tillfälle att inkomma med påminnelser, anförde denne i en den 17 december 1926 dagtecknad påminnelsekrift följande. Stationsbefälhavaren hade medgivit, att en anonym skrivelse mottagits, vilken skulle innehålla allvarliga beskyllningar mot klagandens karaktär och vandel, samt hade åberopat RMI bil. 14 § 4:2 såsom stöd för sin åtgärd att ånyo inkalla kommissionen och RMI bil. 14 § 5 såsom stöd för åtgärden att till kommissionen överlämna nämnda skrivelse. Härav framginge att stationsbefälhavaren tagit så

starkt intryck av skrivelsen, att denna jämställts med de i RMI bil. 14 § 5 omtalade handlingar såsom en fullt legitim handling. Mot detta förfaringssätt ville klaganden anmärka, att, så vitt han kunde förstå, reglementet med ordet handlingar icke avsåge några andra än fullt officiella sådana. Då klaganden den 2 november 1926 anhållit om företräde hos kårchefen för att begära upplysning om orsaken till att han blivit förbigången till befordran, hade kårchefen meddelat klaganden händelseförloppet, vilket i stort sett sammanfölla med vad stationsbefälhavaren i sitt yttrande anfört. Kommissionens huvudmotiv för det senaste utlåtandet skulle hava varit två punkter i den anonyma skrivelsen, nämligen dels att klaganden skulle hava dåliga ekonomiska förhållanden, så att hans lön tagits i utmätning för skulder, dels att han skulle hava varit stämd och ådömd barnuppfostringsbidrag. Vad den förra punkten anginge, ville klaganden hänvisa till ett vid skriften fogat intyg från stadsfogden i Karlskrona, vilket bevisade, att påståendet vore lögn. Beträffande den andra punkten ville klaganden framhålla, att han aldrig blivit ådömd barnuppfostringsbidrag men väl år 1917 frivilligt undertecknat en förbindelse för nämnda ändamål. I den mån kommissionen kunnat taga detta förhållande såsom vägande skäl för förklaring, att klaganden vore olämplig till befordran, funne klaganden detta högst egendomligt, enär vid samma tid en annan underofficer blivit av kommissionen godkänd och även befördrad, oaktat han, kommissionen ej ovetande, verkligen blivit dömd att betala dylikt bidrag. Beträffande stationsbefälhavarens uppfattning, att den vidtagna åtgärden överensstämde med gällande reglementsbestämmelser, överlämnade klaganden till militieombudsmannen att bedöma, huruvida icke såväl stationsbefälhavaren som befodringskommissionen begått oförstånd i sin tjänstutövning, enär en ur rättslig synpunkt sett värdelös och enligt allmänna strafflagen straffbar skrivelse jämställts med i RMI bil. 14 § 5 omtalade handlingar och använts vid bedömandet av klagandens lämplighet för befordran till flaggunderofficer vid flottan.

Vid denna skrift voro fogade dels ett av stadsfogden i Karlskrona den 17 december 1926 avgivit intyg av innehåll, att under de senaste fem åren i klagandens lön icke verkställts någon utmätning till gäldande av enskild borgenärs fordran, dels ock ett av saksföraren Samuel Bolander den 1 november 1926 utfärdat intyg, att klaganden åtminstone de senaste åtta åren, så vitt Bolander hade sig bekant, icke haft dåliga affärer utan, vad Bolander kunnat finna, ordentligt fullgjort sina förbindelser.

I skrivelse till stationsbefälhavaren den 20 januari 1927 anhöll militieombudsmannen, att stationsbefälhavaren måtte från den befodringskommission, som avgivit de i ärendet omförmälda utlåtandena, infordra yttrande över klagomålen samt med dylikt yttrande jämte avskrift av den anonyma skrivelse, som genom stationsbefälhavarens försorg lämnats till kommissionen, till militieombudsmannen inkomma.

Med skrivelse den 2 februari 1927 överlämnade med anledning härav tjänstförrättande stationsbefälhavaren ett av kommissionen den 28 januari 1927 dagtecknat yttrande i ärendet. I detta yttrande anförde kommissionen. Kommissionen hade sammanträtt den 29 oktober 1926, på sätt framginge av stationsbefälhavarens yttrande. Vid sammanträdet hade beslutats att icke fästa något avseende vid den anonyma skrivelsen men att inhämta närmare upplysningar rörande Olssons karaktär ochandel. Härvid hade befunnits, att Olsson hade införsel i sin lön enligt skriftligt meddelande till kassören vid flottans kassa. Vidare hade från kassören inhämtats, att fordringar å Olsson varje månad uttagits i kassan under en längre tid, dock icke under de sista månaderna. På grund av inhämtade upplysningar hade kommissionen beslutat att till kårchefen avlåta den skrivelse, som funnes bland handlingarna. Jämlikt gällande bestämmelser hade icke någon av kommissionens ledamöter lämnat Olsson någon uppgift om vad som förekommit vid överläggningarna. Dennes uppgift i detta hänseende rörande kommissionens ordförande vore sålunda oriktig. Därest kommissionens uttalande därutinnan ansåges påkallat, ville kommissionen framhålla, att den vidhölle sitt den 29 oktober 1926 gjorda uttalande rörande Olssons karaktär ochandel.

Vid kommissionens skrivelse var fogad avskrift av ett den 13 december 1918 från stadsfogden i Karlskrona till kassören vid flottans kassa därstädes avlåtet meddelande av innehåll, att stadsfogden nämnda dag beviljat införsel i Olssons avlöning av tjänst vid flottan till gäldande av barnuppfostringsbidrag för ett den 31 januari 1918 fött barn med 20 kronor i månaden till dess förfallna belopp vore guldna och därefter 15 kronor i månaden.

I den skrivelse, varmed tjänstförrättande stationsbefälhavaren överlämnade kommissionens yttrande, meddelades tillika, att avskrift av den anonyma skrivelsen icke kunnat anskaffas, enär det ena exemplaret därav makulerats och det andra, vilket överlämnats till klaganden, icke kunnat av honom utfås, då detsamma enligt uppgift skulle hava förkommit.

Sedan militieombudsmannen lämnat klaganden tillfälle att inkomma med påminnelser i anledning av befordringskommissionens yttrande ävensom anmodat honom att till militieombudsmannen om möjligt översända den anonyma skrivelsen i original eller bestyrkt avskrift, anförde klaganden i en den 17 februari 1927 dagtecknad skrift bland annat följande. Då den anonyma skrivelsen jämställts med och behandlats såsom en vanlig tjänsteskrivelse, borde densamma jämlikt RMI § 208 c) och § 209 d) finnas i endera adjutantens eller sekretarens vård. Om skrivelsen makulerats, vilket framginge av tjänstförrättande stationsbefälhavarens skrivelse, syntes här föreligga tjänstefel, och finge klaganden med stöd av nämnda paragrafer hemställa om vidtagande av den åtgärd, som av nämnda tjänstefel kunde föranledas. Angående tilldragelserna vid sammanträdet den 29 oktober 1926, varvid upplysningar skulle inhämtats angående kla-

gandens karaktär och vandel, hade utrönts, att dessa upplysningar härefter sig från tider långt efter den 29 oktober. Hos någon myndighet hade bevisligen denna dag ej gjorts någon som helst förfrågan angående klagandens person. Stadsfogden i Karlskrona hade intygat, att omkring den 4 eller 5 november vid 9-tiden på morgonen till exekutivkontoret ankommit ett bud från kommissionens ordförande med uppdrag att efterhöra, huruvida några utmätningar för skulder funnes på klaganden. Kassören i flottans kassa hade även intygat, att av honom ej begärts någon upplysning angående klaganden förrän någon dag i medio av december månad, då kommissionens ordförande telefonledes begärt upplysningar men av kassören blivit ombedd att komma ned personligen. Först någon dag i slutet av januari månad hade ordföranden själv anlåtit till flottans kassa och därvid tagit avskrift av den år 1918 från stadsfogden i Karlskrona till kassören avlätna skrivelsen om införsel i klagandens lön. Av det anförda syntes tydligt framgå, att kommissionen vid det extra sammanträde, vartill den av stationsbefälhavaren blivit kallad, ej gjort någon undersökning utan med ledning av den anonyma skrivelsen ändrat sitt en gång fattade och undertecknade beslut samt inkommit med nytt yttrande. Klaganden ville även framhålla, att befodringskommissionen omkring den 8 oktober 1926 erhållit namnuppgift på de underofficerare, som den 31 i samma månad skulle befodras, och under denna långa tid inhämtat de upplysningar om samtligas karaktär och vandel, som varit erforderliga för deras godkännande eller icke. Resultatet av denna tids arbete hade, vad klaganden beträffade, blivit ett godkännande, med anledning varav klaganden av kårchefen upptagits på förslaget till befodran till flaggunderofficer vid flottan. Denna befodran skulle hava verkställts, om inte den anonyma och obestyrkta skrivelsen tillkommit samt såväl stationsbefälhavaren som befodringskommissionen tagit den hänsyn till densamma, som i ärendet framkommit. Av kommissionens yttrande till kårchefen vid motiveringen av dess ändrade beslut syntes framgå, att kommissionen ej under den till dess förfogande ställda tiden fullgjort sitt värv på tillfredsställande sätt, varför klaganden hemställde, att militieombudsmannen måtte taga i övervägande, huruvida kommissionen borde ställas under åtal för försummelse i tjänstutövning. Angående de skäl, som kommissionen framlagt såsom motiv för klagandens underkännande, ville klaganden framhålla, att desamma voro fullständigt omotiverade. Inom underofficerskåren funnes ett mycket stort antal personer, som hade dels införsel i lön och dels exekutiva indrivningar för verkligt åsamkade skulder. Bland dessa funnes ett flertal flaggunderofficerare, som månatligen betalade stora summor i jämförelse med vad som påpekats angående klaganden. Klaganden hade under sin 29-åriga tjänstetid inom vapnet, i vad såväl tjänstbarhet som uppförande beträffade, fullgjort dels de fordringar, som gällande reglemente bestämde, och dels de fordringar, som av stationsbefälhavaren stipulerats för vinnande av befodran. Klaganden

hemställde därför, att befordringskommissionens utlåtande lämnades utan avseende, enär varken förtjänst eller rättvisa därvidlag tagits i beaktande.

Sedan militieombudsmannen i skrivelse till stationsbefälhavaren av den 2 mars 1927 anhållit, att stationsbefälhavaren måtte från befordringskommissionen infordra och till militieombudsmannen insända yttrande över vad klaganden i nyssnämnda påminnelseskrift anfört, såvitt det avsåge kommissionen, varvid kommissionen även borde lämna uppgift å den statens tjänsteman, från vilken, enligt kommissionens skrivelse den 29 oktober 1926, upplysningar angående klaganden inhämtats, ävensom att stationsbefälhavaren måtte till militieombudsmannen insända utdrag ur rulla över underofficerspersonalen, såvitt anginge klaganden, samt avgiva det nya yttrande, vartill befordringskommissionens yttrande samt handlingarnas innehåll i övrigt kunde giva anledning, insände stationsbefälhavaren med skrivelse den 8 april 1927 det begärda yttrandet jämte »Duplett av rulla för signalstyrmannen underofficeren av 2. graden Harvid Olsson» samt en den 7 april 1927 dagtecknad till stationsbefälhavaren ställd skrivelse från kassören vid stationskontoret marinintendenten av 1. graden A. C. P. Modigh, varjämte stationsbefälhavaren för egen del avgav nytt yttrande.

Befordringskommissionen anförde i sitt nämnda yttrande bl. a. följande. Kommissionen hade i sitt yttrande den 28 januari 1927 anfört, att den inhämtat vissa upplysningar rörande klaganden från kassören i flottans kassa, vilken sålunda vore den tjänsteman, som omförmäldes i kommissionens skrivelse den 29 oktober 1926. Det vore osanning att de av kommissionen omtalade upplysningarna härrörde sig från tider långt efter den 29 oktober 1926, såsom klaganden påstått. Upplysningarna hade inhämtats telefonledes av kommissionens ordförande i närvaro av samtliga ledamöter vid sammanträdet den 29 oktober. Klagandens uppgifter angående bud från kommissionens ordförande till exekutionskontoret den 4 eller 5 november vore oriktiga. Kommissionens ordförande hade aldrig sänt något bud till exekutivkontoret. Däremot förhölle det sig så, att ledamoten Liljegren endast av intresse för saken och medlidande med klaganden tidigt på morgonen dagen efter kommissionens sammanträde besökt exekutivkontoret för att söka reda på utmätningar angående klaganden. Härvid hade intet för denne graverande hittats, vilket av Liljegren omedelbart anmälts för kommissionens ordförande. Telefonförfrågningarna den 29 oktober, ej någon dag i medio av december, såsom klaganden oriktigt uppgivit, hade beredvilligt besvarats av kassören. Denne hade aldrig bett kommissionens ordförande att komma ned personligen. Däremot förhölle det sig så, att kommissionens ordförande den 30 »november»¹ 1926 omkring klockan 10 förmiddagen personligen besökt kassan för

¹ Av sammanhanget framgår, att felskrivning här ägt rum: det skall tydligen vara den 30 oktober 1926.

att i anledning av Liljegrens nyssnämnda anmälan kontrollera att icke något misstag blivit begånget vid de av kassören föregående dag lämnade uppgifterna. Kassören hade då icke varit tillstädes, men samma uppgifter, som denne lämnat, hade erhållits från kassörens biträden, nämligen att fordringar å klaganden under en längre tid varje månad uttagits i kassan. Vid sådant förhållande hade kommissionens ordförande icke funnit någon anledning till vidare åtgärder beträffande klaganden. Med anledning av vad klaganden vidare i sin påminnelsekrift anför, ville kommissionen framhålla, att till densamma den 8 oktober 1926 och dagarna närmast därefter överlämnats handlingar rörande sammanlagt 117 underofficerare, angående vilka kommissionens yttrande önskats snarast möjligt, i varje fall före den 20 oktober, på det att befordringsärendena sedermera skulle kunna hinna vederbörligen handläggas av såväl kårchef som stationsbefälhavare före den 30 i samma månad, då befordringarna skulle äga rum. Vid behandlingen av dessa underofficerare hade kommissionens ordförande och övriga ledamöter ingen anledning betvivla, att den personalkänedom, som kommissionen ägde, skulle vara tillfyllest vid fullgörande av det kommissionen åliggande uppdraget. Beklagligtvis hade detta visat sig icke vara fallet beträffande klaganden, men sedan tillfälle till rättelse beretts kommissionen, hade denna ansett det vara sin skyldighet att begagna sig av detta tillfälle.

Marinintendenten Modigh anförde i sin ovannämnda skrivelse följande. Exakta data för Modighs samtal med ordföranden i befordringskommissionen kommandörkaptenen Cassel vore det givetvis omöjligt att nu lämna. Modigh kunde endast säga, att han någon gång i slutet av föregående år på förfrågan meddelat Cassel telefonledes, att klaganden sedan flera år tillbaka och alltjämt varje månad hade införsel i sin lön för barnuppfostningsbidrag, samt att han varje månad under flera års tid i kassan haft exekutorial att lösa, varvid Modigh tillagt »måhända dock med undantag för den senaste tiden». Detta påstående hade Modigh sedermera vid Cassels två å tre gånger under 1927 gjorda besök i kassan upprepat. Av i flottans kassa sedan november 1922 förvarade sammandrag av exekutionsverkets exekutorial framginge, att klaganden från nämnda tid till november 1926 med högst få undantag (det längsta uppehållet maj—oktober 1926) varje månad haft avdrag från sin lön för dylika exekutorial.

I sitt nya yttrande anförde stationsbefälhavaren bland annat. Klaganden hölle före, att tjänstefel skulle hava förekommit vid behandlingen av den anonyma skrivelsen, enär densamma ej funnes bland handlingarna. Enligt vad som framginge av justitieombudsmannens berättelse till 1927 års riksdag, sid. 300, diariet fördes emellertid icke numera till honom inkomna anonyma skrifter, varför anklagelsen för tjänstefel torde vara i princip obefogad, även om i detta speciella fall det finge anses beklagligt, att skrivelsen förstörts. Det hade nämligen annars varit lätt att nu, när tid stode till buds för närmare undersökning, konstatera, huruvida de mot

klaganden framkomna beskyllningarna varit sanningsenliga även i andra hänseenden, än befordringskommissionen vid ärendets brådskande behandling kunnat fastslå. Klaganden hade av handlingarna att döma underlåtit att efterkomma anmaningen att inkomma med den anonyma skrivelsen, utan att därför något skäl angivits. Såsom sin uppfattning av målet i dess helhet ville stationsbefälhavaren framhålla, *att* befordringskommissionens arbete, i och för sig av synnerligen grannliga natur, otvivelaktigt erbjudit avsevärda svårigheter vid den massbefordran, som ägt rum den 1 november 1926, vilket förhållande förklarade, att klaganden ursprungligen kunnat föreslås till befordran; *att* kommissionen, sedan den fått anledning ingå på närmare prövning av klagandens karaktär och vandel, sökt i vederbörlig ordning inhämta sådana upplysningar, som vore ägnade att belysa densamma, men att tiden härför varit knapp; *att* kommissionen likväl ansett sig hava erhållit tillräckliga bevis för att taga ställning i frågan och därvid enhälligt avstyrkt befordran av klaganden; *att* klagandens senare aktion i hög grad givit stöd för den åsikten, att befordringskommissionens uppfattning om bristerna i hans karaktär och vandel vore riktiga; *samt att*, när klaganden undanhölle den skrift, på vilken full bevisning i ena eller andra riktningen kunde byggas, anledning funnes förmoda, att bevisen ifråga övervägande skulle gå honom emot.

Av den insända dupletten av rullan inhämtades, att klaganden vore född den 8 augusti 1879, att han den 21 januari 1898 inskrivits vid sjömanskåren såsom 3. klass sjöman, att han den 29 juni 1907 befordrats till underofficerskorpral och den 31 december 1914 utnämnts till underofficer av 2. graden vid flottan, att han under hela sin tjänstetid såväl i land som ombord i uppförande haft betyget 10 med undantag av en period om tio månader under åren 1916—1917, under vilken han haft betyget 9 i uppförande, att han den 5 september 1899 blivit dömd till fem dagars vaktarrest för undanhållning m. m., men att han under tiden därefter icke haft annan bestraffning, än att han den 12 april 1915 blivit ådömd fyra dagars arrest utan bevakning för försummelse.

Klaganden, som med skrivelse den 3 mars 1927 till militieombudsmannen insänt ett av stadsfiskalen i Karlskrona den 2 i samma månad utfärdat intyg av innehåll, att klaganden, såvitt å stadsfiskalskontoret förda diarier utvisade och i övrigt kunnat utrönas, ej varit för brott eller förseelse häktad, tilltalad eller dömd, anförde sedermera i en den 20 april 1927 dagtecknad skrift bland annat följande. Såväl stationsbefälhavaren som befordringskommissionen hade genom sitt sätt att uttrycka sig om samt tolka den mycket omtalade frågan om innehållning i lön framställt denna fråga i en sådan dager, att dylikt skulle anses såsom vanhedrande, ja till och med brottsligt, enär såsom av utredningen framginge, detta vore det enda påvisade argumentet för befordringskommissionens ändrade beslut. Vid granskning av detta argument funne man, att skillnad måste göras mel-

lan olika slag av innehållningar. Det finnes sadana, som kunde anses såsom vanhedrande, och återigen andra, som vore så gott som alldagliga och av sådan natur, att det finnes blott ett ringa antal personer i samhället, åtminstone av de mindre bemedlade, som helt undgått desamma. Vad det förra slaget anginge, vore dit att hänföra de fall, då en person bleve för brott eller förseelse åtalad och ådömd böter eller då en person genom skuldsättningar, som han ej klargjorde för sig, till sist bleve stämd och genom exekutiv indrivning ålagd att betala sina skulder. Om åter en person av en eller annan orsak komme på restlängd för skatt, dröjde det icke länge, förrän skatten uttoges av exekutionsverket, och om den skattskyldige vore löntagare, verkställdes så gott som omedelbart införsel i hans löneförmåner. Det kunde till och med för många vara förenat med en viss förmån att på detta sätt betala sina utskylder, enär ett större belopp därigenom bleve uppdelat i smärre poster. Då varken stat eller kommun bleve lidande härpå, kunde ett sådant sätt för skattens erläggande ej anses såsom vanhedrande och ännu mindre tyda på dålig karaktär och vandel. Det vore säkerligen icke stationsbefälhavaren obekant, att sådana innehållningar gjorts för betydligt högre personer än en underofficer av 2. graden. In-tygen från såväl stadsfogden som stadsfiskalen i Karlskrona visade, att några vanhedrande uttagningar icke gjorts å klagandens lön, vilket även bestyrktes av det svar, som enligt kommissionens egen skrivelse lämnats ledamoten Liljegren. Om kassören i flottans kassa även blivit tillfrågad angående de övriga på befodringsförslaget upptagna underofficerarna, skulle med all sannolikhet en större del stupat, därest, vid bedömandet av karaktär och vandel, samma princip tillämpats som i fråga om klaganden. Beträffande makulerandet av den anonyma skrivelsen vidhölle klaganden, att därigenom tjänstefel blivit begånget, enär ifrågavarande skrivelse behandlats såsom en vanlig tjänsteskrivelse och dessutom föranlett en åtgärd av så viktig karaktär som att fälla en dom över en person, så att, utan giltiga skäl, hela dennes framtid spolierades. Då en anonym skrifts ändamål vore att ärekränka och skada den person, som den åsyftade, och ingen dömdes efter anonym angivelse, funne klaganden stationsbefälhavarens uttalande angående den av klaganden erhållna dupletten av skrivelsen oförståelig.

I skrivelse till stationsbefälhavaren den 25 augusti 1927 anhöll militieombudsmannen, under hänvisning till det av marinintendenten Modigh till stationsbefälhavaren den 7 april 1927 avgivna yttrandet, att stationsbefälhavaren måtte från kassören vid stationskontoret infordra uppgifter angående beskaffenheten och beloppet av de olika fordringar, som under ifrågavarande tid på i nämnda yttrande angivet sätt uttagits ur klagandens lön.

Med anledning härav överlämnade stationsbefälhavaren med skrivelse den 7 september 1927 ett av marinintendenten Modigh avgivet den 27 augusti 1927 dagtecknat yttrande jämte en därvid fogad förteckning. Modigh meddelade i sitt yttrande, att endast vederbörande styrman själv eller exe-

kutionsverket i Karlskrona stad kunde lämna närmare upplysningar rörande beskaffenheten av de uttagna fordringarna samt att Modigh i fråga om beloppens storlek hänvisade till förteckningen. I sin skrivelse upplyste stationsbefälhavaren, att förteckningen med anledning härav genom stadsfogdens i Karlskrona försorg kompletterats med anteckningar angående innehållningarnas art.

Förteckningen med därå av stadsfogden gjorda anteckningar var så lydande:

»Förteckning å innehållna belopp för styrman 2 gr. H. Olsson.

1922	Nov.	kr. 28: —	Torde avse en <i>Harry</i> Olsson		
1923	Jan.	» 29: 50	» » » » »		
	Mars	» 28: —	» » » » »		
	April	» 28: —	» » » » »		
	Juni	» 53: 29	Kronoskatt 1922 till Augerum		
	Juli	» 40: —	» 1922 » »		
	Aug.	» 45: —	» 1922 » »		
	Sept.	» 28: —	Torde avse en <i>Harry</i> Olsson		
	Nov.	» 28: —	» » » » »		
	Dec.	» 28: —	» » » » »		
1924	Jan.	» 61: 59	Kommunalskatt 1922 till Augerum		
	Febr.	» 60: —	» 1922 » »		
	Juni	» 55: —	» 1922 » »		
	Juli	» 56: —	Kronoskatt ..... 1923 » »		
	Aug.	» 60: —	» 1923 » »		
	Sept.	» 60: —	» 1923 » »		
	Okt.	» 69: 30	» 1923 » »		Brandstod 9: 30
	Nov.	» 53: 19	Kommunalskatt 1923 » »		
1925	Jan.	» 50: —	» 1923 » »		
	Febr.	» 29: 50	Torde avse en <i>Harry</i> Olsson		
	Mars	» 56: 56	Kommunalskatt 1923 till Augerum	50: — kr. pens.	
				avg. för barn 6: 56 kr.	
	April	» 60: —	» 1923 » Augerum		
	Maj	» 55: —	» 1923 » »		
	Juni	» 55: —	» 1923 » »		
	Sept.	» 37: 76	» 1924 » Karlskrona stad		
	Nov.	» 50: —	» 1924 » » »		
	Dec.	» 35: —	» 1924 » » »		
1926	Jan.	» 50: —	» 1924 » » »		
	Febr.	» 50: 13	Kronoskatt ..... 1925 » » »		
	Mars	» 56: 56	» 1925 » » »		» pens. avg.
					för barn kr. 6: 56
	April	» 50: —	» 1925 » » stad		
	Nov.	» 48: 02	Kommunalskatt 1925 » » »		

A förteckningen hade, efter det de av stadsfogden därå gjorda anteckningarna verkstälts, av marinintendenten Modigh tillagts följande: »Innehållningar för Harry Olsson ej gjorda å Harvid Olssons lön.»

I skrivelse den 28 september 1927 till stationsbefälhavaren anförde militieombudsmannen, efter att hava redogjort för vad i ärendet förekommit, följande:

I fråga om den kommission, som har att avgiva yttrande över vederbörandes lämplighet för befordran inom eller till underofficerskåren, meddelas i RM I. bil. 14 bland andra följande bestämmelser.

§ 1.

I reglemente för marinen, del I §§ 211: 1 d och 212 c ävensom bil. 7 a § 5: 2 omnämnda förslag till befordran vid eller i flottan och å reservstat skola åtföljas av:

yttrande från nedan i § 3 omnämnd kommission;

§ 3.

1. Kommission, som enligt § 1 har att till chefen för underofficers- och sjömanskårerna avgiva yttrande vid ifrågakommande befordran inom och till underofficerskåren, utgöres under fredstid av en officer av regementsofficers grad, en flaggunderofficer från vardera av underofficerskårens avdelningar samt dessutom,

a) vid avgivande av yttrande vid besättande av flaggunderofficersbeställning: av en flaggunderofficer, som, såvitt möjligt är, skall tillhöra den yrkesgren, till vilken befordran kan ifrågakomma; och

2. Kommissionens ledamöter beordras av stationsbefälhavaren för varje gång befordringsförslag skall avgivas.

§ 4.

1. Varje gång kommissionen sammankallas, meddelar chefen för underofficers- och sjömanskårerna densamma uppgift å de underofficerare och flaggkorpraler, angående vilkas lämplighet för befordran yttrande skall avgivas.

2. Yttrandet skall innefatta ett uttalande, huruvida kommissionen anser de av chefen för underofficers- och sjömanskårerna till befordran ifrågasatta med avseende på karaktär och vandel härför lämpliga.

3. Särskilt yttrande (form.) avgives för varje befordringsgrupp och tjänstegrad.

---

§ 5.

Chefen för underofficers- och sjömanskårerna ställer till kommissionens förfogande alla handlingar, som kunna tjäna kommissionen till ledning vid dess arbete, ägande kommissionen att hos bemälda chef göra framställning om erhållande av de ytterligare upplysningar, kommissionen må finna vara för uppdragets fullgörande erforderliga.

§ 6.

Vid kommissionens sammanträden tjänstgör den till ledamot utsedde officeren såsom ordförande och den till tjänsteställning lägste ledamoten såsom sekreterare.

---

§ 8.

Yttrande skall grundas på den personalkännedom kommissionens ledamöter äga, på förefintliga betyg om uppförande samt på övriga till kommissionen överlämnade handlingar.

§ 9.

1. Vid omröstning äger varje ledamot en röst och beslut fattas med enkel röstövertikt. Vid lika röstetal är ordförandens röst utslagsgivande.

Å yttrandet skall för envar antecknas antalet röster för och emot uttalande om lämplighet för befordran, som vid företagen omröstning tillfallit honom.

2. Yttrandet undertecknas av kommissionens samtliga ledamöter.

Uttalar någon ledamot från kommissionens beslut avvikande mening, skall av honom avgivas skriftlig reservation, vilken bifogas yttrandet.

3. Vid kommissionens överläggningar föres icke protokoll, och må ledamot av kommissionen icke yppa vad därunder förekommit.

Av de bestämmelser, som sålunda meddelats i fråga om befordringskommissionens sammansättning och verksamhet, framginge, att stationsbefälhårens uppgift i förhållande till kommissionen inskränkte sig till att beordra kommissionen att avgiva yttrande för varje gång befordringsförslag skulle avgivas (§ 3 mom. 2). Kommissionen hade därefter att på grundval av de i § 8 omnämnda förhållanden avgiva sitt yttrande, vilket endast skulle innefatta uttalande, huruvida kommissionen ansåge den eller de till befordran ifrågasatta med avseende på karaktär och vandel härför lämpliga. Detta uttalande skulle åtfölja det befordringsförslag, som jämlikt RM I

§§ 211: 1 d och 212 c ävensom bil. 7 a, § 5: 2 skulle av kårchefen avgivas till stationsbefälhavaren. Därefter hade stationsbefälhavaren att företaga utnämningsfrågan till avgörande, varvid han givetvis icke vore bunden av vare sig kommissionens uttalande eller kårchefens befordringsförslag.

Från den procedur, som salunda föreskrivits, hade i förevarande fall avvikelse ägt rum, i det att, sedan kommissionen uttalat sig angående Olssons lämplighet för befordran samt kårchefen avgivit sitt befordringsförslag angående Olsson, kommissionen av stationsbefälhavaren beordrats att ånyo sammanträda. Denna stationsbefälhavarens åtgärd hade företagits med anledning av innehållet i den till stationsbefälhavaren samma dag befordringsärendet skulle föredragas anlända anonyma skrivelse; och hade i samband med kommissionens förnyade sammankallande till densamma av stationsbefälhavaren överlämnats denna skrivelse. Även om stationsbefälhavaren med hänsyn till de meddelanden, som enligt yttrandet den 3 december 1926 genom hans adjutant lämnats kommissionen, icke kunde anses hava, såsom Olsson gjort gällande, beordrat kommissionen att inkomma med nytt utlåtande angående Olsson, kvarstode dock det förhållandet, att stationsbefälhavaren, oaktat befordringskommissionen en gång avgivit sitt omdöme angående Olsson, beordrat kommissionen att ånyo sammanträda och därvid såsom utgångspunkt för de efterforskningar angående Olsson, som kommissionen kunde vilja anställa, till densamma överlämnat den anonyma skrivelser.

Redan stationsbefälhavarens åtgärd att på nytt sammankalla kommissionen kunde enligt militieombudsmannens mening icke anses stå i överensstämmelse med reglementets bestämmelser angående kommissionens verksamhet. Enligt RM I bil. 14 § 3 mom. 2 skulle kommissionen av stationsbefälhavaren beordras »för varje gång befordringsförslag skall avgivas», och någon rätt för stationsbefälhavaren att, sedan kommissionens omdöme om en person en gång avgivits, ånyo sammankalla kommissionen för behandling av samma fråga omnämndes icke. Det låge för övrigt enligt militieombudsmannens mening i sakens natur, att en dylik rätt icke förefunnos. Befordringskommissionens uppgift vore strängt begränsad till att avse vederbörandes karaktär och vandel, dess förhandlingar voro strängt förtroliga och dess uttalande skulle utmynna i ett allmänt, icke motiverat omdöme om vederbörandes lämplighet eller icke för befordran. Denna kommissionens ställning skulle i hög grad äventyras, om det stode den utnämmande myndigheten fritt att, därest densamma hade anledning antaga några vissa omständigheter icke vara av kommissionen vid avgivande av dess omdöme beaktade, ånyo sammankalla kommissionen för förnyat upptagande av frågan om vederbörandes lämplighet. Befordringskommissionen skulle i sådan händelse lätt förvandlas till ett utrednings- och undersökningsorgan för den utnämmande myndigheten.

Till det enligt militieombudsmannens mening felaktiga i stationsbefälhavarens åtgärd att ånyo sammankalla kommissionen komme det förhål-

landet att stationsbefälhavaren i samband därmed till kommissionen låtit överlämna den anonyma skrivelsen. Till stöd för denna åtgärd hade av stationsbefälhavaren åberopats bestämmelsen i RM I bil. 14 § 5. Till en början finge emellertid framhållas, att denna bestämmelse icke innehölle något om rätt för *stationsbefälhavaren* att överlämna några handlingar till kommissionen. Därutöver ville militieombudsmannen framhålla att då reglementet givetvis icke kunde ålägga kårchefen att tillhandahålla kommissionen andra handlingar än officiella sådana, ifrågavarande bestämmelse uppenbarligen endast åsyftade dylika handlingar. På grund av ifrågavarande skrivelses karaktär bleve överlämnandet av skrivelsen till sin innebörd ett tillhandahållande av muntliga upplysningar åt kommissionen angående personen ifråga. För sådan åtgärd saknades varje stöd i reglementet. Det finge i detta sammanhang påpekas, att det enligt 5 § ankomme på kommissionen själv att hos kårchefen göra framställning om erhållande av de ytterligare upplysningar, utöver överlämnade handlingar, som kommissionen kunde finna vara för uppdragets fullgörande erforderliga, samt att § 8 såsom grundval för kommissionens yttrande endast omnämnde den personalkännedom kommissionens ledamöter ägde, uppförandebetyg och övriga till kommissionen överlämnade handlingar. Det låge för övrigt enligt militieombudsmannens mening i sakens natur, att om den utnämmande myndigheten hade rättighet att, såsom i förevarande fall skett, tillhandahålla kommissionen upplysningar angående vederbörandes person, detta skulle äventyra kommissionens självständiga ställning och kunna leda till att den utnämmande myndigheten bleve, låt vara indirekt, deltagande i kommissionens överläggningar.

Vad därefter anginge befordringskommissionens förhållande i saken, så hade visserligen Olsson uppgivit, att kommissionen skulle hava avgivit sitt ändrade omdöme på grundval av de uppgifter om Olsson, som förekommit i den anonyma skrivelsen, samt utan någon utredning för utrönande, huruvida dessa uppgifter varit riktiga. I berörda hänseende hade emellertid icke visats annat än, vad kommissionen uppgivit, eller att kommissionen grundat sitt ändrade omdöme angående Olssons lämplighet för befordran på upplysningar, som ordföranden i kommissionen samma dag, som kommissionen ånyo sammanträtt, per telefon inhämtat från kassören vid stationskontoret. De upplysningar, som kommissionen därvid inhämtat, hade enligt kommissionens uppgift inneburit, dels att Olsson haft införsel i sin lön för barnuppfostringsbidrag, dels att fordringar å Olsson uttagits i kassan under en längre tid, dock icke under de sista månaderna.

Det sätt, på vilket ifrågavarande upplysningar inhämtats, gjorde det icke möjligt att efteråt med visshet konstatera, vad vid ifrågavarande tillfälle av kassören vid stationskontoret kunde hava meddelats. Av den vid kassörens yttrande av den 27 augusti 1927 fogade »förteckning å innehållna belopp för styrman 2 gr. H. Olsson», med därå genom stadsfogdens i Karlskrona försorg gjorda anteckningar framginge, att å förteckningen även

upptagits åtta poster, som avsåge innehållningar å annan persons lön. I den mån vid besvarandet av de utav kommissionens ordförande gjorda förfrågningarna angående exekutiva innehållningar å Harvid Olssons lön de för denne andre person gjorda innehållningarna även kommit att tagas med i beräkning — vilket att döma av kassörens uppgifter i hans yttrande av den 7 april 1927 syntes hava skett — hade Harvid Olsson blivit bedömd på delvis felaktiga uppgifter.

Kassören vid stationskontoret hade i sitt yttrande av den 27 augusti 1927 uppgivit, att endast vederbörande befattningshavare själv eller exekutionsverket i Karlskrona stad kunde lämna närmare upplysningar rörande beskaffenheten av de uttagna fordringarna. Huruvida kassören även vid besvarande av kommissionsordförandens förfrågan den 29 oktober 1926 varit ur stånd att lämna någon upplysning härom, undandroge sig militieombudsmannens bedömande. I den mån detta varit fallet, hade kommissionen vid sina efterforskningar hos stationskontoret endast erhållit den upplysningen, att ur Olssons lön på exekutiv väg uttagits — förutom barnuppfostringsbidraget — även andra fordringar, och hade, utan att ens taga reda på vad dessa fordringar avsett, ansett den sålunda erhållna upplysningen ägnad att läggas till grund för sitt omdöme om Olsson. Därest ett dylikt förfaringssätt tillämpats, lämnade kommissionens behandling av ärendet rum för befogad anmärkning.

Av den vid kassörens yttrande av den 27 augusti 1927 fogade förteckningen framginge, att de belopp, som på grund av erhållna exekutorial uttagits ur Harvid Olssons lön, endast utgjort Olsson påförda, på olika månader fördelade krono- och kommunalskatter. Att skatter på angivet sätt uttoges ur en befattningshavares lön kunde enligt militieombudsmannens uppfattning icke i minsta mån innebära något för hans karaktär och vandel nedsättande. Militieombudsmannen hade vid gjorda inspektioner inhämtat, att dylikt sätt för uttagande av skatter förekomme i icke ringa omfattning. Även för officerare hade nämnda sätt för uttagning av skatt kommit till användning, utan att det skulle falla någon in att på grund därav rikta någon anmärkning mot vederbörandes karaktär och vandel. Enligt militieombudsmannens mening måste det således, i den mån kommissionen haft kännedom om dessa innehållningars art, betecknas såsom i hög grad anmärkningsvärt, att kommissionen kunnat tillmäta vad i detta avseende förekommit någon betydelse för bedömande av Olssons karaktär och vandel. Därest kommissionen icke haft vetskap om dessa innehållningars art, hade kommissionen, som enligt sitt eget uttalande grundat sitt ändrade omdöme om Olsson uteslutande på de från stationskontoret inhämtade upplysningarna, såsom nyss utvecklats, icke behandlat ärendet med vederbörlig omsorg.

Från stationskontoret hade kommissionen vidare inhämtat, att Olsson haft införsel i sin lön för barnuppfostringsbidrag. Av vad kommissionen härutinnan anfört framginge icke med tydlighet, huruvida i denna del till

grund för kommissionens omdöme legat de förhållanden, under vilka Olsson ådragit sig skyldighet att utgiva ifrågavarande uppfostringsbidrag, eller den omständigheten att införsel i Olssons lön beviljats till säkerhet för bidragets utgivande. I den mån det sistnämnda varit fallet, gällde därom vad ovan sagts i fråga om de ur Olssons lön på exekutiv väg uttagna skatterna. Vad förstnämnda förhållande anginge, så hade Olsson oemot sagt uppgivit, att annan underofficer, samtidigt som Olssons befodringsfråga förelegat, av kommissionen förklarats lämplig för befodran och även befodrats, oaktat han blivit dömd att utgiva ifrågavarande slags bidrag. Vidare kunde framhållas, att vad i detta hänseende förekommit försiggått för så lång tid sedan, att det skäligen icke syntes hava bort öva inverkan på den föreliggande befodringsfrågan.

Militieombudsmannen funne således, att mot behandlingen av ifrågavarande befodringsärende kunde riktas befogade anmärkningar i olika avseenden, samt att klaganden hade berättigat anspråk på att, så snart tillfälle därtill yppade sig, ånyo bliva prövad i fråga om lämpligheten för befodran till flaggunderofficer. På grund av vad i förevarande ärende förekommit borde den kommission, som därvid skulle uttala sig angående klagandens lämplighet för befodran, bestå av andra ledamöter än de personer, som avgivit utlåtandet av den 29 oktober 1926.

Under återopande av vad sålunda anförts anhöll militieombudsmannen, att stationsbefälhavaren måtte inkomma med nytt yttrande i ärendet och därvid meddela, huruvida tillfälle kunde beredas klaganden att på ovan angivet sätt ånyo komma under bedömande för befodran. Med hänsyn till den principiella betydelse, militieombudsmannen tillmätte frågan, huruvida stationsbefälhavarens åtgärder i förevarande fall att ånyo sammankalla kommissionen och till densamma överlämna den anonyma skrivelsen kunde anses stå i överensstämmelse med gällande föreskrifter i reglemente för marinen, skulle i yttrandet tillika angivas, huruvida stationsbefälhavaren i tilläventyrs framdeles uppkommande liknande fall vore beredd att handla i enlighet med den av militieombudsmannen hävdade uppfattningen i berörda avseende.

Klaganden hade även framställt anmärkning därå, att den anonyma skrivelsen efter befodringsfrågans behandling blivit makulerad, och gjort gällande, att skrivelsen jämlikt RM I § 208 eller § 209 bort förvaras hos endera adjutanten eller sekreteraren å stationsbefälhavarens expedition. Vad i denna del av ärendet förekommit föranledde följande uttalande från militieombudsmannens sida. Med hänsyn till ifrågavarande skrivelses beskaffenhet hade visserligen — såsom av stationsbefälhavaren genmälts — densamma icke behövt vid dess inkommande införas i diariet, liksom diarieföring av skrivelsen ej heller behövt ske, då densamma på grund av stationsbefälhavarens muntliga order och utan samband med någon utgående skrivelse utlämnats från stationsbefälhavarens expedition. Även om skri-

velsen sålunda icke behövt diarielöfas, följde emellertid därav icke, att befohgenhet funnits att förstöra densamma. Då skrivelsen genom dess överlämnande till kommissionen varit föremål för en av stationsbefälhavaren vidtagen tjänsteåtgärd, torde — oavsett det förhållandet att dylik åtgärd enligt militieombudsmannens förut utvecklade uppfattning icke bort förekomma — skrivelsen därmed hava erhållit offentlig handlings natur, och densamma hade därför bort såsom sådan förvaras. Förstörandet av skrivelsen hade följaktligen enligt militieombudsmannens uppfattning inneburet felaktigt förfarande av den eller de personer inom eller utom kommissionen, som föranstaltat därom. Då emellertid, med hänsyn till skrivelsens beskaffenhet och reglerna för kommissionens verksamhet, skrivelsens ovannämnda natur icke kunde anses hava klart framstått för vederbörande, hade militieombudsmannen i denna del av ärendet ansett sig kunna låta bero vid förestående uttalande samt vid en erinran till vederbörande om vikten av att stor försiktighet iakttoges vid behandling av frågor av förevarande slag.

Avskrift av denna skrivelse bifogades i och för delgivning med ledamöterna i den kommission, som avgivit utlåtandena den 18 och 29 oktober 1926.

I skrivelse den 6 oktober 1927 till militieombudsmannen anförde stationsbefälhavaren konteramiralen friherre C. Sparre följande. Av militieombudsmannens skrivelse att döma syntes det råda en djupgående meningskillnad mellan militieombudsmannen och stationsbefälhavaren angående vad som i ifrågavarande befordringsärende vore det väsentliga. Under det att stationsbefälhavaren — i likhet med befordringskommissionen — sin plikt likmätigt, ansett huvudsaken vara att utröna, huruvida klaganden Olsson verkligen vore lämplig för befordran eller ej, syntes militieombudsmannen fästa långt större vikt vid ärendets formella behandling. Stationsbefälhavaren kunde ej följa militieombudsmannen härvidlag. För stationsbefälhavaren, som vore ansvarig för, att endast fullt lämpliga och värdiga män befordrades till den maktpåliggande och ansvarsfulla flaggunderofficersgraden, hade det givetvis gällt att skaffa så säker grundval som möjligt för att rätt kunna bedöma, huruvida klaganden Olsson förtjänat att bliva befordrad eller ej, och det vore detta, och ingenting annat än detta, som dikterat stationsbefälhavarens handlingssätt. Att märka vore emellertid, att behandlingen av ärendet ingalunda, såsom militieombudsmannen uttalat, vore felaktig ens ur formell synpunkt. I de i reglementet för marinen, del 1 bil. 14, befintliga föreskrifterna angående befordringskommissionens sammansättning, sammankallande och verksamhet funnes intet som helst hinder eller förbud, eller ens något, som tydde härpå, mot att kommissionen sattes i tillfälle

att yttra sig flera gånger i ett och samma befordringsärende och sålunda bereddes möjlighet att rätta ett till äventyrs begånget misstag. Befordringskommissionens yttrande vore ej, såsom militieombudsmannen syntes vilja göra gällande, oryggligt och slutgiltigt; det hade ej karaktären av ett meddelat utslag utan endast av ett utredande till stationsbefälhavarens ledning. Självklart vore, att vid sådant förhållande kommissionen icke blott borde hava rättighet utan snart sagt skyldighet att yttra sig ånyo, därest före ett befordringsärendes avgörande viktiga, nya omständigheter bleve kända, efter det kommissionen uttalat sig på grundvalen av otillräckligt eller bristfälligt material. I överensstämmelse härmed och för att få fram det sakligt rätta vore det, som stationsbefälhavaren sammankallat befordringskommissionen på nytt, och han ginge så långt som till att påstå, att detta i förevarande fall långt ifrån att, såsom militieombudsmannen förmenade, hava varit felaktigt, tvärt om varit det enda riktiga. Med den av militieombudsmannen förläktade ståndpunkten komme man nämligen till det enligt stationsbefälhavarens förmenande orimliga resultatet, att, därest efter avgivandet av befordringskommissionens yttrande i visst ärende upplysningar framkomme av beskaffenhet att helt och hållet kullkasta grundvalen för kommissionens uttalande, detta skulle nu vara förmånligt eller oförmånligt för den det gällde, kommissionen icke skulle fått beredas tillfälle eller ens ägt rättighet att ändra sitt felaktiga förslag. Meningen torde väl dock vara, att kommissionen skulle lämna stationsbefälhavaren ledning vid befordringarnas avgörande, ej eventuellt missleda honom. Då stationsbefälhavaren ej i ringaste mån sökt påverka kommissionens yttrande i viss riktning utan tvärtom låtit meddela kommissionen, att han icke haft någon önskan, att dess utlåtande skulle ändras, förfölle enligt stationsbefälhavarens förmenande helt och hållet vad militieombudsmannen anfört därom, att kommissionens självständiga ställning skulle kunnat äventyras genom stationsbefälhavarens tillvägagångssätt. Mot stationsbefälhavarens här uttalade uppfattning kunde göras gällande, att han ju kunnat fatta sitt beslut i befordringsärendet utan att ånyo höra kommissionen. Hade stationsbefälhavaren handlat sålunda, hade han, enligt sitt sätt att se saken, först verkligen gjort sig förtjänt av klander. Att alldeles negligera det anonyma brevet och utan vidare undersökning befordra klaganden Olsson, med risk att till högsta graden inom underofficerskåren utnämna ovärdig person, hade stationsbefälhavarens tjänsteplikt förbjudit honom; att åter utan undersökning taga en anonym anklagelse för god och eventuellt på oriktiga grunder stäcka en förtjänt mans befordran, hade hans samvete förbjudit honom. Han ansåge sig alltså hava handlat såväl i Kungl. Maj:ts och kronans som i klaganden Olssons eget intresse, då han lämnat befordringskommissionen tillfälle att undersöka saken samt inkomma med yttrande, vartill undersökningens resultat kunnat giva anledning. Hade detta resultat blivit gynnsamt för Olsson, hade denne endast kunnat hava fördel därav; hade det åter blivit ogynnsamt,

hade befordran av olämplig person undvikits. Det kunde väl dock icke vara meningen med bestämmelserna om befordringskommissionens verksamhet, att dessa skulle kunna återopas eller användas för att förhindra sanningen att komma i dagen. Stationsbefälhavaren kunde lika litet vidgå, att det varit felaktigt av honom att låta den anonyma skrivelsen komma till befordringskommissionens kännedom — vilket förresten skett på det sätt, att han överlämnat skrivelsen till kårchefen, som i sin ordning lämnat papperet till kommissionen. Skrivelsens egenskap av anonym borde väl icke kunna förbjuda dess överlämnande, då till och med justitieombudsmannen någon gång grundade sina ämbetsåtgärder och även åtal på anonyma angivelser eller osignerade tidningsartiklar. Det syntes ej heller vara denna skrivelsens egenskap, som väckt militieombudsmannens misshag, att döma av att militieombudsmannen ju själv ville upphöja densamma till offentlig handling, något som dock syntes stationsbefälhavaren vara att göra den anonyme brevskrivaren alltför mycket heder. Vad militieombudsmannen ogillade vore påtagligen, att skrivelsen alls fått komma till kommissionens kännedom. Att stationsbefälhavaren icke skulle hava rätt att överlämna några handlingar alls till befordringskommissionen, torde emellertid ej hålla streck, då något förbud häremot ej förefunnes i reglementet, och i själva verket vore det ju för övrigt icke stationsbefälhavaren utan kårchefen, som överlämnat handlingen till kommissionen, vadan även reglementets bokstav blivit uppfylld. Klaganden syntes hysa den grundfalska föreställningen, att han skulle äga någon slags ovillkorlig befordringsrätt, en uppåttning som militieombudsmannen, åtminstone i viss mån, syntes dela, då militieombudsmannen uttalade, att klaganden »har berättigat anspråk på att ånyo bliva prövad i fråga om lämpligheten för befordran till flaggunderofficer». Huru detta militieombudsmannens uttalande kunde låta förena sig med det även av militieombudsmannen kända och medgivna förhållandet, att »stationsbefälhavaren givetvis icke är bunden av vare sig kommissionens uttalande eller kårchefens befordringsförslag», lämnade stationsbefälhavaren åt militieombudsmannens eget avgörande. Det vore anmärkningsvärt, att militieombudsmannen, som klandrat stationsbefälhavarens åtgörande att låta befordringskommissionen utan varje påtryckning ånyo pröva ärendet, likväl ansett lämpligt att själv giva stationsbefälhavaren formliga direktiv för handhavandet av den självständiga befordringsrätt, som reglements enligt tillkomme stationsbefälhavaren, och hade militieombudsmannen härvidlag ej nöjt sig med att föreskriva ny befordringsprövning beträffande Olsson utan även erinrat, att »den kommission, som därvid skall uttala sig angående klagandens lämplighet för befordran, bör bestå av andra ledamöter än de personer, som avgivit utlåtandet av den 29 oktober 1926.» Skulle detta militieombudsmannens citerade yttrande utgöra ett råd, vore det obehövt; innebure det åter en föreskrift eller befallning, föranleddes stationsbefälhavaren erinra därom, att befordringskommissionen inkallande och sammansättande torde utgöra ären-

den, som näppeligen fölle inom ramen för militieombudsmannens ämbetsbefogenhet. Det vore emellertid stationsbefälhavarens avsikt att, liksom förut i andra fall skett, vid tillfälle upptaga detta befordringsärende till förnyad prövning. Visserligen insåge han till fullo, att det kunde hava sina risker att befordra den, som ej fullt tillfredsställande skött sina egna affärer, till en tjänstegrad, där det vore ganska sannolikt, att han förr eller senare i egenskap av redogörare eller uppbördsman komme att få sig anförtrott uppbörd av kronans medel eller förråd, men å andra sidan syntes, därest emot klaganden Olsson ej förelegat andra bestyrkta anmärkningar än som nu framkommit, han måhända hava bedömts strängare än tidigare varit vanligt. När en ny befordringskommission sammanträdde, för att uttala sig om Olsson, ämnade stationsbefälhavaren emellertid lämna denna kommission fullkomligt opåverkad att fatta sitt beslut och sålunda ej — lika litet som han förra gången i ringaste mån sökt påverka kommissionen att avstyrka Olssons befordran — nästa gång söka inverka på densamma att tillstyrka befordringen. Det hade varit angeläget för stationsbefälhavaren att framhålla denna som det skulle kunna tyckas självklara sak, på det att en blivande befordringskommission icke i ringaste mån skulle behöva känna sig bunden eller ens taga intryck av stationsbefälhavarens nu gjorda uttalande eller av hans åtgärd att begära förnyat utlåtande beträffande Olsson i befordringshänseende. Med vad stationsbefälhavaren ovan anfört ansåge han sig hava tillfullo rättfärdigat sitt handlings sätt. Skulle militieombudsmannen likväl vidhålla, att stationsbefälhavaren förfarit felaktigt, anhölle han, att militieombudsmannen ville ställa honom under åtal, så att han bleve satt i tillfälle att försvara sig inför vederbörligt forum och där få saken prövad.

Ärendet avgjordes av militieombudsmannen genom resolution den 18 oktober 1927 av följande innehåll. Militieombudsmannen ansåge väl, att mot behandlingen av förevarande befordringsärende kunde riktas de anmärkningar, som angivits i militieombudsmannens skrivelse till stationsbefälhavaren av den 28 september 1927; men enär stationsbefälhavaren i sitt den 6 oktober 1927 avgivna yttrande — under uttalande att, därest mot klaganden ej förelegat andra bestyrkta anmärkningar än som nu framkommit, han måhända syntes hava bedömts strängare än tidigare varit vanligt — meddelat, att det vore stationsbefälhavarens avsikt att, liksom förut i andra fall skett, vid tillfälle upptaga detta befordringsärende till förnyad prövning, ansåge sig militieombudsmannen kunna låta bero vid detta meddelande samt de av militieombudsmannen i ovannämnda skrivelse gjorda uttalanden.

Avskrift av denna resolution tillställdes genom skrivelse samma dag stationsbefälhavaren för kännedom och delgivning med den befordringskommission, som avgivit utlåtandet den 29 oktober 1927, ävensom klaganden.

18. Anbud oriktigt infordrade å varuslag av viss fabriks tillverkning.

I en till militieombudsmannen den 25 februari 1927 inkommen skrift anförde centralstyrelsen för Sveriges järnhandlareföreningar följande. Inom arméns upphandlingsväsende rådde det missförhållandet, att truppförband tid efter annan i upphandlingsannonser infordrade anbud å ett visst fabrikat av en allmänt förekommande vara, utan att en dylik begränsning kunde anses vara av varans beskaffenhet påkallad. Centralstyrelsen hade mottagit klagomål över detta förhållande från till föreningen anslutna järnhandlare, vilka genom dylik bestämmelse i upphandlingsannonsen ansett sig förhindrade att ingiva anbud å fullt likvärdig vara av annat fabrikat och därför hemställt om centralstyrelsens ingripande för vinnande av rättelse. Genom en dylik begränsning av konkurrensen till förmån för ett visst namngivet fabrikat kunde lätt inträffa, att staten utan någon motsvarande nytta finge betala högre pris än vad eljest varit erforderligt. Såsom exempel å det påtalade förfarandet hänvisade centralstyrelsen till en i Tidning för leveranser till staten m. m. den 18 januari 1927 intagen annons, vari ett truppförband föreskrev, att ett till upphandling avsett parti hästskor skulle vara av Broby fabrikat. Då hästskor framställdes genom maskinsmide och desamma från olika fabriker kunde anses vara av fullt likvärdig kvalitet, vore detta ett tydligt exempel på det av centralstyrelsen påtalade missförhållandet. I Sverige funnes fyra hästskofabriker, nämligen Hofors, Häfla, Finspång och Broby, vilkas fabrikat kunde anses likvärdiga, och låge det då en orättvisa i att vid upphandling endast ett av dessa skulle få komma ifråga. Centralstyrelsen hemställde, att militieombudsmannen ville föranstalta, att föreskrifter bleve utfärdade till framtida undvikande av det påtalade missförhållandet.

Uti den i skriften omnämnda annonsen, utfärdad i januari 1927, infordrade chefen för Positionsartilleriregementet för regementets räkning anbud å bland annat 15 stör hästskor av angivna modeller och föreskrevs i annonsen beträffande hästskorna, att hela leveransen skulle vara av Broby fabrikat enligt prov, som funnes i regementets hovsmedja.

Sedan militieombudsmannen med anledning av ifrågavarande skrift anmodat chefen för Positionsartilleriregementet att avgiva yttrande i ärendet, inkom denne den 7 mars 1927 med yttrande och fogade därvid en av bataljonsveterinären I. Carlin den 3 mars 1927 avgiven förklaring.

Bataljonsveterinären Carlin anförde däri följande. Vid regementet hade sedan några år tillbaka använts skor av Broby fabrikat. Före denna tidpunkt hade huvudsakligen Hofors-skor begagnats. Anledningen till övergången från detta märke till det förstnämnda hade varit, att fördelningsveterinären vid IV. arméfördelningen vid en av honom förrättad inspektion framhållit de stora fördelar, som Broby-fabrikatet erbjudit gent emot de vid regementet använda Hofors-skorna. Under den tid Broby-skor använts vid regementet hade följande erfarenheter vunnits: Skorna från

Brobyfabriken vore att anse såsom ett mellanting mellan den s. k. arméskon och normalskon. Den väsentligaste skillnaden mellan Broby-skon och Hofors-skon vore, att den förra vore betydligt bredare än den senare. Häri-genom vunnes en synnerligen stor fördel, nämligen ökad slitbarhet, d. v. s. större livslängd och, vilket vore det samma, ett billigare pris i förhållande till Hofors-skorna. Broby-fabrikatet byggde nämligen på den under världskriget gjorda viktiga erfarenheten, att skon måste hava en viss bredd i förhållande till sin tjocklek för att dels hindra hästarna från att ådraga sig en mängd sen- och ledlidanden, dels ock göra skon så hållbar som möjligt. Sedan regementet börjat använda Broby-skor, hade skoåtgången minskats med över 50 procent, och en Broby-sko kunde utan olägenhet i genomsnitt begagnas i 10 veckor. En sådan slitstyrka hade aldrig av Carlin konstaterats hos Hofors-skorna, utan hade dessa visat sig vara av mycket lösare gods och ej hållit mer än på sin höjd 5 veckor. Härtill komme, att de gängse priserna, enligt vad Carlin inhämtat, vore desamma för Broby- och Hofors-skorna, vadan sålunda ingen fördel härutinnan vunnes genom användning av det senare fabrikatet. Men icke nog härmed, Broby-skorna vore genomgående väl gjorda, den ena skon vore så gott som en trogen kopia av den andra, synnerligen väl tillriktade och i besittning av välformade och välplacerade sömhål — egenskaper som ej alltid vore tillfännades hos det vid regementet förr använda fabrikatet. Beträffande Finspång-skorna hade Carlin även en personlig erfarenhet att bygga på av mycket försäkrat datum. Några dagar efter anbudstidens utgång för den senaste skoleveransen till regementet hade en person infunnit sig, som sagt sig önska lämna prov på Finspång-skor. Carlin hade meddelat, att dessa skulle förutsättningslöst prövas och att, om proven utfölle till Carlins belåtenhet, inköp skulle kunna ske vid ett kommande tillfälle. Samma dag, som provskorna anlät, hade Carlin givit order om dessas användning. Emellertid hade det visat sig, att skorna vore av så löst gods, att de vid tillriktning av ena traktarmen, i stället för att böjas i båge, tvärt om böjts i skarp vinkel. Bland regementets hovslagarpersonal rådde en bestämd motvilja mot att använda andra skor än av Brobyfabrikat, enär dessa visat sig vara ändamålsenligast och lättast att hantera. Sedan några år tillbaka användes endast Broby-skor även vid Livgardet till häst, Livregementets dragoner och Svea artilleriregemente, något som meddelats Carlin av den firma, som levererat skor till dessa truppförband och som jämväl haft leveranserna till Positionsartilleriregementet.

Uti det av chefen för Positionsartilleriregementet avgivna yttrandet tillbakavisade denne, under återopande av vad i bataljonsveterinären Carlins utredning visats, centralstyrelsens för Sveriges järnhandlareföreningar skrivelse såsom ogrundad. Genom upphandling och användning av Broby-skor hade regementet långt ifrån tillskyndat staten någon skada utan fastmer på det bästa befordrat icke blott statens direkta ekonomiska intressen utan även vården av regementets dyrbara hästmateriel.

I avgiven påminnelsekrift anförde härefter centralstyrelsen för Sveriges järnhandlareföreningar: Skrivelsen till militieombudsmannen varken vore eller hade avsetts att vara någon direkt anmärkning riktad mot det i skrivelsen åberopade fallet. Detta hade utslutande andragits för att exemplifiera den principfråga, som styrelsen underställt militieombudsmannens bedömning i syfte att vinna framtida rättelse i principfrågan. Det fall, som anförts, vore ej ensamstående. Vid ett flyktigt genomgående av ett antal nummer av Tidning för leveranser till staten m. m. hade styrelsen funnit ett flertal dylika exempel, berörande både järnbranschen och andra branscher. Såsom exempel å dylik enligt styrelsens uppfattning principiellt felaktig annonsering ville styrelsen framhålla följande annonser:

Nummer av Tidning för leveranser till staten:	Annonsens nummer:	Ett truppförband önskar anbud å:
7, 1927	49	Sulläder, Mattons prima
12 1926	98	Broby hästskor
43 1926	576	Hofors hästskor

Centralstyrelsen ville i sak ytterligare anförda, hurusom ett angivande av visst fabriksmärke i upphandlingsannonsen ledde till att övriga fabrikat komme att uteslutas från tävlan. Därest vid anbuds avgivande något visst fabrikat icke föreskrevs, uppstode en mera fri och öppen tävlan mellan olika fabriker. Det stode i varje fall sedermera vederbörande regementschef fritt att vid prövning av anbuderna taga erforderlig hänsyn till föredragandens, i detta fallet regementsveterinärens, åsikt om det ena eller andra fabrikatets fördelar. Centralstyrelsen hade icke genom sin framställning av principspörsmålet tagit parti för eller emot något visst fabrikat. Centralstyrelsen vore icke i tillfälle att bedöma bataljonsveterinären Carlins uttalanden angående de olika fabrikatens fördelar eller nackdelar. Att åsikterna härutinnan dock kunde vara delade framginge bäst av ovan angiven kompletterande exemplifiering, där ett annat truppförband direkt föreskrev ett annat namngivet fabrikat. Centralstyrelsen vidhölle till alla delar den uppfattning, som hävdats i dess första skrivelse, och hemsätllde fortfarande, att militieombudsmannen ville föranstalta att föreskrifter utfärdades till frågans principiella lösning i av styrelsen antydd riktning.

Sedan vid å militieombudsmansexpeditionen företagen granskning av de i Tidning för leveranser till staten intagna kungörelser från militära myndigheter anmärkts, att i nämnda tidning för den 3 juni 1927 införts kungörelse (nr 617), varigenom chefen för Upplands artilleriregemente infordrat anbud å, bland annat: »Hästskor: Hofors, arméns modell, kg. 200 och hästskor: Hofors, vanliga beslag med och utan hakar kg. 600», anmodade militieombudsmannen i skrivelse den 9 juni 1927 regementschefen att inkomma med förklaring, av vilken anledning anbud infordrats allenast å denna firmas hästskor.

I yttrande den 13 juni 1927 anförde då tjänstgörande regementsbefälha-

vare för Upplands artilleriregemente följande: Genom ingående försök vid regementet med hästskor av olika fabrikat hade utrönts, att Hofors hästskor vore betydligt överlägsna alla andra svenska fabrikat. Så gjordes 1925 försök med Broby-skor, men dessa befunnos så litet slitstarka, att tre Broby-skor, motsvarade två Hofors-skor. En del andra fabrikat hade även prövats, men dessa hade befunnits svårare att kallrikta på grund av hårdhetsgraden.

I skrivelse till arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse den 16 juni 1927 anhöll militieombudsmannen härefter — med bifogande av handlingarna i ovanberörda två ärenden — att styrelsen ville avgiva utlåtande med anledning av innehållet av vederbörande myndigheters i ärendena avgivna yttranden.

I utlåtande, dagtecknat den 23 nästlidna augusti, anförde sjukvårdsstyrelsen följande: Den genom generalorder nr 496/1895 fastställda armémodellen å hästskor hade sedan flera år ej fabriksmässigt tillverkats. Försök hade under tiden pågått i avsikt att utexperimentera en ny hästskomodell för armén, varvid särskilt erfarenheterna från världskriget sökt utnyttjas. På grund härav hade stor oenhetlighet rått beträffande de inom armén använda hästskomodellerna. Samtliga i handeln förekommande fabrikat av hästskor torde hava prövats vid de olika truppförbanden i avsikt att utröna den mest slitstarka och lämpliga skotypen. Dessutom hade på sjukvårdsstyrelsens initiativ särskild i handeln ej förekommande typ prövats. Erfarenheterna från vid olika truppförband gjorda undersökningar syntes nämligen starkt tala för, att de olika fabriken, Hofors, Häfla, Finspång och Broby, i motsats till vad centralstyrelsen framhölle, ej vore att anse såsom »fullt likvärdiga». Härvid hade emellertid resultaten blivit högst olika. Då det ena truppförbandet funnit exempelvis Broby fabrikat av hästskor bäst, hade det andra kommit till, att Hofors-skorna avgjort hade företräde framför andra. Vad anledningen härtill kunde vara vore för närvarande svårt att säga. Några fullständiga rapporter om ifrågasvarande försöks utförande förelåge ej, varför det ej läte sig göra att bedöma de olika försöksresultatens värde och riktighet. Det måste därvidlag tagas hänsyn till de många på resultaten inverkan faktorerna, exempelvis markens beskaffenhet, arbetsförhållanden, hästtyper, den individuella hästens slitningssätt etc. När efter dylika försöks utförande vid ett truppförband man ansett sig hava utprövat det för truppförbandet förmänligaste fabrikatet, hade man självfallet endast velat för truppförbandets räkning upphandla detta såsom varande det för statens räkning fördelaktigaste. Härav torde kunna förklaras truppförbandens påtalade annonsering om upphandling av hästskor av ett visst fabrikat. Här omnämnda förhållande torde emellertid ej böra hindra vederbörande myndighet — här truppförbandschef — att annonsera upphandling av hästskor utan angivande av visst fabrikat. Det stode ju alltid vederbörande fritt att likväl antaga an-

bud å just det önskade fabrikatet. Med hänsyn till den omständigheten att ny modell å armésko ej fastställts, ville sjukvårdsstyrelsen anföra, att styrelsen ansåge sig böra ansluta sig till den av centralstyrelsen för Sveriges järnhandlareföreningar uttalade önskvärdheten av, att vid upphandling; varom här vore fråga, infordrande av anbud borde så ske, att fri och öppen tävlan mellan samtliga fabriker för tillverkning av hästskor skulle kunna äga rum.

I särskilda skrivelser den 7 oktober 1927 till arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse och cheferna för Positionsartilleriregementet och Upplands artilleriregemente anförde härefter militieombudsmannen, efter att hava redogjort för vad i ärendena förekommit, följande.

Under förarbetena till gällande förordning angående upphandling och arbeten för statens behov m. m. hade nu förevarande spörsmål uppmärksamrats.

I yttrande över centralupphandlings-sakkunnigas den 15 augusti 1916 av-givna betänkande (del. 1) anförde Sveriges industriförbund följande: Förbundet ansåge, att en bestämmelse borde inlyta av innehåll att särskilt varumärke eller annan föreskrift, som innebure att varan blott kunde levereras från en enda tillverkare, icke finge uppställas såsom fordran, såvida icke leveransen avsåge komplettering av förut levererad vara eller eljest dylik föreskrift befundes oundgängligen nödvändig.

Sveriges allmänna handelsförenings förvaltningsutskott anförde i förevarande ämne följande. Utskottet ville påpeka ett för närvarande förekommande förfaringssätt, vilket det föreliggande förslaget icke syntes hindra, nämligen att anbud infordrades å viss fabriks tillverkning av en vara, t. ex. linnetråd av Almedahls tillverkning, bomullsväv av märket Tuppen, Saltsjökvärns extra prima vetemjöl o. s. v. Genom att på detta sätt flera, kanske jämnogoda eller överlägsna fabrikat bleve utestängda från möjligheten att upptagas till prövning, vilket i och för sig vore orätt mot vederbörande fabrikanter eller ombud, torde mången gång ej heller statens fördel tillvaratagas och bästa vara till billigaste pris erhållas.

Kommerskollegium förklarade i sitt utlåtande över centralupphandlings-sakkunnigas ovannämnda betänkande, att även kollegium ville understryka det från olika håll påpekade behovet av en bestämmelse, ägnad att lägga hinder i vägen för infordrande av anbud å vara av visst fabriksmärke. Ett sådant tillvägagångssätt strede givetvis mot principen om fri konkurrens på nu förevarande område. Kollegium ville därför hemställa om intagande i förordningen av en bestämmelse i berörda avseende. I sammanhang härmed ville kollegium emellertid framhålla, att det syntes vara mindre att befara, att det nämnda tillvägagångssättet skulle tillämpas vid standardisering av en vara, på sätt angäves i 5 § av förslaget (motsvarande 4 § i upphandlingsförordningen), utan mera komma till an-

vändning vid fall enligt 6 § i förslaget (i motsvarande 5 § i förordningen), som handlade om upphandling av vara, för vilka standardbestämmelser icke faststälts. Bestämmelsen syntes därför i främsta rummet höra hemma under sistnämnda paragraf.

I sitt den 15 juli 1919 avgivna betänkande (del II) anförde centralupphandlingssakkunniga: Genom infordrande av anbud å viss fabriks tillverkning av en vara (t. ex. å linnetråd av Almedahls tillverkning, bomullsväv av märket Tuppen o. s. v.) kunde jämgoda eller måhända överlägsna fabrikat utestängas från att upptagas till prövning och därigenom en orättvisa tillfogas vederbörande fabrik eller ombud. Emellertid funnes det fall, såsom vid komplettering av tidigare upphandling, då ett dylikt utbud icke kunde undvikas. Att sådant dock ej borde ske, annat än då det av omständigheterna oundgängligen påkallades, framginge enligt de sakkunnigas mening av förordningens syfte att vid anbuds avgivande befordra tävlan, vadan någon särskild föreskrift i ämnet icke syntes nödig.

Såsom av denna utredning framginge, innehölle visserligen upphandlingsförordningen icke något uttryckligt förbud mot infordrande av anbud å viss fabriks tillverkning av en vara. Detta berodde emellertid därpå, att det på grund av förordningens syfte ansetts ligga i sakens natur, att ett dylikt upphandlingssätt — bortsett från särskilda undantagsfall — icke vore tillåtet. I detta hänseende hänvisade militieombudsmannen även till arméförvaltningens intendentsdepartements skrivelse den 12 december 1924 angående sättet för viss upphandling (T. L. A. sid. 230), vari inskröpdes, att den upphandlande myndigheten borde undvika att genom monopoliserande bestämmelser från konkurrens utestänga firmor, som kunde tillhandahålla för ändamålet fullt likvärdiga eller åtminstone tillräckligt ändamålsenliga artiklar. Ett infordrande av anbud å vara av viss fabriks tillverkning kunde således icke anses stå i överensstämmelse med redan gällande föreskrifter.

I upphandlingsannonsen hade följaktligen icke bort angivas, att hästskorna skulle vara av viss fabriks tillverkning, utan allenast att hästskor av angivet utseende eller modell skulle upphandlas. Härigenom hade tillfälle till fri och öppen tävlan mellan samtliga fabriker för tillverkning av hästskor kunnat äga rum. Ett dylikt upphandlingssätt hade varit så mycket mer påkallat, som någon ny modell å hästskor för armén icke blivit fastställd samt i hög grad delade meningar rådde angående de olika fabrikkatens inbördes företräde.

I skrivelsen till arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse anhöll militieombudsmannen tillika dels att styrelsen måtte övervaka, att sådan annonsering angående upphandling av hästskor som den i förevarande fall använda icke ägde rum, dels ock att styrelsen, med hänsyn till de vitt skilda resultat i fråga om olika fabrikkatens inbördes företräde, vartill man vid ifrågasvarande båda truppförband kommit, måtte ägna uppmärksamhet åt detta förhållande samt utfärda de föreskrifter i fråga om sättet för utförande av

dylika prov eller eljest vidtagna de åtgärder, som kunde finnas erforderliga i syfte att den för varje truppförband ändamålsenligaste varan erhöles..

Den 1 november 1927 utfärdade arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse cirkulär i ämnet, intaget i Tjänstemeddelanden rörande lantförsvaret (TLA, sid. 254), av följande lydelse: »Då det vid upphandling av veterinärmateriel vid truppförband förekommit, att genom offentlig kungörelse i tidningarna infodratts anbud å varuslag med därvid gjord begränsning till viss fabriks tillverkning, vill Kungl. Arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse härmed fästa uppmärksamheten å, att sådan begränsning icke bör förekomma. Den upphandlande myndigheten bör undvika att genom dylik annonsering från konkurrens utestänga firma, som *kan* tillhandahålla likvärdig vara; börande emellertid upphandling verkställas av den för avsedd användning i varje fall för staten förmånligaste varan.»

Jämväl i fråga om ett annat varuslag har liknande anmärkning, som den ovan refererade, blivit av militieombudsmannen framställd.

Vid å militieombudsmansexpeditionen företagen granskning av »Tidning för leveranser till staten m. m.» den 25 januari 1927 anmärktes, att i en av chefen för Bodens ingenjörkår införd kungörelse nr 49 anbud infodratts å bland annat, »300 kg. sulläder, Mattons, 1:ma renskuret».

Då, enligt vad militieombudsmannen inhämtat, angivna slags läder tillverkades av endast en firma, anmodade militieombudsmannen i skrivelse den 28 mars 1927 chefen för Bodens ingenjörkår att inkomma med förklaring, av vilken anledning anbud infodratts allenast å denna firmas läder.

I svarsskrivelse den 30 mars 1927 anförde kårchefen följande. Efter försök under en följd av år hade det visat sig, att »Mattons» sulläder i förhållande till priset vore överlägset andra fabrikat såväl i fråga om slitsstyrka som i fråga om lätthet vid bearbetningen. Huruvida angivna slags läder tillverkades av endast en firma, hade kårchefen sig icke bekant, men kravet på önskvärd tävlan mellan anbudsgivare kunde icke anses hava åsidosatts, då både vid nu avsedda upphandling och den närmast föregående offerter å »Mattons» sulläder inkommit från olika håll och till olika priser.

I skrivelse den 22 juni 1927 till kårchefen anförde militieombudsmannen följande. Genom ovannämnda kungörelse hade visserligen lämnats firmor, som varit mellanhänder för Mattons fabrik, möjlighet att inkomma med konkurrerande anbud; men detta hade icke varit förhållandet med andra lädertillverkande fabriker än Mattons, vilken fabrik sålunda kommit i en monopoliserad ställning. Därest sullädet nödvändigt skolat vara av Mattons fabrikat, syntes det hava varit riktigare att utan kungörelse upphandla varan direkt från tillverkaren, i den mån sådant kunnat ske. Denna uppfattning torde ock framgå av arméförvaltningens intendentsdepartements skrivelse den 12 december 1924 d.nr 6637 C angående sättet för viss upphandling (T. L. A. 1924 s. 230). Emellertid syntes det militieombuds-

mannen, att kårchefen, med hänsyn till bestämmelserna i andra punkten av departementets nämnda skrivelse, i förevarande fall lämpligast bort genom kungörelse infordra anbud å sulläder utan angivande av fabrikatets namn. Härigenom hade undvikits anmärkning om monopoliserande av viss fabrik, och det hade likväl stått kårchefen öppet att efter verkställd prövning av inkomna anbud antaga den ladersort, som kårchefen för avsett ändamål funnit vara för staten förmånligast.

19. Oaktat enligt utfärdad kungörelse anbud infordrats å furage av visst slag (vithavre), har upphandling skett av annat slag (svart-havre), varå två firmor avgivit anbud.

Tillika fråga om grunderna för bedömande av vissa anbuds likvärdighet.

I en till militieombudsmannen insänd, den 30 juni 1927 dagtecknad klagoskrift anförde vice konsuln Gösta Åhlénus i Stockholm följande. Enligt kungörelse i »Tidning för leveranser till staten m. m.» av den 3 juni 1927 hade chefen för I. arméfördelningen infordrat anbud å, bland annat, cirka 1,600 ton havre. Klaganden hade inlämnat anbud i rekommenderat brev och i noggrann överensstämmelse med föreskrivna villkor, att havren skulle vara svensk vithavre. Sedan klaganden erhållit protokoll över upphandlingarna, hade han emellertid funnit, att två firmor lämnat anbud å svart-havre, och att arméfördelningschefen antagit dessa anbud. Arméfördelningschefen hade motiverat denna åtgärd med att en dylik upphandling vore den för staten förmånligaste, enär priset å vithavre i anbudet varit för högt. Klaganden hade praktiskt taget varit ensam anbudsgivare i enlighet med kungörelsen på 1,045 ton. Arméfördelningschefen hade emellertid under hand avslutat kontrakt med två av anbudsgivarna, efter diverse underhandlingar och kompletteringar, angående $\frac{1}{3}$ vithavre och $\frac{2}{3}$ svart-havre. Då, enligt klagandens förmenande, den sålunda företagna upphandlingen syntes stå i direkt strid mot bestämmelserna i här tillämpliga författningar, ville klaganden fästa militieombudsmannens uppmärksamhet på ovannämnda förfarande och anhålla, att rättelse om möjligt vidtoges. Klaganden, som genom förfarandet ställts i oförmånligare ställning än sina konkurrenter, förbehölle sig fri och öppen talan härför.

Den av klaganden åberopade kungörelsen i Tidning för leveranser till staten m. m. av den 3 juni 1927 hade, vad beträffar havre, följande lydelse:

»N:r 614. *Upphandling av — — — — — havre.*

För I. arméfördelningens truppförband infordras härmed skriftliga förseglade anbud å — — — havre att levereras i enlighet med följande bestämmelser:

Kvantitet: Följande kvantiteter erfordras å nedan angivna platser:

	Havre kg.
Karlskrona	8,000
Växjö	24,000
Halmstad	18,000
Kristianstad (I. 24)	15,000
Kristianstad (A. 3)	215,000
Lund (Revinge)	8,500
Hälsingborg	200,000
Ystad	180,000
Malmö	170,000
Hässleholm	830,000
	<hr/>
	Summa 1,668,500

Anbud må avgivas å hela behovet eller å behovet på varje plats. Arméfördelningschefen förbehåller sig rätt att antaga allenast en del av erbjuden mängd.

Leveranstider:

Havre: Början av juli i en post leveranserna till Karlskrona, Växjö, Halmstad, Kristianstad (I. 24) och Lund, i övrigt med en tredjedel under vardera juli, augusti och september månader. Till Hässleholm under tiden 1—15 juli 1927.

Kvalitetsbestämmelser:

angående havre: att havren skall vara svensk vithavre, med en vikt per hl. av minst 50 kg., till vilken hektolitervikt anbudets pris skall hänföra sig, skolande anbudsgivare i sitt anbud lämna garanti för att endast *svensk* havre kommer att levereras.

Leveranssätt: Antingen fritt kasern eller banvagn respektive truppförbands förlägningsorter i senare fallet med följande tillägg: havren till Skånska husarregementet, Hälsingborg, skall levereras fritt banvagn Gyhult, till Kronprinsens husarregemente, Malmö, och Norra skånska infanteriregementet, Kristianstad, samt Skånska dragonregementet, Ystad, fritt å regementenas järnvägsspår. Leveransen till Hässleholm skall ske fritt banvagn vid havremagasinet, Hässleholm.

Hälsingborg i maj 1927.

Chefen för I. arméfördelningen.»

I infortrat yttrande, avgivet den 7 juli 1927, anförde chefen för I. arméfördelningen generalmajoren Axel A:son Sjögren följande. De mot ifrågavarande upphandling anförda klagomålen syntes avse 1) att klaganden såsom *enda* anbudsgivare å leveranserna till Wendes artilleriregemente, Kristianstad, och förplånadsanstalten i Hässleholm tillsammans

1,045 ton icke fått detta anbud antaget samt 2) att överhuvudtaget svart-havre upphandlats i stället för vithavre, oaktat enligt kungörelsen anbud inforrats endast å vithavre. Med avseende på den första anmärkningen framhölls, att i upphandlingsförordningen § 30, mom. 2, sista stycket, föreskrevs, att därest vid den slutliga prövningen föreläge *endast* ett anbud, detsamma linge antagas, därest det med hänsyn till godsets beskaffenhet och pris som ock övriga på frågan inverkan omständigheter funnes vara *fördelaktigt* för staten. Det pris klaganden begärt för leveranserna i Kristianstad och Hässleholm (29 öre resp. 33.5 öre per kilogram) vore i och för sig så oskäligt höga, att varje tanke på att avsluta köp till dessa pris måste anses utesluten. De överstege med 100 å 140 kronor per ton de pris, *vithavre* vid ifrågavarande upphandling betingat för leverans i Malmö och Ystad. Någon tvekan i fråga om förkastande av klagandens anbud hade sålunda aldrig kunnat ifrågakomma. Beträffande den andra anmärkningen, nämligen att svarthavre upphandlats, oaktat anbud inforrats å vithavre, hänvisade arméfördelningschefen till protokollet över prövning av anbud och den motivering, som återfunnes i detsamma. Att föranställa om ny upphandling med inforrande av anbud å svarthavre hade arméfördelningschefen ansett dels författningsenligt icke erforderligt, enär redan vid den föreliggande upphandlingen alternativt anbud å svarthavre ingivits från två anbudsgivare, dels icke i sta'ens intresse, enär av läget på den allmänna marknaden (brist på vithavre och stegrad efterfrågan på svart-havre) man hade haft skälig anledning förmoda, att ett dröjsmål med upphandlingen skulle förorsaka prisstegring. Vad slutligen anginge de av klaganden påtalade underhandlingarna med två av anbudsgivarna och i samband därmed vissa kompletteringar av deras anbud, hade en dylik hänvändelse under pågående prövning av anbud till de anbudsgivare, vilkas anbud kunnat ifrågakomma till antagande, varit nödvändig och även med anledning av upphandlingsförordningen § 30 mom. 3, påkallad, enär den uppdelning av leveranserna på för staten fördelaktigaste sätt, som därigenom hade åvägabragts, inneburit vissa mindre avvikelser från de i anbuden angivna villkoren.

Vid arméfördelningschefens skrivelse voro fogade avskrifter av dels protokoll vid öppnande av anbud å vissa artiklar, däribland havre, i I. arméfördelningsens stabsexpedition den 14 juni 1927, dels ock protokoll vid prövning av nämnda anbud den 14—17 juni 1927. Enligt sistnämnda protokoll fattade arméfördelningschefen beträffande havren beslut i enlighet med följande bilaga:

»FÖRTECKNING

över avgivna anbud å *Havre* den 14 juni 1927
(Röda siffror gälla svarthavre)

Anbud nr	I. 7	I. 11	I. 16	I. 24	I. 25	K. 5	K. 6	K. 7	A. 3	Förpl. anst.
	öre per kg	öre per kg.	öre per kg.	öre per kg.	öre per kg.	öre per kg.	öre per kg.	öre per kg.	öre per kg.	öre per kg.
31	—	—	—	—	—	—	—	19.45	eller	50 t. 19.35 50 t. 19.45
32	16.83	—	—	—	—	—	—	—	—	—
33 ¹	16.78	16.78	16.78	16.78	16.78	16.78	16.78	16.78	16.78	16.78
34	—	—	—	—	—	—	—	—	50 t. 21.0	—
35	19.45	18.45	19.45	19.40	18.85	19.20	19.35	18.95	—	—
35	16.45	15.45	16.45	16.40	15.85	16.20	16.35	15.95	—	—
36	26.0	25.0	26.0	25.0	28.50	—	—	—	—	—
37	—	—	—	—	—	29.50	25.90	28.0	29.0	—
38	—	—	—	—	—	—	—	—	—	33.50
33 a	—	—	—	16.92	—	120 t. 16.92	—	—	16.92	16.92
35 a	—	15.45	16.45	—	15.85	—	120 t. 16.35 60 t. 19.35	110 t. 15.95 60 t. 18.95	—	—

¹ Gäller fritt resp. truppförbands kaserner samt fritt banv. förpl. anstalten Hässleholm samt odelat.

Priserna på vithavre äro onormalt höga. Sådan havre lär för närvarande knappast finnas i marknaden. Lägsta prisskillnaden (om I. 7 undantages) mellan vithavre och svarthavre är 3 öre per kg. motsvarande för hela leveransen omkring 40,000 kronor. På grund härav torde svarthavre böra upphandlas i stället för vithavre. Som fördelningens hästar äro vanda vid vithavre, torde vad kavalleritruppförbanden beträffar en blandning av vit- och svarthavre i proportionen $\frac{1}{3}$ vit, $\frac{2}{3}$ svart vara önskvärd. En uppdelning av leveransen i huvudsak mellan två anbudsgivare, A. B. John A. Fors Grillby (nr 33) och A. B. C. M. Isakson, Stockholm (nr 35) blir därvid erforderlig. Under hand hava i enlighet härmed infodratts kompletterande anbud (nrs 33:a och 35:a).

Föreslås:

att följande anbud, vilka sedan kompletteringar verkställts, äro att anse såsom de lägsta och i övrigt för staten fördelaktigaste, måtte antagas nämligen:

- till I. 7: anbudet nr 32, vithavre till 16.83 fritt banvagn Karlskrona,
- till I. 11, I. 16 och I. 25: anbud nr 35:a, svarthavre till 15.45, 16.45 och 15.85 fritt banvagn resp. truppförbands förläggingsorter.

c. *till I. 24 och A. 3*: anbud nr 33:a, svarthavre, till 16.⁹² fritt truppförbandens kaserner,

d) *till K. 5*: anbud nr 33:a, 120 ton svarthavre, (80 ton vithavre tillhållas regementet från förplägnadsanstalten i Hässleholm) till 16.⁹² fritt regementets kasern,

e) *till K. 6*: anbud nr 35:a, 120 ton svarthavre och 60 ton vithavre, till resp. 16.³⁵ och 19.³⁵ fritt banvagn Ystad,

f) *till K. 7*: anbud nr 35:a, 110 ton svarthavre och 60 ton vithavre, till resp. 15.⁹⁵ och 18.⁹⁵ fritt banvagn Malmö,

g) *till förplägnadsanstalten Hässleholm*, 830 ton svarthavre, anbud nr 33:a till 16.⁹² öre fritt banvagn förplägnadsanstalten Hässleholm.

Hälsingborg den 16 juni 1927.

S. Rudebeck.

Fördelningsintendent.»

Av en bifogad förteckning framgick, att anbuderna nr 36, 37 och 38 avgivits av G. Ahlénus.

I en den 22 juli 1927 dagtecknad påminnelsekrift anförde härefter klaganden följande. Det vore riktigt, att klagandens anmälan hade avsett 1) att klaganden såsom *enda* anbudsgivare å leveranserna till Wendes artilleriregemente, Kristianstad, och förplägnadsanstalten i Hässleholm, tillsammans 1,045 ton, icke fått detta anbud antaget, 2) att överhuvudtaget svarthavre upphandlats i stället för vithavre, oaktat enligt kungörelse anbud inforrats endast å vithavre, samt 3) att upphandlingen av svarthavre företagits efter *under hand* förda förhandlingar med två av anbudsgivarna. Vad beträffade punkt 1) hade arméfördelningschefen med hänvisning till upphandlingsreglementet § 30 mom. 2, sista stycket, uttalat, att klagandens pris för leveranserna i Kristianstad och Hässleholm varit oskäligen lågt. Detta bestred klaganden med hänvisning till de utomordentliga svårigheter, som varit förknippade med att ur marknaden framtvinga ifrågasvarande vithavrepartier. Arméfördelningschefen hade emellertid själv i inköpsprotokollet indirekt erkänt förefintligheten av dessa svårigheter, då han anslutit sig till uttalandet att: »Sådan havre (vithavre) lär för närvarande knappast finnas i marknaden». Detta uttalande angående obefintligheten innebure emellertid en felbedömning och därmed hade skäligheten av klagandens priser tillfullo ådagalagts. Om arméfördelningschefen, med den uppfattning, han vid upphandlingstillfället ifråga haft beträffande klagandens priser å vithavre, endast underlåtit att företaga upphandling i enlighet med kungörelsen av den 3 juni 1927, hade han förvisso handlat fullt anmärkningsfritt. I detta sammanhang ville klaganden erinra om den föreskrift i upphandlingsförordningen, som stadgade, att »skriftligt anbud skall upprättas i överensstämmelse med vad vid utbudandet föreskrivits». Detta stadgande hade väl införts i förordningen för att likställa och därmed säkerställa *alla* anbudsgivare, samt för att för-

hindra, att en eller annan anbudsgivare, som måhända kunde hava blivit underkunnig om inköpsmyndighetens intentioner att vid inköpet avvika från kungörelsens bestämmelser, skulle kunna gynnas på konkurrenternas bekostnad. Detta stadgande syntes klaganden vara av så grundläggande betydelse för såväl staten som anbudsgivarna, att man nästan vore frestad påfordra, att anbud, som *icke* överensstämde med kungörelse, helt enkelt borde betraktas såsom icke alls inlämnat. Men hur hade i föreliggande fall förfarits i nämnda hänseende? Jo, klagandens anbud, som varit *i enlighet med kungörelsen*, hade icke beaktats, men två andra firmors anbud, som avfattats *i direkt strid med kungörelsen*, hade lett till inköp. Arméfördelningschefen hade vidare beträffande punkt 2) anfört, att det icke varit *författningesenligt* erforderligt att föranstalta om en ny upphandling med infordrande av anbud å svarthavre. Och som skäl därför angivit, att redan vid den föreliggande upphandlingen anbud å svarthavre ingivits från två anbudsgivare, vilka anbud emellertid, såsom ovan visats, *icke varit författningesenliga*. En köpman måste verkligen under sådana förhållanden fråga sig, vad som vore författningesenligt och vad vore *icke* författningesenligt vid upphandlingar för statens räkning. Ytterligare hade arméfördelningschefen uppgivit, att han ansett en ny upphandling icke vara i statens intresse, enär av läget på den allmänna marknaden (stegrad efterfrågan på svarthavre) man haft anledning förmoda att ett dröjsmål skulle förorsaka prisstegring. Detta vore en andra felbedömning av arméfördelningschefen. Under närmaste tiden efter upphandlingstillfället hade nämligen tvärt emot arméfördelningschefens förmodan priset på svarthavre fallit med 75 öre per 100 kilogram, så att, om nya anbud infordrats, staten av allt att döma skulle gjort en icke oväsentlig vinst av många tusen kronor. I föreliggande fall föreläge således ej ens den förmildrande omständigheten för arméfördelningschefens, enligt klagandens förmenande, oriktiga upphandlingsförfarande, att staten därigenom tillskyndats vinst. Beträffande slutligen i punkt 3) påtalade upphandling under hand, ville klaganden fästa uppmärksamheten på arméfördelningschefens uttalande att uppdelningen av leveranserna skett »på för staten fördelaktigaste sätt». Ett fullständigt överblickande av alla hithörande omständigheter vore givetvis för en utomstående uteslutet. Klaganden hade för sin del endast att hålla sig till föreliggande handlingar och av dessa framginge, att underhandsförhandlingarna bedrivits med det resultatet, att en anbudsgivare nr 33 blivit satt i tillfälle att »under hand» höja sitt anbud å svarthavre från 16.⁷⁸ till 16.⁹² per 100 kilogram. Huru detta kunde vara för staten fördelaktigt vore åtminstone för klaganden obegripligt. Av de mer eller mindre författningesenliga åtgöranden, som i denna upphandling kommit till synes, torde likväl denna »komplettering», som det hette i protokollet, vara i all synnerhet värd militieombudsmannens uppmärksamhet. Det torde väl vara utan motstycke, att en anbudsgivare, sedan han avgivit ett (visserligen ej infordrat) anbud, icke vore bunden av detta, utan rönste det enastå-

ende tillmötesgåendet av en statsmyndighet att få detta anbud under hand *höjt*. Enligt klagandens bestämda uppfattning hade staten under alla förhållanden varit mest betjänt av att kungörelse i vanlig ordning utfärdats för inköp av svarthavre, enär i sådant fall såväl klaganden som med säkerhet ytterligare minst ett tiotal andra firmor inkommit med anbud. Att staten då erhållit förmånligare anbud än genom underhandlingen med endast två firmor låge i öppen dag. Klaganden ansåge sig hava fullständigt påvisat ohållbarheten av arméfördelningschefens motivering och anhölle, att åtgärder enligt lag och författning vidtoges. Under nära tjugu år hade klaganden varit verksam såsom anbudsgivare och leverantör till armén i foderbranschen, men aldrig hade det under denna tid hänt, att klaganden kunnat konstatera ett i så många avseenden felaktigt upphandlingsförfarande som det nu påtalade. Följderna av att fortskrida på den av chefen för I. arméfördelningen inslagna vägen kunde bliva av nog så beklaglig art såväl för staten som för anbudsgivarna själva, och det syntes klaganden fördenskull vara av allra största vikt, att den kontrollerande statsmyndigheten genom ett kraftigt ingripande om möjligt skaffade nödiga garantier för framtiden för ett i alla avseenden författningsenligt upphandlingsförfarande vid arméleveranser .

I skrivelse den 27 juli 1927 till arméförvaltningens intendentsdepartement anhöll tjänstförrättande militieombudsmannen, att departementet måtte inkomma med utlåtande i ärendet.

Med skrivelse den 6 september 1927 överlämnade arméförvaltningens intendentsdepartement ett av departementet från arméfördelningschefen infordrat yttrande av den 11 augusti 1927, varjämte intendentsdepartementet för egen del utlät sig.

I det av arméfördelningschefen avgivna yttrandet anförde denne: Beträffande först frågan om förkastandet av klagandens anbud, och då klaganden syntes vidhålla sin mening, att detta förkastande undandragit honom handelsvinst, hänvisades ånyo till upphandlingsförordningen § 30 mom. 2 sista stycket, vari stadgades, att om vid den slutliga prövningen endast *ett* anbud förelåge, detsamma finge antagas, om det ur angivna synpunkter (beskaffenhet, pris och övriga på frågan inverkan omständigheter) funnes vara fördelaktigt för staten. Det gällde alltså att avgöra, huruvida klagandens anbud varit för staten fördelaktigt eller icke. Därest detsamma antagits, hade ifrågavarande leverans (215 ton à 290 kronor + 830 ton à 335 kronor) kostat staten 340,400 kronor. Samma kvantitet svart-havre hade efter det av arméfördelningschefen vid upphandlingen godkända priset, 169 kronor 20 öre, betingat en kostnad av 176,814 kronor. Då svarthavre såsom foderhavre särskilt genom lämplig blandning med vit-havre kunde i det närmaste jämföras med sistnämnda havresort, finge det väl anses uppenbart, att antagande av klagandens anbud varit för staten i hög grad ofördelaktigt. Arméfördelningschefen kunde alltså icke finna annat än att dess förkastande hade stöd i gällande författning. Därmed

torde också varje krav på ersättning för utebliven handelsvinst kunna avvisas. Beträffande den andra frågan, nämligen beslutet att vid upphandlingen av svarthavre begagna sig av de anbud, som redan ingivits, hade grundläggande för detta beslut varit, att arméfördelningschefen om läget på havremarknaden hyst den uppfattningen, att tillgången på vithavre varit ringa, att till följd därav efterfrågan på svarthavre varit stor samt att, intill dess ny tillgång tillförts marknaden genom nya skörden eller dessförinnan genom import, efterfrågan på svarthavre skulle ytterligare ökas. Till denna uppfattning hade arméfördelningschefen kommit dels genom de vid upphandlingen ingivna anbuden dels genom inhämtande av upplysningar från av upphandlingen icke intresserade sakkunniga personer. För staten fördelaktigast hade varit att uppskjuta havreupphandlingen till en senare tidpunkt efter tillförseln av den nya skörden. Denna utväg, som givetvis tagits under övervägande, hade emellertid varit utesluten på grund av gällande bestämmelser om vidmakthållandet av vissa livsmedelslager. Under sådana förhållanden och då på grund av uppfattningen om läget på havremarknaden det syntes i hög grad sannolikt, att genom ett förkastande av ingivna anbud å svarthavre och infordrande av nya anbud därå högre pris kunnat förväntas bliva följden, hade arméfördelningschefen ansett sig bäst tillgodose statens intresse genom att antaga de anbud, som redan ingivits i samband med upphandlingen. Om såsom klaganden i sin senare skrivelse uppgåve, priset på svarthavre efter upphandlingen fallit med 75 öre per 100 kilogram, hade givetvis en felbedömning från arméfördelningschefens sida ägt rum. Risk för sådan felbedömning föreläge alltid. Alldeles oavsett om prisfall verkligen inträffat, vidhölle arméfördelningschefen dock den meningen, att vid tidpunkten för upphandlingen en prisförhöjning inom den närmaste tiden varit i hög grad sannolik. Emellertid vore arméfördelningschefen i tillfälle att fastställa, att klagandens uppgift om prisfall under tiden närmast efter upphandlingen vore felaktig. Upphandlingen hade ägt rum under tiden 14—17 juni. Enligt officiell svensk spannmålsnotering den 15/6, 18/6 och 22/6 hade nämligen priserna varit respektive följande:

Göteborg	16: 25	16: 25	16: 25
Linköping	14: 75	—	—
Norrköping	15: —	15: —	15: 25
Stockholm	15: 25	15: 25	15: 50
Örebro	14: 50	14: 50	14: 75

Dessa siffror utvisade, i motsats till vad klaganden ville göra gällande, att priserna på svarthavre i överensstämmelse med arméfördelningschefens förmodan varit i *stigande*. De utvisade även, att de antagna priserna, om man beaktade fraktkostnaderna, väl överensstämt med marknadsläget. Vad slutligen beträffade klagandens påstående, att en anbudsgivare fått tillfälle att höja sitt anbud, förhölle sig härmed på följande sätt. Anbuds-

givaren ifråga (nr 33) hade avgivit anbud å leveranserna till samtliga truppförband och till förplägnadsanstalten i Hässleholm till ett pris av 16 kronor 78 öre per kilogram fritt truppförbandens kaserner resp. fritt banvagn förplägnadsanstalten i Hässleholm, och hade i anbudet tillika angivits, att detsamma gällde odelat. Som emellertid vid vissa truppförband, såsom av upphandlingsprotokollet framginge, funnits dels lägre anbud å svarthavre dels även antagligt anbud å vithavre, och det alltså varit i statens intresse att antaga dessa anbud, hade en förfrågan måst göras hos förstnämnda anbudsgivare, huruvida han vore villig att vidbliva sitt anbud även under förutsättning, att det bleve antaget endast för en del av leveransen. Härpå hade erhållits det svar, att vederbörande härtill vore villig under förutsättning, att anbudspriset ökades med 0,14 öre per kilogram. Då en sådan ökning, som för hela leveransen uppgått till 1,680 kronor, syntes skälig med hänsyn till den minskning av leveransen, som av delningen blivit en följd, hade arméfördelningschefen ansett sig icke böra genom ett avslag äventyra en uppgörelse, som enligt hans mening vid dåvarande tidpunkt varit att anse såsom den för staten fördelaktigaste.

Vid detta arméfördelningschefens yttrande voro fogade avskrifter av skriftväxling mellan fördelningsintendenten och de båda anbudsgivarna Aktiebolaget John A. Fors och Aktiebolaget C. M. Isakson, varav framgick:

att fördelningsintendenten genom telegram den 15 juni 1927 framställt förfrågan till Aktiebolaget John A. Fors, huruvida dess anbud gällde begränsat till Hälsingborg 120 ton samt oförändrat beträffande Kristianstad och Hässleholm, således sammanlagt å 1,200 ton;

att bolaget i telegram samma dag härå svarat, att bolagets anbud gällde begränsat till sammanlagt 1,200 ton mot att bolaget erhöle ersättning för fraktfördyring med 1,680 kronor motsvarande 14 öre per 100 kilogram samt bekräftat detta sitt svar genom brev samma dag;

att fördelningsintendenten den 15 juni 1927 till Aktiebolaget C. M. Isakson framställt telegrafisk förfrågan, huruvida bolagets anbud gällde sålunda begränsat, att svarthavre levererades till Växjö, Halmstad och Lund samt $\frac{2}{3}$ svarthavre och $\frac{1}{3}$ vithavre till Ystad och Malmö eller sålunda sammanlagt till cirka 120 ton vithavre och 280 ton svarthavre;

samt att Aktiebolaget C. M. Isakson härå i telegram samma dag svarat, att bolagets anbud gällde enligt fördelningsintendentens nyssnämnda telegram, vilket svar bolaget bekräftat i brev samma dag.

I sitt utlåtande anförde intendentsdepartementet följande: Mot arméfördelningschefens åtgärd att upphandla 128,000 kilogram vithavre och att förkasta de å återstående kvantiteter vithavre avgivna anbuden såsom varande för höga, kunde, enligt departementets åsikt, någon anmärkning med fog ej framställas. Annorlunda ställde sig förhållandet med arméfördelningschefens beslut att under hand och utan infordrande av anbud upphandla (1,180,000 + 280,500 =) 1,460,500 kilogram svarthavre för en kostnad,

uppgående till 244,837 kronor 25 öre. Detta förfaringssätt stode, enligt departementets åsikt, i strid mot bestämmelserna i §§ 17 och 35 av gällande upphandlingsförförordning. Det torde ålegat arméfördelningschefen att i samband med förkastandet av de för höga anbudena i författningssenlig ordning föranstalta antingen om ny upphandling av vithavre eller ock om upphandling av svarthavre. Något nämnvärt försenande av leveranserna, torde därav ej behövt föranledas, åtminstone icke i sådan omfattning, att gällande föreskrifter om vidmakthållande av vissa livsmedelslager däri- genom måst åsidosättas. Arméfördelningschefens förmodan, att priset å svarthavre under den närmaste tiden skulle komma att stiga, hade ej kun- nat berättiga honom att, emot upphandlingsförförordningens föreskrifter, un- der hand inköpa här ifrågavarande havrepartier.

Sedan på arméfördelningschefens begäran tillfälle beretts honom att av- giva nytt yttrande med anledning av arméförvaltningens intendentsdepar- tements utlåtande, har av arméfördelningschefen i dylikt yttrande, avgi- vet den 5 oktober 1927, anförts följande. Intendentsdepartementet hade funnit tillvägagångssättet att, utan förnyad, upphandling i författningssen- lig ordning, antaga ingivna anbud å svarthavre strida mot bestämmelserna i §§ 17 och 35 av gällande upphandlingsförförordning. Detta syntes innebära, att intendentsdepartementet fått den uppfattningen, att de av John A. Fors, Grillby, och C. M. Isakson, Stockholm, ingivna anbudena å svarthavre *infordrats under hand*, sedan anbudena å vithavre förkastats. Så vore emellertid icke förhållandet. Dessa anbud vore avgivna under åberopande av leveranskungörelsen, inkomna före anbudstidens utgång samt alltså öppnade samtidigt med övriga vid ifrågavarande upphandling inkomna anbud. *Något underhandsförfarande vid deras infordrande hade följakt- ligen icke ifrågakommit.* De av intendentsdepartementet åberopade §§ 17 och 35 av gällande upphandlingsförförordning vore därför i detta fall icke tillämpliga. Vid prövningen av anbudena hade den frågan uppställt sig, huruvida de av omförmälda två anbudsgivare ingivna anbudena skulle för- kastas, enär desamma (det senare alternativt) avsett havre *av annan sort* än den i upphandlingskungörelsen bestämda. Arméfördelningschefen hade beslutit att upptaga dessa anbud till prövning och åberopade för detta be- slut upphandlingsförförordningens § 28 mom. 2:a. Motiven för detta beslut framginge av förut avgivna yttranden. Något underhandsförfarande hade alltså icke förekommit på annat sätt än att, sedan vissa anbud å vithavre förkastats och beslut fattats om upptagande till prövning av de två anbud, som avsett svarthavre, (anbudena nr 33 och 35), sistnämnda två anbud- givare tillfrågats, om deras anbud gällde även under den förutsättningen, att leveransen uppdelades dem emellan. En sådan uppdelning hade avsett att betinga sig de för respektive truppförband fördelaktigaste priserna. En hänvändelse till de båda anbudsgivarna hade, åtminstone i fråga om den förstnämnda, varit nödvändig, enär nämnda firma förbehållit sig, att anbudet skulle gälla odelat. Om anledningen till att arméfördelningsche-

fen godkänt ifrågavarande firmas krav på en prisförhöjning av 14 öre per 100 kilogram, motsvarande för en leverans om 1,200,000 kilogram ett belopp av 1,680 kronor, hänvisade han till dels de skäl, anbudsgivaren anfört i sin skrivelse den 15 juni, dels vad som beträffande denna sak anförts i skrivelserna till intendentsdepartementet. Av vad arméfördelningschefen anfört syntes honom framgå, att han *icke under hand infordrat* anbud å svart-havre, att han haft full rätt att till prövning upptaga de utan hans föranstaltande i laga ordning *inkomna* anbuden å svarthavre, att den av honom medgivna höjningen av anbudet å svarthavre icke kommit leverantören till godo, utan endast avsett att ersätta dennes direkta utgifter för frakt, samt att han *sålunda på bästa sätt tillgodosett* statens intressen.

Vid arméfördelningschefens skrivelse var fogat ett yttrande av fördelningsintendenten överstelöjtnanten Sven Rudebeck, vari denne, med anledning av en utav militiombudsmannen framställd förfrågan, meddelade, att arméfördelningschefens beslut i ärendet fattats på fördelningsintendentens föredragning och i enlighet med av honom avgivet förslag, att han sålunda mot beslutet *icke* anfört avvikande mening, samt att han instämde i de yttranden, som av arméfördelningschefen avgivits i ärendet.

I en den 11 oktober 1927 avgiven ny skrift anförde därefter klaganden följande. Beträffande de av John A Fors, Grillby och C. M. Isakson, Stockholm ingivna anbuden å svarthavre uppgåve arméfördelningschefen och underströke till yttermera visso: »*Något underhandsförfarande vid deras infordrande har följaktligen icke ifrågakommit.*» Man stannade verkligen i förvåning över detta slags skrivsätt, då det vore ostridigt, att *några som helst* anbud å svarthavre vid ifrågavarande upphandlingstillfälle *icke* »infodrats». Det vore då uppenbart, att något underhandsförfarande icke kunnat komma ifråga vid ett »infordrande», som aldrig ägt rum. Arméfördelningschefen sammanfattade sitt yttrande i följande punkter: 1) att han *icke under hand infordrat* anbud å svarthavre, 2) att han haft full rätt att till prövning upptaga de utan hans föranstaltande i laga ordning *inkomna* anbuden å svarthavre, 3) att den av honom medgivna höjningen av anbudet å svarthavre icke kommit leverantören till godo, utan endast avsett att ersätta dennes direkta utgifter för frakt, samt 4) att han *sålunda på bästa sätt tillgodosett* statens intressen. Beträffande punkt 1) erinrades därom, att arméfördelningschefen efter »under hand» verkställda förhandlingar angående anbud, »*som icke infodrats*», men väl av några outrannsakliga grunder »*inkommit*», verkställt det påtalade inköpet av svarthavre. Det hade icke kunnat bestridas, att dessa underhandskompletteringar av anbud, som *icke infodrats*, resulterat i ändring av först ingivna pris. Det syntes klaganden uppenbart, att det underhandsförfarande, som här ägt rum i anledning av anbud, som »*icke infodrats*», vore författningsstridigt, enär huru än arméfördelningschefen sökte vända saken, det likväl stode fast, att åtminstone ett av de anbud, som slutligen antagits, måste resultativt sett betecknas såsom av arméfördelningschefen »*under hand inford-*

rat». Arméfördelningschefens uppgift under punkt 1) hölle fördensskull icke streck. I punkt 2) ordade arméfördelningschefen om i »laga ordning inkomna» anbud. Det vore för en lekman synnerligen svårt att förstå vad som i dessa upphandlingsfrågor vore författningsenligt eller i »laga ordning». Men så mycket stode fullt klart för klaganden, att, när anbud å »svarthavre» inkommit, under återopande av leveranskungörelsen angående inköp av *vithavre*, vilken kungörelse bestämt påfordrade, att anbud skulle upprättas i överensstämmelse med vad vid utbudandets föreskrivits, då måste någon olaga ordning vara för handen. Klaganden kunde för den skull ej uppskatta vad arméfördelningschefen avsåge med sina i »laga ordning inkomna» anbud. Huru arméfördelningschefen i punkt 3) kunde påstå, att den av honom medgivna höjningen icke kommit leverantören tillgodo vore icke klart för klaganden utan vidare utredning. Här kunde en mängd förhållanden spela in. Hade exempelvis havrepriset under underhandsförhandlingsdagarna stigit eller fallit? Hade priset fallit, vore det för anbudsgivaren synnerligen förmånligt och för staten ofördelaktigt att utan vidare medgiva en höjning motsvarande direkta fraktavgifter. I varje fall torde gällande upphandlingsföreskrifter varit motiverade av en önskan att omöjliggöra varje sådan underhandstransaktion, som här förekommit. Att arméfördelningschefen, enligt sin egen uppfattning enligt punkt 4) »på bästa sätt tillgodosett statens intressen» inverkade i och för sig icke på frågan, huruvida han förfarit författningsenligt eller ej. Klagandens uppfattning, baserad på mångårigt följande och bedömande av spannmålsmarknaden, finge här stå emot arméfördelningschefens.

I skrivelse till arméfördelningschefen den 18 oktober 1927 anhöll militieombudsmannen — efter att hava redogjort för de av Aktiebolaget C. M. Isakson och Aktiebolaget John A. Fors avgivna anbud och de med anledning härav till dem framställda förfrågningarna samt för det beslut, som av arméfördelningschefen fattats i fråga om leveranserna till Norra skånska infanteriregementet och Skånska husarregementet — att yttrande måtte av arméfördelningschefen och vederbörande fördelningsintendent avgivas beträffande följande frågor:

1) Varför hade ovannämnda förfrågan till Aktiebolaget C. M. Isakson framställts, oaktat, såvitt handlingarna utmärkte, bolaget ej förbehållit sig, att dess anbud endast skulle gälla i dess helhet?

2) Varför hade förfrågan till Aktiebolaget John A. Fors angående leverans av svarthavre till Norra skånska infanteriregementet och Skånska husarregementet framställts, oaktat annat lägre anbud å svarthavre redan funnits?

3) Varför hade icke, med utgångspunkt från arméfördelningschefens åsikt att svarthavre skulle upphandlas för sistberörda två truppförband, det av Aktiebolaget C. M. Isakson avgivna lägsta anbudet å svarthavre för dessa truppförband blivit antaget?

Med anledning härav anförde arméfördelningschefen i ett den 22 oktober 1927 avgivet, av fördelningsintendenten kontrasignerat yttrande följande:

Beträffande frågan nr 1. Förfrågan till Aktiebolaget C. M. Isakson hade visserligen författningsenligt icke varit av behovet påkallad, enär anbudet varit avgivet utan förbehåll. Med densamma hade endast avsetts att få bekräftelse på, att firman skulle godkänna den ifrågasatta uppdelningen av leveransen och hade icke haft något som helst inflytande på resultatet av anbudsprövningen.

Beträffande frågan nr 2. Innan denna fråga besvarades, borde framhållas de synpunkter, vilka vid anbudsprövningen legat till grund för ett värdesättande av de olika anbudena.

Anbudena hade varit följande:

	I. 11	I. 16	I. 24	I. 25	K. 5	K. 6	K. 7
Fors	16: 78	16: 78	16: 78	16: 78	16: 78	16: 78	16: 78
Isakson.....	15: 45	16: 45	16: 40	15: 85	16: 20	16: 35	15: 95
Skillnad	1: 33	0: 33	0: 38	0: 93	0: 58	0: 43	0: 83

allt öre per kg.

Såsom av upphandlingsprotokollet och anbudena framginge, hade Aktiebolaget John A. Fors' anbud avsett leverans *fritt truppförbandets kaserner*, under det att C. M. Isaksons anbud avsett leverans *ban- kajfritt truppförbandens respektive förläggningssorter*.

Vid ett bedömande av, vilket av de båda anbudena vid vart och ett av ifrågavarande truppförband varit att anse såsom för staten fördelaktigast, hade måst beaktas

att vid K. 6 och K. 7 järnvägsspår ginge ända fram till vederbörliga kaserner, medgivande järnvägsvagnarnas framförande endast mot växlingsavgift till desamma,

att vid K. 5 befintligt järnvägsspår ginge från kasernen till Gyhults hållplats,

att Isaksons anbud, vad K. 5 beträffade, avsåge leverans *ban- kajfritt Hälsingborg*,

att kostnaderna för havrens transport från järnvägsvagn eller fartyg till K. 5:s cirka 3 kilometer avlägsna kasern enligt anbud borde beräknas till i ofördelaktigaste fall 5 kronor och 20 öre per ton (0.52 öre per kilogram),

att vid bedömandet av fördelen av att få leveransen verkställd *fritt kasern* hänsyn skulle tagas ej blott till omnämnda transportkostnad, utan även till bestämmelserna i kungl. brevet den 20 augusti 1926 angående fullgörandet av leveranser för kronans räkning, vilka avsåge begränsandet av handräkningsbehovet,

att vid I. 11 och I. 25 även efter beräknade avdrag för transportkostnader, prisskillnaden vore avsevärd,

att vid I. 16 och I. 24 de båda anbudena borde anses ungefär likvärdiga,

varför vid skiljande mellan desamma bestämmelserna i upphandlingsreglementet § 30 mom. 3 vore tillämpliga.

Dessutom vore att framhålla, att kvantiteterna vid infanteriregementena vore relativt små i förhållande till dem vid de beridna truppslagen.

På frågan nr 2 lämnades alltså följande svar:

Förfrågan till Aktiebolaget John A. Fors angående leverans av svart-havre till Skånska husarregementet hade gjorts av den anledning, att nämnda firmas anbud till ifrågavarande truppförband, enligt vad ovan visats, varit det för kronan fördelaktigaste. Förfrågan till samma anbudsgivare angående leverans av svarthavre till Norra skånska infanteriregementet hade gjorts med anledning av bestämmelserna i upphandlingsförordningen § 30 mom. 3.

Beträffande frågan nr 3. Det av Aktiebolaget C. M. Isakson avgivna anbudet å svarthavre till Norra skånska infanteriregementet och Skånska husarregementet hade icke blivit antaget av samma skäl, som angivits i svaret på frågan nr 2.

Vid yttrandet voro fogade avskrifter av de utav Aktiebolaget John A. Fors och Aktiebolaget C. M. Isakson avgivna anbuden. Det förstnämnda anbudet, som uteslutande gällde svarthavre, avsåg hela den i upphandlingskungörelsen angivna kvantiteten att till de i anbudsförteckningen angivna pris levereras fritt respektive truppförbands kaserner med undantag för Hässleholm, där leverans skulle ske banfritt havremagasinet i Hässleholm, varjämte i anbudet gjorts förbehåll att detsamma endast gällde odelat för hela partiet. Det av Aktiebolaget C. M. Isakson avgivna anbudet upptog i första hand svensk vithavre till de i anbudsförteckningen angivna kvantiteter att till där nämnda pris levereras ban- eller kajfritt bland annat till Kristianstad (I. 24) och Hälsingborg, varjämte i anbudet tillagts, att, om svensk svarthavre finge levereras, priset kunde lämnas 3 kronor lägre än de för vithavre upptagna priserna.

I anslutning till en till arméfördelningschefen översänd promemoria, anhöll militieombudsmannen om ytterligare förklaring *dels* till det förhållandet att Aktiebolaget John A. Fors erbjudits och erhållit leveransen till K. 5, oaktat, även med tillägg av transportkostnaden till kasernen, det av Aktiebolaget C. M. Isakson avgivna anbudet syntes lägre, *dels ock* huruvida de av nämnda båda bolag avgivna anbuden å leveransen till I. 24 bedömts likvärdiga, även efter det Aktiebolaget John A. Fors höjt sitt anbud eller av vilken annan anledning sistnämnda anbud i denna leverans antagits.

Till svar härå anförde arméfördelningschefen i en den 16 november 1927 dagtecknad skrivelse följande. Leverans *fritt kasern* torde innebära, att säljaren skulle leverera varan i kasernen, alltså utan att kunna påfordra någon militär arbetskraft vare sig för dess upptransporterande till eller för dess intagande i förråd. Det andra leveranssättet, *fritt banvagn (fartyg)*, bleve därför med det förstnämnda icke jämförligt endast genom att

lägga till kostnaden för transporten till kasernen, utan måste även räknas med militär handräckning för varans *emottagande och uppläggande inom kasernen*. Den militära handräckningen inbesparades således i det förra fallet *helt och hållet*, i det senare *endast delvis*. Förfrågan till Aktiebolaget John A. Fors beträffande leveransen till K. 5 framställdes alltså av den anledningen, att detta bolags anbud *med hänsyn även till leveranssättet* bedömdes för staten fördelaktigast. Ett förkastande av Aktiebolaget John A. Fors' anbud till K. 5 *efter* anbudets höjande till 16 kronor 92 öre hade fått till följd, att man gått miste om den del av leveransen, å vilken Aktiebolaget C. M. Isakson icke lämnat anbud, d. v. s. hela partiet till förplägnadsanstalten i Hässleholm (830,000 kilogram) och till A. 3 (215,000 kilogram). Det av Aktiebolaget John A. Fors avgivna anbudet gällde nämligen odelat. Då enligt arméfördelningschefens uppfattning av marknadsläget, det gällt att begagna sig av de anbud, som inkommit, enär, såsom under utredningen visats, prisstegring varit i hög grad sannolik, hade det varit meningslöst att för en jämförelsevis obetydlig kostnadsökning av 0.14 öre per kilogram äventyra de stora leveranserna till A. 3 och förplägnadsanstalten i Hässleholm tillsammans uppgående till 1,045,000 kilogram. — Anbudet till I. 16 och I. 24 hade bedömts likvärdiga, innan Aktiebolaget John A. Fors höjt sitt anbud. Detta förhöjda anbud hade antagits för I. 24 av samma skäl, som anförts i fråga om leveransen till K. 5.

Efter verkställd prövning av vad i ärendet förekommit anförde militieombudsmannen följande i skrivelse den 30 november 1927 till chefen för I. arméfördelningen generalmajoren Axel A:son Sjögren:

Med hänsyn till innehållet i 30 § upphandlingsförfordningen samt i ärendet förebragt utredning funne militieombudsmannen, i likhet med arméförvaltningens intendentsdepartement, intet vara att erinra mot arméfördelningschefens åtgärd att såsom för höga förkasta de av klaganden avgivna anbudet å vithavre.

Vad därefter anginge arméfördelningschefens åtgärd att utan ny offentlig kungörelse upphandla svarthavre från två av anbudsgivarna, så föranledde vad härutinnan förekommit militieombudsmannen att framhålla följande.

Enligt 17 § i upphandlingsförfordningen skulle infordrande av anbud å gods för upphandling ske genom offentlig kungörelse, så fram icke enligt 18 eller 19 § annat tillvägagångssätt finge komma till användning.

Då beträffande sättet för upphandling såsom huvudregel stadgades, att anbud skulle infordras genom offentlig kungörelse, hade man givetvis avsett att härigenom söka erhålla det för staten förmånligaste anbudet. Andra upphandlingsmetoder innebure i allmänhet icke lika starka garantier för ernående av ett dylikt resultat, och därför hade deras användning begränsats till vissa bestämt angivna fall. Det vore fördenskull av vikt, att ifrågavarande regel om infordrande av anbud genom offentlig kungö-

relse noggrant iakttoges och att icke i andra fall än, där sådant vore uttryckligen medgivet, upphandling skedde i annan ordning.

Vad förevarande upphandling anginge, hade av arméfördelningschefen såsom skäl för åtgärden att utan ny offentlig kungörelse upphandla svart-havre, oaktat i kungörelsen anbud infordrats å vithavre, bland annat anförts, att skälig anledning funnits förmoda, att ett dröjsmål med upphandlingen skulle föranleda, att högre pris finge betalas samt att ett uppskov med upphandlingen till den tidpunkt, som antagligen varit för staten fördelaktigast, nämligen efter det den nya skörden kommit i marknaden, varit uteslutet på grund av gällande bestämmelser om vidmakthållande av vissa livsmedelslager.

I upphandlingsförordningen stadgades visserligen, i 18 §: att anbud finge i stället för genom offentlig kungörelse infordras genom särskilda skrivelser (telegram), bland annat, när central förvaltningsmyndighet på grund av läget på den allmänna marknaden hade skälig anledning förmoda, att ett snabbt införskaffande av anbud å erforderligt gods skulle medföra förmånligt pris, samt när efter ett första utbud genom offentlig kungörelse antagligt anbud icke erhållits och omständigheterna medgåve infordrande av nya anbud på sätt i denna paragraf föreskrevs; samt i 35 § (till vilken 19 § hänvisade): att uppgörelse under hand finge ske, bland annat, när efter utbud enligt 17 eller 18 § antagligt anbud icke erhållits och omständigheterna icke medgåve infordrande av anbud enligt sistnämnda paragraf. Av handlingarna framginge emellertid icke, att förutsättningar för tillämpning av något av dessa stadganden i förevarande fall varit för handen, vadan militieombudsmannen, i likhet med arméförvaltningens intendentsdepartement, funnit ovanberörda omständigheter icke kunna öva inverkan på upphandlingsfrågans bedömande.

Emellertid hade av arméfördelningschefen framhållits, att hans ifrågasvarande förfarande i allt fall vore författningsenligt, enär redan med anledning av den utfärdade kungörelsen anbud å svarthavre ingivits från två anbudsgivare, samt att dessa anbud, i den mån de avsåge svarthavre, endast innefattade sådan avvikelse »från de vid utbudandet angivna bestämmelser och villkor», som omförmäldes i 28 § 2 mom. a) upphandlingsförordningen och som icke utgjorde hinder för anbuds upptagande till prövning.

Visserligen stadgades i 28 § 2 mom. a) i upphandlingsförordningen, att på den upphandlande myndigheten skulle bero, huruvida sådant anbud finge ifrågakomma vid den slutliga prövningen, som i väsentligt hänseende avveke från de vid utbudandet angivna bestämmelser och villkor. Detta stadgande torde emellertid icke kunna givas en sådan tolkning, att detsamma skulle medgiva upptagande till prövning av anbud, som avsåge en i förhållande till den omannonserade till sin väsensart olika vara. Om så skulle vara fallet, skulle huvudregeln om anbuds infordrande genom offentlig kungörelse i mångt fall kunna bliva illusorisk. Det torde för

övrigt icke böra bortses därifrån att genom antagande av ett anbud, som visserligen inkommit med anledning av kungörelsen men dock icke avsåge vara av det slag, som i denna angivits, risk lätt föreläge, att statens intresse vid upphandlingen icke bleve så väl beaktat, som när valet skedde mellan anbud, avgivna å det varuslag, varå enligt upphandlingsannonsen anbud infordrats. De, som genom annonsen inbjödes att avgiva anbud å det däri angivna varuslaget, saknade nämligen anledning avgiva anbud å vara av annat slag, ja kunde till och med befara att, därest de så gjorde, ett dylikt anbud lämnades ur räkningen vid den slutliga prövningen. Anbudsgivarna hade ur nu nämnda synpunkt all anledning att ställa sig till efterrättelse stadgandet i 23 § 2 mom. upphandlingsförordningen, att skriftligt anbud skulle upprättas i överensstämmelse med vad vid utbudandet föreskrivits.

Vad det föreliggande fallet anginge, hade i upphandlingskungörelsen uttryckligen angivits, att havren skulle vara »svensk vithavre», och anbud hade således infordrats å just detta slag av havre. I den mån de avgivna anbuden avsett svarthavre, vilken, enligt vad militieombudsmannen från sakkunnigt håll inhämtat, i flera hänseenden skiljde sig från vithavre, hade det således gällt annat slag av havre än den i kungörelsen angivna. Stadgandet i 28 § 2 mom. a), som handlade om avvikelser från de vid utbudandet angivna bestämmelser och villkor, torde därför i förevarande fall icke vara tillämpligt. Genom den annonsering, som ägt rum, kunde således icke anses hava skett föreskrivet offentligt kungörande angående den upphandlade varan, i den mån denna utgjort svarthavre. Den omständigheten att anbuden å svarthavre inkommit med anledning av kungörelsen kunde icke verka någon rubbning häri. I likhet med arméförvaltningens intendentsdepartement hade militieombudsmannen således funnit arméfördelningschefens åtgärd att utan nytt offentligt kungörande upphandla svarthavre icke stå i överensstämmelse med upphandlingsförordningens föreskrifter om offentligt kungörande vid upphandling, sådana dessa föreskrifter enligt militieombudsmannens mening måste tolkas. Då emellertid arméfördelningschefens antagande, att ovan nämnda stadgande i 28 § 2 mom. a) upphandlingsförordningen i förevarande fall vore tillämpligt, med hänsyn till detta stadgandes obestämda avfattning, icke kunde anses hava saknat visst fog, hade militieombudsmannen, med avseende jämväl å vad i övrigt i denna del blivit av arméfördelningschefen anført, funnit hans ifrågavarande förfarande icke böra anses utgöra tjänstefel.

Vad slutligen anginge klagomålen, såvitt de avsåge det förhållandet, att en av anbudsgivarna Aktiebolaget John A. Fors fått i fråga om de kvantiteter, varom leveransavtal med detta bolag träffats, åtnjuta högre pris, än bolagets anbud inneburit, så framginge av bolagets anbud, att detsamma i dess ursprungliga skick endast gällde odelat för samtliga leveranser. Vid sådant förhållande och med hänsyn till vad från arméfördelningschefens sida härutinnan anförts funne militieombudsmannen —

bortsett från den omständigheten att svarhavre upphandlats utan ny kungörelse — intet vara att erinra mot att till Aktiebolaget John A. Fors framstälts förfrågan, huruvida och under vilka vilkor bolaget vore villigt leverera de kvantiter, som avsåges för förplägnadsanstalten i Hässleholm och Vendes artilleriregemente, samt att därefter avtal träffats med bolaget om leverans av dessa kvantiteter till det av bolaget begärda, med anledning av fraktfördyring något förhöjda priset av 16.92 öre per kg.

Vad däremot anginge leveransen till Skånska husarregementet, hade denna av aktiebolaget O. M. Isakson erbjudits till ett pris av 16.20 öre per kg. ban- eller kajfritt Hälsingborg. under det att aktiebolaget John A. Fors i dess ursprungliga anbud begärt 16.78 öre per kg. fritt truppförbandets kasern. Enligt arméfördelningschefens uppfattning skulle för erhållande av en jämförelse mellan dessa anbud icke blott till förstnämnda pris läggas kostnaden för varans transport till kasernen, vilken beräknades till 0.52 öre per kg., utan även räknas med militär handräckning för varans emottagande och uppläggande i förråd inom kasernen — en handräckning, som enligt arméfördelningschefens uppfattning skulle helt inbesparas vid leverans enligt leveranssättet fritt truppförbandets kasern. Med hänsyn till nu nämnda omständigheter och då enligt kungl. brevet den 20 augusti 1926 angående fullgörande av leveranser för kronans räkning behovet av militär handräckning skulle i möjligaste mån begränsas, hade det av Aktiebolaget John A. Fors avgivna anbudet av arméfördelningschefen bedömts vara för kronan fördelaktigast. På grund härav hade ovannämnda förfrågan till bolaget, om detsamma vore villigt åtaga sig vissa delar av leveransen, jämväl fått omfatta den för Skånska husarregementet avsedda kvantiteten.

De grunder, efter vilka av arméfördelningschefen anstälts jämförelse mellan ifrågavarande två anbud, torde utgå från en annan innebörd av leveranssättet fritt kasern än den allmänt vedertagna. Enligt allmänna bestämmelser för handeln med spannmål och fodervaror, utfärdade av Sveriges skiljenämnd för spannmåls- och foderämnesshandeln och godkända av Stockholms handelskammare, innebure leverans »fritt vid magasin» att säljaren levererade varan vid angivet magasin och att köparen betalade de kostnader, som kunde uppstå för varans intagning i magasin. Vid förfrågan vid ett par truppförband hade militieombudsmannen även inhämtat, att om avtal träffades om leverans fritt kasern eller dylikt, säljarens förpliktelse icke utan att han därtill särskilt förbundit sig ansåges omfatta varans intagande och uppläggande i vederbörligt magasin. Det hade även, vad förevarande fall anginge, på militieombudsmannens förfrågan blivit upplyst, att vid leverans av ifrågavarande parti havre handräckning för varans intagning i magasin icke bekostats av säljaren utan kostnadsfritt för denne tillhandahållits av truppförbandet.

Vid sådant förhållande hade vid jämförelse mellan ifrågavarande två

anbud, såvitt angick den för Skånska husarregementet avsedda kvantiteten, det av Aktiebolaget C. M. Isakson avgivna, vilket med tillägg av beräknad transportkostnad stannade å det lägsta beloppet, bort bedömas såsom för staten fördelaktigast. Erbjudande om erhållande av denna leverans hade därför, åtminstone i första hand, bort framställas till Aktiebolaget C. M. Isakson och icke till Aktiebolaget John A. Fors. Den omständigheten att så icke förfarits hade militieombudsmannen emellertid — med avseende dels därå att arméfördelningschefens antagande om leveranssättens innebörd även omfattats av fördelningsintendenten dels ock å det förhållandet att det icke vore uteslutet, att den jämförelsevis mindre betydande kostnadsökning, som uppkommit genom överlämnandet till Aktiebolaget John A. Fors i stället för Aktiebolaget C. M. Isakson av ifrågavarande leverans, kunde hava uppvägts av någon fördel beträffande de övriga större kvantiteter, som Aktiebolaget John A. Fors åtagit sig leverera till Hässleholm och Kristianstad — ansett icke böra föranleda annan åtgärd från militieombudsmannens sida än ett uttalande av ovannämnda uppfattning.

Med hänsyn till den ansvarighet i fråga om handläggning av upphandlingsärenden, som jämlikt gällande bestämmelser åvilade fördelningsintendenten, anhöll militieombudsmannen slutligen, att fördelningsintendenten måtte genom arméfördelningschefens försorg erhålla del av skrivelens innehåll.

Framställningar till Konungen.

1. Angående kommendering av musikpersonal vid krigsmakten till utförande av harmonimusik för allmänheten m. m.

Ämbetsberättelsen till 1917 års riksdag innehåller (sid. 290 ff.) redogörelse för en av militieombudsmannen till Konungen avlåten framställning i detta ämne. I denna framställning hade militieombudsmannen uttryckt önskvärdheten dels av att allmänna bestämmelser funnes, reglerande den omfattning, i vilken militär musikkår kunde givas frihet från militär tjänstgöring för åtagande av civilt engagement, dels ock av att sådana bestämmelser funnes angående dylik personals tjänstgöring, att därav tydligt framginge, huruvida militär chef vore berättigad att kommendera underlydande musikpersonal till utförande av konserter å allmän plats.

* * *

Den 2 december 1927 har Kungl. Maj:t bemyndigat chefen för försvarsdepartementet att tillkalla högst tre utredningsmän för att inom departementet biträda med verkställande av utredning rörande övertalig militär musikpersonals utnyttjande i det allmänna kulturlivets tjänst. Dessa utredningsmän skola därjämte avgiva yttrande och förslag med anledning av militieombudsmannens förenämnda skrivelse.

2. Ifrågasatta bestämmelser i reglemente för Sveriges frivilliga motorbåtskår.

Såsom framgår av ämbetsberättelsen till 1917 års riksdag (sid. 351 f.) hade militieombudsmannen i underdånig skrivelse den 16 december 1916 framställt vissa önskemål beträffande reglementet för Sveriges frivilliga motorbåtskår. Under erinran om att det i 1915 års reglemente för ifråga-

varande kår stadgades, att drivmedel för motorbåtarna tillhandahölles eller bekostades av kronan endast under krigstjänstgöring och vid sådan fredstjänstgöring, vartill medlem av kåren skriftligen förbundit sig, hade militieombudsmannen i skrivelsen framhållit, att det icke syntes vara obilligt, att kronan tillhandhölle eller bekostade drivmedel jämväl vid de färder till och från samt inom tjänstgöringsområdet, som kårmedlem för sin utbildning företoge mellan de obligatoriska övningarna, eller att erforderliga drivmedel för sådana färder åtminstone tillhandahölles av kronan till självkostnadspris. Vidare hade militieombudsmannen framhållit lämpligheten av att särskilda kompetensprov uppställdes för erhållande av den tjänsteställning, som kårmedlemmarna ägde under tjänstgöring inom kåren. Slutligen hade militieombudsmannen uttalat sig om önskvärdheten av att kårmedlemmarnas motorbåtar vore av en enhetlig typ eller att endast ett fåtal typer förekomme.

* * *

Den 22 oktober 1927 har Kungl. Maj:t fastställt nytt reglemente för Sveriges frivilliga motorbåtskår. Samtidigt har Kungl. Maj:t i brev till marinförvaltningen meddelat bestämmelser angående ersättning för tjänstgöring vid motorbåtskåren.

I detta reglemente och nyssnämnda kungl. brev hava de av militieombudsmannen framställda synpunkterna delvis vunnit beaktande.

Föreskrifter hava lämnats, att driv- och smörjmedel skola tillhandahållas eller ersättas av kronan till självkostnadspris ej blott vid krigstjänstgöring samt den fredstjänstgöring, vartill medlem skriftligen förbundit sig (obligatorisk fredstjänstgöring) utan även vid den fredstjänstgöring, vartill medlem eljest förklarar sig villig (frivillig fredstjänstgöring).

Vidare har stadgats, att den, som vill antagas såsom aktiv medlem av kategori A, skall finnas för tjänstgöring vid kåren lämplig ävensom att nyintagen aktiv medlem av denna kategori skall inträda i kåren såsom aspirant och att han i mån av avlagda kunskapsprov samt uppfyllda särskilt stadgade villkor kan tilldelas tjänsteställning inom kåren såsom underlöjtnant, löjtnant eller kapten.

3. Angående verkställigheten av arreststraff, som skall skärpas med hårt nattläger.

Ämbetsberättelsen till 1927 års riksdag innehåller (sid. 134 ff.) redogörelse för en av militieombudsmannen den 23 oktober 1926 avlåten framställning i förevarande ämne. I framställningen uttalades önskvärdheten av att i § 34 militär bestraffningsförfordning infördes ett tilläggsstadgande

av innehåll att den, som underginge arreststraff, skärpt med hårt nattläger, skulle, där ej på grund av de förhållanden, under vilka straffet verkställdes, hinder därför mötte, erhålla nattläger å en i arresten anbragt eller för natten insatt träbrits.

* * *

Genom kungörelse den 11 februari 1927 (nr 31) har Kungl. Maj:t funnit gott förordna, att § 34 i förordningen den 17 december 1915 om vad som bör iakttagas vid tillämpningen av vissa till krigslagstiftningen hörande bestämmelser (militär bestraffningsförordning) skall i nedan angivna del hava följande ändrade lydelse:

§ 34.

Arrestant må — — — olämpligt.

Den, som undergår arreststraff med hårt nattläger, skall, där ej på grund av de förhållanden, under vilka straffet verkställs, hinder därför möter, erhålla nattläger å en i arresten anbragt eller för natten insatt träbrits.

Sängkläder få — — — utdelad.

Den, som — — — manskapet.

Friskt dricksvatten — — — arrestant.

4. Angående radio- och ballongkompaniernas förläggning vid Lilla Frösunda.

På sätt framgår av ämbetsberättelsen till 1927 års riksdag (sid. 159 ff.) framställde tjänstförrättande militieombudsmannen i underdånig skrivelse den 25 augusti 1926 vissa erinringar beträffande förläggningslokalerna vid de å Lilla Frösunda förlagda radio- och ballongkompanierna.

* * *

Kungl. Maj:t har den 8 juli 1927 anvisat ett belopp av 20,000 kronor till uppförande av en matsalsbyggnad vid Fälttelegrafkårens förläggning å Frösunda.

Vidare har Kungl. Maj:t genom beslut den 17 september 1927 lämnat arméförvaltningens fortifikationsdepartement bemyndigande att uppföra en ny barack å Frösunda för Fälttelegrafkåren för en kostnad av 64,000 kronor.

Genom uppförande av dessa byggnader torde de av tjänstförrättande militieombudsmannen påpekade olägenheterna beträffande förläggningsförhållandena å nämnda plats bliva i huvudsak avhjälpta.

5. Angående fri sjukvård m. m. åt vissa befattningshavare vid armén och marinen.

Ämbetsberättelsen till 1927 års riksdag innehåller (sid. 162 ff.) redogörelse för en av militieombudsmannen den 3 juni 1926 till Konungen avlåten framställning i detta ämne. I militieombudsmannens skrivelse, vilken var föranledd av klagomål, som inkommit till militieombudsmannen från en löjtnant i Hallands regementes reserv, hemställdes, att gällande bestämmelser om avlöningsförmåner för den å icke aktiv stat anställda personalen vid armén och marinen måtte kompletteras, så att nämnda personal, då behov därav föreläge, erhöle rätt till fri sjukvård även efter tjänstgöringens slut i huvudsaklig överensstämmelse med de för värnpliktiga och volontärer i detta hänseende gällande föreskrifter. Då med hänsyn till ordalydelsen av gällande bestämmelser om denna personals avlöningsförmåner tveksamhet yppats, huruvida densamma ägde uppbära avlöning under sjukdom, som inträffade under tjänstgöring, hemställde militieombudsmannen tillika, att bestämmelserna i detta ämne måtte förtydligas.

Berörda skrivelse blev av Kungl. Maj:t handlagd i sammanhang med frågan om reglering av reservpersonalens avlönings- och pensionsförmåner, vilken reglering ägde samband med den nya försvarsorganisationens antagande.

Vid framläggande av proposition i ämnet till 1927 års riksdag yttrade chefen för försvarsdepartementet beträffande den förra av de i militieombudsmannens framställning berörda frågorna följande (prop. nr 227, sid. 9): Såväl särskilt tillkallade sakkunniga som riksdagens militieombudsman hade väckt förslag om att bereda till tjänstgöring inkallad reservpersonal, som vid tiden för tjänstgöringens upphörande åtnjöte vård å sjukvårdsanstalt, rätt till fortsatt fri sjukvård m. m. under viss tid efter tjänstgöringens slut. Härvid hade, bland annat, erinrats om att fast anställt manskap och värnpliktiga i dylikt fall ägde åtnjuta fri sjukvård och fria läkemedel, till dess de bleve till hälsan så återställda, att de kunde utskrivras från sjukvårdsanstalten, dock högst under ett år efter anställningens eller tjänstgöringens upphörande. För sin del funne departementschefen sig väl kunna förorda, att ifrågavarande förmån bereddades åt i reserven anställt underbefäl. Men däremot ansåge departementschefen det ej vara av förhållandena motiverat att utsträcka denna förmån, vilken icke tillkomme officerare och underofficerare på aktiv stat, till sådan personal i reserven. I fråga om rätten till fri sjukvård och dylikt torde sistnämnda personal alltså böra i allo likställas med motsvarande aktiva personal.

Beträffande den andra av de i militieombudsmannens skrivelse berörda frågorna, rätten till avlöning under en under tjänstgöringen inträffad

sjukdom, anförde departementschefen (prop. nr 227, sid. 9), att det syntes departementschefen uppenbart, att behov föreläge av bestämmelser, huru med lönen skulle förhållas vid tjänstledighet eller av sjukdom härrörande förhinder att delta i pågående tjänstgöring. Departementschefen framlade därför förslag till vissa grunder i fråga om rätten till avlöning under nämnda förhållanden.

De av departementschefen förordade grunderna för avlöning till reservpersonalen blevo av riksdagen godkända (riksdagens skrivelse nr 236).

* * *

Kungl. Maj:t har därefter den 23 september 1927, i överensstämmelse med riksdagens beslut, utfärdat nya förordningar *dels* angående befäl och civilmilitär personal i arméns reserver (nr 364), *dels* angående befäl i flottans reserv (nr 365), *dels ock* angående befäl i kustartilleriets reserv (nr 366).

I förstnämnda förordning hava intagits bl. a. följande bestämmelser:

§ 26.

1. Personal i reserven äger under tjänstgöring åtnjuta lön icke blott för den tid, varunder vederbörande deltagar i tjänstgöringen, in- och uttryckningsdagar inräknade, utan även *dels* enligt de för motsvarande personal på aktiv stat gällande grunder vid förhinder att delta i tjänstgöringen på grund av olycksfall i tjänsten, *dels ock* vid förhinder att delta i tjänstgöringen på grund av sjukdom, som ej orsakats av dylikt olycksfall, och vid tjänstledighet av annan anledning under sammanlagt högst $\frac{1}{10}$ av tjänstgöringstiden, med skyldighet för vederbörande att, där Kungl. Maj:t ej finner skäl medgiva annat, för tid härutöver å lönen vidkännas tjänstledighetsavdrag enligt de för motsvarande beställningshavare på aktiv stat gällande grunder.

2. Därest underbefäl eller civilmilitär person av underbefäls tjänsteklass under tjänstgöring intages å sjukvårdsanstalt och där åtnjuter vård, då tiden för tjänstgöringen utgår, skall vederbörande fortfarande åtnjuta fri sådan vård och naturaportion enligt de för motsvarande personal på aktiv stat gällande grunder.

I de ovannämnda förordningarna angående befäl i flottans reserv och angående befäl i kustartilleriets reserv hava motsvarande bestämmelser intagits.

6. Angående åtgärder med anledning av viss oriktig tillämpning av gällande bestämmelser om avskedspremier m. m.

På sätt framgår av ämbetsberättelsen till 1927 års riksdag (sid. 167 ff.), gjorde militieombudsmannen i skrivelse till Konungen den 29 december 1926 vissa erinringar mot det sätt, varpå gällande bestämmelser rörande

utbetalning av avskedspremier till fast anställt manskap vid åtskilliga truppförband tillämpats. I skrivelsen framhöll militieombudsmannen bland annat följande. Med anledning av en till militieombudsmannen inkommen anmälan med avseende å det sätt, på vilket gällande bestämmelser om avskedspremier till avgånget underbefäl tillämpades vid Jämtlands fältjägerregemente samt vissa av riksräkenskapsverkets revisionsbyrå framställda anmärkningar mot ett flertal vid Hälsinge regemente verkställda utbetalningar av avskedspremier till furirer vid regementet, hade av militieombudsmannen verkställts en undersökning rörande tillämpningen av ifrågasatt bestämmelser vid arméns och kustartilleriets samtliga truppförband samt flottans stationer, vilken undersökning omfattat åren 1921—1925. Denna undersökning hade givit vid handen, att i ett flertal fall underbefäl fått uppbära avskedspremie, oaktat vederbörande omedelbart efter eller i nära samband med avskedet återinträtt i tjänst vid krigsmakten. Till förebyggande av en dylik oriktig tillämpning av bestämmelserna om avskedspremier hemställde militieombudsmannen, att dessa måtte skärpas.

I sammanhang härmed ifrågasatte militieombudsmannen tillika vissa jämkningar i villkoren för åtnjutande av avskedspremie, varigenom ökad överensstämmelse skulle vinnas mellan arméns och marinens hithörande föreskrifter.

* * *

Kungl. Maj:t har med anledning av denna framställning i brev till arméförvaltningens civila departement den 13 oktober 1927 funnit gott förordna, att avskedspremie enligt gällande bestämmelser finge utgå allenast till underbefäl, som avginge från beställning på stat utan att erhålla anställning vid samma eller annan avdelning av krigsmakten eller civilanställning i statens tjänst, samt att utbetalning av premie icke finge äga rum, innan dels vederbörande utbetalande myndighet förvissat sig om att återanställning vid samma truppförband, respektive flottans sjömanskår icke ägt rum, dels ock den ur tjänst avgångne avgivit skriftlig försäkran, att han icke sökt eller vunnit vare sig anställning vid annan del av krigsmakten eller civilanställning i statens tjänst. Vad militieombudsmannen i övrigt anfört beträffande villkoren för åtnjutande av avskedspremie ville Kungl. Maj:t framdeles taga under omprövning.

7. Viss ifrågasatt ändring i 210 § strafflagen för krigsmakten.

Härom avlät militieombudsmannen den 22 februari 1927 följande framställning till konungen:

»Under en av mig i sammanhang med inspektion vid flottans station i Karlskrona den 21 september 1926 företagen granskning av anteckningsboken för tillrättavisningar vid tredje beväringsskompaniet anmärktes föl-

jande. I anteckningsboken hade införts, att en värnpliktig vid kompaniet den 19 augusti 1926 av sekonden å pansarskeppet Tapperheten för viss angiven förseelse tilldelats tillrättavisning med 30 dagars vägran av landpermission, varjämte inom parentes anmärkts följande: »Avtjänat 8 dagar ombord och 15 dagar i land.»

Med anledning härav anmodade jag i skrivelse den 5 oktober 1926 stationsbefälhavaren vid flottans station i Karlskrona att infordra och till mig inkomma med yttrande från vederbörande kompanichef.

I ett den 30 oktober 1926 avgivet yttrande anförde kaptenen N. Unnérus, vilken vid tiden ifråga tjänstgjort såsom chef för tredje bevaringskompaniet, följande. Sekonden å pansarskeppet Tapperheten hade genom skrivelse den 20 augusti 1926 meddelat, att den ifrågavarande värnpliktige av honom tillrättavisats med 30 dagars permissionsförbud, varav 8 dagar skulle vid den värnpliktiges avpollettering från fartyget samma dag anses vara avtjänade. Med den ifrågavarande värnpliktige hade förfarits i enlighet med praxis å Karlskrona station eller på enahanda sätt som alltid då permissionsförbud efter avpollettering skulle fortsättas att avtjänas i land, men som maximiantal dagar för permissionsförbud i land utgjorde 15, hade flera dagar icke kunnat tillmätas den värnpliktige efter hans ilandkommendering. Anteckningen i anteckningsboken vore avsedd att tjäna kårchefen till upplysning, varför icke ådömda 30 dagar i sin helhet avtjänats.

Sedan jag av stationsbefälhavaren vid flottans station i Karlskrona begärt utlåtande i anledning av vad vederbörande kompanichef i sitt nyss återgivna yttrande anført, inkom från stationsbefälhavaren konteramiralen friherre C. Sparre den 27 december 1926 dylikt utlåtande. Vid utlåtandet funnos fogade dels ett av chefen för underofficers- och sjömanskårerna i Karlskrona kommandören Björn Holmgren den 18 december 1926 avgivet yttrande dels ock ett av samtliga kompanichefer vid stationen den 10 i samma månad avgivet gemensamt yttrande.

Kompanicheferna anförde i sitt yttrande. I instruktionen för expeditionstjänsten vid sjömanskårens kompanier i Karlskrona av den 17 september 1925 finnes icke några bestämmelser, huru förfaras skulle med från fartyg till stationen avpolletterad personal, som ombord å fartyget ålagts viss tids vägran av landpermission. I dessförinnan gällande instruktion av den 26 juli 1916 finnes däremot i § 12 mom. 6 c) följande bestämmelse: »Från fartyg avpolletterad med mer än 15 dagars vägran av landpermission må icke i land avtjänas mer än 15 dagars kasernförbud.» I enlighet härmed hade således en man, som ombord ålagts exempelvis 30 dagars vägran av landpermission och av dessa avtjänat exempelvis 8 dagar efter det han kommit i land avtjänat 15 dagars kasernförbud. Vad som sålunda förr gällt såsom föreskrift hade numera tillämpats såsom praxis, framkommen av denna äldre föreskrift, enär nya bestämmelser saknades.

Enligt vad kompanicheferna hade sig bekant, förefores vid Stockholms station i liknande fall på det sätt, att återstående antal dagar permissionsförbud beräknades motsvara halva antalet dagar kasernförbud. Emellertid syntes båda förfaringssätten hava tillkommit såsom en omdömesåtgärd, enär föreskrifter saknades i militär bestraffningsförordning. Kompanicheferna ville därför föreslå, att § 42 i denna förordning snarast försåges med nödiga föreskrifter härutinnan, avseende jämväl det fall, då kasernförbuden kommenderades ombord å fartyg.

Chefen för underofficers- och sjömanskårerna kommandören Holmgren anförde i sitt yttrande: 210 § i strafflagen för krigsmakten angåve fyra olika korrektiver, som i stället för disciplinär bestraffning finge användas såsom tillrättavisning för mindre förseelser och fel mot militär tukt och ordning. För att särskilja deras olika väsensart vore de i lagen rubricerade under a), b), c) och d). Under b) upptoges vägran, ombord å fartyg, av landpermission och under d) förbud att vistas utom kasernområdet. Även om dessa båda korrektivers reella innebörd vore en inskränkning i vederbörandes rätt att själv förfoga över sin fritid, måste de sålunda betraktas såsom två olika former för tillrättavisning, av vilka den ena skulle tillämpas endast ombord. Enligt kårchefens uppfattning kunde därför på tillrättavisning under b) icke tillämpas § 42 i militär bestraffningsförordning, när förutsättningen för denna paragraf uppstått därigenom att den felande flyttats från tjänstgöring ombord till tjänstgöring i land. Åt denna sin tolkning hade kommandören Holmgren under början av sin tjänstgöring såsom kårchef givit kompanicheferna muntligt uttryck. Emellertid hade sedan dess täta ombyten av kompanichefer ägt rum och de nuvarande, av vilka tre nyligen tillhört Stockholms station, hade, enligt vad av deras yttrande framginge, tolkat föreskrifterna annorlunda. Kårchefens ovannämnda tolkning hade i anledning av förevarande ärende ånyo delgivits samtliga kompanichefer muntligen i avvaktan på militieombudsmannens resolution i föreliggande fråga. I detta sammanhang ansåge sig kårchefen böra framhålla, att det ur disciplinär synpunkt icke vore lyckligt, att en ombord meddelad tillrättavisning, innefattande vägran av landpermission, icke av en befälhavare i land kunde bringas i verkställighet under form av förbud att vistas utom kasernområdet. Häri- genom bleve i många fall det med tillrättavisningen avsedda syftet förfelat. Tillrättavisningens form borde om möjligt stå i samband med förseelsens beskaffenhet. Sålunda borde en krigsman, som i samband med landpermission beginge mindre förseelse, tillrättavisas genom vägran av landpermission, liksom mindre förseelser i samband med förrättad tjänst i många fall borde tillrättavisas genom handräckningsarbete. Det vore också uppenbart, att en tillrättavisning borde verkställas, eljest bleve dess innebörd i själva verket blott en varning, d. v. s. en annan art av tillrättavisning än den, som avsetts. Om en befälhavare ombord nödgades tillrättavisa en krigsman, som omedelbart skulle från fartyget avgå till

tjänstgöring i land, måste han sålunda i många fall antingen tilldela en tillrättavisning, som i sin form icke anslöte sig till förseelsen, eller också en tillrättavisning, som icke alls eller endast delvis komme att verkställas. Intetdera vore tillfredsställande. På grund härav syntes § 42 i militär bestraffningsförfordning böra erhålla följande tillägg: »Härvid må vägran av landpermission verkställas såsom förbud att vistas utom kasernområde eller tvärtom».

Stationsbefälhavaren konteramiralen Sparre anförde i sitt utlåtande. Det sätt, på vilket kompanichefen i land verkställt den ombord ålagda tillrättavisningen saknade enligt stationsbefälhavarens åsikt stöd såväl i strafflagen för krigsmakten som i militär bestraffningsförfordning. Alldenstund ärendet legat under militieombudsmannens behandling, hade stationsbefälhavaren emellertid icke ansett sig böra vidtaga annan åtgärd, än att han med anledning av den ursprungliga remissen anmodat chefen för underofficers- och sjömanskårerna att meddela kompanicheferna erforderliga föreskrifter till förebyggande av ett upprepande. I sak anslöte sig stationsbefälhavaren till kårchefens uppfattning att gällande bestämmelser i denna fråga vore ofullständiga och att en ombord ålagd tillrättavisning av förevarande slag borde kunna verkställas efter förflyttning till tjänstgöring i land och vice versa. Då emellertid den sjökommenderade icke i samma utsträckning som den landkommenderade hade tillfälle till permission, varigenom de båda tillrättavisningsarterna, ehuru i övrigt av samma innebörd, dock icke bleve lika effektiva vid tillämpning i land som vid tillämpning ombord, borde förvandling eller evalvering ske efter samma grunder, som redan funnit uttryck i strafflagen för krigsmakten § 210 b) och d). Den princip, som där hade följts, innebure, att landpermissionsförbud borde beräknas till dubbla tiden av kasernförbud. På grund härav syntes det av kårchefen föreslagna tillägget till § 42 i militär bestraffningsförfordning böra erhålla följande lydelse: »Härvid skall en dags förbud att vistas utom kasernområde jämsställas med två dagars vägran av landpermission; skolande vid delning uppkommen halv dag räknas som hel.»

I skrivelse den 31 december 1926 till stationsbefälhavaren vid flottans station i Stockholm anhöll jag om upplysning angående den praxis, som vid stationen tillämpades i de fall, då meddelad vägran av landpermission under viss tid på grund av ändrad tjänstgöring icke kunde tillfullo verkställas, ävensom om utlåtande över det av stationsbefälhavaren vid flottans station i Karlskrona framställda förslaget om tillägg till § 42 i militär bestraffningsförfordning. Med anledning härav överlämnade stationsbefälhavaren vid flottans station i Stockholm konteramiralen C. F. Riben med skrivelse den 18 januari 1927, såsom upplysning angående nämnda praxis, ett av chefen för underofficers- och sjömanskårerna i Stockholm kommandören A. Hägg den 17 i samma månad avgivet yttrande. I detta anförde kårchefen följande. Vid Stockholms station tillämpades den principen vid förflyttning till tjänstgöring i land, att hälften av antalet dagar av ålagt

permissionsförbud räknades samt att, om därvid halv dag uppkomme, denna bortföle. Strafflagen för krigsmakten § 210 gäve enligt kårchefens uppfattning stöd för detta tillvägagångssätt och torde formuleringen av denna paragraf hava gjorts med tanke på att endast halva antalet permissionsdagar vore effektiva ombord. I övrigt bitädde kårchefen den av stationsbefälhavaren vid flottans station i Karlskrona uttalade åsikten; dock borde vid delning uppkommen halv dag frånräknas, för vilket förhållande stöd funnes i de i strafflagen för krigsmakten § 35 meddelade bestämmelser om förvandling av straff.

Stationsbefälhavaren vid flottans station i Stockholm uttalade i sin ovannämnda skrivelse, att han för egen del gillade det i nyssnämnda ytt-
rande omförmälda tillvägagångssättet samt att han tillstyrkte stationsbefälhavarens i Karlskrona förslag till tillägg till § 42 i militär bestraffningsföreskrift, dock med den ändring som av chefen för underofficers- och sjömanskårerna i Stockholm föreslagits.

I 210 § strafflagen för krigsmakten stadgas följande:

»För mindre förseelser och fel mot militär tukt och ordning, må på sätt och i den ordning av Konungen närmare förordnas, i stället för disciplinär bestraffning såsom tillrättavisning användas:

a) varning, meddelad enskilt eller i närvaro av några den felaktiges överordnade eller med honom likställda;

b) vägran, ombord å fartyg, av landpermission för viss bestämd tid, högst trettio dagar, eller för högst sex landpermissionsdagar;

samt, för manskap dessutom:

c) åläggande för visst antal gånger, högst sex, eller för viss bestämd tid, högst femton dagar, att utom vanlig ordning förrätta handräkningsarbeten;

d) förbud att under viss bestämd tid, högst femton dagar, vistas utom kasernområde, läger eller däremot svarande område eller åt kompani eller likställt truppförband upplåten del av dylikt område.

Tillrättavisning, varom nu är sagt, må ej användas av mer än ett slag för samma förseelse eller fel, ej heller tillrättavisning, varom i c) förmäles, i något fall så användas, att genom överansträngning eller annan orsak men för den felaktiges hälsa och tjänstbarhet därav kommer.

Om tillrättavisningar, som få användas för barn, vilka ej fyllt femton år, därom förordnar Konungen.»

I § 42 i militär bestraffningsföreskrift föreskrives. »Därest någon, sedan tillrättavisning tilldelats honom, men innan den hunnit till fulla verkställas, ställes under annan befälhavare, skall tillrättavisningen, såvida dess beskaffenhet det tillåter, i den mån den icke blivit verkställd, bringas till verkställighet genom sistnämnda befälhavares försorg, vilken för detta ändamål skall erhålla uppgift om förhållandet.»

Jag delar den av chefen för underofficers- och sjömanskårerna i Karlskrona uttalade och av stationsbefälhavaren därstädes biträdda uppfattningen att vägran av landpermission och förbud att vistas utom kasernområde eller viss del därav enligt strafflagen för krigsmakten äro att anse såsom två olika slag av tillrättavisningar. Att så är fallet torde otvetydigt framgå såväl av formuleringen av ifrågavarande lagrum (210 §), vari nämnda tillrättavisningsformer upptagas under olika bokstavsbe-teckningar, som ock av förarbetena till strafflagen för krigsmakten. Redan i det av 1901 års krigslagstiftningskommitté år 1905 avgivna förslaget till strafflag för krigsmakten hade nämnda tillrättavisningsformer upptagits såsom två olika slags tillrättavisningar och på samma sätt upptagas de i de förslag till ny strafflag för krigsmakten, som sedermera remitterades till lagrådet och förelades riksdagen. Om således ifrågavarande tillrättavisningsformer måste anses såsom tillrättavisningar av olika slag, följer av det i andra stycket av 210 § stadgade förbudet mot användande av mer än ett slag av tillrättavisning för samma förseelse, att den, som för en begången förseelse blivit ålagd tillrättavisning av någotdera slaget, icke lagligen kan, fastän nämnda tillrättavisning icke blivit tillfullo verkställd, åläggas att undergå tillrättavisning av annat slag i stället för den del av förstnämnda tillrättavisning, som icke blivit verkställd.

Jag anser således, att strafflagen för krigsmakten icke giver stöd för vare sig den förvandling från landpermissionsförbud till kasernförbud, som i det anmärkta fallet vid tredje beväringsskompaniet i Karlskrona förekommit, eller det förfaringssätt, som för närvarande tillämpas vid flottans station i Stockholm.

Det lär emellertid inte kunna förnekas, att den innebörd, som gällande lag i nu förevarande hänseende måste anses äga, i vissa fall kan framstå såsom mindre ändamålsenlig. I 210 § strafflagen för krigsmakten angivas olika tillrättavisningsformer, bestående — bortsett från varning — antingen i en viss inskränkning i fråga om platsen för vistelse under fritid eller i extra handräckningsarbete. Såsom av förarbetena till lagen framgår, hava dessa olika former tillkommit för att vederbörande befälhavare skall hava tillgång till rättelsemedel, som — utan att vara straff — dock utgöra en lämplig reaktion mot begångna förseelser. Det torde därför vara av vikt, att reglerna angående tillrättavisningar äro sådana, att användbarheten av detta lindrigare rättelsemedel icke försvåras. Såsom chefen för underofficers- och sjömanskårerna i Karlskrona framhållit, kunna emellertid vissa svårigheter uppstå för användande av det lämpligaste slaget av tillrättavisning i sådana fall, då den felande beräknas byta tjänstgöring, d. v. s. övergå från sjötjänst till tjänstgöring i land eller vice versa, innan tillrättavisningen kan hinna bliva verkställd. Vederbörande chef kan i dylika fall bliva ställd inför valet mellan en tillrättavisning, som icke ansluter sig till förseelsens art, eller en tillrättavisning, som han vet icke kan bliva verkställd eller endast delvis verkställd. Detta är uppenbarligen icke lämpligt.

Möjlighet synes därför böra beredas för att en under form av landpermissionsförbud meddelad tillrättavisning till en icke verkställd del må kunna övergå till kasernförbud och vice versa. Då emellertid det hinder, som för närvarande förefinnes för tillämpning av ett dylikt förfaringsätt, ligger i ovan anförda bestämmelse i 210 § strafflagen för krigsmakten att tillrättavisning ej må användas av mer än ett slag för samma förseelse, lär det icke låta sig göra att, såsom stationsbefälhavarna föreslagit, möjliggöra nämnda förfaringsätt genom ändring endast i militär bestraffningsförordning. En ändring i strafflagen för krigsmakten torde för ändamålet krävas, vilket lämpligast synes kunna ske genom införande av ett tillägg till nyssnämnda bestämmelse i 210 §. Det synes emellertid knappast vara erforderligt att i lagen fastslå de grunder, efter vilka en övergång från den ena tillrättavisningsformen till den andra skall ske, utan torde denna fråga kunna överlämnas till Konungens avgörande och således lösas genom bestämmelser i militär bestraffningsförordning.

I fråga om dessa grunder har av stationsbefälhavaren i Karlskrona föreslagits, att en dags förbud att vistas utom kasernområde borde jämföras med två dagars vägran av landpermission, varvid uppkommen halv dag borde räknas såsom hel. Stationsbefälhavaren i Stockholm har biträtt detta förslag, dock med en av chefen för underofficers- och sjömanskårerna i Stockholm föreslagen ändring: nämligen att vid delning uppkommen halv dag borde bortfalla. För min del finner jag det kunna ifrågasättas, om dessa grunder böra gälla såsom en ovillkorlig föreskrift. Det är visserligen sant, att den högsta tid, för vilken landpermissionsförbud får meddelas, är dubbelt så lång som maximitiden för kasernförbud och att grunden härtill torde vara att söka i den omständigheten att ett landpermissionsförbud icke kan beräknas vara effektivt under hela den tid det gäller. Emellertid kan det i det särskilda fallet förhålla sig så, att ett landpermissionsförbud är effektivt endast under ett visst antal dagar å rad och att dessa dagar infalla just inom den del av tillrättavisningens giltighetstid, under vilken denna blivit verkställd. I sådant fall kan en övergång från den ena tillrättavisningsformen till den andra innebära en skärpning i förhållande till vad som skulle gällt, därest tillrättavisningen kvarstått oförändrad. Med hänsyn härtill och då möjlighet även torde böra finnas att övergå från kasernförbud till vägran av landpermission för ett visst antal landpermissionsdagar och vice versa, torde det vara riktigast att icke fastslå en viss förvandlingstariiff utan att det överlämnas till den befälhavare, under vilken den nya tjänstgöringen äger rum, att efter vad som prövas skäligt bestämma, huruvida tillrättavisningen till icke verkställd del skall verkställas under annan form och i så fall under vilken tid detta skall ske, dock att därvid icke bör få tillämpas strängare grunder än de av stationsbefälhavaren i Stockholm angivna, kompletterade med de motsvarande bestämmelser, som erfordras, därest det anses lämpligt att

även möjliggöra övergång från vägran av landpermission för ett visst antal landpermissionsdagar till kasernförbud och vice versa.

I syfte att ovan framställda förslag må komma under övervägande vid den revision av strafflagen för krigsmakten, som kan komma till stånd, får jag, med stöd av 16 § i den för militieombudsmannen gällande instruktion, härmed för Eders Kungl. Maj:t anmäla detta ärende till den åtgärd, Eders Kungl. Maj:t må finna omständigheterna föranleda.»

8. Angående avkunnande av straffbeslut i disciplinmål.

Den 26 oktober 1927 avlät militieombudsmannen en skrivelse till Konungen av följande innehåll:

»I 61 § av lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes den 23 oktober 1914 stadgas, bland annat, följande.

'Den ledamot i rätten, som har att föra protokollet, skall uppsätta rättsens beslut samt, sedan detta justerats och avkunnats för parterna, expediera detsamma.

Sedan slutligt utslag avkunnats rörande någon, som tillhör krigsmakten, skall ett exemplar därav ofördröjligen tillsändas den tilltalades befälhavare.'

Av detta stadgande framgår, att utslag, som av krigsdomstol meddelas, skall för parterna 'avkunnas', varmed givetvis förstås, att detsamma skall muntligen uppläsa för parterna vid rättens sammanträde.

Beslut, varigenom befälhavare ålägger disciplinstraff, meddelas icke på samma sätt. Bestämmelser angående handläggningen av disciplinmål givas i 18 kap. av strafflagen för krigsmakten. I 202 § föreskrives, huru angivelse skall ske och förhör hållas. I 203 § föreskrives, att innan disciplinstraff ålägges yttrande av vederbörande auditör skall, utom i visst angivet undantagsfall, inhämtas. I 204 § meddelas i vilka fall befälhavaren har att hänskjuta målet till krigsrätt eller låta detsamma förfalla, varjämte i 205 och 206 §§ meddelas vissa regler i fråga om straffets utmätande. I 19 kap., innefattande 207 och 208 §§, meddelas bestämmelser om verkställighet av disciplinstraff. 207 § innehåller den huvudregeln, att disciplinstraff, som blivit ålagt av befälhavare, skall, där så kan ske, genast verkställas. I 208 § stadgas, bland annat, följande.

'Innan i disciplinmål ålagd bestraffning verkställs, skall befälhavaren eller den hans ställe företräder, antingen offentligen eller genom skriftliga order, meddela den straffskyldige underrättelse om orsaken till bestraffningen och om dennas beskaffenhet, så ock om vad den straffskyldige har att iakttaga, i händelse han med beslutet om bestraffningen icke åtnöjes.'

Av sistnämnda stadgande framgår, att ett utav militär befälhavare meddelat straffbeslut icke behöver för vederbörande avkunnas. Det är tillräckligt, att den bestraffade får 'underrättelse om orsaken till bestraff-

ningen och om dennas beskaffenhet'. Det kan ifrågasättas om detta är fullt tillfredsställande.

Handläggningen av ett disciplinmål skall enligt de i strafflagen för krigsmakten meddelade stadganden försiggå under former, som i åtskilliga hänseenden påminna om den allmänna processen och den, som äger rum inför krigsdomstol, även om dessa former givetvis enligt sakens natur äro enklare. Utredning om förseelsen och de närmare omständigheterna därvid skall ske vid förhör. Vid förhöret skall eventuell målsägare, om han äskar det, höras och den tilltalade lämnas tillfälle att förklara sig över det, som lägges honom till last. Vid förhöret kunna även andra personer höras, varjämte också på annat sätt kan förebringas utredning angående den förseelse, varom är fråga. Vad sålunda förekommer vid förhöret skall antecknas i ett därvid fört protokoll. Befälhavaren har därefter att meddela beslut, vilket jämlikt § 9 i militär bestraffningsförordning skall av honom undertecknas och av vederbörande auditör kontrasigneras. I beslutet skall enligt stadgande i sistnämnda lagrum angivas den bestraffade förseelsen, det lagrum som tillämpas, samt det ålagda straffet. Då sålunda straffbeslutet skall skriftligen avfattas och hava visst föreskrivet innehåll i fråga om förseelse och straff, synes det bäst överensstämman med allmänna rättsliga grundsatser, att beslutet ur protokollet avkunnas för den tilltalade. Därigenom skapas den säkraste garantin för att den tilltalade får full kännedom om vad som lagts honom till last och huru hans förseelse blivit rubricerad. Någon olägenhet med en föreskrift av dylikt innehåll synes mig icke föreligga, och må i detta sammanhang nämnas, att det redan för närvarande ofta torde förekomma, att av befälhavare meddelat straffbeslut i disciplinmål ur protokollet avkunnas för den tilltalade.

Även en annan omständighet torde i detta sammanhang böra beaktas; och det är närmast denna, som föranlett förevarande framställning. Av nyss anförda stadgande i 208 § strafflagen för krigsmakten framgår, att straffet förutsättes vara 'ålagt', innan ännu den tilltalade erhållit kännedom därom. Fråga uppkommer då, vid vilket tidsmoment ett 'åläggande' av straffet skall anses hava kommit till stånd. Denna fråga är visserligen i allmänhet icke av någon större betydelse, men fall kunna förekomma och hava även förekommit, då det är av vikt att fastslå, vid vilken tidpunkt straffbeslutet skall anses vara meddelat eller, såsom lagen uttrycker det, straffet blivit 'ålagt'. Jag syftar därvid närmast på spörsmålet, huruvida i ett föreliggande fall den i 38 § eller den i 40 § strafflagen för krigsmakten meddelade bestraffningsregeln skall tillämpas. I 38 § stadgas, att om någon på en gång anses övertygad om flera särskilda förseelser, vilka ådraga disciplinstraff, för dessa förseelser skall bestämmas ett gemensamt straff, vilket icke må överstiga det för varje slag av arreststraff utsatta högsta mått. Denna bestraffningsregel skall enligt stadgande i 39 § även tillämpas, om någon, sedan disciplinstraff blivit honom ålagt, varder övertygad att förut hava begått annan förseelse, därå disciplinstraff

bör följa. I 40 § stadgas, att om någon sedan arreststraff blivit honom ålagt, men innan han det till fullo undergått, ånyo gjort sig skyldig till förseelse, varå sådant straff bör följa, sistnämnda straff skall sammanläggas med det förra straffet eller dess eventuella återstod till ett straff, varvid beträffande varje slag av straff föreskrivits visst högsta mått för det sammanlagda straffet. Dessa högsta mått hava emellertid satts väsentligt högre än de eljest föreskrivna. Frågan huruvida den ena eller den andra bestraffningsregeln skall tillämpas är följaktligen av väsentlig betydelse, dels så tillvida, att om 39 § anses tillämplig och således jämlikt den i 38 § stadgade regeln ett gemensamt straff skall bestämmas, detta i allmänhet torde bliva lindrigare, än om en sammanläggning av olika straff enligt 40 § skall äga rum, dels ock med hänsyn till de olika maximisatser för straffen, som gälla i de olika fallen.

Såsom av de refererade lagstadgandena framgår, skall 38 §:s regel tillämpas, om det sist lagförda brottet blivit begånget, innan straffet för det först lagförda blivit ålagt, under det att 40 §:s regel skall komma till användning, därest det sist lagförda begåtts, sedan straff för det föregående blivit ålagt. Det gäller således att i det särskilda fallet avgöra, när straffet för det först lagförda brottet blivit ålagt. I militär bestraffningsförordning stadgas visserligen, såsom redan nämnts, att straffbeslutet skall undertecknas av vederbörande. Härav kan emellertid icke dragas den slutsatsen, att straffet under alla förhållanden skall anses ålagt i det tidsmoment, då beslutet undertecknas. Befälhavaren kan exempelvis efter undertecknande av den handling, vari beslutet införts, hava genom någon särskild åtgärd markerat, att han icke önskar anse beslutet definitivt. Att i dylikt fall anse straffet ålagt redan med beslutets undertecknande kan uppenbarligen ej vara riktigt. På samma sätt lär man få bedöma saken, om befälhavaren efter handlingens undertecknande icke vidtagit någon som helst åtgärd, varigenom han givit tillkänna, att han definitivt skilt sig från saken. Å andra sidan kan det också tänkas, att beslutet om bestraffning meddelas den tilltalade, innan beslutet ännu blivit vederbörligen undertecknat, och i dylikt fall kan det givetvis ej ifrågakomma att anse straffet såsom ålagt först i och med beslutets senare verkställda undertecknande. För att straffet skall anses ålagt, lär man således få fordra, antingen att beslutet meddelats den dömde eller att annan åtgärd vidtagits, varav framgår, att befälhavaren definitivt skilt sig från saken. Det sistnämnda kan t. ex. ske genom beslutets uppförande på order, genom dess översändande till annan expedition eller dess utlämnande för expediering.

Av det nu anförda framgår, att straffet kan komma att betraktas såsom ålagt, oaktat den dömde ännu icke erhållit del av beslutet. Det kan ifrågasättas, om detta är tillfredsställande. Till belysande av detta spörsmål torde det av mig åsyftade fallet kunna tjäna, och skall jag därför i korthet redogöra för detta. En person hade för viss förseelse dömts till disciplinstraff genom ett av vederbörande befälhavare meddelat beslut. Då den

dömde skulle eftersökas för att erhålla del av beslutet, hade han emellertid icke kunnat anträffas på grund av att han efter det tjänstgöringen för dagen avslutats, begivit sig utanför kasernområdet, vilket enligt den för truppförbandet utfärdade instruktionen, sådan denna vid kåren tillämpats, icke var för honom tillåtet. Detta lämnande av kasernområdet blir visserligen straffbart, oberoende av om detsamma skett före eller efter det tidsmoment, då straffet enligt ovan utvecklade regler skall betraktas såsom ålagt, men skilda bestraffningsregler skola tillämpas i de olika fallen, nämligen: ett gemensamt straff för den förut bestraffade och den nya förseelsen, om kasernområdet lämnats före åläggandet av det första straffet, och två olika straff, om kasernområdet lämnats efter nämnda tidpunkt. Från den tilltalades synpunkt ter sig emellertid saken på samma sätt. I båda fallen saknar han kännedom om det första straffbeslutet och tidpunkten för dess åläggande.

Nu kan visserligen invändas, att den i 39 § meddelade bestämmelsen, vilken överensstämmer med den i 4 kap. 9 § allmänna strafflagen förekommande, närmast är avsedd att giva uttryck åt den grundsatsen, att den omständigheten huruvida någon, som gjort sig skyldig till flera brott, därför lagföres på en gång eller om han dömes först för ett brott och därefter för det eller de återstående (före den första domen begångna) brotten, icke får verka skillnad i brottslighetens bedömning. Men bakom denna grundsats torde ligga den uppfattningen, att även från den brottsliges synpunkt saken ter sig på olika sätt, beroende på om en dom kommit emellan olika av honom begångna brott. För att så skall vara fallet måste emellertid domen hava meddelats på sådant sätt, att den kommit till den dömdes kännedom. Detta sker genom dess avkunnande för den dömden. Om dylikt avkunnande göres obligatoriskt, kommer straffet alltid att bli ålagt i det tidsmoment, då beslutet meddelas den dömden, och det kan aldrig inträffa, att frågan om den ena eller den andra bestraffningsregeln skall tillämpas bli beroende av en för den dömden obekant omständighet: vid vilken tidpunkt ett straff, som ej delgivits honom, det oaktat är att anse såsom 'ålagt'.

Under åberopande av vad sålunda anförts och under framhållande av att ovanberörda frågor med hänsyn till den disciplinära bestraffningens vidsträckt användning icke torde sakna praktisk betydelse, får jag, med stöd av 16 § i den för riksdagens militieombudsman utfärdade instruktion, i underdånighet hemställa, att vid den revision av strafflagen för krigsmakten, som kan komma till stånd, tages under övervägande, huruvida i stället för de närvarande i 208 § andra stycket strafflagen för krigsmakten upptagna bestämmelserna angående sättet för den straffskyldiges underrättande om ett av befälhavare honom ålagt disciplinstraff må stadgas, att beslut om sådant straff skall för den straffskyldige avkunnas. Om dylikt ändring verkställs, torde ifrågavarande stadgande lämpligen böra få sin plats i 18 kap. om handläggningen av disciplinmål. I samband därmed

torde i samma lagrum böra upptagas föreskrifter om vad straffbeslutet skall innehålla, vilka föreskrifter i huvudsak synas kunna ansluta sig till de i 9 § militär bestraffningsförordning och 208 § andra stycket strafflagen för krigsmakten härom meddelade bestämmelser.»

9. Fråga om rätten till läkarvård i kvarter för viss personal vid flottans station i Stockholm.

I detta ämne avlät militieombudsmannen den 21 maj 1927 en skrivelse till Konungen av följande innehåll:

»Uti en den 24 januari 1927 dagtecknad skrivelse har Edoff Andersson för Försvarsverkens civila personals förbund med hänvisning till en bifogad tidningsartikel angående marinläkaren K. V. Dahlmans åtgärder vid ett i artikeln omnämnt sjukdomsfall hemställt, att militieombudsmannen måtte verkställa undersökning och vidtaga de åtgärder, som kunde anses vara av förhållandena påkallade.

I den åsyftade tidningsartikeln anfördes, bland annat, att Dahlman vid ett tillfälle tillkallats av en vid Lindhagensgatan å Kungsholmen i Stockholm bosatt varvsarbetare Magnusson, vilken varit svårt sjuk och sedermera avlidit, men att Dahlman, ehuru varvsarbetarna enligt gällande bestämmelser, om de vore bosatta inom Stockholms stad, vore berättigade till fri vård av flottans läkare, betingat sig särskilt läkararvode för ett i Magnussons hem gjort sjukbesök samt i samband därmed verkställd utskrivning av recept å viss medicin, som Dahlman ordinerat Magnusson.

Med anledning härav anmodade jag stationsbefälhavaren vid flottans station i Stockholm att inkomma med yttrande från Dahlman.

Med skrivelse den 8 februari 1927 översände stationsbefälhavaren till mig dels en från Magnussons änka till varvschefen vid flottans station i Stockholm ställd ansökning om återbekommande av det belopp, 8 kronor, som hon nödgats utbetala till Dahlman, dels ock förklaring från Dahlman.

I sin förklaring anförde Dahlman, bland annat: Någon dag i slutet av november eller början av december 1926 hade Dahlman i sitt hem påringts av en person, som sagt sig vara en anhörig till varvsarbetaren nr I 7103 Magnusson, och anmodats att göra ett sjukbesök hos denne vid Lindhagensgatan, Dahlman hade då upplyst om, att han ej vore skyldig att såsom tjänsteläkare infinna sig hos Magnusson, enär denne bodde utanför det område, inom vilket Dahlman vore skyldig att göra sjukbesök, (i detta fall ej väster om Fridhemsgatan, där Kungsholms tull legat, ty vid Dahlmans tillträdande som läkare hade av dåvarande förste läkaren meddelats Dahlman, att stationens distriktsläkare ej vore skyldiga att göra sjukbesök hos varvsarbetarna utanför Stockholms stads gamla tullar). Dahlman hade dock lovat komma. På förfrågan vad sjukbesöket skulle

komma att kosta, hade Dahlman sagt 8 kronor. Härpå hade den telefonerande meddelat, att det finge vara med besöket. Några dagar senare hade en av flottans sjukbesökare ombett Dahlman att göra ett sjukbesök hos Magnusson. Vid därefter verkställt sjukbesök hade Dahlman upplyst Magnussons hustru om, att arvodet för sjukbesöket ifråga utgjorde 8 kronor. Då Magnussons hustru härtill genmält, att hennes man hade fri läkarvård, hade Dahlman klarlagt för henne, hur det härutinnan förhölle sig.

Vid Dahlmans förklaring fanns fogat ett av stadsingenjören A. E. Pålman avgivet, så lydande intyg:

»På begäran av marinläkaren K. V. Dahlman får jag härmed intyga, att Kungsholms tull, d. v. s. de tullbyggnader, som ägde sin motsvarighet i exempelvis Norrtull, Hornstull m. fl., voro belägna på nuvarande Fridhemsgatan mellan Drottningholmsvägen och Hantverkaregatan eller den plats, där för närvarande en väntpaviljong för spårvägspassagerare är uppförd. Lindhagensgatan i sin helhet är ostridigt belägen utanför stadens tullar, och N:o 17 vid sagda gata är belägen c:a 800 meter från sagda tullbyggnad, vilket allt till bevis meddelas.

Stockholms stadsingenjörskontor den 31 januari 1927.

ex officio:

A. E. Pålman,
Stadsingenjör.“

I sin ovanberörda skrivelse den 8 februari 1927 meddelade stationsbefälhavaren, att uti en den 29 oktober 1920 dagtecknad, till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet ställd skrivelse, dåvarande stationsbefälhavaren föreslagit ändrade gränser för de områden av Stockholm, där stationens läkare skulle vara skyldiga att lämna fri läkarvård, men att Kungl. Maj:t ännu ej avgjort denna fråga.

Med anledning härav har jag tagit del av nämnda framställning med tillhörande handlingar ävensom av handlingarna till en i samma framställning omförmäld, från stationsbefälhavaren till chefen för försvarsdepartementet ställd skrivelse den 2 juli 1920, varmed överlämnats en den 14 februari samma år av sjöunderofficerssällskapet i Stockholm till chefen för underofficers- och sjömanskårerna vid flottans station i Stockholm avlåten framställning, avseende utverkande av viss ändring i då gällande indelning av sjukvårdsdistrikten vid flottans station i Stockholm.

Genom generalorder den 31 december 1908, nr 1269, föreskrevs, med avseende på handhavandet från och med den 1 januari 1909 av sjukvården å Stockholms station, att en dåvarande marinläkare av 1. graden

skulle handhava sjukvården inom 1:sta distriktet omfattande Södermalm och staden mellan broarna, samt att en dåvarande marinläkare av 2:dra graden skulle handhava sjukvården inom 2:dra distriktet omfattande Norrmalm, Kungsholmen, Östermalm, Djurgården samt Skepps- och Kastellholmarna.

I reglemente för marinen del I §§ 154 och 155 stadgas, att en var av flottans personal är berättigad till fri läkarvård vid den station, han tillhör eller där han är tjänstgörande; att en var, med vissa angivna undantag, erhåller fria medikament; att flottans vid station tjänstgörande manskap vid iråkad sjukdom skall förläggas å sjukhus; dock att sådan sjuk, som är familjeförsörjare, må vårdas i kvarter, om han därom gör framställning och hans kompanichef sådant tillstyrker samt vederbörande läkare finner honom där kunna erhålla nödig vård; ävensom att daglönare och annan civilmilitär person av lägre tjänsteklass än underofficers vid iråkad sjukdom vårdas i eget hem, men får intagas å sjukhus, om vederbörande läkare så prövar nödigt.

Reglemente för marinen I bil. 46 § 12 mom. 2 innehåller den bestämmelsen, att varvsarbetare är berättigad till fri läkarvård och fria medikament vid den station, han tillhör eller där han är tjänstgörande, och vårdas vid iråkad sjukdom i eget hem; prövar vederbörande läkare så nödigt, får han intagas å sjukhus,

Enligt reglemente för marinen I § 242 mom. 6 skola två marinläkare av 1:sta graden i egenskap av distriktsläkare handhava sjukvården i kvarteren (§ 246) samt därvid ställa sig till efterrättelse de särskilda föreskrifter, som förste läkaren dem meddelar.

Enligt reglemente för marinen I § 246 mom. 1 skall stationsbefälhavaren i Karlskrona, för sjukvårdens handhavande i kvarteren eller de sjukas hemvist inom Karlskrona stad, på förslag av förste läkaren, fördela stadens område i två distrikt, inom vilka de i § 242: 6 omnämnda distriktsläkarna handhava sjukvården.

Slutligen har bland särskilda föreskrifter för Stockholms station genom kungl. brev den 15 november 1918 till reglemente för marinen I § 248 lagts ett mom. 4 av följande lydelse: »I fråga om sjukvårdens handhavande i kvarteren eller de sjukas hemvist, ävensom beträffande vederbörande läkares skyldighet att föra sjukjournal gäller vad därom finnes för Karlskrona station stadgat (§ 246: 1 och 2).»

Handlingarna till sjöunderofficerssällskapet ovan omnämnda framställning samt stationsbefälhavarens vid flottans station i Stockholm framställning den 2 juli 1920 utvisa följande.

I sin till chefen för underofficers- och sjömanskårerna vid flottans station i Stockholm avlätna skrivelse anhöll sjöunderofficerssällskapet, att kårchefen måtte utverka, att då gällande indelning av sjukvårdsdistrikten för i kvarter boende personal måtte ändras så till vida, att distrikten

jämväl komme att omfatta med Stockholms stad inkorporerade områden. Till stöd härför anfördes följande.

Kvartersläkarna ansåge sig icke skyldiga taga befattning med sjuka underofficerare, vilka voro bosatta t. ex. i Gröndal, Enskede, Älvsjö m. fl. stadsdelar, utan finge sådana sjuka själva bekosta sin sjukvård, vilket vore stridande mot andemeningen i reglemente för marinen I § 154. Att kvartersläkarna hade skyldighet taga befattning med i nämnda stadsdelar insjuknade underofficerare framginge av chefernas för marinförvaltningen och marinstaben skrivelse den 22 oktober 1917 angående ökning av marinläkarkåren, vilken skrivelse återfunnes i kungl. propositionen för riksstatsens V huvudtitel för år 1918, vari, bland annat, anfördes: »— — — På grund av Stockholms stads stora utbredning genom inkorporering av närliggande kommuner hade arbetet väsentligen ökats för de båda läkare, vilka handhade sjukvården för den personal, som hade bostad utanför stationens område. Dessa läkare kunde därför ej i någon större utsträckning tagas i anspråk för sjukvårdsarbetet å Skeppsholmen. — — —» Vad sålunda anförts hade styrkt sjöunderofficerssällskapet i dess uppfattning om kvartersläkarnas skyldigheter i angivna avseende, varför det endast vore den genom generalorder nr 1269/1908 fastställda distriktsindelningen, som behövde ändras.

Chefen för underofficers- och sjömanskårerna vid flottans station i Stockholm överlämnade sedermera den 9 mars 1920 sjöunderofficerssällskapets ifrågavarande skrivelse till stationsbefälhavaren vid nämnda station under hemställan, att, då reglemente för marinen I § 154: 1 syntes berättiga en var av flottans personal till fri läkarvård vid den station, han tillhörde eller där han vore tjänstgörande, stationsbefälhavaren måtte utverka ändring i då gällande bestämmelser rörande sjukvårdsdistrikten, så att även personal, boende inom kommuner inkorporerade med Stockholm, kunde komma i åtnjutande av den fria läkarvård, som för det dåvarande på grund av generalorder nr 1269/1908 endast tillkomme personal, bosatt inom tullarna.

Uti ett efter stationsbefälhavarens anmodan den 23 juni 1920 avgivet yttrande anförde dåvarande förste läkaren A. Widstrand, bland annat, följande. Den av sjöunderofficerssällskapet uttalade åsikten, att kvartersläkarna icke ansåge sig skyldiga att taga befattning med sjuka bosatta i Gröndal, Enskede, Älvsjö m. fl. stadsdelar, syntes ingalunda stå i överensstämmelse med verkliga förhållandet. På distriktsläkarnas mottagningar samt, om de sjuka ej själva kunde där inställa sig, genom bud eller telefonering till läkarna och i alla svåra fall å garnisonssjukhuset, erhöles de behandling lika som alla andra sjuka. Skillnaden vore den, att de i dylika stadsdelar boende sjuka ej kunde *fordra* besök i hemmet, när bostaden låge utom stadens tullar. I många fall syntes vård på sjukhus bliva den lämpligaste formen för behandling, enär det långa avståndet för läkarna skulle, även om skyldighet därtill funnes, dock omöjliggöra tillräckliga

besök i hemmen. I en hel del lindrigare fall syntes den nödiga behandlingen kunna åstadkommas genom bud eller telefonering. Fri medicin hade alltid lämnats, även om annan läkare först utskrivit receptet. Slutligen vore det doktor Widstrand säkert bekant, att, när möjlighet därtill funnits, sjukbesök på begäran ofta hade gjorts och gjordes av distriktsläkarna hos utanför tullarna boende sjuka underofficerare och andra vid flottan anställda. Det vore givet, att en förändring, sådan som nu hade ifrågasatts för underofficerarna, skulle som ofelbar konsekvens medföra, att även vid varvet anställd civil personal borde tillerkännas samma förmån. Redan då skulle enligt beräkning detta leda till, att mer än ett 100-tal av stationens personal (huvudsakligen boende i de södra förstads-samhällena) skulle komma att tillerkännas rätt att vid sjukdom påfordra läkarbesök i hemmet. Med den tendens till utflyttning ur stadens gamla område, som förefunnes, kunde det med säkerhet förväntas, att denna siffra med varje år ökades och därmed också svårigheten för att icke säga omöjligheten för distriktsläkarna att motsvara de stegrade anspråken på dem. En annan omständighet syntes doktor Widstrand vara värd att särskilt beaktas, enär därav framginge, att genom en förändring i den riktning, som i framställningen avsåges, dock ingen verklig rättvisa eller likformighet vunnes. Stockholms utvidgning genom inkorporation hade ej försiggått koncentriskt likformigt eller komme i en framtid att så göra. Stora inkorporerade områden låge långt från stadens gamla gränser (t. ex. Bromma), å andra sidan gränsade icke-inkorporerade områden omedelbart intill stadens gamla tullar (t. ex. Siekla och Solna). Mer än 30 personer av underofficerare och varvpersonal funnes för det dåvarande boende i sådana ej inkorporerade områden. Dessa personer skulle då ej, fastän ofta boende närmare stadens gamla område än de övriga, komma i åtnjutande av samma förmåner.

Doktor Widstrand föreslog därför att, med anledning av sjöunderofficerssällskapets framställning, en tydlig gräns måtte fastställas för det område, inom vilket sjukvård i hemmet utan all inskränkning skulle av personalen åtnjutas, och att utanför denna gräns sådan sjukvård måtte åtnjutas med vissa nödvändiga inskränkningar, ävensom att denna gräns ej syntes böra fastställas med ledning av Stockholms stads inkorporering av nya områden.

Stationsbefälhavaren anförde i den skrivelse till chefen för försvarsdepartementet, varmed sjöunderofficerssällskapets framställning överlämnades, att då reglemente för marinen innehölle föreskrift om fri läkarvård för en var av flottans personal »vid den *station* han tillhör eller där han är tjänstgörande», men stationsbefälhavaren veterligt inga föreskrifter funnes, som direkt bestämde, att stationens personal skulle bo inom Stockholms stad, först och främst torde bestämmas, inom vilket område denna personal finge bosätta sig, samt, beroende på omfattningen av detta område, tagas under övervägande, huruvida ny distriktsindelning visade sig

vara erforderlig med åtföljande eventuell ökning av distriktsläkarnas antal.

Marinförvaltningen, som därefter avgav yttrande i ärendet, hemställde däri, under åberopande av föreskrifterna i reglemente för marinen del I § 248 mom. 4 samt med hänsyn till vad förste läkaren vid Stockholms station uti sitt yttrande anfört, att framställningen icke måtte föranleda någon åtgärd.

Genom beslut den 10 september 1920 fann Kungl. Maj:t, med hänsyn till bestämmelsen i reglemente för marinen, del I § 248 mom. 4, sjöunderofficerssällskapets framställning icke till någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd föranleda.

Ungefär samtidigt härmed eller den 6 september samma år förklarade Kungl. Maj:t jämlikt generalorder nr 1098, att generalorder nr 1269/1908 skulle, i den mån densamma icke redan upphört att gälla, upphävas från och med den 1 oktober 1920.

I den av stationsbefälhavaren till chefen för försvarsdepartementet den 29 oktober 1920 gjorda framställningen anförde stationsbefälhavaren, efter att hava redogjort för ovan återgivna bestämmelser i reglemente för marinen I, §§ 246 och 248 samt för upphävandet av generalorder nr 1269/1908, i huvudsak följande. Stockholms stads område hade utvidgats i det att en del förstadssamhällen, liggande utanför den gamla stadsgränsen, inkorporerats. Andra samhällen hade visserligen föreslagits till inkorporering, men hade detta emellertid ej verkställts, varför sistnämnda samhällen fortfarande ej tillhörde *staden*. En ganska stor del av flottans personal vore numera bosatt i dessa samhällen, såväl i de inkorporerade som i de icke inkorporerade. Den flottans personal, som bodde i samhällen, tillhörande den senare kategorien, vore enligt stationsbefälhavarens uppfattning, såsom tillhörande stationen eller där tjänstgörande, lika berättigad till fri läkarvård som den, vilken bodde i vad man förut menat med *staden* eller i de med *staden* inkorporerade områdena, så mycket mera som en del av de icke inkorporerade områdena låge närmare stadens centrum än de, som inkorporerats. Då ej heller dåmera funnes något bestämt om vad som förut kallats »inom stationen», syntes det ej ligga i stationsbefälhavarens befogenhet att göra en tillfredsställande distriktsindelning, som skulle omfatta samhällen liggande utom *staden*. Stationsbefälhavaren ansåge sig därför böra framhålla, att därest han tillämpade en distriktsindelning, endast omfattande stadens område, skulle samtliga stationen tillhörande, som ej bodde inom detta område, gå förlustiga förmånen av fri sjukvård. Under erinran slutligen om sjöunderofficerssällskapets ovan omförmälda framställning samt Kungl. Maj:ts i anledning av densamma den 10 september 1920 meddelade beslut hemställde stationsbefälhavaren om utfärdande av sådana nya bestämmelser för Stockholms station angående indelning av sjukvårdsdistrikten, att all stationens personal kunde komma i åtnjutande av de förmåner av fri sjukvård, som reglemente för

marinen föreskreve. Detta syntes stationsbefälhavaren lämpligast kunna ske genom att, såsom i 1875 års reglemente, omfånget av det område, som då kallades »inom stationen», bestämdes, varefter indelning av sjukvårdsdistrikt inom detsamma kunde göras.

Sedan denna framställning för avgivande av yttrande remitterats till marinförvaltningen, anmodade nämnda ämbetsverk stationsbefälhavaren att avgiva förslag till nya bestämmelser för Stockholms station angående indelning av sjukvårdsdistrikten.

Stationsbefälhavaren avgav härefter den 14 december 1920 till marinförvaltningen dylikt förslag, vari stationsbefälhavaren hemställde, att det område, inom vilket personal vid flottans station i Stockholm skulle äga åtnjuta fri sjukvård, bestämdes att omfatta vad som fölle inom 15 kilometers avstånd från stationsbefälhavarens ämbetslokal. Härigenom skulle då inkorporerade och till inkorporering föreslagna socknar komma »inom stationen».

Marinförvaltningen överlämnade med yttrande den 3 januari 1921 det av stationsbefälhavaren uppgjorda förslaget och anförde för egen del i huvudsak följande. Den ändring i reglemente för marinen del I § 248 mom. 4, som föranlett stationsbefälhavarens framställning, hade tillkommit på förslag av marinöverläkaren och syntes icke hava avsett någon som helst förändring i avseende å personalens förmån av fri sjukvård. Marinöverläkarens förslag hade avsett redovisning av sjukvården, vilket i sin ordning förutsatte föreskrift om distriktsindelning och om distriktsläkare även för Stockholms station. Den i ovan nämnda mom. 4 föreskrivna tillämpligheten av gällande bestämmelser för Karlskrona på förhållandena vid Stockholms station syntes följaktligen icke böra tolkas som en utvidgning av det område, inom vilket sjukvård i kvarter finge meddelas personal vid Stockholms station. Detta område syntes vid den tidpunkt, då personalens förmån av fri sjukvård medgavs, hava omfattat allenast Stockholms stad inom de gamla tullarna. Visserligen hade i annat sammanhang uttalats önskvärdheten av, att fri sjukvård i kvarter skulle kunna meddelas jämväl åt personal vid stationen, som sökt sin bostad utanför nämnda område. Men då detta icke läte sig göra utan att medföra särskilda kostnader, som måhända icke kunde utan riksdagens medgivande vidkännas av statsverket, syntes det marinförvaltningen nödvändigt, att reglementets bestämmelser tolkades restriktivt. Marinförvaltningen hemställde därför om utverkande av nådig förklaring, att, då bestämmelsen i reglemente för marinen del I § 154 mom. 1 att en var av flottans personal vore berättigad till fri läkarvård vid den station, han tillhörde eller där han vore tjänstgörande, icke vore, vad beträffade Stockholms station, tillämplig å personal, bosatt i de delar av Stockholm, som förut utgjorts av Brännkyrka och Bromma kommuner, framställningen icke måtte föranleda vidare åtgärd.

Sedan jag inhämtat, att Kungl. Maj:t i brev till marinförvaltningen

den 30 december 1926 förordnat, att den officerare och underofficerare samt civilmilitära beställningshavare av motsvarande tjänsteklass vid flottan enligt gällande bestämmelser tillkommande rätten att åtnjuta fri läkarvård i kvarter skulle med 1926 års utgång upphöra att gälla, anhöll jag i skrivelse till stationsbefälhavaren vid flottans station i Stockholm den 24 mars innevarande år om meddelande, huruvida den jämlikt reglemente för marinen I, §§ 154 och 155, jämförda med kungl. brevet den 30 december 1926, ävensom reglemente för marinen I, bil. 46 § 12 mom. 2, viss flottans personal tillförsäkrade rätt till fri läkarvård i eget hem för närvarande åtnjöttes av all dylik personal, som vore bosatt inom Stockholms stads nuvarande område, eller, därest så ej vore fallet, vilka regler därutinnan tillämpades. Stationsbefälhavaren anmodades i skrivelsen att särskilt angiva, huruvida, efter det generalorder den 31 december 1908, nr 1269, genom generalorder den 6 september 1920, nr 1098, upphävts från och med den 1 oktober 1920, Stockholms stads område, såsom i reglemente för marinen I, § 248 mom. 4, jämförd med § 246 mom. 1, föreskrevs, blivit indelad i distrikt, samt i så fall huru dylik indelning skett.

Till svar härå meddelade tjänstförrättande stationsbefälhavaren i skrivelse den 7 april 1927 följande. Den jämlikt reglemente för marinen I, §§ 154 och 155 samt bil. 46, § 12:2 flottans personal tillkommande rätten till fri läkarvård vid den station vederbörande tillhörde hade till och med 1926 års utgång varit gällande för all personal, som varit bosatt inom läkardistriktet, och omfattat vård i eget hem samt för inkasernerade vård i kasernernas sjukrum. Genom kungl. brev den 30 december 1926 hade emellertid denna förmån, vad beträffade vård i kvarter, från och med 1927 års ingång berövats officerare och underofficerare samt civilmilitära beställningshavare av motsvarande tjänsteklass, vilka i stället jämlikt generalorder nr 182/1927 erhöles läkarvård å kasernernas sjukrum. Vad beträffade indelningen i distrikt, hade stationsbefälhavaren, med anledning av att den tidigare gällande indelningen i distrikt blivit upphävd från och med den 1 oktober 1920, i skrivelse till chefen för försvarsdepartementet den 29 i samma månad hemställt om utverkande av föreskrifter för ny distriktsindelning, varvid enligt stationsbefälhavarens åsikt en tolkning av begreppet »inom stationen» lämpligen borde fastställas, enär Stockholms stads område på senare tiden så avsevärt utvidgats. Marinförvaltningen hade i sitt yttrande i ärendet såsom sin uppfattning framhållit, att den förmån av fri sjukvård, som medgivits personalen, endast kunde anses hava omfattat Stockholms stad inom de gamla tullarna. Även marinförvaltningen hade hemställt om utverkande av nådig förklaring om begränsning av det område av Stockholms stad, inom vilket fri sjukvård skulle medgivas. Dessa framställningar hade ännu icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd. I avvaktan på Kungl. Maj:ts beslut hade stationsbefälhavaren, i enlighet med av marinförvaltningen uttalad åsikt, begränsat distriktsindelningen att omfatta Stockholms stad inom de gamla

tullarna. Detta område vore sedan den 1 november 1926 så indelat, att 2:a distriktet omfattade Östermalm och Djurgården samt 1:a distriktet återstoden av staden.

Då, enligt vad ovanstående giver vid handen, frågan vad med Stockholms stad skall förstås är av betydelse för bedömande av föreliggande spörsmål, har jag i berörda hänseende inhämtat följande.

Genom ett år 1644 av drottning Kristinas förmyndarregering utfärdat donationsbrev lades till Stockholms stad den del av Kungsholmen, som icke redan dessförinnan hörde till staden, varefter Stockholms stad kom att omfatta hela Kungsholmen, Norrmalm, Ladugårdslandet (nuvarande Östermalm), Staden inom broarna, Skepps- och Kastellholmarna, Södermalm ävensom vissa delar av Djurgården.

I kungl. brev den 10 augusti 1866 förordnades, att Djurgården, av vilken särskilda områden förut helt och hållet eller i vissa avseenden med huvudstaden vore förenade, skulle, till hela dess utsträckning, från och med den 1 januari 1868 vara förenad med Stockholms stad samt uti administrativt och judiciellt hänseende lyda under överståthållarämbetet och Stockholms rådstuvurätt.

Genom kungl. brev den 23 mars 1870 angående rätta gränsen mot norr för det till Kungl. Djurgården hörande område förklarades, att den förbi lägenheten Älkistan ledande kanal emellan Brunnsviken och Lilla Värtan skulle utgöra gräns i norr för det område, som, på sätt genom förenämnda kungl. brev den 10 augusti 1866 hade förordnats, skulle vara med Stockholms stad förenat.

År 1913 inkorporerades med Stockholms stad den söder om staden belägna socknen Brännkyrka, sammanhängande med Södermalm medelst det smala näset vid Skanstull och begränsat därifrån genom Årstaviken och Hammarbysjön.

Slutligen erhöll staden sin nuvarande utsträckning i väster genom inkorporering år 1916 av Bromma socken, åtskild från Kungsholmen genom Ulvsundasjön och Mälaren.

Av vad sålunda anförts framgår, att Stockholms stad sedan 1600-talet omfattat hela Kungsholmen. Den s. k. Kungsholmstull, belägen ungefär mitt på Kungsholmen, har, enligt vad å stadsingenjörskontoret uppgivits, tillkommit under 1700-talet med anledning av en då anlagd väg till Drottningholm. Något samband med stadens gräns har denna tull aldrig haft. Efter det Norra Djurgården införlivats med Stockholms stad, hava ej heller Roslagstull och Ladugårdslandstull sammanfallit med stadens gräns i nordost.

Rätten till fri läkarvård i kvarter omnämnes redan i förvaltnings- och redogörelse-reglemente för Kongl. Maj:ts och Rikets flotta av den 29

augusti 1825. I § 1025 stadgades, att kronans hantverkare och timmermän skulle erhålla sjukvård i kvarteren; dock att de, som vore utan föräldrar, hustrur eller tillräcklig omvårdnad, finge, då de sjuknade och vederbörande läkare så prövade nödigt, förläggas på sjukhus mot viss ersättning. Även skeppsgossar skulle under lika förhållanden åtnjuta samma förmån med visst undantag. I § 1127 av samma reglemente stadgades, att de bataljonsläkare, som icke vore förordnade till sjukhusläkare, skulle tjänstgöra enligt av förste läkaren på stationen given fördelning och ställa sig till efterrättelse, vad reglementet föreskrev om tjänstgöring i sjukhuset eller angående de sjukas vårdande i kvarteren.

I reglemente för styrelsen och ekonomien vid stationerna av Kongl. Maj:ts flotta av den 28 september 1836 stadgades, bland annat, att alla vid flottan tjänande officerare och underofficerare, ämbets- och tjänstemän av alla kårer och grader, mästare, manskap, skeppsgossar, lärlingar och ringaregossar, ävensom beväringmanskap och förhyrt sjöfolk vore berättigade till fri läkarvård (§ 195 mom. 1); att officerare, underofficerare, ämbets- och tjänstemän, mästare, timmermän, hantverkare och skeppsgossar finge skötas hemma i kvarteren (§ 195 mom. 3) samt att andre läkaren vid stationen skulle ombesörja sjukvården i kvarteren (§ 180).

I reglemente för sjukvården vid Kongl. Maj:ts flottas stationer den 29 juni 1864 meddelas en med nyss anförda § 195 mom. 1 i huvudsak likalydande bestämmelse om rätt till fri läkarvård för flottans personal (§ 15), varjämte stadgades dels i § 19 att daglönare av maskinist- samt timmermans- och hantverksstaterna ävensom hampspinnare och segelsömmare vid iråkad sjukdom skulle vårdas i egna hem, men finge intagas å sjukhus, när vederbörande läkare så prövade nödigt, dels i § 46 i fråga om Stockholms station, att sjukvården i kvarteren skulle bestridas av regementsläkaren och båda förste bataljonsläkarna på det sätt, att regementsläkaren med biträde av den ene bataljonsläkaren skulle handhava sjukvården å Skeppsholmen, varemot den andra bataljonsläkaren skulle ombesörja sjukvården hos sjuka i kvarter utom Skeppsholmen.

I 1875 års reglemente för flottan stadgades i § 182: »Till fri läkarvård vid stationen är berättigad flottans hela därstädes varande personal av alla kårer, stater och grader» samt i § 184: »1. Flottans manskap skall, vid iråkad sjukdom, å sjukhus förläggas; dock må sjuk, tillhörande matros- eller eldare- och hantverkskompani eller skeppsgosse-kåren i sitt hemvist vårdas, därest den sjukas kompanichef sådant tillstyrker och vederbörande läkare finner honom där kunna erhålla nödig vård. 2. Daglönare vårdas, vid iråkad sjukdom, i eget hem, men får å sjukhus intagas, om vederbörande läkare så prövar nödigt.»

Någon begränsning av det område, inom vilket vederbörande för att erhålla vård i eget hem skulle vara bosatt, fanns icke angiven i något av de angivna reglementena, och det saknas således varje anledning att antaga, att rätt till dylik vård endast skulle hava gällt dem, som voro bo-

satta inom stadens tullar. Förutvarande stationsbefälhavaren har i sin ovan återgivna skrivelse till chefen för försvarsdepartementet den 29 oktober 1920 uttalat, att rätten till sjukvård i hemmet enligt 1875 års reglemente varit begränsad till dem, som vore bosatta »inom stationen», varvid han synes hava åsyftat den innebörd, som åt detta begrepp givits i inledningen till reglementet, vari det heter: »Med *inom stationen* förstås det område å land eller vatten, som ligger inom fem tiondedels svensk mils avstånd från vederbörande militärchefs ämbetslokal.» Om det i § 182 meddelade stadgandet om rätt till fri sjukvård »vid stationen» skall anses få sin närmare förklaring genom denna regel, kommer det däri fastställda området att omfatta Stockholms stad i hela dess dåvarande omfattning med undantag endast av ett mindre område i nordligaste hörnet av Norra Djurgården invid Älkistan (således, bland annat, *hela* Kungsholmen).

För att om möjligt söka vinna upplysning, huru den av såväl Dahlman som vissa myndigheter hävdade uppfattningen att rätten till fri läkarvård i kvarter endast skulle tillkomma dem, som vore bosatta inom Stockholms stads gamla tullar, kan hava uppkommit, har jag från stationsbefälhavarens expedition infordrat de order, som före tillkomsten av 1908 års generalorder utfärdats beträffande läkarvården i kvarter vid stationen. Med anledning härav har till mig insänts, bland andra, följande order:

1:o) en den 17 mars 1888 av dåvarande stationsbefälhavaren utfärdad order, varav framgår, att i kvarteren tjänstgörande läkare skulle besöka sjukanmälda daglönare, som icke kunde infinna sig hos honom eller å stationens sjukrum, varvid en läkare skulle vårda de å Skepps- och Kastellholmarna samt Djurgården boende och en annan de övriga;

2:o) en den 27 april 1901 av dåvarande stationsbefälhavaren utfärdad order av innehåll att sjukvården å stationens sjukrum samt i kvarteren inom Skepps- och Kastellholmarna och Djurgården skulle från och med den 1 maj 1901 ombesörjas av viss namngiven läkare och inom övriga kvarter från samma tid av annan namngiven läkare;

3:o) en den 28 december 1901 utfärdad stationsorder, vari för tiden från och med den 1 januari 1902 föreskrevs detsamma som i nyss återgivna order.

Icke heller i någon av dessa order förekommer någon antydning om att rätten till fri sjukvård i kvarter skulle vara begränsad till dem, som bodde inom stadens tullar. Denna fråga läser visserligen, åtminstone vid tiden för utfärdande av de äldre reglementenas och 1888 års order hava saknat praktisk betydelse, när det vid den tiden väl näppeligen förekommit, att någon av flottans personal varit bosatt utanför Stockholms stads gamla tullar; men i den mån förhållandena i detta hänseende ändrats, har den omständigheten att någon inskränkning av detta slag icke föreskrivits givetvis blivit av betydelse.

Vad därefter angår den genom generalorder nr 1269/1908 angivna distriktsindelningen, framgår uppenbarligen av den formulering, som

generalordern ifråga erhållit, att hela Stockholms stad i dess dåvarande omfattning var föremål för indelning och att alltså den till fri läkarvård i hemmet berättigade, allenast han bodde inom staden i dess dåvarande utsträckning, i enlighet med i reglemente för marinen meddelade föreskrifter ägde rätt till dylik vård.

De utvidgningar av Stockholms stad, som skedde genom de åren 1913 och 1916 verkställda inkorporeringarna av Brännkyrka och Bromma socknar, föranledde icke omedelbart några föreskrifter, berörande frågan om distriktsindelningen, utan fingo de i 1908 års generalorder i detta hänseende meddelade bestämmelserna under de närmaste åren efter inkorporeringarna fortfarande äga bestånd. Den genom kungl. brevet den 15 november 1918 tillkomna ändringen i reglemente för marinen berörde emellertid frågan om distriktsindelningen, i det att det då till reglemente för marinen § 248 lagda mom. 4 hänvisade icke blott till § 246 mom. 2, vilket innehåller föreskrifter om förande av sjukjournal, utan även till § 246 mom. 1, vari meddelas bestämmelser om indelning av Karlskrona stad i två distrikt i och för handhavande av sjukvården i kvarteren. Det i § 248: 4 meddelade stadgandet synes därför i sistnämnda hänseende icke kunna tolkas annorlunda, än att stationsbefälhavaren vid Stockholms station skulle hava att för sjukvården i kvarteren indela Stockholms stad i dess dåvarande omfattning i två distrikt. Det torde således redan på grund av 1918 års reglementsändring, ehuru generalorder nr 1269/1908 icke därvid blev uttryckligen upphävd, hava ålegat stationsbefälhavaren vid flottans station i Stockholm att i två distrikt fördela Stockholms stads hela dåvarande område. Någon sådan indelning skedde emellertid icke. Sedan därefter — jämlikt generalorder nr 1098/1920 — generalorder nr 1269/1908 blivit från och med den 1 oktober 1920 formligen upphävd, hade i varje fall åtgärder bort vidtagas för verkställande av den fördelning i distrikt av Stockholms stads dåvarande område, som stadgandet i reglemente för marinen § 248: 4 måste anses föreskriva. Att så icke skett synes hava berott därpå att stationsbefälhavaren, med hänsyn till att en del personer vore bosatta i utanför stadens område belägna samhällen, ansett en dylik distriktsindelning mindre rationell och velat avvakta Eders Kungl. Maj:ts beslut å det av honom framställda förslaget till andra gränser för det område, som skulle indelas. I avbidan å dylikt beslut har emellertid det område, inom vilket fri sjukvård i kvarter fått åtnjutas, icke bestämts till stadens område före de under 1913 och 1916 verkställda inkorporeringarna av Brännkyrka och Bromma socknar utan begränsats till det område av staden, som vore beläget inom de gamla s. k. tullarna. Detta beror möjligen därpå, att man tagit för givet, att stadens gräns före nyssnämnda inkorporeringar sammanföle med de gamla tullarna. Av den föregående utredningen lär emellertid framgå, att åt vissa håll så icke är fallet och att en begränsning av ifrågavarande område på nyss angivet sätt saknar stöd i meddelade föreskrifter. I alldeles särskild grad

oberättigad framstår en dylik begränsning i fråga om Kungsholmen, enär ju denna stadsdel i dess helhet och således även till den del, som ligger utanför den s. k. Kungsholmstull, alltsedan 1600-talet tillhört Stockholms stad.

Såsom framgår av vad förut anförts, har den officerare och underofficerare samt civilmilitära beställningshavare av motsvarande tjänstklass vid flottan tidigare tillkommande rätten att åtnjuta fri läkarvård i kvarter upphävts från och med 1927 års ingång. Emellertid äga varvsarbetarna ävensom i viss utsträckning manskapet vid flottan fortfarande rätt till fri läkarvård i kvarter ävensom fria medikament, och måste det för nu angiven personals vidkommande vara av största betydelse, att denna förmån får åtnjutas i den omfattning, som gällande reglementen måste anses föreskriva, d. v. s. oberoende av varest inom Stockholms stads nuvarande område vederbörandes hem är beläget. Då emellertid genom det sätt, varpå bestämmelserna i ämnet för närvarande av myndigheterna tillämpas, så icke är fallet, har jag ansett nödvändigt att bringa förhållandet till Eders Kungl. Maj:ts kännedom.

Från stationsbefälhavarens och marinförvaltningens sida har gjorts gällande, att av praktiska skäl hinder skulle möta mot meddelande av fri läkarvård åt personal, som vore boende utom 'tullarna'. Svårigheter av dylik art böra emellertid icke få föranleda någon inskränkning i den jämlikt reglementen och kontrakt personalen tillkommande rätten till fri läkarvård, utan böra, därest så skulle visa sig erforderligt, lämpliga åtgärder vidtagas till svårigheternas övervinnande.

Med anledning av 16 § i den för riksdagens militieombudsman utfärdade instruktion har jag ansett mig böra anmäla detta ärende hos Eders Kungl. Maj:t till den åtgärd, Eders Kungl. Maj:t må finna omständigheterna föranleda.»

10. Fråga om förtydligande av i reglemente för marinen intagna bestämmelser angående antagning av manskap vid marinen genom kontrakt.

I detta ämne avlät militieombudsmannen den 14 mars 1927 följande framställning till Konungen:

»I reglemente för marinen del I, bil. 15, meddelas bestämmelser angående antagning av manskap vid flottans sjömanskår. Enligt § 3 mom. 2 i nämnda bilaga skall genom i kommandoväg utfärdade föreskrifter för vardera av flottans stationer anvisas visst område, inom vilket av chefen för underofficers- och sjömanskårerna utsedda rekryteringsombud må anställa manskap vid sjömanskåren för denna station, varjämte enligt mom. 3 av samma paragraf jämväl underofficer, underofficerskorpral, korpral

eller flottans polisman må såsom rekryteringsombud anställa manskap för den flottans station, han tillhör.

Enligt de i bil. 15 meddelade bestämmelser tillgår vid den anställning, som förmedlas av rekryteringsombuden, på följande sätt. Sedan rekryteringsombudet låtit sökanden få del av gällande formulär till antagningskontrakt samt låtit verkställa förberedande läkarbesiktning, har den sökande, om han önskar anställning, att underskriva en tjänsteförbindelse, upprättad enligt följande formulär:

'TJÄNSTEFÖRBINDELSE.

Härmed erkänner jag, att jag frivilligt och utan tvång eller list låtit anställa mig att under ..... år i ..... månader, räknat från och med den 1 ..... tjänstgöra såsom ..... vid flottans sjömanskår i N. N. mot åtnjutande av de förmåner vare sig i kontant eller in natura, som angivas i till mig överlämnat formulär till kontrakt, utgörande legan för denna tid tillsammans .. kronor ... öre; och förbinder jag mig att för upprättande av antagningskontrakt inställa mig vid flottans station i N. N. den .....

Ort och dag.

N. N.

Härvid på en gång närvarande vittnen.

N. N.

N. N.

Rekryteringsombudet lämnar i samband därmed sökanden ett anställningsbevis, som skall vara avfattat enligt följande formulär:

'ANSTÄLLNINGSBEVIS.

Undertecknad, förordnat rekryteringsombud, intygar härmed, att innehavaren av detta bevis, N. N., som är född den ..... i N. N. stad (N. N. socken av N. N. län), låtit frivilligt anställa sig att under ..... år ..... månader, räknat från och med den 1 ..... tjänstgöra såsom ..... vid flottans sjömanskår i N. N. mot åtnjutande av i stat anslagna förmåner samt förbundit sig att för upprättande av antagningskontrakt inställa sig vid flottans station i N. N. den ... 19 ...; och kommer han att i lega härför undfå ..... kronor ... öre, varav ..... kronor ..... öre utbetalas vid kontraktets underskrivande, vilket härmed försäkras.

Ort och dag.

N. N.

(Titel.)

Härvid på en gång närvarande vittnen;

N. N.

N. N.

Sedan tjänsteförbindelsen, betyget över läkarbesiktningen m. fl. för ansökningshandlingarna därefter genom rekryteringsombudets försorg insänts till rekryteringsmyndigheten vid vederbörande station, har sökanden att inställa sig vid stationen för prövning och eventuell antagning. Enligt de närmare föreskrifter för rekryteringsombudens verksamhet, som jämlikt § 13 i bil. 15 av chefen för underofficers- och sjömanskårerna vid Karlskrona station utfärdats, tillgår därvid — såsom framgår av ett utav kårchefen i ett härstädes anhängiggjort ärende avgivet yttrande — så, att de till stationen insända ansökningshandlingarna därstädes underkastas en förberedande granskning, varefter till de sökande, som anses kunna komma i fråga för antagning, sändes meddelande att de skola inställa sig, vilket meddelande åtföljes av militärbiljett för kostnadsfri resa till Karlskrona. Med de sökande, som därefter vid å stationen verkställd läkarundersökning och prövning antagas, upprättas antagningskontrakt. Enligt vad kårchefen i nyssnämnda yttrande uppgivit, har erfarenheten vid senare rekrytering givit vid handen, att i allmänhet endast ungefär hälften av de utav rekryteringsombuden 'anställda' kunna antagas.

Först med upprättande av antagningskontrakt är avtal om anställning slutet och den antagne såsom krigsman underställd gällande lagar för krigsmakten m. m. Såsom torde framgå av ovan intagna formulär till tjänsteförbindelse och anställningsbevis, äro emellertid dessa så avfattade, att därav lätt den missuppfattningen kan uppkomma, att vederbörande redan genom upprättande av dessa handlingar verkligen blivit anställd vid krigsmakten. Då det synes mindre lämpligt, att en dylik missuppfattning kan uppkomma hos de anställningssökande eller andra, vars intressen tilläventyrs kunna därav beröras, synes avfattningen av berörda formulär böra undergå ändring, i samband varmed även en del hithörande bestämmelser i reglementet torde böra något omredigeras.

De bestämmelser i reglemente för marinen, del III, som gälla antagning av manskap för kustartilleriet, jämte därtill hörande formulär torde även i ovan berört syfte böra överses.

Då, enligt vad jag inhämtat, särskilt tillkallade sakkunniga för närvarande äro sysselsatta med omarbetande av gällande reglemente för marinen, har jag, med stöd av 16 § i den för riksdagens militieombudsman utfärdade instruktion, härmed velat för Eders Kungl. Maj:t anmäla detta ärende till den åtgärd, Eders Kungl. Maj:t må finna omständigheterna föranleda».

Genom brev den 24 mars 1924 förordnade Kungl. Maj:t att förevarande framställning skulle överlämnas till de sakkunniga för verkställande av en fullständig omarbetning av reglemente för marinen för att tagas under överbägande vid fullgörandet av de sakkunnigas uppdrag.